МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2020.
Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

13–17 квітня 2020 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК 1(06)+3(06)+8(06)+9(06)
Т39
Рекомендовано до видання Вченою радою Національного університету «Запорізька політехніка (протокол №4/20 від 02.03.2020 р.)

Упорядник Бондаревич І.М.

Редакційна колегія:
Наумик В. В., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)
Прушківський В. Г., д-р екон. наук, професор
Кузькін О.Ф., канд. техн. наук, доцент
Глушко В.І., канд. техн. наук, доцент
Климов О.В., канд. техн. наук, доцент
Антонов М.Л., канд. техн. наук, доцент
Савченко В.О., канд. техн. наук, доцент
Кабак В.С., канд. техн. наук, доцент
Касьян М.М., канд. техн. наук, доцент
Корольков В.В., канд. екон. наук, доцент
Дєдков М.В., канд. іст. наук, доцент
Васильєва О.О., канд. фіз.-мат. наук, доцент
Пущина І.В., канд. пед. наук, доцент
Філей Ю.В., канд. юр. наук, доцент
Гайворонська Т.О., канд. філос. наук, доцент
Сажнєв В. М., канд. техн. наук, доцент
Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Т39 **Тиждень науки-2020. Гуманітарний факультет.** Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 13–17 квітня 2020 р. [Електронний ресурс] / Редкол. :В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.
ISBN 978-617-529-266-2

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться на Гуманітарному факультеті Національного університету «Запорізька політехніка». Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-266-2

© Національний університет
«Запорізька політехніка» , 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Ситников М.М. Розвиток національної інноваційної діяльності в ракурсі інноваційної політики ЄС 14

Лазнева І.О. Страхування експортних кредитів як інструмент державної підтримки експортної діяльності в Україні 16

Черномаз К.Г. Особливості сучасного кон'юнктуроутворення на аграрному ринку України та світу 18

Соболь Ю.О., *Ситников М.М.* Вплив державного регулювання інноваційної діяльності на економічне зростання 20

Мелещенко Р.А. Мелещенко А.І. Головні фактори та тенденції утворення світової ринкової ціни на газ 22

Некрасов Ю.В., *Лазнева І.О.* Роль міжнародних об'єднань страховиків у функціонуванні ринку страхування експортних кредитів та інвестицій 24

Караулова Д.О., *Черномаз К.Г.* Агрохолдинги: тенденції розвитку на світовому ринку 26

СЕКЦІЯ «ПЕРЕКЛАД»

Кузнєцова І. В. Вербалізація концепта «кохання» в сучасній англійській мові 28

Lazebna N. Human and non-human languages 30

Бондаренко О. М. Телескопійні номінації англійської мови на позначення лінгвістичних явищ 31

Хавкіна О. М. Напівафікси як потужний інструмент словотворення у сучасній англійській мові 34

Костенко Г. М. Особливості інтернет-дискурсу у світлі комунікативної лінгвістики 36

Лут К. А. Стилістичні трансформації при перекладі економічних англомовних текстів 38

Волощук В. І. Структуроутворююча роль мовних лейтмотивів у сучасному німецькому стислому оповіданні 40

Гура Н. П. Структурні особливості англійських неологізмів сфери технологій мобільного зв'язку 43

Підгорна А. Б. Лінгвокультурологічне дослідження художнього тексту 45

Тарасенко К. В. Компаративістський алгоритм аналізу поетичного твору 47

Четвертак Є. О. Національна ідентичність у мовній картині світу 49

Мелещенко А. І. Когерентні функції класу анафоричних прикметників у французькому художньому тексті 51

Кущ Е. О. Історія розвитку та основні напрями політичної лінгвістики 55

Лещенко Г. А. Реалія як засіб творення вертикального контексту твору 56

Бережна О. О. Використання комплексних трансформацій при перекладі україномовних текстів автомобільної тематики 57

Кулабнєва О. А. Поняття тревел-медіатекстів як базової категорії медіалінгвістики в англомовних тревел-журналах 59

Каширіна І. В. Дискурс як основа творчої діяльності перекладача святослава караванського.....62

Кузнєцова І. В., Мельнічук А. О. Лексичні особливості романів Дена Брауна «Янголи та демони» і «Код да Вінчі».....64

Кузнєцова І. В., Артеменкова О. К. Граматичні структури фразеологічних одиниць з компонентом «Птах» 66

Кузнєцова І. В., Досанова А. Р. Технонім у фразеологічній системі сучасної англійської мови 68

Приходько А. М., Семьонова Н. В. Концептосистема ідіодискурсу Роберта Бернса 70

Кузнєцова І. В., Матюхін А. Ю. Діалогічний дискурс побутового знайомства 72

Кузнєцова І. В., Анисимова В. О. Способи перекладу прислів'їв з гендерним компонентом 74

Лут К. А. , Синишина П. О. Імпліцитні смисли та способи їхньої передачі в детективних оповіданнях Едгара По 76

Тарасенко К. В., Вельможко К. Г. Теоретичні аспекти вивчення перекладу афоризмі 79

Тарасенко К. В. , Хіль Д. С . Поняття «перекладацька стратегія»: специфіка та труднощі концептуалізації 80

Приходько А. М., Крашевська І. В. Концептосистема англомовного гандбольного дискурсу 82

Лазебна Н. В., Єлісєєва П. В. Комунікативні стратегії англомовного дискурсу цифрового мистецтва 84

Лут К. А., Подлєсна А. В. Труднощі перекладу ліпограматичних текстів 86

Лут К. А., Лисенко А. І. Синтаксичні особливості текстів радіообміну англійською мовою 88

Хавкіна О. М., Голубова К. Ю. Складові та функції мовної картини світу 90

Хавкіна О. М., Корінь К. І. Проблема перекладу реалій 92

Підгорна А. Б., Діленко М. М. Теоретичні засади вивчення ідіостилю письменників 94

Підгорна А. Б., Леус В. О. Специфіка економічного дискурсу 96

Підгорна А. Б., Довгоноженко А. В. Особливості та роль мовної картини світу 97

Підгорна А. Б., Доніна А. О. До питання диференціації ключових понять лінгвостилістики 99

Костенко Г. М., Мартинова М. Р. Методологія дослідження художнього твору в сучасному літературознавстві 102

Костенко Г. М., Корольова А. О. Спотворення авторського стилю при перекладі (на прикладі роману Е. Бронте «Буремний перевал»).....104

Гура Н. П., Халецька Ю. С. Лінгвостилістичні особливості мови патентів.....105

Бондаренко О. М., Овчинникова К. В. Граматичні трансформації при перекладі текстів з української мови на англійську.....107

Лазебна Н. В., Ладанова М. В. Відображення поняття «приватність» у текстопросторі англомовного роману (за романом «Сфера» Дейва Еггерса).....108

Лазебна Н. В., Андрієнко К. В. Міждисциплінарність англомовних текстів із галузі штучного інтелекту.....110

Хавкіна О. М., Шакун В. С. Структурні особливості Професіонімів у сучасній англійській мові.....112

Кущ Е. О., Осуховська Г. С. Етнофобізми американського варіанта англійської мови на позначення корінного населення США.....113

Хавкіна О. М., Павленко М. В. Способи відтворення англомовних фразеологізмів транспортної семантики українською мовою.....114

Хавкіна О. М., Полякова А. Р. Особливості перекладу текстів реклами парфумів.....116

Кущ Е. О., Сизоненко А. О. Поняття «дискурс» vs. «текст» у сучасній лінгвістиці.....118

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

Турчина Л. В., Сахно О. В. Тандем визначних українських митців доби Розстріляного Відродження: Микола Хвильовий ТА Олександр Довженко.....121

Чумаченко О. А. Постать В. І. Омельченка в історії АТ «Мотор Січ».....123

Сигида Г. А. Найбільш популярні сфери підприємницької діяльності купецтва Південної України в першій половині 19 ст. 125

Мозуленко Д. І. Фонди ДАЗО про навчальний процес у ЗІТ (1920-1930 рр.) та у ЗІСГМ (1930-1941 рр.) 128

Коянс А. А. Татари Запоріжжя серед членів КПУ (30-60 роки XX ст.).....128

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

Чумаченко О. А., Базюк А. С. Трипільська доба в україні 130

Мозуленко Д. І., Лаврик В. Р. Викладання механіки в Олександрівському механіко-технічному училищі 1904-1920 рр. 132

Спудка І. М.' Жигулін В. В. Гітлер, Сталін і Україна: безжальні стратегії.....133

Спудка І. М., Косенко Є. А. Акції Голокосту в Україні.....135

Сигида Г. А. , Рудковський К. Ю. Стрілецька зброя Червоної армії та Вермахту у другій Світовій війні: порівняльна характеристика.....138

Сигида Г. А., Степаненко К. А. Г. І. Кулик – «маршал поразки» 140

Спудка І. М., Панас О. Г. Початок космічної ери.....142

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Чумаченко О. А., Сафарова Л. К. Культура давніх кельтів.....144

Сигида Г. А., Сизова Є. О. Інсталяція — гра емоцій та значень об'єктів.....146

Турчина Л. В. , Головко І. О. Майк Йогансен: несправедливо забутий український поет доби Розстріляного Відродження..147

Турчина Л. В., Зайцева А. О. Лесь Курбас − визначний майстер української сцени 149

Турчина Л. В., Ковальов І. Є. Валеріан Підмогильний: український "університет на дому" 151

СЕКЦІЯ «КРАЇНОЗНАВСТВО»

Дєдков М. В., Валєвський М. В. Сучасні міжнародні економічні відносини Великої Британії 152

Дєдков М. В., Ярмоленко А. В Brexit 155

Дєдков М. В., Колядюк Ю. А. Екологічна ситуація у світі 157

Дєдков М. В., Горобзєєва Коелью К. Наслідки Brexit для Великої Британії та ЄС 159

Дєдков М. В., Загубіна В. О. Особливості ведення бізнесу в Східній Азії 162

Дєдков М. В., Карпенко Д. Г Проблема біженців у ФРН на початку XXI століття 166

Дєдков М. В., Кириченко І. С. Зовнішньоекономічний потенціал України 168

Дєдков М. В., Намінас Ю. С. Співпраця України та «Westinghouse electric» на ринку ядерного палива 170

Дєдков М. В., Левада В. В. Японське «економічне диво» 173

Дєдков М. В., Худяк Є. М. Імпічмент Дональда Трампа 176

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

Онуфрієнко Г. С. Актуалітети Риторичного виміру сучасної професійної комунікації 179

Біленко Т. Г. Фаховий (технічний і нетехнічний) текст як одиниця мовної комунікації: типологія, спільне, відмінне 182

Воронюк І. О. Групи актуалізованих фізичних термінів у сучасній українській мові 184

Гладій А. Л. Україна в давніх скандинавських сагах.....186

Катиш Т. В. Типи зв'язку слів у лексико-граматичних конструкціях технічних дискурсів 188

Чернова І. В. Сакральна лексика в курсі української мови за професійним спрямуванням.....191

Мантуло Н. Б. Інтертекстуальність текстів комерційної реклами в журнальній періодиці: функціональний і типологічний аспекти 192

*Красницька А. В.*Мова права як невід'ємна частина правової системи.....194

Ласкава Ю. В. Шляхи формування комунікативної компетентності у студентів нефіолологічних спеціальностей 196

Бондарчук К. С. ГраматичнІ особливості терміносполук економічного дискурсу.....198

Ільчук К. І. Особливості впровадження інноваційних технологій на заняттях з мови в групах іноземних студентів.....200

Миронюк Л. В. Специфіка презентації лексико-граматичних конструкцій для студентів-іноземців.....202

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

Онуфрієнко Г. С., Коваленко Є. В. Мовна політика Євросоюзу: принципи, особливості, перспективи.....204

Онуфрієнко Г. С., Стріжко І. С. Риторичний імідж М. Грушевського як видатного українського історика і політичного діяча.....206

Онуфрієнко Г. С., Борисюк О. С. Український весільний рушник як засіб невербальної комунікації 208

Біленко Т. Г., Карнаух В. Д. Структурно-семантична специфіка фірмонімів Запоріжжя 211

Біленко Т. Г., Яценко А. К. Мовнометальні особливості народної комунікації (на матеріалі українських та російських казок) ...213

Біленко Т. Г., Карпенко А. Р. Особливості донесення інформації мультимедійними засобами на заняттях з мови 215

Біленко Т. Г., Колбаса Д. О. Поняття «рідна мова» в лінгво-поетичній спадщині Т. Г. Шевченка 217

Біленко Т. Г., Карпенко О. С. Молодіжний сленг в Запоріжжі219

Воронюк І. О., Хупавка П. О. Комунікативно-прагматичний аспект афоризмів Ліни Костенко.....221

Воронюк І. О., Дрьоміна Я. Є. Лінгвальні засоби вираження концепту мова у вірші Ліни Костенко «Цавет танем!».....223

Катиш Т. В., Важненко К. О. Невербальні засоби спілкування українських політиків.....225

Катиш Т. В., Доценко М. О. Комунікативні характеристики спілкування за допомогою месенджерів 226

Чернова І. В., Бєлоусова П. В. Комунікативний аспект ностальгійного туризму в Україні.....227

Красницька А. В., Брегін Т. В. Юридична термінологія як складна організація спеціальних одиниць.....229

Ласкава Ю. В., Пучкова А. А. Риторичні настанови І. Прокоповича у сучасному професійному дискурсі 230

Бондарчук К. С., Тімофєєва К. О. Рекламна презентація: види, мовні засоби 232

Бондарчук К. С., Кононенко А. О. Словесний рівень етикету презентації 234

Бондарчук К. С., Жесткова А. К. Гендерні особливості інтернеткомунікації 235

Бондарчук К. С., Діденко В. В. Мовні проблеми усної презентації 237

Бондарчук К. С., Передерій О. Г. Особливості туристичної презентації 238

Миронюк Л. В., Пожидаєв В.С. Специфіка Функціонування фразеологізмів у професійному мовленні 240

Миронюк Л. В., Пожидаєв Д.С. Прикметникові словосполучення термінологічного характеру в сучасній професійній мові логіста 241

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»

Бондаренко О. В. Освітній простір сучасного світу за умов складних цивілізаційних викликів та трансформацій 243

Арсентьєва Г. О. Космізм як космічна картина світу 245

Бондаревич І.М Дослідницький потенціал соціальних практик довірчих відносин 246

Ємельяненко Є. О. Імматеріалізм Дж.Берклі як основа його етичних побудов: перспективи для сьогодення 248

Коваль В. М. Філософський аспект сучасної геополітики 250

Повзло О. М. Філософські аспекти «туристичної освіти» 252

Дєвочкіна Н.М. Філософське осмислення феномену реклами .254

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

Авраменко К.О., Бондаренко О. В. Управління соціально-економічним розвитком в умовах глобальної трансформації .256

Гончаров Д. В., Бондаренко О. В. Проблема видовищності кіно 257

Олєйніков М. О., Бондаренко О. В. Проблема видовищності спорту 258

Сорочан Я. В., Бондаренко О. В. Філософія бізнесу 260

Тєрьохіна Є. О., Бондаренко О. В. Жіночий голос в історії філософії Середніх віків 261

Завальна Д. О., Арсентьєва Г.О. Аксіологічне значення буття і ніщо в екзистенціолізмі Ніколо Аббаньяно 262

Шевчик І. О., Арсентьєва Г. О. Модуси буття за Е.Фроммом 264

*Слонєв М.А. Бондаревич І.М.*До теорії свідомості: що приховано у нас під капотом?.....266

Легенчук В.Ф., Бондаревич І.М.268 Перспективи розвитку науки 268

Чабан І.М., Бондаревич І.М. Справедливість як міра нашого досвіду.....269

Бондаренко А.О., Бондаревич І.М. Страх смерті, чи повинні ми боятися вмерти? 270

Липовий К.Є., Бондаревич І.М. Справедливість як відповідальність 271

Шайтанова В. В., Бондаревич І. М. Булінг як проблема становлення особистості 272

Білова А. М., Коваль В. М. Криза етики та права 274

Гаркавенко В. Р., Коваль В. М. Самостність в умовах соціальної трансформації.....276

Михайленко В. О., Коваль В. М. Соціальні наслідки віртуалізації суспільства в контексті інформаційної безпеки 278

Попкова Д. Є., Коваль В. М. Філософське осмислення сенсу життя людини.....280

Терчиєв Т. М., Коваль В. М. Філософсько-екологічна проблема в сучасну епоху 282

Гаврильченко О. О., Повзло О. М. Філософське буття туризму 284

Каулько М. С., Повзло О. М. Філософська сутність туризму...286

Яценко А. К., Ємельяненко Є. О. Подібне і відмінне в філософії буддизму і даосизму 287

Сайніді Д. С., Ємельяненко Є. О. Подібне та відмінне в стоїцизмі Давньої Греції та Давнього Риму 289

Нечай К. В., Ємельяненко Є. О. Самопізнання людини як основа розвитку сучасного суспільства: перспективи сократичної філософії сьогодні.....291

Шиманович Г.І., Дєвочкіна Н.М. Освіта у смартфоні.....293

Клоков А. О. Дєвочкіна Н.М. Філософське осмислення здорового способу життя сучасною людиною.....294

Павелко О.О., Дєвочкіна Н.М. Філософське осмислення реклами 295

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРАВО»

Кириченко В. М. Інститут відкликання народних депутатів та його запровадження в Україні 297

Кириченко Ю. В. Право інтелектуальної власності в європейських державах: конституційно-правове регулювання 298

Рєзанова Н. О. Інноваційні процеси як умова інформаційного суспільства.....299

Соколенко Ю. М. Політичні партії та їх функції.....301

Давлєтова Г. В. Громадянське суспільство та його основні ознаки.....303

Рєзанова Н. О., Кузьменко О.О. Соціальні аспекти масового суспільства.....305

Рєзанова Н. О., Бурлак О.С. Проблеми розвитку людини в сучасному суспільстві 307

Рєзанова Н. О., Палладі Д.Е. Про державу як відкриту систему 309

Давлетова Г. В., Невтиря К.С. Тоталітаризм: сутність, передумови виникнення та проблеми зупинення у розвитку тоталітарних країн 311

Давлетова Г. В,.'Бондаренко А.О. ЗМІ в тоталітарному і демократичному режимах та проблема їх залежності 314

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

УДК 330.341.1(4)
Ситников М.М. [1]
[1] канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РАКУРСІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Важливим інструментом реалізації прискореного соціально-економічного розвитку є перехід економіки до ефективної інноваційної політики з використанням досвіду інноваційної політики Європейського Союзу.

Інноваційна політика ЄС спрямована на удосконалення механізмів і засобів стимулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях, а також забезпеченні інституційної підтримки науково-технічного рівня розвитку з застосуванням таких механізмів як науково-технічні парки, наукові, технічні, інвестиційні центри та інкубатори, венчурні компанії тощо. Суттєву роль при цьому відіграє фінансування інноваційної діяльності.

Мета роботи - дослідження інноваційної політики ЄС та аналіз ефективності економічного розвитку, проблем інноваційних процесів в Україні, та визначення шляхів підвищення темпів інноваційно-інвестиційної діяльності і зростання соціально-економічного потенціалу країни. Відповідно до мети у роботі було поставлено наступні завдання: дослідити побудову та особливості інноваційної політики ЄС, проаналізувати динаміку надходження інвестицій та інноваційну активність підприємств в Україні і розробити пропозиції щодо активізації інноваційно-інвестиційного розвитку. В ЄС інноваційний розвиток спрямований на ефективну взаємодію організаційно-правових, інформаційних, фінансових та інституційних складових. Основою економічного розвитку є взаємодія регіональної влади, яка займається розвитком інноваційної інфраструктури і кластерною політикою, та держави, що вирішує загальнонаціональні проблеми. При цьому регіональний економічний розвиток, започаткований на наукових дослідженнях, нової техніці та інноваціях є Інноваційна діяльність в ЄС базується на скоординованій співпраці у наступних напрямках:

-аналіз та прогнозування перспективних та пріоритетних напрямків розбудови інноваційної стратегії,

-організація широкомасштабного інформування з проблем інноваційного розвитку,

-організація інституційно-адміністративних структур,

-утворення інфраструктури за для забезпечення інноваційного розвитку,

-фінансування інноваційних розробок та втілення нововведень.

Ці напрямки та сучасна європейська науково-технічна політика в кранах ЄС та асоційованих країнах успішно реалізується у рамках програми розбудови європейського дослідницького простору (European Research Area, ЄДП), Стратегії Європа 2020, ініціатив "Інноваційний Союз", "Європейський науковий простір" та "Інноваційна ініціатива 2000". Регулювання інноваційної діяльності базується на скоординованій співпраці у наступних напрямках:

-утворення інституційно-адміністративних структур,

-проведення широкої інформаційної кампанії з проблем нововведень,

-організація інфраструктурного забезпечення інновацій.

Для стимулювання інноваційних процесів в Україні необхідно діяти у наступних напрямках:

-розвинути ефективну співпрацю з головними країнами ЄС продуцентами і споживачами високих технологій у сфері інноваційної діяльності;

-впровадити ефективний досвід фінансування науково-дослідних робіт і інновацій;

-розробити механізм венчурного фінансування та кредитування, який забезпечував би можливість входження банків у власний капітал підприємств;

-створити пакети для інноваційного бізнесу які передбачають дешеві кредити, субсидії, гранти, кредити з відтермінуванням сплати відсотків, можливість поєднання позики з процентними ставками, які обраховуються на плановому фінансовому результаті нововведення;

-посилити державне фінансування нововведень, а також науково-дослідних робіт у Вищих навчальних закладах;

-впровадити стратегію інноваційного розвитку, яка передбачає економічне стимулювання інноваційної діяльності, захист прав інтелектуальної власності, фінансову допомогу перспективним науковим розробкам та створення державних і недержавних інноваційних фондів, що акумулюватимуть засоби науки;

-розробити механізм стимулювання інвестицій у наукомісткі технології шляхом удосконалення законодавчої бази, податкової політики, впровадження пільгового лізингу і кредитування придбання техніки для організації науково-дослідних робіт.

УДК 368.811
Лазнева І.О. [1]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СТРАХУВАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Страхування експортних кредитів - один з найменш розвинених видів страхування в Україні. Для експортоорієнтованої ринкової економіки цей вид страхування є просто необхідним. У розвинених країнах, за оцінками експертів, на фінансову підтримку експорту витрачається в середньому 0,35% ВВП.

Виходячи з досвіду індустріальних країн, що практикують державну підтримку експорту протягом останніх десятиліть, слід вказати на пріоритетність використання системних інституційно-фінансових заходів у сфері державної підтримки експортної діяльності. Крім того, саме кредитно-страхові механізми державного стимулювання розвитку експорту стали ефективною заміною прямого субсидування національного товаровиробника, яке визнано неприпустимим в умовах проголошення вільного доступу на ринки в рамках СОТ.

Переважна більшість українських виробників продукції з високою часткою доданої вартості не спроможна самостійно організувати кредитування збуту своєї продукції на світовому ринку.

Вирішення проблеми належної фінансової підтримки експортної діяльності є ключовим завданням влади на сучасному етапі. На думку автора, форми фінансового впливу держави на експорт, які практикуються в Україні, є застарілими й неефективними. Експортне кредитування в Україні не набуло належного розвитку. Виходячи на зовнішній ринок, експортер повинен, як мінімум, мати доступ до фінансування не гіршого, ніж мають його конкуренти з інших країн. Вітчизняні банки в умовах надзвичайно високих кредитних ризиків та дорогих і коротких пасивів мають гірші конкурентні позиції у порівнянні з банками розвинутих країн. Унаслідок цього обсяги та умови кредитної підтримки експортерів підпорядковані дії тих самих чинників, що визначають умови кредитування, наприклад, короткострокової торговельної операції. Як наслідок вітчизняні банки не зацікавленні у кредитуванні експортного виробництва.

Стабільно у невеликих обсягах експортним кредитуванням займається лише Державний експортно-імпортний банк України. Інші комерційні банки надають експортне фінансування вкрай рідко. Зокрема, одним із найбільших проектів у цій галузі було надання з боку «Райффайзен банк Аваль» кредитів

на побудову суден на замовлення іноземних компаній Миколаївському суднобудівному заводу («DamenShipyardsOcean»).

Варто наголосити, що одним із основних джерел довгострокових фінансових ресурсів для українських компаній можуть виступити пов'язані кредити, що надаються іноземними банками під гарантії ЕКА. Для іноземних банків реалізація подібних схем кредитування є особливо привабливим видом бізнесу зважаючи на їх неризиковість. У таких схемах ЕКА забезпечує страхування 95–100 % економічних та політичних ризиків банку, що виділяє кошти. Фінансування під гарантії ЕКА є порівняно дешевим і тривалим (від п'яти до десяти років) видом надання коштів на придбання імпортного обладнання.

Організація фінансування за участю ЕКА зазвичай відбувається в такій послідовності. Спочатку імпортер, який бажає купити обладнання для розширення свого бізнесу, укладає зовнішньоторговельну угоду і складає запит до банку про отримання дозволу організувати фінансування за участю ЕКА. Після глибокого опрацювання та аналізу інвестиційного проекту спеціалісти банку імпортера приймають рішення про фінансування такого проекту і пропонують здійснити фінансування інвестиційного проекту іноземному банку та національному ЕКА. Після прийняття позитивного рішення на користь імпортера укладаються кредитні угоди між двома банками і між банком імпортера та його клієнтом. ЕКА, своєю чергою, страхує кредитну угоду між банківськими установами, здійснюючи таким чином покриття ризиків іноземного банку. Практика свідчить, що 85% вартості угоди покривають саме ЕКА, а 15% загальної вартості сплачується як авансовий платіж імпортера. Далі банк експортера перераховує йому кошти за надане обладнання. Експортер здійснює поставку на користь імпортера. Після цього останній погашає отриманий кредит у банку, а банк імпортера відшкодовує заборгованість іноземному банку. Вартість цієї форми фінансування складається зі ставки залучення коштів на світовому ринку, страхової премії ЕКА, маржі іноземного і вітчизняного банків. Розмір страхової премії залежить від ризиків країни імпортера та умов контракту.

Водночас, співпраця іноземних ЕКА з національними компаніями надає останнім додаткові можливості вигідного фінансування імпортних операцій, що, своєю чергою, дозволяє здійснити технічне переоснащення, вдосконалити виробничі процеси, провести впровадження сучасних технологічних розробок, збільшити обсяги закупівлі готової продукції, фінансувати інвестиційні проекти на кращих умовах і виходити на нові ринки збуту готової продукції.

Слід зазначити, що на даний час Україна здійснює зовнішньоторговельні операції з партнерами з-понад 200 країн світу, зокрема

з країнами СНД, ЄС, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Африканського регіону, Близького та Середнього Сходу, Північної та Латинської Америки.

Зважаючи на відсутність належних механізмів державної підтримки страхування та фінансування експорту в Україні, вітчизняні підприємства-експортери працюють в умовах нерівноправної конкурентної боротьби на міжнародних ринках товарів і послуг.

Незбалансованість експорту України, в якому переважає продукція з низьким ступенем переробки, потребує з боку держави впровадження нових підходів до створення національної експортної політики, спрямованої на диверсифікацію експорту та збільшення в його структурі товарів з високою доданою вартістю. Отже, важливою складовою успішної інтеграції України у світовий економічний простір повинно стати створення системи державної підтримки експорту та сприятливих умов для вітчизняних виробників конкурентоспроможної продукції на зовнішньому ринку.

УДК 334:338.439.5
Черномаз К.Г. [1]
[1] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО КОН'ЮНКТУРОУТВОРЕННЯ НА АГРАРНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

У сучасних умовах глобалізація є однією із визначальних передумов розвитку динамічного продовольчого ринку, який функціонує на конкурентних засадах і вільному доступі аграрної продукції. Теоретично процес формування кон'юнктури аграрного ринку свідчить про його здатність забезпечувати населенню гарантований доступ до продовольства у необхідному обсязі та асортименті. Водночас, практично процес формування кон'юнктури аграрного ринку здійснюється на етапі глобальних змін в економіці. До сучасних тенденцій, які набувають стійкого характеру слід віднести такі, як: агфляція (різке зростання цін на основні продукти продовольства); зростаюча інтенсивність використання природних ресурсів в світі; скорочення площ сільськогосподарських угідь; швидкий розвиток виробництва біопалива із зернових та олійних культур; зниження обсягів інвестицій у сільське господарство; вплив кліматичних змін на процеси агровиробництва та дефіцит води в світі; поглиблення зв'язку між енергетичною і продовольчою кризами; різні умови надання державної підтримки на сільське господарство в країнах світу та інші. Внаслідок дії таких негативних явищ порушується рівновага соціально-економічної структури світового сільського господарства та поступово знижується

платоспроможність населення. Саме в таких умовах відбуваються кон'юнктурні зміни на європейських аграрних ринках, що впливає на вибір стратегічних пріоритетів зовнішньоекономічної торгівлі між Україною та країнами-членами ЄС. Крім того сучасна кон'юнктура глобального ринку аграрної продукції характеризується зміною співвідношення світового попиту і пропозиції, ціновими коливаннями, а також динамічним зростанням торгівлі продовольством у контексті збільшення потреб населення і його доходів у різних частинах світу.

За обсягами виробництва сільськогосподарської продукції та продуктивністю праці у сільському господарстві єврорегіон характеризується високим рівнем інтенсивності й товарності цієї галузі. Ринкові реформи сільського господарства, що здійснюються в рамках САП ЄС, спрямовані на модернізацію продуктивних сил та інституційні зміни, адекватні сучасній моделі світового сільського господарства. Засновуючись на перевагах економіки відкритого типу та активній державній підтримці, європейський агробізнес надає можливість сільськогосподарським товаровиробникам реалізовувати свій потенціал у виробництві високорентабельної продукції та досягати конкурентних переваг на зовнішньому ринку. В Європі зосереджено 962 млн га площі сільськогосподарських угідь, що складає 20,7 % світової площі та 134 млн га ріллі, або 10 % від загальної світової площі. На одну особу населення припадає близько 1,5 га земельних ресурсів сільськогосподарського призначення. Європа входить до країн з високим рівнем розораності земель: приблизно 30 % (у країнах ЄС – 43 %), що є результатом тривалого ведення аграрного виробництва та густоти населення. За результатами досліджень ФАО, резервів для розширення площі орних земель в Європі небагато – усього лише 6 млн га. Для національного агробізнесу глобальна кон'юнктура стала поштовхом на шляху підвищення рівня продуктивності використання ресурсного потенціалу та суттєвого збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції. За результатами аналізу даних Міжнародної організації з торгівлі ООН (UNSTAD), на світових ринках продовольства експорт аграрної продукції загалом зріс впродовж 2004–2019 рр. на 798,1 млрд дол., або більш ніж втричі, що в річному вимірі становило 7,7 % приросту його динаміки.

В умовах досить мінливої кон'юнктури глобального продовольчого ринку національні товаровиробники мають низку стійких конкурентних переваг, зокрема, таких як вигідні природно-кліматичні умови виробництва сільськогосподарської продукції, висока її якість і безпечність, що підтверджується міжнародним визнанням, а також зручне логістичне транспортне розташування. Водночас, одним із недоліків сучасного розвитку сільськогосподарського виробництва є домінування сировино-орієнтованого напряму його розвитку, що зумовлює високу залежність аграрної галузі від

кон'юнктури глобального ринку продовольства. Перспективи розвитку національного виробництва сільськогосподарської продукції передусім визначатимуться можливостями використання переваг його диверсифікації як у частині товарної структури, так і збільшення тієї її частки, яка має зростаючий попит на світовому ринку. При цьому, як засвідчив структурний аналіз глобального ринку продовольства, пріоритет має бути наданий розвитку перш за все товарних груп, де формується не лише висока додана вартість, але й глибока переробка, що вкрай важливо для національної економіки. Адже саме ця продукція генерує високі ціни, а також менш залежна від світової кон'юнктури, користується стабільним попитом на глобальному ринку і забезпечує досить вагому частку надходжень експортної виручки.

УДК 330.341
Соболь Ю.О. [1], Ситников М.М.[2]
[1] студ. гр. ГФ-218 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Одним із найголовніших показників успішності та конкурентоспроможності будь-якої країни – є її рівень «постіндустріальності», тобто відмова від «традиційної» промисловості та розвиток інтелектуального виробництва. Це означає, що основа нової інноваційної економіки – людський інтелект та знання.

Більшість економічно розвинених країн обрали саме інноваційний тип економіки, замість інтенсивного. Такий тип економіки характерний тим, що держава створює сприятливі умови, у яких існує організаційно-правова база для інноваційного підприємництва, фінансує пріоритетні напрямки науково-технічного розвитку, забезпечує відповідне ринкове середовище для оберту об'єктів інтелектуальної власності. Тобто державне регулювання має важливе значення для розвитку та контролю інноваційних процесів і в подальшому, розвитку економіки країни загалом, адже науково-технічна діяльність неможлива без підтримки держави.

Оскільки наукові дослідження та розробки виконуються висококваліфікованими та високооплачуваними кадрами, це вимагає масштабних затрат. В свою чергу, реалізація нововведень, несе ще більші витрати. Навчання персоналу, організаційні заходи, патентування і сертифікації нової продукції, пошук і придбання науково-технічної

інформації – все це потребує значних капіталовкладень, що не під силу жодному окремому суб'єкту ринкової діяльності.

Гарним прикладом досягнення успіху в інноваційні сфері, при великій участі держави, можна вважати Ізраїль. З початку заснування, Ізраїль спрямував більшу частину своїх ресурсів на оборону, взявши за головний пріоритет розвиток збройних сил на основі новітніх військових технологій та обладнання, а також, з метою розробки власного сучасного озброєння і його постачання за свій рахунок.

Однією з найголовніших настанов є збереження життя військових, тому суспільство очікує від держави найсучасніші технології. Ізраїль використовує ряд інструментів державної підтримки, які орієнтовані на університети, малий і середній бізнес, інститути та дослідницькі лабораторії, великі національні корпорації. До цих інструментів відносять: інвестиції в капітал венчурних фондів, фінансування бізнес-інкубаторів та технопарків, бюджетна підтримка дослідних інститутів та кошторисного фінансування витрат, держзамовлення на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та виділення суб'єктам інноваційної діяльності пільгових державних позик і кредитних гарантій, цільових грантів, надання підприємствам податкових стимулів.

Найбільш продуктивні та перспективні джерела високотехнологічної продукції – це інноваційні дослідницькі центри університетів. Не зважаючи на заборону комерційної діяльності університетів, при кожному ВНЗ існують компанії технологічного трансферу, котрі після 15-20 років функціонування, приносять певний дохід. Також, університети мають спеціальні компанії, які поширюють патенти викладачів та співробітників, які потім реєструються не тільки в самому Ізраїлі, але і за його межами. Так ізраїльські вчені дійшли до висновку, що збільшивши державне фінансування оборони, пов'язане з НДДКР, можна мати не лише військові вигоди, але й економічні та освітні.

За останні два десятиліття в Ізраїлі спостерігається рекордне зростання витрат на наукові-дослідження та розробки – з 2000 р. 4 і більше відсотків ВВП країни, а також зростання кількості вчених, які приймають участь. Ще однією причиною сучасного високотехнологічного розвитку економіки Ізраїлю є щорічне проведення найбільшої (після США) кількості стартап-компаній у світі (в цілому 3850, по одному на 1844 ізраїльтян); а також, кількість ізраїльських компаній, що котуються на біржі NASDAQ була на 6 більше, ніж усіх компаній Європи, рівень інвестицій венчурного капіталу на душу населення у 2,5 рази вище, ніж у США і понад 30 разів, ніж у Європі. Таким чином, вдалося досягти прориву та світового визнання у хай-тек індустрії.

Тож до основних функцій які виконує держава для регулювання інноваційної діяльності можна віднести: підтримку розвитку науки

(прикладна, фундаментальна) та освіти, створення сприятливих умов для формування малого інноваційного підприємництва, фінансування наукових досліджень та розробок з бюджету та за допомогою створення спеціальних фондів, координацію інноваційної діяльності, формування державних замовлень на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

УДК 339.727.22
Мелещенко Р.А. [1,] Мелещенко А.І. [2]
[1] студ. гр. ГФ-217 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ГОЛОВНІ ФАКТОРИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ УТВОРЕННЯ СВІТОВОЇ РИНКОВОЇ ЦІНИ НА ГАЗ

Відносно ринку газу для довгострокових контрактів найбільшого поширення набули дві цінові концепції. Перша з них передбачає, що ціна газу визначається з урахуванням вартості заміщення його іншим альтернативним енергоносієм. За такого підходу споживачі платять за газ приблизно таку ж ціну, як і за інші альтернативні види палива. Концепція ціноутворення за принципом заміщення (netback) отримала назву «Гронінгенської» і була розроблена Урядом Нідерландів спільно з компаніями «Shell» та «Esso» на перших етапах розробки родовища Гронінген (Нідерланди) у 1960-х роках. Відповідно до Гронінгенської концепції принцип заміщення у ціноутворенні доповнювався іншим, не менш важливим принципом, який передбачав довгостроковий характер експортних контрактів. Такий підхід дозволяв максимізувати ресурсну ренту, мінімізувати ризики експортерів та імпортерів газу, забезпечував фінансову стабільність учасників ринку, гарантував окупність інвестицій, пов'язаних із розробкою родовища та будівництвом транспортних мереж. На цих же принципах на початку 1970-х років здійснювалися масштабні проекти щодо будівництва магістральних газопроводів із Західного Сибіру до Європи, реалізація яких розтяглася на десятиліття. Прив'язка ціни газу до цін на нафту і нафтопродукти, а також контрактування відповідних обсягів газу на довготривалий період були вигідні як Радянському Союзу, так і європейським споживачам газу. Друга концепція ціноутворення у довгострокових контрактах сформована на основі методу «витрати плюс», за якого ціна включає витрати виробника та надбавку з метою компенсації постійних витрат. Дана концепція базується на Рікардіанському підході до економічного використання обмежених (вичерпних) ресурсів. Зауважимо, що у світовій торгівлі природним газом на основі довгострокових контрактів

найбільшого поширення набула саме перша концепція, що ґрунтується на використанні принципу заміщення. Окрім того, в процесі чинної практики укладання довгострокових контрактів, було вироблено ряд обов'язкових базових умов, основними з яких стали: 1) зобов'язання продавця щодо постачання обумовлених контрактом обсягів газу у визначені терміни та на довготривалий період із забезпечення потужностей для транспортування газу до кордону країни-споживача; 2) зобов'язання покупця оплачувати мінімальні законтрактовані обсяги газу у визначені терміни, незалежно від того, чи здійснювався фактичний відбір газу за принципом «take or pay» (бери або плати); 3) встановлення ціни газу на основі концепції заміщення періодичним її коригування (найчастіше щоквартально) для врахування зміни цін на альтернативні енергоресурси. Відповідно в довгострокових контрактах став застосовуватися, так званий, формульний підхід, сутність якого полягає у встановлені взаємозв'язку між ціною газу та цінами на альтернативні енергоресурси

Торгівля газом на основі короткострокових контрактів стала можливою в умовах лібералізації газових ринків та формування конкурентного середовища. В світі еволюції конкурентного газового ринку розвиваються та удосконалюються форми короткострокової торгівлі. Для прикладу у Великобританії короткострокова торгівля природним газом розпочалась у 1989-1990 роках як двосторонній ринок, де продавці і покупці домовлялися про умови постачання газу шляхом двосторонніх переговорів.

Формування спотових ринків газу стає можливим за умов достатньої лібералізації газових ринків, наявності великої кількості видобувних компаній та продавців і покупців газу, розвинутих газотранспортних і розподільних мереж із запасом надлишкових потужностей. На основі даних методом статистичної регресії встановлено тісний кореляційний зв'язок між цінами на нафту і газ в умовах короткострокової торгівлі. Отримані нами дані свідчать, що тісний кореляційний зв'язок між цінами нафти і газу при короткостроковій торгівлі зберігається і в умовах пікових коливань цін, які змінювалися впродовж аналізованого періоду у 3-4 рази. Можна констатувати і той факт, що при короткостроковій торгівлі часовий розрив між зміною цін на нафту і газ мінімальний, а за довгострокової торгівлі становить від одного до дев'яти місяців залежно від умов конкретних контрактів. Наявність тісного кореляційного зв'язку між цінами нафти і газу і та обставина, що саме ціна нафти є первинною, а ціна газу - похідною, дозволяють прогнозувати рівень цін на газ, виходячи з прогнозів нафтових цін.

УДК 368.811
Некрасов Ю.В. [1], Лазнева І.О. [2]
[1] студ. гр. ГФ-216 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОБ'ЄДНАНЬ СТРАХОВИКІВ У ФУНКЦІОНУВАННІ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

Ризики неплатежу в експортному кредиті пов'язані з його сутністю, тобто застосуванням відстрочки платежів при вивезенні товарів і послуг за митний кордон. Несплата експортного кредиту може статися з багатьох причин: практика експортного кредитування налічує до 50 окремих ризиків, що поділяються на дві групи: економічні ризики і політичні ризики.

У більшості розвинених країн (Великобританія, США, Німеччина, та інші) на ринку страхування ризиків зовнішньоекономічної діяльності діють наступні суб'єкти-страховики, що забезпечують певній рівень фінансової підтримки експортерів при виході на міжнародний ринок: організації, що здійснюють страхування експортних кредитів від імені держави; приватні страхові організації, що входять до однієї з груп «великої трійки» (EulerHermes, Atradius, Coface); міжнародні об'єднання (клуби, асоціації) страховиків експортних кредитів.

Розвиток приватного страхування експортних кредитів отримав поштовх у 50-60-і роки XX століття, коли у Західній Європі політичні ризики поступово втратили своє значення, а більшого значення набули комерційні ризики. На сьогодні Європа є центром приватного страхування експортних кредитів. На цей регіон, за різними підрахунками, припадає біля 80-85% страхових премій, які щорічно сплачуються за страхування експортних кредитів.

Страхування експортних кредитів приватними страховиками з'явилося практично одночасно з державним, проте лише крупні страховики можуть бути успішними гравцями на ринку страхування експортних кредитів. Як показує досвід розвинених країн, до державного страхування завжди висуваються жорсткі вимоги.

Міжнародні об'єднання страховиків експортних кредитів (клуби і асоціації) почали формуватися в 30-х роках XX століття. Вони безпосередньо не займаються операціями зі страхування експортних кредитів. Головна мета їх діяльності полягає у створенні та підтримці сприятливих умов для міжнародного страхування експортних кредитів, що здійснюється як на державному, так і приватному рівнях. До найвпливовіших міжнародних об'єднань страховиків експортних кредитів належать Бернський союз,

Празький клуб та Міжнародна асоціація кредитного страхування і надання гарантій.

Бернський союз - неофіційна назва міжнародного об'єднання державних і приватних компаній, агентств, установ і спілок, що займаються страхуванням експортних кредитів і прямих зарубіжних інвестицій. Його було створено у 1934 році у Берні (Швейцарія). Спочатку до Бернського союзу входило чотири європейські країни-члени (Великобританія, Іспанія, Італія і Франція). У 1957 році було змінено його назву на Міжнародний союз страховиків кредитів, а з початку 80-х років - на Міжнародний союз страховиків кредитів і інвестицій. Серед його членів - 76 організацій з 45 країн світу. Від України членом Бернського союзу є АТ «Укрексімбанк». На кінець 2019 року у всьому світі вони забезпечили підтримку і покриття експортних операцій на суму 2,4 трлн. дол. США.

Празький клуб, так само як і Бернський союз, є міжнародним об'єднанням страховиків експортних кредитів і інвестицій. Його було утворено за ініціативою генерального секретаря Бернського союзу і Європейського банку реконструкції і розвитку. Під час першої зустрічі у Празі, на якій були присутні і представники п'яти агентств, всі члени підписали Декларацію про відповідність своєї діяльності основним угодам Бернського союзу. На сьогодні клуб налічує трохи менше 30 членів, в основному з країн Центральної та Східної Європи.

Міжнародна асоціація кредитного страхування і надання гарантій була створена у Парижі під назвою Міжнародна асоціація страховиків експортних кредитів. Назва змінилася з 2001 року у зв'язку з тим, що понад 50 % її членів крім класичного кредитного страхування займаються наданням гарантій.

Таким чином структура ринку страхування експортних кредитів представлена трьома групами страхових організацій: державними агентствами, страховими компаніями і міжнародними страховими асоціаціями. Державні агентства в основному здійснюють страхування від політичних і довгострокових комерційних ризиків і сприяють фінансовому захисту не тільки компаній-експортерів, але і економіки країни, що потребує підтримки галузі. Найбільші приватні страховики здійснюють страховий захист короткострокових і середньострокових експортних кредитних операцій. Страховики експортних кредитів в основному покривають ризики неплатежу в результаті настання неплатоспроможності імпортера. Діяльність міжнародних асоціацій спрямована на створення сприятливого клімату і умов, необхідних для подальшого розвитку страхування експортних кредитів, і надання консультативної допомоги всім учасникам. Кожна з груп має свої цілі і вирішує конкретні завдання на світовому ринку експортного страхування, а в цілому їх спільні зусилля сприяють фінансовій підтримці та захисту від ризиків учасників зовнішньоекономічної діяльності.

УДК 334: 631.1.017.1
Караулова Д.О. [1], Черномаз К.Г. [2]
[1] студ. гр. ГФ-218 НУ «Запорізька політехніка»
[2] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

АГРОХОЛДИНГИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Однією із сучасних тенденцій розвитку міжнародної економіки є глобальна торгівля сільськогосподарською продукцією. За останні десятиріччя змінилася структура торгівлі, відбулося збільшення частки високоякісної готової продукції у світовому експорті та закріпилася роль аграрного сектора як гаранта продовольчої безпеки, збереження та розвитку традиційної культури. Сьогодні визначну роль на світовому агарному ринку відіграють агрохолдинги. Це є вертикально інтегровані формування, які здійснюють свою фінансово-господарську діяльність із використанням технологічно пов'язаних бізнес-процесів у сфері виробництва, переробки, зберігання, транспортування та реалізації сільськогосподарської продукції й продовольства переважно на зовнішніх ринках із використанням офшорних юрисдикцій.

Виникнення й розвиток такої форми організації виробництва та економічних взаємовідносин, як агрохолдинг, має свої переваги: можливість концентрації капіталу, зниження собівартості продукції, зміцнення позиції на ринку, цінова стабільність, можливість швидкої модернізації матеріально-технічної бази та інноваційного розвитку. Агрохолдингові компанії сформувались історично під впливом різних чинників мікро-, макро-, мезорівнів. До чинників мезорівня відносяться ті, що частково пов'язані з політикою держави, чинниками макрорівня є світові тенденції підвищення попиту на сільськогосподарську продукцію та посилення глобалізаційних процесів, а мікрорівня є низька якість управління на підприємствах аграрної сфери та відсутність довіри у економічних агентів один до одного.

При цьому трансформація сільського господарства до умов ринкової економіки шляхом розвитку агрохолдингів може стати перспективою розвитку всієї аграрної сфери України. Також виявлено вплив агрохолдингів на сільське господарство. З одного боку, розвиток холдингових структур у сільському господарстві розкриває нові можливості як для селян, так і для органів місцевої влади, створює передумови для призупинення занепаду соціальної сфери села, сприяє зростанню сільськогосподарського виробництва та підвищенню зайнятості у аграрному секторі. З іншого боку, для агрохолдингу пріоритетом є отримання економічного ефекту - прибутку, що може викликати хижацьку експлуатацію земельних угідь.

У дослідженні виявлено тенденції розвитку агрохолдингів у світовій економіці. В Україні близько 30 місцевих холдингів контролюють сукупно приблизно 6 млн га сільськогосподарських угідь, або 14 % від загальної площі сільгоспземель в Україні. Наприклад, найбільша аграрна компанія України UkrLandFarming (з капіталом 446,2 млн дол займає 5-е місце в рейтингу Landlord) орендує 654000 га землі. Попри певні успіхи, ця галузь потребує постійної фінансової підтримки виробників, впровадження передових технологій виробництва аграрної продукції, дотримання міжнародної системи якості, розширення партнерства між світовими ринками. У зв'язку з цим було зроблено SWOT-аналіз розвитку агрохолдингів в українських умовах. Проведений аналіз дозволив сказати, що процеси розвитку агрохолдингів мають як позитивні, так і негативні наслідки як для сільського господарства і соціально-економічного стану сільських територій, так і для країни в цілому. При цьому оцінка впливу агрохолдингів на сільське господарство країни свідчить, що вони розвиваються як ефективні бізнес-проекти, що дозволяє розвиватися й сільському господарству в цілому.

Агрохолдинги охоплюють весь технологічний ланцюг «виробництво - зберігання - переробка - торгівля», що дає можливість виготовляти сільгосппродукцію на більш ефективному рівні. На відміну від сільськогосподарських підприємств, в яких основну питому вагу (44,5 %) у складі основних засобів мають будівлі та споруди, тобто пасивна їхня частина, в агрохолдингах понад 41 % припадає на машини й обладнання – найбільш активну частину основних засобів, від яких залежить рівень продуктивності праці та інших показників. Як результат, в агрохолдингах фондовіддача є майже в три рази вища порівняно з іншими сільськогосподарськими підприємствами (2,3 грн проти 0,8 грн у сільськогосподарських підприємствах). Тому співпраця фермерських господарств та особистих сільських господарств населення з агропромисловим комплексом (АПК) дуже перспективна. Агрохолдингізація сільськогосподарської діяльності (створення агрохолдингів шляхом поглинання дрібних і середніх сільськогосподарських підприємств) – це найперспективніший шлях для успішного виходу національної сільськогосподарської продукції на світові ринки. Підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що агрохолдинги є одними з основних суб'єктів світового аграрного ринку, які в умовах глобалізації та інтернаціоналізації національної економіки стали рушійною силою розвитку українського бізнесу.

СЕКЦІЯ «ПЕРЕКЛАД»

УДК 81’44
Кузнєцова І. В.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТА «КОХАННЯ» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Зацікавленість лінгвістів феноменом кохання можна пояснити тим, що етнічно-культурне відображення емоцій у мові, співвідношення універсального та етно-специфічного в уявленнях про почуття належать до популярних, але не повністю висвітлених питань у лінгвістиці. У сучасній концептології та лінгвокультурології велика увага приділяється концептам емоційного та етичного характеру (Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, С. Г. Воркачов, В. З. Дем’янков, Н. В. Дорофєєва, О. П. Єрмакова, В. І. Карасик, О. А. Корнілов, Н. А. Красавський та ін.), оскільки особливості вербальної репрезентації емоційного досвіду мають безпосереднє відношення до менталітету етносу.

Концепт «кохання» є цікавим об’єктом саме лінгвістичного дослідження ще і тому, що культура кохання в європейському лінгво-культурному ареалі є передусім культурою вербальною, тісно пов’язаною із словесним (літературним та повсякденним) вираженням. У мовленні про кохання діє закон мовленнєвого посилення емоції: констатація емоції посилює саму емоцію, а іноді навіть створює її. Оскільки кохання є вторинним по відношенню до інстинктивних емоцій, окультуреним почуттям, саме мовна репрезентація кохання, культурно детерміновані засоби його вербального вираження є основними експлікаторами уявлень, що сформувались у даній культурі щодо цього почуття.

Концепт «кохання», вербалізований засобами англійської мови, – це ментальна одиниця абстрактного характеру, що відтворює у мовній свідомості багатовіковий досвід інтроспекції етносу у вигляді універсальних та етноспецифічних уявлень про це почуття. Для позначення поняття «кохання» в англійській мові функціонує приблизно 37 слів, серед яких 19 іменників (*love, affection, fondness, amour* тощо), 12 прикметників (*beloved, darling, favouriteб erotic* тощо) та 6 дієслів (*love, adore, like, cherish* тощо). Ядро концепту «кохання» в англійській мові представлене лексемою *love*, що, згідно зі словниковою дефініцією, має широкий семантичний обсяг і використовується: для найменування почуття «кохання», сильного почуття симпатії до когось: *Songs of pleasure and of love*; для позначення

коханого/коханої (об'єкта симпатії) у звертаннях: *Sally, love, Sally, love*; для позначення компонента предиката: *That I should love the lady*.

Вербалізація концепту *love* майже повністю збігається з вербалізацією концепту «любов», який сприймається в англійській мовній свідомості як найсильніше, найсвітліше почуття у світті, ототожнюється з емоційним початком та оцінюється позитивно. Але англійці не мають окремого слова, що номінує почуття глубокої сердечної прихільності до особи протилежної статті, у той час, як в українській мові використовується іменник *кохання.*

Синонімічні слова концепту *«love»: love affair, amour* мають відтінок чогось зневажливого, негативного. Вони номінують несерйозні, нестійкі почуття, негативне ставлення. А такі слова, як *passion, obsession, infatuation* відріняются від інших слів синонімічного ряду за емоційним забарвленням, висвітлюючи концепт *«love»* з іншого боку, як щось нерозважливе, безрозсудне та всеохоплююче.

Емоційне менш забарвлені такі слова *affection, fondness, sympathy, flame* ніж концепт *«love*», але вони використовуються для вербалізації почуття близькості, спорідненості, ніжності та гарячої любові. Іменник *favouritism* не має остаточної оцінки чи ставлення, таким чином можно вважати, що він не ототожнюються з глибоким та сильним почуттям. Такі дієслова *cherish, revere, adore* вербалізують почуття не лише до людини, до тварини, предметів, об'єктів тощо. Вони є синонімами до дієслова *любити,* але *любити з повагою, шанувати, схиляти голову перед чимось.*

Дієслова *love* і *like* мають розбіжності за семами *«емоції»* та *«почуття»,* які вони номінують. Якщо людина або предмет подобаються комусь, але глибокі почуття до них не виявляються, то використовується дієслово *like.* Якщо існує велика прихильність або симпатія, яка згодом переродиться ц стійка, палке почуття, англійці вживають *love.* Ці два слова розрізняються за емоційним забарвленням та силою прояву почуттів.

В англійців такі слова як *beloved, sweet, darling, dear* відображають позитивне ставлення до об'єкта та асоціюються між собою як рівні синоніми. Прикметники *loving, devoted* вербалізують ніжне, віддане ставлення, викликають позитивні емоції. Коли почуття поверхневі, зневажливі використовують прикметники *amourous, amative, я*кі мають негативну оцінку. *Favourite* має декілька значень, тому англійці можуть ставитися до цього слова, як позитивно, так і негативно.

Отже, виявлення конотативних розбіжностей є дуже серйозною проблемою. Треба спочатку визначити сфери вживання слів, потім ретельно проаналізувати і дослідити особливості їх вживання, і тільки потім проводити компаративний аналіз.

УДК 811.111
N. Lazebna
Ph.D.in Philology, Associate Prof., NU “Zaporizhzhia Polytechnic”

HUMAN AND NON-HUMAN LANGUAGES

Human and non-human languages can be differentiated based on anatomic peculiarities of human brains and non-human brains. Moreover, human cognitive abilities and the social context of human communication makes human language differ from non-human language to the greatest extent. “The difference between human and other animal communication” by Mano Singham is focused on the differences between human and non-human communication, the specific nature of human brains and its ability to produce or reiterate immense volumes of information in comparison with other non-human beings or machines [2]. The author presents a universal perspective while explaining the abilities of children to distill syntactic patterns from the speeches of their parents or people around them. On the example of citations taken from the works of other well-known linguists, such as Chomsky and Pinker, human language is differentiated from a non-human language using structural features of the language.

Another article by Ulla Hedeager “Is language unique to the human species?” provides quite another perspective [3]. The author intends to claim that language is universal both for humans and non-humans. Nevertheless, the main difference between human and non-human communication is considered by the author in terms of the predictability of animals in the process of communication and unpredictability of human language. Moreover, she refers to the structural features developed by Charles Hockett (1967) when talking about human language. The claims by Hockett and Chomsky are considered to be improper in terms of natural social context. The most appealing approach for Hedeager is to consider language based on biological factors.

In the article “A defining difference between man and non-human primates” (2001) the difference between human and non-human languages is provided from the medical perspective [1]. A structural approach is applied by physical anthropologists and for the language is just a means to explore the structural difference of human and primates’ brains. The human ability to communicate, to understand different concepts, etc. is explained by the scientists by left-side differences of the human brains in comparison with primates’ brains. Nevertheless, the article provides an unprejudiced perspective on human and non-human language differences.

James Keightley in the article “To What Extent Does Language Make Humans Distinctive To Other Animals” underlines that communication is relevant to humans and non-humans and human language is just a tool for humans to

communicate [4]. The author gives examples of the way bees or animals communicate, but he underlines that there are similarities and differences between communication and language among humans and non-humans. The author also provides ideas of cognitive linguists, who assign the important role of communication to previous experience and further interpretation of the acquired meaning is dependent on the previous experience as well. From the perspective of Social Constructionists, language is considered in the social context mediating communication among people. The author provides a broad consideration of human language, but he talks not so much about non-human language as a means of communication. He underlines the main difference between human and non-human languages refers to the anatomic features.

Therefore, based on recent studies on the peculiarities of human and non-human languages, the difference between them is clear considering different structural features and the role language plays as a means of communication. The main difference between these languages should be found from the perspective of biological, cognitive and social sciences. This is a perspective for multifaceted consideration of the given phenomenon.

REFERENCES

1. "A defining difference between man and non-human primates", September 5, 2001. Retrieved from: < http://www.howcomyoucom.com/selfnews/viewnews.cgi?newsid999709659,88454.shtml>

2. "The difference between human and other animal communication", 27 June 2008. Retrieved from: <http://machineslikeus.com/news/the-difference-between-human-and-other-animal-communication>

3. Hedeager, U. "Is Language Unique to the Human Species?" Retrieved from: http://greatapes.freehosting.net/

4. Keightley, J. "To What Extent Does Language Make Humans Distinctive To Other Animals". Retrieved from: <http://www.qondio.com/to-what-extent-does-language-make-humans-distinctive-to-other-animals>

УДК 811.111: 81 -13
Бондаренко О. М.
доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕЛЕСКОПІЙНІ НОМІНАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЯВИЩ

Телескопійні слова, або бленди, швидко збільшують свою присутність в англійській мові. Два десятиріччя потому вони були притаманні виключно

рекламному дискурсу, з розвитком комп'ютерних технологій, Інтернет – комунікацій стають практично невід'ємною складовою комп'ютерного та інтернет-дискурсу. Вивченню цих новацій присвячено багато робіт, тому що ці нові лексичні одиниці мають інтерес для лінгвістів-теоретиків, дослідників тенденцій розвитку неології як науки, філологів-практиків, всіх, хто вивчає англійську мову, читає англійською, використовує мову у роботі.

Метою цієї роботи буде розглянути ті нові слова англійської мови, які мають відношення до самої мови, її функціонування, появи нових слів, які позначають різні явища або процеси мови. Матеріалом дослідження була інформація сайту Word Spy, де відображаються нові слова англійської мови та надається їх етимологія.

У першу чергу привертає увагу ціла група слів, означаючих особливості мови в залежності від національної, релігійної приналежності. Невипадковим є наявність другого елементу – *ish*, завдяки якому незважаючи на скорочений вигляд, без труда можна реконструювати вихідний елемент English. В роботах, присвячених телескопії, неодноразово слушно наголошується, що для створення нових слів використовуються ті елементи значення яких легко зрозуміти навіть у цілком новому утворенні: *Denglish (Deutsch+English)* – текст або мовлення, в якому одночасно вживаються німецькі та англійські слова. Бленд *Jafaican* (*fake+Jamaican*) створено на позначення діалекту англійської мови, в якому вживаються або імітуються слова Ямайського англійського. Більш того, ті частини складових елементів телескопійних утворень, які є носіями значення нового слова у цілому, залишаються без змін: Weblish *(web+English)* – мова інтернету з невисокими вимогами до пунктуації, граматики, тощо; *Menglish (men+English)* – мова, якою розмовляють мужчини або про мужчин.

Етімологія новоутворення *Spinnish (spin+English*) не є настільки очевидною, як у попередніх випадках. Значення новоутворення – мова, яку використовують політтехнологи *(spin doctors).* У даному випадку ми спостерігаємо скорочення вихідного елемента: зі *spin doctor* до *spin*, тому що використання слова *doctor* призвело би до великої кількості значень, що небажано з семантичної точки зору. Поєднання першого, не зовсім зрозумілого елементу з другим, значення якого нескладно уявити, привертає увагу до новоутворення, в той же час не ускладнюючи його розуміння.

Подібні номінації утворюються також з морфемами *-speak.* Звертаємо увагу, що морфема не зазнає ніяких змін саме задля легкого сприйняття нового слова. Внаслідок поєднання двох елементів утворено *Netspeak (Internet + -speak)* манера комунікації в інтернеті; *Greenspeak (Greenspan + -speak)* – особлива манера висловлюватися голови Федеральної резервної системи США.

Розвиток інтернету призвів до появи численних арго, особливого характеру мовлення, притаманного певним професійним, расовим або віковим групам. Таким чином з'явились: *camouflanguage (camouflage + language)* – особливий характер мовлення, який приховує те, що насправді мається на увазі; *antilanguage (anti-language*) – особлива манера мовлення, яка маскує активність групи людей. Однією з таких груп є підлітки, мова яких включає багато слів та виразів, які притаманні саме цієї вікової групі. На позначення цього явища з'являється *pubilect (puberty+dialect).* Ще одна велика група слів до розгляду має загальну семантичну ознаку «людина, яка займається новими областями лінгвістики» або «нові номінації, пов'язані з розвитком лінгвістики». При утворенні цих слів, на нашу думку, автори намагалися не обтяжувати реципієнта зайвими формальними проблемами заради зосередження уваги на змісті: *slanguist (slang + linguist)* – філолог, який вивчає сленгові слова та фрази; *stylometrician (stylometry + statistician*) – лінгвіст, якій використовує статистичний аналіз для вивчення стилю тексту.

Парадоксально, але в мові з'являються нові слова саме для позначення нових смислів, нових значень. Такі слова як *process, development, system, information, communication*, які практично не мають реального наповнення, отримали назву *amoeba words* або *plastic words*; дієслово *wordnap (word + kidnap)* зі значенням «надавати існуючому в мові слову нового значення» ще не получило широкого розповсюдження, але вже існують похідні слова *wordnapping, wordnapper*, наявність яких зазвичай свідчить про процес асиміляції у мові.

Лексичні одиниці на позначення нових слів англійської мови з дуже простою будовою *predictionary (predict + dictionary)* – тезаурус нових слів, які скоріш за все ввійдуть у мову; *protologism (proto- + neologism)* – новостворене слово, яке ще не стало одиницею загальної лексики. Ці слова складені за «правилами» телескопії як способу створення нових слів: залишати елементи, які легко впізнати, таким чином полегшуючи сприйняття нового слова.

Отже, можемо зробити наступні висновки: при створенні нових номінацій використовується загальний «принцип» телескопії як способу утворення нових слів: залишаються ті «уламки», які легко упізнаються реципієнтами; частота повторення одного і того же елемента при створенні нових слів значно підвищує шанси нового слова закріпитися у мові; не завжди можна передбачити, яке слово асимілюється у мові, а яке залишиться оказіоналізмом, але чим зрозумілішими є елементи нового слова, тим більше шансів має нова номінація на довге життя; той факт, що одні й ті самі принципи утворення нових слів діють у різних шарах лексики, доказує системний характер мови, дію одних і тих же словотворчих законів.

УДК 811.111'36
Хавкіна О. М.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

НАПІВАФІКСИ ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ СЛОВОТВОРЕННЯ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Англійська мова, як і будь-яка мова світу, не є застиглим явищем. Вона розвивається, змінюється її лексичний склад: деякі слова застарівають і виходять з ужитку, водночас нові мовні одиниці з'являються і поповнюють її лексичний шар. Розділ мовознавства, що вивчає слова з погляду способу їх утворення в мові, називається словотвором. Виокремлюють наступні види словотвору: морфологічний (або деривація, – утворення нових слів за допомогою афіксів), синтаксичний (утворення складних слів), семантичний (вживання слів, що вже існують у мові, у новому значенні).

При морфологічному словотворі нові лексичні одиниці утворюються додаванням однієї чи кількох морфем. Афіксальні морфеми поділяються на суфікси та префікси. Проте учені говорять про ще один клас афіксальних морфем – напівафікси. «Подібним елементам у свій час були надані різні назви, а саме: афіксоїди (М. М. Шанський, В. Д. Аракін), суфіговані елементи (В. В. Виноградов),напівафікси (М. Д. Степанова),напівсуфікси (Г. Марчанд), відносно вільні (зв'язні) морфеми (О. С. Кубрякова), одиниці особливого статусу (Р. Г. Зятківська), повнозначні слова, що виступають у ролі суфіксів (О. Д. Мєшков), суфіксоїди (І. Б. Бартков, Н. М. Мікаелян), радиксоїди (Р. Сафін). Таке різнобарв'я термінів пояснюється тими лінгвістичними концепціями, у відповідності з якими лінгвісти інтерпретують мовний матеріал» [1, с. 262].

У сучасній англійській мові напівафікси можуть утворювати різні частини мови: іменники (*freeloader* – людина, яка намагається отримати якісь товари чи послуги безкоштовно, *omniblow* – невимогливий невдаха), прикметники (*cross-cultural* – крос-культурний, *multi-engine* – який має більше одного двигуна, *multitaskative* – багатозадачний, *worthful* – поважний, цінний), дієслова (*to cross-check* – перевіряти щось під різними кутами та користуючись різними джерелами для більшої точності; *to telemeasure* – дистанційно вимірювати), герундіальні форми (*telebanking* – виконання банківських операцій онлайн), дієприкметники (*all-consuming* – всепоглинаючий, який забирає весь час, *all-embracing* – всеохоплюючий). Подекуди слова, утворені за допомогою напівафіксів, можуть утворювати похідні лексеми, формуючи словотвірні гнізда: *freeload* (отримувати послуги або задоволення, не даючи нічого взамін)→*freeloader* (людина, яка так вчинює), *all-night* (цілонічний)→*all-nighter* (клуб, що працює, або захід, що

триває цілу ніч)→*all-nighting* (неспання, робота, навчання цілу ніч). На сучасному етапі розвитку англійської мови напівафікси утворюють велику кількість термінів, що є репрезентантами термінологій різних сфер людської діяльності: *cross-cultural, telecourse*, *telelecture* (освіта), *Multi-Touch* (IT-сфера), *teledensity* (телекомунікації), *telemedicine, telesurgery, teletherapy* (медицина), *telebanking* (банківська сфера); а також терміни із узагальненим значенням, наприклад, *all-embracing*. Проте останнім часом ці форманти все частіше залучаються до утворення розмовної лексики і навіть сленгізмів. Наведемо кілька прикладів розмовних лексичних одиниць: *all-consuming* – який забирає увесь час людини, *all-around* – (жарт.) компетентний у багатьох сферах, «всезнайка». До неологічних сленгізмів можемо віднести *omniblow* – «сірий», скромний, невимогливий невдаха, або *megadual* – щось дуже хороше. Сленгізм *dual* в даному випадку використовується в значенні «у два рази кращий". Нерідко цей префікс застосовується в мистецтві та шоу бізнесі: *megabook, megahit, megarich, megastar* тощо.

Напівафікси можуть утворювати бленди, додаючись до так званих «осколків» – скорочених кореневих морфем: *freegan* – той, хто їсть їжу, залишену або викинуту іншими (від *free vegan*), *freepon* – безкоштовний купон на отримання якоїсь послуги (від *free coupon*). Подекуди трапляються поодинокі випадки еліптичних скорочень, коли напівафікс бере на себе значення скороченого другого компонента мовної одиниці. Так, в одній англомовній рекламі формант *multi* було вжито на позначення *multivitamin*, можливо, задля мовної економії, тому що за короткий час рекламного ролика необхідно подати якомога більше інформації: "*The FDA recommends all adults take a multi every day."*

Таким чином, бачимо, що напівафікси виступають потужним інструментом творення нової лексики в сучасній англійській мові, утворюючи мовні одиниці різних частин мови, які належать різним семантико-стилістичним угрупуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Угонь, Л. М. Теорія напівафіксів: історія становлення [Текст] / Л. М. Угонь // Наукові записки. Серія «Філологічна». С. 262-266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua › cgi-bin › cgiirbis_64.

2. Угонь, Л. Етимологічні характеристики напівафіксів сучасної англійської мови [Текст] / Л. Угонь // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2012. – № 22. – С. 100–104.

3. Єнікєєва, С. М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови [Текст]: монографія / С. М. Єнікєєва. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2006. – 303 с.

УДК 81’255.2:621.74
Костенко Г. М.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ У СВІТЛІ КОМУНІКАТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Попри все різноманіття визначень терміну «дискурс» в сучасних лінгвістичних дослідженнях важливим є той факт, що більшість вчених акцентують увагу на ситуації спілкування як на необхідний умові появи вербального та невербального тексту. Дискурс може розглядатися як концепт. Тоді будь-яка одиниця мовлення чи мови може слугувати основою для утворення в колективній свідомості лінгвокультурного концепту. Це стосується і дискурсу. Дискурс являється об’єктом, а концепт – інструментом аналізу. Як бачимо, динаміка розвитку і уточнення уявлень про природу дискурсу співпадає з загальними векторами розвитку лінгвістичної думки в другій половині ХХ ст. на межі епох: від антологічного і структуралістського підходу до природи мовних об’єктів та феноменів до антропоцентричних когнітивно-комунікативних принципів аналізу взаємодії мовної дійсності і людської свідомості.

З існуючих визначень дискурсу можна зробити три умовних висновка, про перших два з яких говорив ще З. Харіс, коли ввів цей термін в обіг: 1) *дискурс* – це надфразова єдність; 2) *дискурс* – це не тільки текст, а й комунікативна ситуація; 3) *дискурс* – це динамічний процес взаємодії між комунікантами. На основі цих умовних висновків можна зробити висновок, що *дискурс* – це результат процесу людського спілкування, який є властивим певній ситуації в певному середовищі, включає в себе всю повноту матеріальних (здійснені інтеракції, матеріалізовані в мовленні) і нематеріальних (комунікативна ситуація) складників цього процесу і має дистинктивні лінгвальні ознаки, які можуть бути сформовані ситуацією, середовищем чи шляхом передачі інформації в цьому середовищі. Тобто, дискурс є результатом комунікації в певній ситуації разом із усіма конституентами. Через специфіку каналу передачі повідомлень в Інтернеті класична інформаційна модель комунікації *адресант – кодування – передача – повідомлення – декодування – адресат* зазнає в Інтернеті деяких змін. З розповсюдженням Інтернету з’явилась так звана Інтернет-комунікація. Як

зазначає український вчений С. Чемеркін, який здебільшого займається питанням розвитку мови Інтернет-комунікації: «Інтернет комунікація вирізняється з-поміж інших різновидів спілкування тим, що тут активно використовуються технічні можливості для відтворення усної розмови» [2, с. 25]. На даний момент вже можна говорити про виникнення поряд з усною та письмовою особливої третьої форми – електронної мережної мови.

Структура Інтернет-дискурсу зумовлена його жанровою специфікою та характеризується гетерогенністю, відсутністю видимої соціальної, гендерної та вікової градації, а також електронно-опосередкованим каналом комунікації. Властивостями, які відрізняють комп'ютерно-опосередковану комунікацію від природної людської мови, є: одночасний зворотній зв'язок (вирішальне значення для успішної розмови), відсутність несегментованої фонології (тон, голос), здатність вести декілька процесів одночасно, динамічний вимір, гіпертекстуальність, різноманітність і неоднозначність термінології (професіоналізми, арго, жаргон, сленг, соціолект).

В останні роки з'явилося багато публікацій, які присвячені вивченню особливостей функціонування мережної мови, протіканню мовних процесів в Інтернеті. В англомовному середовищі для визначення електронної мови використовують різні терміни: e-language, netlingvo, e-talk, netspeak. На пострадянському науковому просторі частіше вживається термін «мова Інтернету». Як наголошує більшість вчених, мова Інтернет-комунікації поповнюється новими лексемами за рахунок запозичень (зокрема з англійської мови – драйвовий, меседж), професіоналізмів (з мови комп'ютерників – запатчити, онлайн) та слів інших груп лексики. Запозичення англійської мови транслітеруються українською абеткою. Частина лексем зафіксована словниками (файл, ноутбук).

За точкою зору дослідників Ю. Я. Зацного та А. В. Янкова, до морфологічних особливостей мови Інтернет-комунікації належить, зокрема, активне використання імперативу [1, с. 11]. Синтаксичні конструкції найбільше зазнають змін у розмовній мові, що відповідає тенденції до спрощення синтаксичних конструкцій, текстової економії при спілкуванні в Інтернеті. Тут є більш характерними короткі розмовні репліки, скорочення тощо. Для вищезазначеної Інтернет мови характерне обмежене використання невербальних засобів, тому для позначення почуттів мовці користуються особливими знаковими системами, серед яких існують спеціальні піктограми – смайлики, а також пунктуаційні знаки, великі літери для позначення модуляцій голосу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зацний, Ю. А. Словник неологізмів. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття [Текст] : англо-український / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 360 с.

2. Чемеркін, С. Г. Українська мова в Інтернеті : позамовні та внутрішньо-структурні процеси [Текст] / С. Г. Чемеркин. – К. : ППВФ, 2009. – 240 с.

УДК 81'25
Лут К. А.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СТИЛІСТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЕКОНОМІЧНИХ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Будь-який переклад, у першу чергу, полягає у визначенні мети повідомлення та пошуку способів її реалізації при передачі змісту засобами іншої мови. Через це перекладачеві варто знати про існування функційних відповідностей певних лексичних і граматичних одиниць. На думку американського лінгвіста Ю. Найда, переклад полягає у створенні найбільш близького природного еквівалента повідомлення, не тільки за значенням, але й стилістично, що означає повноцінну комунікативну заміну тексту оригіналу [4, с. 118]. Відтворення експресивної функції, вираженої стилістичними засобами, у тексті перекладу досягається тільки при умові правильної інтерпретації прагматичних цілей повідомлення.

Досягнення еквівалентності є складною задачею і передбачає подолання труднощів, викликаних наявністю міжмовної асиметрії. Саме тому невід'ємною частиною перекладацької діяльності є застосування трансформацій. Л. К. Латишев [2, с. 78] виділяє: 1) морфологічні, що полягають у заміні певних категоріальних форм; 2) синтаксичні, спрямовані на усунення синтаксичних невідповдностей між текстами мовами оригіналу та перекладу; 3) стилістичні – приведення стилістичного забарвлення тексту або його уривків у відповідність до норм мови перекладу; 4) семантичні – заміна змісту відповідно до контексту; 5) змішані, що пояснюються необхідністю відтворити єдність форми та змісту і полягають у комбінуванні лексико-семантичних та синтактико-морфорлогічних трансформацій. Кожен текст, що підлягає трансляції, має стилістичний аспект, оскільки характеризується приналежністю до певного стилю [1, с. 311]. Тому при перекладі треба дотримуватись відповідності стилю та жанру, передавати імпліцитні смисли, а також, по можливості, відтворювати або компенсувати різні стилістичні засоби як на лексико-семантичному, так і на синтаксичному рівнях.

Переклад економічних текстів передбачає передачу як денотативної функції (термінологічна лексика, нейтральний виклад інформації), так і

експресивної (емотивна, аксіологічна лексика, стилістичні прийоми, виражальні засоби), спрямованої на переконання реципієнта, створення певної думки стосовно економічних питань. На лексичному рівні варто звернути увагу на те, що в економічних текстах вживається як книжна, так і розмовна лексика, що відрізняє їх від української традиції, яка не передбачає розмовних елементів у наукових текстах. До того ж, приналежність лексичних одиниць до певного функційного стилю в обох мовах не співпадають. Про все це варто памятати й використовувати нейтральні замість книжних або розмовних лексем при перекладі залежно від прагматичної мети повідомлення.

Крім цього, в англомовних текстах широко вживаються синонімічні пари, які часто супроводжуються римою, алітерацією чи асонансом (*named and shamed*, *really and truly, spic and span* тощо), що часто передається одним українським словом, і експресивне забарвлення втрачається. Лексико-семантичні засоби створення виразності повідомлення (метафора, метонімія, персоніфікація, епітет, гіпербола та ін.) широко використовуються в англомовних економічних текстах і часто не мають відповідників у мові-перекладу. На допомогу приходять стилістичні трансформації, запропоновані А. Фітерманом і Т. Левицькою [3, с. 56]: синонімічні заміни, описовий переклад, компенсація, стилістична нейтралізація (у разі неспівпадіння стильових рис певних текстів) тощо. Серед синтаксичних засобів, характерних англомовним економічним текстам, варто зазначити такі, що не викликають труднощів при перекладі (риторичні питання та гіпофора, анафора, епіфора, антитеза тощо) і ті, що потребують певних знань і вмінь від перекладача: 1) емфатичні конструкції з дієсловом *do (does)*, або ті, що починаються із звороту *It's him who,* які не мають відповідників в українській мові та потребують застосування лексичних елементів (*саме, дійсно, так* та ін.); 2) інверсія, що в англійській мові характеризується більшою виразністю, оскільки зміна прямого порядку слів завжди є порушенням норм, а тому має експресивний потенціал.

Отже, контрастивне вивчення функційних стилів, стилістичних прийомів і виражальних засобів як мови-оригіналу, так і мови перекладу має велике значення у підготовці майбутніх перекладачів, оскільки збереження стилістичної рівноцінності є такою ж важливою задачею, як і відтворення форми та змісту повідомлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан, В. І., Мейс, Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти [Текст] / В. І. Карабан. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. – 608 с.

2. Латышев, Л. К. Курс перевода: эквивалентность перевода и этапы его достижения [Текст] /.Л. К. Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.

3. Левицкая, Т. Р., Фитерман, А. М. Теория и практика перевода с английского языка на русский [Текст] / Т. Р. Левицкая. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 263 с.

4. Найда, Ю. К науке переводить [Текст] / Ю. К. Найда // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М. : Международные отношения, 1978. – С. 114-135

УДК 81'4 1:811.11 1. 1
Волошук В. І.
канд. філол. наук, проф. НУ"Запорізька політехніка"

СТРУКТУРОУТВОРЮЮЧА РОЛЬ МОВНИХ ЛЕЙТМОТИВІВ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ СТИСЛОМУ ОПОВІДАННІ

В останні десятиліття предметом дослідження багатьох лінгвістів став лейтмотив. Лейтмотивом (від нім. Leitmotiv – провідний мотив) – вважають основну думку, неодноразово повторювану і підкреслювану; конкретний художній образ, виразну деталь або навіть слова, багато разів повторювані, які проходять крізь увесь твір і використовуються для розкриття авторського задуму. Лейтмотив – «це структурний фактор: образний зворот, який повторюється на протязі всього твору як момент постійної характеристики героя, переживання чи ситуації [1, с. 12]. Теорію лейтмотиву розробляли Р. Вагнер, А. Веселовський, В. Пропп, І. Силаньєв, Ю. Лотман, Н. Зиховська, Л. Бессонова, Е. Френцель, Б. Гаспаров, Н. Колодіна та інші дослідники.

Спираючись на широкий спектр досліджень виділяють наступні загальні ознаки даної категорії. Лейтмотив – це виражена різними способами домінанта художнього твору, що має ряд якостей: повторюваність і варіативність, нестабільність форм втілення: слово, група слів, образ деталь, пейзаж, звук, ритм, емоційна забарвленість тощо, асоціативність, підвищена метафоричність та суб'єктивність, константне ядро (інваріант) і набір варіацій, тобто статична і динамічна складові [2, с. 70].

Спряженість одного лейтмотиву з іншими поєднує їх у якийсь парадигматичний ряд. Амбівалентність лейтмотивів, що входять у даний парадигматичний ряд, пов'язана з тим, що об'єднуюча тема взаємодіє з іншою. Лейтмотив не зникає в просторі тексту, а набуває не тільки змістопороджуючі, але й змістозаміщуючі функції, стаючи на місто «пустот» і створюючи ефект замовчення і підтексту, без якого неможливо уявити собі малу епічну форму. Отже, лейтмотиви слугують значній мовній економії.

Лейтмотив є одним з головних структурних елементів тексту короткого оповідання. Наприклад, частий анафористичний повтор займенників та сполучників виступає архітектурним засобом в побудові окремих абзаців. Численні повтори одного слова в певній ситуації надають йому одиничне своєрідне забарвлення і дозволяє використовувати це слово тільки в певному обмеженому змісті. Однією з найважливіших функцій лейтмотивного повтору в оповіданнях є акцентуація уваги адресата. Речення, які містять головну ідею твору, повторюються в різних варіаціях та створюють своєрідні архітектурні рамки оповідання.

Крім того, лейтмотиви в оповіданнях є ще носіями-показниками Численні повтори, які знову і знову привертають увагу читачів до зображених предметів чи подій і часто переходять у лейтмотивні, створюють напругу в тексті: *"Das Schiff kam fast auf sie zu, ein erleuchtendes Schiff, ein Passagierschiff mit zwei Reihen von erleuchteten Bulleyes… Das Schiff machte schnelle Fahrt und kam schnell näher…* [3, с. 218]. Завдяки повторам іменника «*Schiff» («корабель»)* (три рази як самостійного слова і один раз як компонента складного слова) можна чітко уявити цей гігантський корабель з освітленими ілюмінаторами, який йде на великій швидкості, настільки великий і швидкий, що він навряд чи допоможе людям у човні. Але залишається надія і напруга, що ж станеться далі.

Лейтмотиви створюють кільцеву композицію оповідання, при якій автор використовує, наприклад, повтор строф (остання повторює першу), події початку і фіналу відбуваються в одному і тому ж місці, в них беруть участь одні й ті ж герої і т.д.; такий прийом зустрічається в оповіданнях «*Applaus für ein Pferd», «die Hand», «Eis»* [4, 5].

Мовні лейтмотиви можуть підкреслювати риси характеру персонажів або актуалізувати важливу тему. Так в описанні старого на вокзалі постійно підкреслюється, які в нього великі мішки під очима, Борхерт дає зрозуміти, що старий страждає на безсоння, чому: «*...wissen Sie auch, wer das ist? In der Luft? Die Stimmen? Nachts die Stimmen? Wissen Sie das denn auch, wie? Die Toten sind es, die vielen vielen Toten... Die Toten, meine Herrschaften»* [5, с. 150]. *– «…чи знаєте ви, хто це? У повітрі? Голоси? Уночі голоси? Ви знаєте також як? Це мертві, багато багато мертвих ... Мертвих, пані та панове».* Завдяки летмотивним повторам підкреслюється причина безсоння – голоси, голоси мертвих, отже спати старому не дає хворе сумління.

Анафористичний повтор займенників та сполучників виступає архітектурним засобом в побудові окремих абзаців. Так, використання сполучника *«als»* у стислому оповіданні з циклу «Хрестоматійних історій» в градації збільшує напруження: «*Als sie zwölf waren, schlugen sie sich mit Stöcken und warfen mit Steinen. Als sie zweiundzwanzig waren, schossen sie mit Gewehren nach einander. Als sie zweiundvierzig waren, warfen sie sich mit*

Bomben. Als sie zweiundsechzig waren, nahmen sie Bakterien...» [5, с. 17]. – «*Коли їм було 12, вони билися палицями і кидалися камінням. Коли їм було 22, вони наставляли зброю один на одного, коли їх було 42, вони кидалися бомбами, коли їм біло 62 вони взялися за бактерії*». До того ж, як відомо, граматично сполучник «als» використовується для минулої дії, яка відбулася лише раз. Це може слугувати додатковим змістовним чинником. Така поведінка людей призведе до того, що нічого вже повторювати та й ніде, адже що може йти вже після бактеріальної зброї – пустеля. Іншого життя вже не буде.

Багаторазовий повтор одного слова впродовж усього тексту перетворює його на лейтмотивну характеристику персонажу. Так, наприклад в оповіданні В. Борхерта «*Schischyphusch*» слово «klein» використовується 11 рази для опису кельнера, а в оповіданні З. Ленца «*Der große Wildenberg»* 16 раз використане слово «*groß*» по відношенню до головного героя. Так письменники прагнуть підкреслити найголовнішу рису персонажу.

Можна зробити висновок, що лейтмотив – це стилістичний засіб, який базується на явищі мовного повтору, і який відрізняється від інших видів повтору, смисловою значущістю на рівні тексту, та символічним характером.

Мовні лейтмотиви є обов'язковим структурним елементом німецького стислого оповідання. Речення, які містять головну ідею твору, повторюються в різних варіаціях та створюють своєрідні архітектурні рамки оповідання. Лейтмотив вимагає від читача постійного повернення до раніше прочитаного і зіставлення з подальшим текстом. Крізні фразові повтори, розташовуючись дистанційно, сприяють розтяганню і збагаченню сенсу, емоційній напрузі, підводячи до кульмінаційного моменту у творі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Boekhorst, P. Literarische Leitmotiv und seine Funktionen in Romanen von Aldous Huxley, Virginia Woolf und James Joyce [Text] / P. Boekhorst. – Frankfurt am Main; New York : P. Lang, 1987. – 318 p.

2. Кирдянова, Е. Р. Лейтмотив в новеллах Теодора Шторма [Текст]: дис. … канд. филол. наук: 10.01.05 / Е. Р. Кирдянова. – Нижний Новгород, 2002. – 208 с.

3. Lenz, S. Erzählungen [Text]. – B.1. – Hamburg : dtv, 1976. – 312 S.

4. Texte und Materialien für den Unterricht. Kürzestgeschichten. [Text]. – Stuttgart: Philipp Reclam jun. GmbH, 2010. – 136 S.

5. Borchert, W. Werke Prosa. Draußen vor der Tür. Lyrik. [Text] / W. Borchert. – Moskau : Verlag Progress, 1970. – 255 S.

УДК 811.112.2’255.4’37-1
Гура Н. П.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ТЕХНОЛОГІЙ МОБІЛЬНОГО ЗВ’ЯЗКУ

За останні десятиліття сфера інформаційних технологій та мобільного зв’язку стала одним із головних джерел поповнення мови інноваційними одиницями у зв'язку з появою великої кількості нових понять і реалій, які потребують мовного позначення.

Поява нових слів є відображенням у мові потреб суспільства у вираженні нових понять, що постійно виникають у результаті розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо. У середньому за рік англійській словник поповнюється близько 4000 неологізмів. За звичай неологізми технічної сфери складають 10 % від загальної кількості усіх неологізмів.

За своєю морфологічною будовою новотвори сфери технологій мобільного звязку поділяються на:

- прості непохідні: *couple, yenta;*
- похідні: *tekky, mobileholic, hater;*
- складні: *smartphone, spyware, lifehack;*
- словосполучення: *ghost call, mobile statue, telephone triage;*
- складноскорочені: *BYOD, PIN, app.*

Основними джерелами поповнення словникового складу сучасної англійської мови є словоскладання, афіксація, конверсія, скорочення, запозичення з інших мов тощо, однак їхня продуктивність різна.

Словоскладання – один із найдавніших та найактивніших засобів збагачення мови. Завдяки йому мова поповнює свій словниковий склад й удосконалює свій устрій. 42 % неологізмів від загального добору утворенні саме словоскладанням: *catfish, hatterboxing, hashtag*.

Впродовж останніх десятиліть скорочення стало одним із найпродуктивніших способів поповнення словникового складу англійської мови. Зростання потоку інформації та розвитку засобів масової комунікації призвело до поширення скорочень як в повсякденній мові так і фаховій. 31 % добору сфери телекомунікації складають скорочення. Серед цього активно продукуючого класу яскраво виділяються три структурні типи скорочення лексичних одиниць:

- абревіатури та акроніми (складноскорочені слова): *OLED (Organic Light Emitting Diode), AMOLED (Active Matrix Organic Light-Emitting Diode).*

Слід також відзначити, що для сучасної англійської мови є характерним

утворення акроніму з цілого речення: *OTP (on the phone), BYOD (bring your own device), SoLoMo (social + location (or local) + mobile), USB OTG (USB On-the-Go);*

- усічені слова, які утворюються шляхом відкидання частини твірної основи, що може також супроджуватися фонетичними змінами: *flexible flat cable → flex, face identification →Face ID;*

- телескопізми (нове слово виникає злиттям повної основи одного слова з усіченою основою іншого або ж злиттям усічених основ двох слів). Значення такого нового слова в більшості випадків містить сумарне значення обох своїх складників: *sexting (sex + texting), nonversation (non + conversation), mobisode (mobile + episode), shelfie (shelf + selfie).* Телескопізми набули широкої популярності в мові реклами, шоу-бізнесу та в медіадискурсі завдяки простоті та легкості їхнього утворення, здатності тонко і чітко підкреслювати найсуттєвіші характеристики предмета, явища, процесу тощо однією мовною формою: *brofie (brother + selfie) – селфі з друзями-чоловіками; Emoticon (emotion + icon) – англійський варіант слова «смайл»; felfie (farmer + selfie) – фотографія фермера зі своїм вихованцем; Netiquette (network + etiquette) – мережевий етикет; Phablet (phone + tablet) – смартфон, екран якого більший, ніж у телефона, але менший від планшетного комп'ютера.*

Наступним за чисельністю способів утворення нових лексичних одиниць є афіксації (22 % добору). Для афіксації характерні два підвиди: суфіксація та префіксація. Суфіксальні одиниці більш уживані в повсякденному спілкуванні та часто марковані позначкою «сленг». Одним з найуживаніших сленгових суфіксів є суфікси *-y / -ie: selfie, belfie, tekky, mobiley.*

В англійській мові широко поширені корені з розвиненими комбінуючими властивостями (напівсуфікси), які використовуються у якості другого елемента слова. Напівсуфікси, хоча й мають формальний відповідник у класі твірних основ, проте не є повноцінними компонентами складних слів, бо характеризуються серійністю й послабленим семантичним зв'язком із співзвучною основою. Напівсуфікси *-holic, -phobic, -phobia* стали найпродуктивнішими у сфери технологій мобільного зв'язку: *appoholic, mobileholic, nomophobia, Phonaphobic, Phoneaphobia.*

Традиційні заперечні префікси *de-* та *mis-* також демонструють словотворчу активність в сфері телекомунікації: *defriend, to mistext*. Незамінним деревацийним матеріалом в словнику технологій мобільного звя'зку є напівпрефікси грецького походження *dial-, techno-, tele-: dial-a, dial-a-bus, dial-a-meal, technolust, technosexual, teleshopping.*

Отже аналіз добору неологізмів сфери технологій мобільного звя'зку переконливо доводить, що найпродуктивнішими способами утворення неологізмів цієї сфери є словоскладання, афіксація та скорочення

УДК 821.111:81'42
Підгорна А. Б.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Вивчаючи іншу мову, людина знайомиться і з культурою нації, яка послуговується цією мовою. Це пов'язано з тим, що в номінативних одиницях кожної мови знаходять відображення національний менталітет та національна культура певної етнічної спільноти, що сформувалась в певних історичних, географічних та політичних умовах. Вивчення особливостей цих номінативних одиниць є одним із завдань лінгвокультурології.

Одним із найважливіших культурних надбань будь-якої нації, що містить в собі різноманіття таких лексем, є тексти, у яких зафіксовано особливості культури та звичаїв певного народу. Зокрема, Ю. М. Лотман відмічає, що текст – це не лише генератор нових смислів, але і конденсатор культурної пам'яті [3, с. 21]. При цьому, текст, і, зокрема, художній текст, є одним із основних об'єктів дослідження у лінгвокультурології. С. В. Іванова виділяє такі аспекти тексту, які можуть бути проаналізовані в межах лінгвокультурології: 1) *структура* – порівняння побудови текстів різних національно-культурних спільнот; 2) *коло прецедентних жанрів*, тобто композиційні структури і сукупності мовних штампів, які знайомі членам тієї чи іншої культурної групи, володіють для них ціннісною значимістю і вказують на певний тип тексту; 3) *текстова концептосфера*; 4) *смисл тексту*, а саме – ті смисли, що зрозумілі без попередніх пояснень лише представникам певної національно-культурної спільноти; 5) *система образів,* наприклад, ті, що певною мірою відображають «національний дух народу» і не можуть бути легко зрозумілими пересічним читачам без попереднього знайомства з вихідною культурою; 6) *інклюзії в смислову та структурну єдність тексту*, що в теорії літератури називають інтертекстуальністю [1].

Художній текст як носій культури певного народу має значний національно-культурний потенціал, який представляє собою сукупність певних лінгвістичних та екстралінгвістичних ресурсів, що експлікують фрагмент концептуальної картини світу автора та відображають художньо втілену у тексті своєрідність національної дійсності. Усі три рівні

художнього тексту – ідейно-естетичний, жанрово-композиційний та мовний – є носіями національно-культурної специфіки та роблять свій внесок у відтворення цілісного художнього образу світу, притаманного певній лінгвокультурній спільноті [2, с. 14]. Художній текст є основним об'єктом лінгвокультурного аналізу саме завдяки своїм властивостям накопичення та зберігання культурної інформації, а також відображення мовної картини світу носія певної мови.

До культурно-маркованих знаків належать артефакти матеріальної культури і твори мистецтва, чітко ритуалізовані поведінкові та мовленнєві моделі, топоніми та антропоніми, а також фалеристика і титули, які утворюють «асоціативний шлейф» у сприйманні вихідного читача [4, с. 406]. Отже, бачимо, що до культурно-маркованих знаків відносять і об'єкти мистецтва, і моделі поведінки, і загалом все те, що є специфічним для окремої культури. Однак, в межах лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту увагу звертають саме на культурно-марковану лексику. Культурно-маркована лексика розглядається дослідниками під різними кутами зору. Зокрема з'ясовується зв'язок мови і ментальності, мови і культури; на матеріалі мовних фактів встановлюються закономірності мовної поведінки різних етносів; з'ясовуються особливості відображення культурних явищ у мові; вплив культурного компонента на конотацію слова; визначається естетична функція національно-культурного компонента семантики слова та ін. До такої лексики відносяться слова, які позначають різноманітні реалії, що характеризують життєвий уклад лінгвокультурної спільноти. Природа таких лексичних одиниць очевидна: вона обумовлена навколишнього реальною дійсністю [1, с. 87]. Також до них можна віднести історизми та топоніми, через які також дуже яскраво проявляється культура в мові.

Отже, для лінгвокультурології художній текст є одним із основних об'єктів дослідження, адже він є засобом відображення національно-специфічної дійсності народу і його мовної картини світу. Існує ряд аспектів тексту, які можуть враховуватись при лінгвокультурологічному аналізі, а саме структура, текстова концептосфера, система смислів та образів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Иванова, С. В. Лингвокультурологический аспект исследования языковых единиц : дис. … д-ра филол. наук: 10.02.19 / С. В. Иванова. – Уфа, 2003. – 364 с.

2. Карасева Ю. А. Художественный текст как источник национально-культурной информации и выразитель национальной ментальности (на материале произведений художественной литературы стран андской

культурно-исторической зоны) : автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.02.05 / Ю. А. Карасева. – М., 2012. – 22 с.

3. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек-текст-семиосфера-история / Ю. М. Лотман. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с.

4. Чала Ю. П. Переклад культурно-маркованих знаків Вікторіанської доби в паратексті драматичних творів / Ю. П. Чала // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – Вип. 17. – С. 405-413.

УДК: 801.61 : 81-115

Тарасенко К. В.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АЛГОРИТМ АНАЛІЗУ ПОЕТИЧНОГО ТВОРУ

Поетична мова, як відомо, особливий вид словесного мистецтва. Її основною функцією є естетичний вплив на читача. Специфікою поетичної мови є те, що при перекладі поетичного твору виникають множинні інтерпретації. Вдала інтерпретація оригіналу у тексті перекладу, відновлення первісного змісту поетичних концептів потребують застосування певних концепцій та теорій.

Особливу увагу заслуговують при цьому твори більш ранніх історико-літературних епох, приміром, сонетна творчість Ф. Петрарки, Ф Сідні та В. Шекспіра. В цьому сенсі перекладачеві варто донести до читача не тільки форму поетичного твору в аспекті римтомелодики, але й його зміст, а точніше – створені уявою митця художні образи та імпліцитні смисли. Думається, що домінуючими науковими підходами щодо перекладу поетичних творів є інтеракціоністська концепція метафори Макса Блека та прийом стереоскопічного читання Мерілін Роуз. Згадані теорії покликані сприяти мінімізації втрат, що є неминучими при перекладі поетичних текстів.

За концепцією М. Блека, у структурі метафори завжди присутні дві складові: фокус (слово, що вжите у незвичайному чи невизначеному смислі) і його оточення, або рамка [1, с. 163]. Ефект метафори здійснюється тоді, коли на когнітивному рівні взаємодіють дві або декілька думок. Відтак, аби визначити когнітивний ресурс метафори, необхідно не лише виявити систему загальноприйнятих асоціацій (*a system of commonplaces*) [1, с. 188.], а й характер швидкої активізації цих асоціацій у свідомості реципієнта.

Відомою теорією щодо вдалої інтерпретації поетичних творів є аналітична модель канадської дослідниці Мерілін Роуз, а саме стереоскопічне

читання. На її думку вдалий переклад дозволяє розкрити щось «нове» щодо смислу оригінального твору [2, с. 90]. Але задля того, аби визначити ступінь «влучності» перекладу, М. Роуз пропонує паралельне освоєння оригіналу та одного або декількох його перекладів.

Канадська дослідниця наполягає саме на такому прийомі аналізу поетичного перекладу так як тільки прискіпливе вчитування оригіналу, роздуми перекладача над його сенсом і врешті-решт порівняння перекладів дозволяє максимально точно репрезентувати читачу усю «повноту» твору. На думку М. Роуз, «саме стереоскопічне читання дозволяє нам зрозуміти міжпороговий простір: ми осягаємо цей простір внутрішнім чуттям, інтуїтивно і доходимо до певних висновків щодо нього суто логічним шляхом» [2, с. 90]. Таким чином, з точки зору Мерілін Роуз запропонований метод аналізу поетичних перекладів дозволяє мінімізувати втрати, що є невід'ємною частиною будь-якого перекладу і у той же час максимально відтворити неповторну ауру тексту. Прийом стереоскопічного читання, думається, є одним із продуктивних механізмів з арсеналу перекладацьких стратегій, оскільки паралельне прочитання тексту дає і можливості інтерпретації як з літературознавчої, так і з лінгвістичної точок зору.

Задля цього розподіляємо роботу на декілька етапів. До першого етапу віднесемо роботу з текстом оригіналу, яка передбачає реконструкцію біографічного, історичного та соціального контекстів, в яких був створений оригінал. Це є вкрай важливим з огляду на історико-літературну віддаленість тієї чи іншої історико-літературної доби та доволі цікавим з точки зору соціокультурної реконструкції тих гносеологічно значущих концептів епохи, що для сучасного читача можуть бути незрозумілими. Другий етап присвячений роботі з дослідницьким дискурсом. Тут ми маємо на увазі перекладознавчий контекст, адже існує чимало перекладів поетичних творів та велика кількість рецензій та цікаві потрактування імпліцитних сенсів текстів.

Аналіз ключових концептів оригіналу та їхньої художньої репрезентації відносимо до третього етапу роботи. Це найбільш складний та відповідальний етап роботи, оскільки тут важливо навіть на інтуїтивному, чуттєвому рівні інтерпретувати намір перекладача: навіть якщо певною мірою лексичні або граматичні трансформації є не досить вдалими, думається, найбільш високим рівнем репродукції авторського задуму є вплив на емоційну та чуттєву сферу реципієнта. Заключним етапом є зіставний аналіз перекладів, суть якого полягає у виявленні пріоритетних концептів, повноті відтворення ключових тем, образів та у характері передачі мовних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блэк, М. Теория метафоры / М. Блек. – М. : Прогресс, 1999. – 512 с.

2. Rose, M. Translation and Literary Criticism : Translation as Analysis / M. Rose. – Manchester : St. Jerome, 1997. – 128 p.

УДК 811.118`25:376.75
Четвертак Є. О.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Проблема національної ідентичності особистості у сучасному мультикультурному та багатонаціональному світі набуває особливої актуальності у зв'язку із процесами соціокультурного становлення, перерозподілу територій та боротьби країн за незалежність тощо. Вивченню національної ідентичності у лінгвістиці передував ряд гуманітарних розвідок цього питання, зумовлений розвитком антропоцентричного напрямку досліджень. Ще декілька десятиліть тому це поняття належало суто до сфери інтересів соціології та психології, але сьогодні до проблеми національної ідентичності починають звертатися також і лінгвісти, які визначають особливості конструювання та актуалізації цього явища у різних видах дискурсу.

Поняття ідентичності було введено психологом Е. Еріксоном у 1950 році. Під ідентичністю науковець розумів процес організації життєвого досвіду людини в індивідуальне «Я». У сучасній гуманітарній парадигмі знань ідентичність розглядають як «психологічне уявлення людини про своє «Я», що характеризується суб'єктивним почуттям своєї індивідуальної самототожності і цілісності, ототожнення людиною самої себе (частково усвідомлене, частково ні) з тими чи іншими типологічними категоріями». Ідентичність є індикатором «свого» на противагу «чужому» та є результатом усвідомлення людиною приналежності до певної групи, що дозволяє їй визначити своє місце у соціокультурному просторі.

Загальновідомо, що процес ідентифікації можливий тільки за умов соціалізації людини та суспільства у цілому. На думку М. Кубаєвського, через соціальне ідентичність формує і зберігає свій базовий феномен - етнічну ідентичність. Завдяки цій формі ідентичності з'являються, накопичуються, актуалізуються та передаються ті етнічні норми, цінності та стереотипи поведінки, яких «*homo socius*» дотримується у процесі формування його ідентичності як представника певного етносу або нації. Проте, слід розрізняти поняття етносу та нації і відповідно етнічної та національної ідентичності.

Етнічність ґрунтується на природному зв'язку людини з групою, що визначається генетичними й географічними чинниками. У культурології використовується наступне визначення етнічної ідентичності − «результат процесу емоційно-когнітивного ідентифікація суб'єкта зі своєю етнічною групою, що виражається в почутті спільності із членами цієї групи і сприйнятті її цінностей як основних. Етнічна ідентичність дозволяє здійснювати солідаризацію з ідеями та цінностями свого етносу, розрізняти інші народи та етносоціальні групи як ті, що є схожими або відмінними від власного етносу.

Через те, що самоусвідомлення індивіда формується також і в надетнічних утвореннях, зокрема, таких як нація (наприклад Велика Британія, Японія, США), необхідно виокремити поняття національної ідентичності. Цей вид ідентичності передбачає самоідентифікацію індивіда з певним політичним та культурним співтовариством. Коли етнічна група починає переслідувати політичні цілі, вважається, що вона досягла національного рівня.

Для багатьох етнонаціональних груп у якості найбільш значущого символу колективного членства виступає мова, у якій відображено концептуальні знання та уявлення, які, в свою чергу, формують мовну картину світу. Треба відмітити, що простежується двоїстий зв'язок між мовою та національною ідентичністю.

З одного боку, використання мови як маркера нації є наслідком ідентифікації, а з іншого, існування мови – є необхідною умовою формування національної ідентичності. Однак, треба відзначити, що хоча мова і є умовою формування етносу та результатом етногенезу, поняття мовної та етнічної спільноти часто не співпадають: один етнос може послуговуватися декількома мовами, і, навпаки, різні етноси можуть користуватися однією мовою.

Отже, формування національної ідентичності, як і будь-якої іншої форми ідентичності, можливе тільки за умов соціалізації. Слід розрізняти поняття етнічної та національної ідентичності, які є майже тотожними, але останнє визначається не тільки генетичними та географічними чинниками, але й політичними.

Національна ідентичність є більш ширшим поняттям, що охоплює етнічне самоусвідомлення та ідентифікацію індивіда з певним політичним утворенням.

Національна ідентичність формується, змінюється та актуалізується у мові, яка є універсальним засобом самоусвідомлення індивіда як представника певної етнонаціональної групи. Світоглядні та аксіологічні засади, що домінують у суспільстві, зазвичай штучно нав'язуються через

структури влади. Національна ідентичність як соціальний конструкт також актуалізується у дискурсі суспільних та політичних діячів.

УДК 811.133.1’367.623:82
Мелещенко А. І.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

КОГЕРЕНТНІ ФУНКЦІЇ КЛАСУ АНАФОРИЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Анафоричні прикметники, створюючи зв’язки у художньому дискурсі мають подвійне навантаження. По-перше, вони самі є об’єктом когерентності, тобто встановлюють когерентні відношення з іншими якісними та відносними прикметниками. По-друге – виступають як засіб когерентності у тому випадку, коли забезпечують зв'язок між собою окремих частин мовлення, словосполучень і навіть розділів. Обидві функції цих прикметників є функціями, що організують зв'язок художнього тексту, тому, що вони створюють загальну семантичну когерентність на протязі усього тексту. Вони беруть за основу різні види анафоричних зв’язків, як то: уподобання, тотожності передування тощо. Для анафоричних прикметників дуже важливим є різниця між двома поняттями «анафора» та «анафоричний зв'язок». Останній вказує на напрямок, місце і послідовність окремих висловлювань чи великих відрізків тексту, координуючи їх, тоді як анафора відсилає до антецедента. Саме анафоричний зв'язок є більш широким та пріоритетним у плані створення когерентності в середині художнього дискурсу.

Усі займенники 3-ї особи, демонстративи та прислівники не є повними аналогами анафоричних прикметників, тому їх зв'язок може бути обмежений деякими синтаксичними позиціями у висловлюванні. Проте існують дійсні репрезентанти прикметників, які повністю зберігають семантичні ознаки якості та ад’єктивності предмета. Вони повністю повторюють синтаксичну позицію і морфологічні ознаки антецедента – якісного чи відносного прикметника. До цих репрезентантів відноситься у першу чергу такий анафоричний прикметник як *tel. Il est de fait qu’une phrase dont les presupposés sont jugés fauts ne produit pas le même effet qu’une phrase dont les poses sont estimés tels: dans le deuxième cas on refute, tout simplement.* [1, с. 27]. Когерентність між парою корелятів *fauts-tels* встановлюється на основі анафоричного зв’язку уподобання. Смисл уподобання *tel* криється у самому значенні , яке вказує на приналежність предмета до ряду інших предметів, які мають цю якість, тобто *tel* несе у собі функцію класифікації. На відміну від

смислу тотожності, який є досить елементарним і дуже часто виражений прикметником meme , а також близьких за значенням прикметників *égal, équiva lent*, смисл уподобання не є елементарним. Воно вказує на те, що різниця між двома об'єктами невелика і тому ці об'єкти можуть бути схожими один на одного. ... *des yeux bleus grisaille qui lui remontaient d'un tantinet, vers les angles tels ceux des chats sauvages* [2, с. 75]. У цьому прикладі анафоричний прикметник *tels* відсилає не тільки до *bleus grisaille* , але і до усього підрядного з'ясувального речення - *qui lui remontaient d'un tantinet, vers les angles*, яке є функціональним субститутом прикметника. У результаті тесту на транспозицію воно може бути замінено на прикметник – *louches*. Взагалі *tels,* у даному випадку, відсилає до складного антецедента, який складається з 2-х прикметників з розширювальним значенням: *bleus grisaille* та *louches.* Тому й когерентність між прикметникам у тексті є асиметричною та складною і встановлюється на основі зв'язку уподобання.

Когерентність анафоричного прикметника tel може будуватися, як було вказано вище, на основі асиметрії. У тексті вона може мати звужуючий чи розширювальний для антецедента характер, в залежності від прагматичної установки автора твору. У першому випадку вона деталізує та конкретизує окремі частини тексту чи висловлювання, сприяючи його розвитку, а у другому, навпаки – узагальнює чи підводе підсумок попереднього висловлювання. Проте, в обох випадках асиметрія прикметників при створенні когерентного художнього дискурсу є засобом хвилеподібного розвитку тексту, що є підтвердженням текстових функцій анафоричних прикметників. Поряд з цим прикметникова асиметрія може мати також інверсійний, гіперонімо-гіпонімічний характер як у даному прикладі при формуванні концепту *hostile* – «ворожий»: *Dans ce Conseil ne figuraient pratiquement que des hommes hostiles à la politique suivie depuis 18 mois par le Hutin et le compte de Valois; Philippe de Poitiers, connaissant leur mérite et leur capacité, avait choisi de se les adjoindre dans les difficiles négociations qu'il devait mener avec l'Eglise. Tel était le connetable, Gaucher de Chatillon, qui ne pardonnait pas la ridicule campagne de l'est boueux qu'il avait dû conduire en Flandre l'été précédent. Tel était Viles de Noyers, proche parent de Gaucher. Tel encore Raouls de Presles , légiste du Philippe le Bel*… [3, с. 62].

Основу даного концепту створює якісний прикметник *hostiles*, який є гіперонімом по відношенню до гіпоніма – прикметника *tel*, який 3 рази повторюється у даному відрізку тексту. Такий повтор має конотацію підсилити прагматичне значення концепту *hostile («ворожий»)* у негативній оцінці персонажів твору та водночас є посиленням когерентності художнього дискурсу. І кожного разу прикметник *tel* вступає у когерентні відносини з прикметником *hostile* у однині, тобто як з проміжним антецедентом. Це можна перевірити за допомогою тесту на підстановку, наприклад:

hostile était le connetable Gaucher de Chatillon ... hostile était Viles de Noyers… hostile était Raouls de Presles , légiste du Philippe le Bel… Тим не менш, якщо скласти разом усі ці 3 вживання прикметника *tel*, то у сукупності вони будуть відсилати саме до прикметника *hostile* у множині, який і утворює даний концепт *hostiles.*

Невипадково М. Дрюон починає описання абзацу саме з прикметника hostiles як найбільш узагальнюючого, гіперонімічного, цим автор намагається підкреслити та пояснити ворожість багатьох персонажів до політики Ютена та графа де Валуа за останні 18 місяців. Тому, що далі відбувається конкретизація даного прикметника за допомогою гіпоніма *tel*, який продовжує текст далі і пояснює причину ворожості кожного з персонажів: конетабля, Миля де Нуайє та Рауля де Преля. Треба також підкреслити, що за кожним із цих *tel* стоять зовсім різні персонажі твору. Таким чином, можна констатувати, що анафорична асиметрія між цими двома прикметниками має складний, інверсійний (не *tel/hostile,* а саме *hostile/tel*), уточнюючий та звужуючий характер. У мовній парадигмі, за своїм значенням прикметник *tel* має більш узагальнюючий, ніж *hostile* характер, тому що саме він може давати характеристику цілому класу будь-яких об'єктів за уподобанням, наприклад: *tel: hostile/ bon/ fameux/ boueux/ maladif*, тощо. Але у художньому тексті, завдяки прагматичній задумці автора, відбувається інверсія цих двох прикметників, *hostile* стає гіперонімом, а *tel* гіпонімом, отже встановлюється інверсійний гіперонімо-гіпонімічний зв'язок, який є основою для створення концепту.

Слід відзначити, що синтагматичний аспект тексту у значній мірі впливає на анафоричний статус прикметників уподобання. Із анафоричних, які відсилають до антецедента, вони можуть становитися катафоричними, якщо змінюється порядок їх передування у висловлюванні. Ця зміна обумовлюється прагматичним авторським наміром. *Quand, timidement, Marthe poussa la porte et risque un regard pareil à tout les regards de la famille, un regard furtif, comme prête à entrer en elle , Térlink était toujours assis à la même place devant sa femme immobile* [4, с. 173]. Анафоричний прикметник *pareil* у складі атрибутивного словосполучення *un regard pareil*_відсилає одночасно до *tout les regards de la famille (= les regards familiaux)* і до *regard furtif*. Іменник *regard* є простим лексичним повтором, а прикметник *pareil* відсилає до свого антецедента, функціонального еквівалента, відносного прикметника *de la famille(= familiaux)* і до якісного прикметника *furtif*. *Pareil* виконує саме катафоричну функцію, тому що *regard furtif* для даного контексту є прямою номінацією, а *regard pareil* – непрямою [5]. У тексті має місто інвертований порядок прикметників, таким чином, катафорична функція прикметника *pareil* будується на інвертованому порядку слів словосполучень *un regard furtif* та *un regard pareil*. Катафорична функція у

таких прикметників в тексті, зустрічається все ж таки значно рідше, ніж анафорична, тому що у катафоричній функції використовується звичайно група прикметників з відтінком передування типу: prochain, futur, suivant, тощо. Отже, на основі аналізу ми приходимо до висновку, що в рамках створення когерентного художнього дискурсу важливу роль відіграє клас анафоричних прикметників та його текстові функції. Анафоричні прикметники, створюючи зв'язки у художньому дискурсі несуть подвійне навантаження: як об'єкт когерентності, встановлюючи когерентні відношення з іншими прикметниками і як засіб когерентності, коли забезпечують зв'язок між собою окремих частин мовлення. Вони мають різні відтінки: порівняння, уподобання, тотожності, рівняння, ідентифікації, тощо. Анафоричні прикметники та їх антецеденти можуть розрізнятись між собою за обсягом значення, за лексичним складом та морфологічними ознаками. Анафорична асиметрія прикметників та їх антецедентів приймає складний, інверсійний, гіперонімо-гіпонімічний характер. Вона використовується саме для розвитку та просування художнього дискурсу, коли обсяг значення лексичної одиниці може мати, як звужуючий так і розширювальний для антецедента характер, в залежності від прагматичного наміру автора твору. У такому випадку вона конкретизує чи узагальнює окремі частини дискурсу, виступаючи засобом хвилеподібного розвитку тексту.

Проведений аналіз та дослідження не є вичерпними і відкривають широкі перспективи для подальших студій внутрішньо текстових зв'язків, в основному лексико-семантичного характеру, на основі прикметників чи інших частин мови, які, в цілому, допомагають утворювати текстуальність та когерентність французького художнього дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kerbrat-Orecchioni, C. L'implicite [Text] / C. Kerbrat-Orecchioni. – Paris : Armand Colin, 1986. – 404 p.
2. Celine, L. F. Voyage au bout de la nuit [Text] / L. F. Celine. – Paris : Gallimard, 1962. – 498 p.
3. Druon, M. Les rois maudits [Text] / M. Druon. – Paris : Nouvelles editions, 1970. – 382 p.
4. Simenon, G. Le bourgmestre de Furnes [Text] / G. Simenon. – Bruxelles : Labor, Paris : Narthan, 1983. – 203 p.
5. Гак, В. Г. Повторная номинация на уровне предложения [Текст] / В. Г. Гак // Синтаксис текста. М. : Наука, 1979. – С. 91-105.

УДК 811.111: 17’14
Кущ Е. О.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Хоча поняття «політична лінгвістика» ввійшло у науковий оббіг лише в 80-ті рр. XX століття, її витоки можна виявити вже в античній риториці: проблемами політичного красномовства займалися вже в Давній Греції та Римі. Цю традицію було перервано на багато століть, коли на зміну античним демократіям прийшли феодальні монархії.

Формування політичної лінгвістики як наукової дисципліни розпочинається фактично в період Першої світової війни (1914-1918 рр.), яка за своїми масштабами та наслідками вважається однією з найбільш руйнівних у історії людства. Саме в роки війни особливо важливими стали не тільки промисловість і наявність ресурсів у країнах, втягнутих у неї, але й пропаганда, вплив ЗМІ на суспільну думку. В зв’язку з цим після війни науковці почали звертати увагу на принципи пропагандистської роботи та вивчення механізмів впливу та інструментів пропаганди на людину.

Найбільш значущими в період між двох світових війн стали дослідження В. Ліппмана та П. Лазарсфельда. Американський письменник, журналіст і політичний оглядач, двократний лауреат Пулітцерівської премії (1958 р., 1962 р.) вперше використав контент-аналіз для вивчення впливу преси на суспільну думку. Американський соціолог П. Лазарсфельд вперше звернувся до методу фокус-групи для виявлення думок американців про деякі питання внутрішньої політики держави та застосував метод контент-аналізу для дослідження поведінки електорату в залежності від фокуса агітації в ЗМІ.

Після Другої світової війни 1939-1945 рр. значущими стають дослідження з розвитку мови в тоталітарних суспільствах. Найбільш відомим можна вважати антиутопію відомого англійського письменника Дж. Орвелла «1984», присвячену опису формування та поширення «новоязу» – мови, що відповідала специфічним вимогам тоталітарного суспільства. Іншою працею подібного ґатунку стала книга про «нову мову» нацистської Германії німецького лінгвіста В. Клемпера.

В період «холодної війни» зарубіжні науковці почали вивчати особливості мови російських лідерів з метою прогнозування їх можливих подальших дій. Також починають проводитися дослідження впливу ЗМІ на населення країн западних демократій. Наприкінці XX – початку XXI політична лінгвістика визнається окремою прикладною дисципліною та

науковою галуззю, об'єктом якої стають політична комунікація та політичний дискурс.

До основних напрямів політичної лінгвістики належать критичний аналіз політичного дискурсу, що фокусується на проблемі використання мови як засобу влади та соціального контролю, знаряддя боротьби ідеологій, домінування одних над іншими; контент-аналіз політичного спілкування, за допомогою якого на основі політичних текстів вивчаються, так звані, окремі «лінгвополітичні питання». На сьогоднішній день у політичній лінгвістиці превалюють когнітивні дослідження мови політики, що віддзеркалюють взаємозв'язок мови та мислення у сфері політичного спілкування.

УДК 811.111'25'371:821
Лещенко Г. А.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РЕАЛІЯ ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ ВЕРТИКАЛЬНОГО КОНТЕКСТУ ТВОРУ

Міжкультурна комунікація здійснюється не лише через безпосередній усний чи письмовий обмін інформацією, але й за допомогою літературних творів, які пишуться носіями одних й читаються носіями інших культур. І найчастіше нестача відомостей про місце й час описаних подій веде до неповного розуміння намірів автора. Тому для повного сприйняття твору недостатньо лише знати мови – важливо мати фонологічні знання часу та місця, в яких створювався текст. Ситуація ускладнюється тим, що автор літературного твору далеко не завжди звертає пильну увагу на вищезгадані особливості. Для позначення такої культурологічної, історичної й іншої інформації, яка не виражена в тексті явно, але потрібна для його повного розуміння, використовується термін «вертикальний контекст».

Вертикальний контекст формує текстовий простір та заповнює його асоціативно-смисловими зв'язками. Він об'єднує всю інформацію, що не виражена в тексті вербально та має першорядне значення в утворенні його імпліцитного змісту.

Серед різноманітних способів створення вертикального контексту найбільш інформативним є реалії. Реалії мають специфічне семантичне поле, і тісно пов'язані з культурою та історичним періодом розвитку суспільства.

Проаналізувавши повість О. Кобилянської, виділяємо такі групи національно-маркованих лексем, що співвідносяться з українською історією і культурою, які формують вертикальний контекст повісті:

1. Топонімічні реалії та мікротопоніми: *гора Чабаниця, Білий камінь, село Третівка, полонина, обійстя.*

2. Реалії світу природи: назви дерев, квітів, кущів, трав, тварин, птахів, комах тощо: *смерека, мак, папороть, зілля, зозуля, голубка, хижун, орел*.

3. Реалії побуту: назви одягу, посуду, знарядь того чи того виду діяльності, грошових одиниць, одиниць виміру тощо: *криївка, горівки, мисник, млин, золоті дукачі, золоті червоні, трембіта, цимбали, сопілка.*

4. Реалії суспільного устрою та професійного спрямування: *громада, ґазда, чабан, громада, старшина.*

5. Реалії релігійного життя, народних вірувань, міфології: святих, свят, церковних інституцій тощо: *Івана Купала, М'ясниці, осіння Богородиця, проща.*

Національно-марковані лексеми, що входять до названих семантичних груп, беруть активну участь у формуванні мовної картини світу українців, виступають детермінантами національного практичного і теоретичного досвіду, отриманого в процесі етногенезу. В художньому творі українські реалії утворюють народознавчий сегмент вертикального контексту, який обмежений матеріалом інтерлінгвального простору. Він здебільшого легко сприймається вітчизняним реципієнтом, адже акумулює відомості традиційної культури, проте імпліцитний компонент окремих реалій може залишатися нерозкодованим, оскільки репрезентує інформацію історичних фонових знань, таку, що має виразну регіональну маркованість як-от: *трембіта, криївка, горівка.*

Отже, реалії використовується для створення просторового континууму та часу, в яких відбуваються головні події та дають читачу можливість повною мірою відчути атмосферу твору.

УДК 811. 111.’255:629.33
Бережна О. О.
ст. викл., НУ «Запорізька політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНОМОВНИХ ТЕКСТІВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕМАТИКИ

Переклад наукового тексту відрізняється від перекладу художнього тексту за формою, мовними засобами, а також яскраво вираженою комунікативною спрямованістю. У процесі перекладу таких текстів, перекладачеві доводиться вирішувати як суто мовні, лінгвістичні проблеми, зумовлені розбіжностями у семантичній структурі і особливостями

використання двох мов в процесі комунікації, так і проблеми соціолінгвістичної адаптації тексту. Як зазначав Я. І. Рецкер під час роботи з науковим текстом перекладач повинен враховувати мовленеві звички носіїв мови перекладу, не порушуючи звичайного сприйняття документу чи тексту. Крім того перекладач повинен пам'ятати, що граматична структура англійського тексту науково-технічної тематики відрізняється своєю конструктивною складністю. Такі тексти насичені неособовими формами дієслова, прикметниками, формами пасивного стану, дієприкметниковими і герундіальними зворотами, особовими займенниками першої особи однини, а також іншими граматичними конструкціями, які можуть обтяжувати розуміння тексту і ставлять перед перекладачем додаткові завдання. При перекладі наукового тексту широко використовуються граматичні трансформації, серед яких значне місце посідають комплексні трансформації. Під комплексною перекладацькою трансформацією ми розуміємо процес переходу одиниць оригіналу в одиниці перекладу; це можуть бути як слова/словосполучення, так і речення (оскільки основною одиницею перекладу є речення – як "слід" мовленнєвого акту), внаслідок якого відбувається часткове або повне перетворення речення, при цьому використовується не менше двох простих перекладацьких трансформацій. Такими простими трансформаціями, наприклад, можуть бути лексичні і граматичні трансформації. Комплексні перекладацькі трансформації складаються в систему, вони не існують окремо, а взаємообумовлені. Їх доводиться використовувати в різних комбінаціях, а іноді й одночасно [22, с. 304]. В. М. Комісарів у своїй роботі «Теорія перекладу» називає комплексними лексико-граматичні трансформації, які супроводжуються описовим перекладом, антонімічним перекладом і компенсацією [1, с. 183-186]. Якщо В. Н. Комісаров відносить процеси перекладу до лексико-граматичних трансформацій, то І. Я. Рецкер антонімічний переклад та компенсацію визначає як суто лексичні трансформації [3, с. 48-52]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що між різними видами трансформацій немає чіткого розмежування, однакові трансформації можуть ставитися до різних типів, вважатися як лексичними, так і граматичними, а в поєднанні один з одним приймати характер складних комплексних перекладацьких трансформацій. Серед комплексних трансформацій умовно можна виділити наступні три види: антонімічний переклад, прийом смислового розвитку (модуляція), прийом цілісного перетворення. Суть антонімічного перекладу полягає в тому, щоб висловити думку лексичної одиниці оригіналу через протилежне поняття, при цьому, природно, змінивши її структуру. По суті, антонімічний переклад — переклад з використанням двох заперечень — одне з них очевидне, друге приховане: *Volkswagen will stop building of new plants in China. — Компанія «Фольксваген» не продовжуватиме (припинить)*

будівництво нових заводів в Китаї. Заміна will на «не буде» — застосування очевидного заперечення, тоді як використання замість дієслова stop дієслово продовжувати — заперечення приховане, тобто вживання антоніма [2, с. 56]. Прийом смислового розвитку полягає в заміні одиниці, що перекладається на контекстуальне, логічно пов'язане з нею слово або словосполучення. В основі лежить принцип, коли згадана в тексті причина розвивається і замінюється її наслідком (або навпаки). Процес, викликаний причиною, замінюється кінцевим результатом: *The relinquishing the boiler usage as the most expensive and cumbersome part of the steam power plant, made it possible to create cheap and economical internal combustion engine. – Відмова від котла, найбільш дорогої і громіздкої частини паросилової установки, дозволила створити дешевий і економічний двигун внутрішнього згоряння.* Можна дійти висновку, що володіння прийомом цілісного перетворення, тобто умінням виробляти комплексну рівнозначну заміну словесних образів дає значні переваги майстру перекладу, який бажає домогтися гідного результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Комиссаров, В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.

2. Любімов, Н. М. Книга про переклад: збірник. / Н. М. Любімов. – М. : Б.С.Г. -ПРЕС, 2012. – 304 с.

3. Рецкер, Я. І. Теорія перекладу і перекладацька практика. / Я. І. Рецкер. – М. : Міжнародні відносини, 1974. – 216 с.

УДК 81’373(045
Кулабнєва О. А.
викл. НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ ТРЕВЕЛ-МЕДІАТЕКСТІВ ЯК БАЗОВОЇ КАТЕГОРІЇ МЕДІАЛІНГВІСТИКИ В АНГЛОМОВНИХ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛАХ

Медіалінгвістика – нова галузь філології, що системно аналі- зує різні типи медіадискурсу, зокрема, дискурс газет, радіо, телебачення та Інтернету, з позицій когнітивно-комунікативної парадигми філології. У медіалінгвістиці інтегровано теорії стилістики, комунікативної та когнітивної лінгвістики, що необхідно для створення нового підходу до аналізу систем масової комунікації, які наразі стрімко розвиваються. У рамках медіалінгвістики широко застосовується весь спектр методів опрацювання журналістського тексту: від традиційних методів системного аналізу та контент-анализу до

логічного, емпіричного, соціолінгвістичного та порівняльно-культурологічного опису. Новизна медіалінгвістичних технологій полягає в тому, що на основі інтеграції існуючих методів забезпечується комплексний підхід до вивчення текстів масової інформації. В сучасному інформаційному просторі зростає питома вага текстів семантичною детермінантною яких виступає тревел-контент. Це зумовлено рядом причин серед основних варто назвати зміну аксіологічних пріоритетів пересічних споживачів інформації, а саме, їх відношення до відпочинку, поява так званого глобального середнього класу, який спроможен подорожувати та найрізноманітніші глобалізаційні процеси. В англомовному світі тревел-медіатексти стали рівноправним констітуентом інформаційного простору, ще у 50 роках минулого століття та перебувають у постійній генезі. Сьогодні вони представлені у формі власне журналістських текстів, піар та рекламних матеріалах, що доволі часто мімікрують адаптуючись до потреб інформаційно-комунікативного простору.

Тревел-медіатекст (журналістський, рекламний і піар) є специфічним видом інтелектуально-творчої діяльності, що сфокусований на репрезентації найширшого спектру проблематики, пов'язаної з мандрами і туризмом, і націлений на реалізацію низки важливих суспільно-значимих функцій.Пріоритетність тих чи інших функцій є характерною для кожного типу тексту. При цьому розширення функціональної специфіки, витіснення тих чи інших функцій, зміни в їх пріоритетності, зазвичай, спричинені зовнішніми чинниками. Тревел-медіатексти, як і всі інші тексти ЗМІ, є «поліфункціональними об'єктами, носіями продуктів не лише журналістської діяльності, але й інших видів соціальної діяльності». Водночас кожен текст зорієнтован на реалізацію домінантних для себе функцій залежно від власної комунікативної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо функціональні пріоритети медіатекстів неодноразово розглядалися сучасними науковцями, зокрема В. Лизанчук, Т. Науменко, І. Пенчук, Н. Филатова та ін., то функції тревел-медіатекстів вивчені недостатньо. Для створення стереоскопічної візії функціональної парадигми тревел-медіатекстів, доречним є імплементація наукового досвіду фахівців в царині тревел-журналістики , а саме M. S. Damkjaer, T. Nunes, M. L. Pratt, R. Shrome A. M. Waade.

Що стосується лінгвістичногоскладника сучасних медіа, то необхідно відзначити такі зміни: 1) спрощення контенту з розрахунку на його сприйняття широкою цільовою аудито рією; 2) структурно-композиційна простота текстів, спричинена тим, що реципієнт після одного погляду повинен вирішити, потрібна йому та чи інша інформація; 3) трансформація мови комунікацій, що знижує використання низки лінгвістичних норм. Особливо це стосується інтернет-комунікацій. Таким чином, на медіалінгвістику чекає переосмислення мови і мовних процесів, що

відбуваються в сучасній журналістиці. Найпоширенішою формою існування мови.

Під тревел-медіатекстом пропонується розуміти полікодовий і мультіінституціональний різновид медіапродукту, семантичною детермінантою якого є тревел-контент, тобто тематично-змістове наповнення певного тексту, що націлене на репрезентацію інформації про привабливий для мандрівника географічний локус і його конституенти (флора, фауна, природні явища, артефакти) та етнокультурне середовище (його актанти, практики, звичаї і традиції). Функціонування сучасних англомовних тревел-журналів на перехресті різних видів журналістики (лайфстайл, розважальна, науково-пізнавальна, сервісна) та різних дискурсів (ідеологічний, націєтворчий, консюмеристський, екологічний, міжкультурної комунікації) дає підстави говорити, що перелік їх функцій буде розлогим і доволі специфічним.

Найважливішою характеристикою сучасного мас-медійного тексту, яка відрізняє його від тексту взагалі, є його багатовимірність (в роботах різних авторів позначається термінами багатоплановість, поліфонічність, гетерогенність або інтегральність), під якою слід розуміти поєднання різнорідних вербальних, візуальних, аудитивних, аудіовізуальних або інших компонентів в єдиному смисловому просторі тексту. Також відмінною рисою медіатекстів вважається їх мовна специфіка, обумовлена, перш за все, тим, що адресо- вана масовій аудиторії. Досить продуктивним, з огляду на дискусійність проблематики, пов'язаної з функціями ЗМІ, бачиться залучення загальнофілософських розмірковувань науковців стосовно самого поняття «функція».

З утилітарною функцією тревел-журналів тісно пов'язана і рекламна функція. Практично кожний тревел-журнал містить велику кількість прагматично орієнтованого контенту, який ангажує потенційного реципієнта.

Медіатекст вже набув статусу базової категорії у медіалінгвістиці, журналістиці, медіафілософії та медіаосвіті, а також укорінився у філософських, культурологічних та психолого-педагогічних до- слідженнях. Та все ж дослідницька методологія повинна не лише відпрацьовувати новий інструментарій при поясненні актуальних процесів, але і залучати класичні філософські та культурологічні надбання, що і спричинює перегляд базових понять крізь призму нововведених паракатегорій.

Перебування тревел-журналістики як тематично орієнтованої інтелектуально-творчої діяльності сучасних журналістів на перехресті різних видів журналістики (лайфстайл, розважальна, науково-пізнавальна, сервісна) та різних дискурсів (ідеологічний, націєтворчий, консюмеристський, екологічний, та дискурс міжкультурної комунікації) визначає і перелік виконуваних тревел-журналами функцій.

Функціями тревел-медіатекстів можуть бути: інформативно-просвітницька, комунікативна, розважально-релаксаційна, утилітарна (або довідкова), рекламна, іміджева.

УДК 81'25
Каширіна І. В.
викл. НУ «Запорізька політехніка»

ДИСКУРС ЯК ОСНОВА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА СВЯТОСЛАВА КАРАВАНСЬКОГО

Встановлення когнітивної парадигми призвело до того, що в царині сучасного перекладознавства дослідження сягнули меж текстів оригіналу й перекладу та вийшли на ширший простір дискурсивних практик, розглядаючи міжмовну комунікацію як складне поєднання середовища, модусу та режиму спілкування.

Перекладацький метод С. Караванського є виплеканою за певних національно-історичних умов і контекстів системою етико- та естетико-філософських поглядів і переконань, де основним, визначальним у змісті системи, її стрижнем і рушієм, є творче кредо перекладача, що реалізується його волею у комплексі його творчих зацікавлень, намірів і настанов, а передусім – у його творчих зусиллях, натхненній праці, несамовитому подвижництві, і, отже, в самих текстах перекладів, які в цілому завжди більш промовисті щодо системи роботи перекладача, аніж будь-які заяви, сповіді, критичні оцінки чи творчі маніфести. Водночас, ми розуміємо націєтворчу перекладацьку діяльність С. Караванського як дискурсивну практику.

У випадку антиколоніального дискурсу С. Караванського, головним системотворчим параметром стають не просто мовні знаки у їх комунікативній функції, організовані певним чином у висловлювання з метою реалізації комунікативних стратегій і тактик, а поетеми, що входять до структури оригінальних й перекладених С. Караванським поезій. Водночас, оскільки зазначені поетичні тексти є продуктом когнітивної діяльності всіх учасників дискурсу С. Караванського, наразі йдеться про його вивчення як складного синергійного когнітивно-комунікативного феномену. Логічно представити творчий метод перекладача С. Караванського як інструмент дискурсивної практики, рушійну силу, яка відкриває діалог, що поступово переростає у полілог.

В антиколоніальному дискурсі творчий метод С. Караванського виявляє себе у виборі імен та текстів, у низці перекладацьких стратегій, в культурних значеннях, метафоричних заміщеннях та експресивних зрушеннях, у грі

підтекстів та особливостях графічного розміщення текстів, в епітонізмі римованих пар, що складають основу поетичної мови тлумача, у соціальній та текстуальній афіліації всіх учасників його антиколоніального дискурсу. Репрезентативною у цьому плані є діалектика кореляції творчого методу перекладача та особливостей створеного ним антиімперського дискурсу, зокрема, його часових параметрів. Реальний історичний час, пов'язаний з продукуванням певної соціальної діяльності, яку інтерпретуємо через виплекану людством систему цінностей. Ми сприймаємо послідовність дій людей в часі невід'ємно від їхньої соціальної приналежності, тому історичний час є темпоральним втіленням соціального часу. Коли ж мова заходить про перекладацьку творчість С. Караванського, час змінює своє обличчя та протікає нелінійно. За оригінальним твором стоїть реальна для його автора дійсність, натомість перебіг перекладацької творчості Караванського позначено контекстом сучасної йому доби, семантико-стилістичною паралеллю першотвору.

В антиколоніальному дискурсі С. Караванського герменевтичні практики прочитання текстів минулого потребують не так історичного, як наративного часу, а рідна культура в процесі розповідання української нації про себе розвивається в текстуальному просторі, де створені в минулому прецедентні імена та твори перетворюються на сучасні пам'ятки українського красного письменства, вибудовуючи сполучні ланки між національною літературною полісистемою та світовим літературним каноном. Творчий метод перекладача при цьому несе той націєтворчий потенціал, який стає рушієм трансформації української культури, її онтологічної непересічності на фоні інших світових культур.

В текстуальному просторі власного дискурсу С. Караванський використовує свій творчий метод для створення нових контекстів існування української культури, і в такий спосіб задавлена колонізаційним режимом культура починає долати інерцію реального історичного часу. Так простір досвіду зближається з горизонтом очікування в творчості перекладача, і С.Караванський виступає медіатором, завдяки якому минуле й сучасне української нації вступають у герменевтичний діалог. В процесі розгортання української нації-наратії перебіг часу історичного перетворюється на час наративний, і, схоплений пензлем талановитого художника слова («Зупинись, миттєвість!»), наново оживає в текстуальному просторі поетичних перекладів одеського тлумача.

УДК 811.111’38:821.111
Кузнєцова І. В.[1], Мельнічук А. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехника»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехника»

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНІВ ДЕНА БРАУНА «ЯНГОЛИ ТА ДЕМОНИ» І «КОД ДА ВІНЧІ

У романах Дена Брауна «Янголи та демони» і «Код да Вінчі» розглядаються такі лексичні стилетвірні засоби, як терміни, абревіатури, антропоніми, топоніми, звуковідтворююча лексика. Терміни зосереджені в тих розділах романів, в яких герої безпосередньо стикаються зі світом науки або мистецтва. У романі «Янголи та демони» Ден Браун користується термінами, запозиченими з фізики, астрономії, математики, медицини, фармакології, поліграфії, історії та релігії, магії. У романі «Код да Вінчі» – це біблійні, історичні, релігійні, математичні, лінгвістичні терміни, а також терміни, які відносяться до шифрування і магії. Основна функція термінів в досліджуваних текстах – створити певну атмосферу і переконати читача в достовірності і науковості висловлюваних фактів. Деякі лінгвісти не лише надають український еквівалент термінів, а й пояснюють в виносках важливі для розуміння змісту роману терміни. Має місце також їх частковий лексичний і словотвірний аналіз. Наприклад, *theo-physicist* – Тут слід мати на увазі, що це придумане автором поняття містить в собі похідне від грецького слова *theos* – Бог, що входить складовою частиною в багато відомих термінів, що мають відношення до релігії («Янголи та демони»).

Абревіатури в романах представляють собою ініціальні скорочення, включаючи букви і цифри *(DCI, DCII)*. Також мають місце скорочення, утворені шляхом усічення, наприклад *lab (<laboratory), prep (<preparatory), varsity (<university)*. Перекладачі або використовують повний український еквівалент *(lab – лабораторія)*, або опускають скорочення *(prep school – школа)*. У разі опущення скорочення *varsity*, має місце часткове порушення адекватності перекладу: *A varsity diver in prep school and college, Langdon still had the body of a swimmer, a toned, six-foot physique ... – Займався стрибками у воду в школі і коледжі, Ленгдон зберіг статуру плавця – шість футів тренованих м'язів*. Оскільки *varsity* значить університетська спортивна збірна, читач тексту українською мовою позбавляється повноти даних про персонажа.

Звуконаслідувальні одиниці романів «Янголи та демони» і «Код да Вінчі» утворюють дві групи: слова, що імітують звуки, джерелом яких є людина, і слова, що позначають звук, джерелом яких служать предмети, виготовлені з металу або дерева. До другої групи можна включити слова, що

позначають різні рухи, супроводжувані певними звуками. Перша група становить більше половини всіх використовуваних в романі звуконаслідувальних слів. У романі «Код да Вінчі» можна відзначити більшу різноманітність подібних дієслів, ніж в «Янголи та демони». Основними засобами перекладу служать наступні. Перекладач вибирає український еквівалент, повністю відповідний англійському слову за основним переданим психоакустичним параметрам: *Fache's tone lowered to a guttural rumble.. – Фаш вже просто гарчав*. Український еквівалент може відноситися до іншої лексико-тематичної групи. В останньому випадку емоційна характеристика контексту може видозмінюватися. Наприклад, *«For the love of God!» Vetra screamed. But it was too late. – О Боже! - благав Вітру. – Заради всього святого ... Занадто пізно»*. Вибір українського еквівалента з іншої лексичної групи може змінювати характеристику поведінки героя: *«New York editor Jonas Faukman had just climbed into bed for the night when the telephone rang. A little late for callers, he grumbled, picking up the receiver»*. *– «Нью-йоркський редактор Джонас Фаукман тільки що ліг спати, коли задзвонив телефон. – «Щось запізно для дзвінків», подумав він і зняв трубку»*. Локалізація дії в національно-географічному просторі здійснюється в романах за допомогою антропонімів, топонімів, назв організацій, споруд.

Групу антропонімів становлять імена власні персонажів і видатних людей, які в тексті перекладу або транслітеруються, або транскрибуються. Перекладач «Янголів та демонів» іноді вставляє додаткові імена, наприклад: «*The Vatican Museum housed over 60,000 priceless pieces in 1,407 rooms – Michelangelo, da Vinci, Bernini, Botticelli»*. *– «1400 залів і 20 двориків-музеїв Ватикану зберігали більш 60000 творів мистецтва. Серед них твори древніх майстрів, роботи Джованні Белліні, Мікеланджело, Леонардо да Вінчі, Боттічеллі, скульптури Берніні»*. Подібне слід розглядати як порушення адекватності перекладу. У перекладі топонімів, назв споруд та організацій перекладачі використовують транскрибування (*Ля Бурже*), іншомовне вкраплення (*La Pyramide*) і дослівний переклад (*музей д'Орсе*). Перекладач довільно постачає назви функціональних місць і споруд посиланнями-поясненнями.

Отже, абревіатури в романі слугують для створення атмосфери загадковості і таємничості, тим самим утримуючи читача в напрузі. Звуковідтворююча лексика створює емоційну насиченість тексту. Локалізація дії в національно-географічному просторі здійснюється автором за допомогою антропонімів, топонімів. Їх переклад пов'язаний з використанням різних прийомів – транслітерації, транскрибування, виносок-пояснень, виносок-перекладів.

УДК 811.111’373.3
Кузнєцова І. В.[1], Артеменкова О. К.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька Політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька Політехніка»

ГРАМАТИЧНІ СТРУКТУРИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «ПТАХ»

Світ фразеологізмів дуже багатий і різноманітний і без нього добре знання мови абсолютно неможливо, оскільки фразеологічні одиниці вважаються одним з найбільш яскравих проявів національно-культурної специфіки мови, що власне зберігає інформацію про життя «ментального світу», тобто про те, як людина сприймає світ, осягає навколишню дійсність, усвідомлює себе, свою роль та місце в ній [3, с. 176]. При дослідженні фразеологічних одиниць і їх класифікацій було виявлено, що існує ряд критеріїв, який дозволяє відрізняти фразеологічні одиниці від вільних словосполучень, а саме: цілісність значення, сталість словосполучень, де всім фразеологічним одиницям властива мінімальна стійкість структури, а також сталість загального значення обороту та складна семантична структура. Фразеологізми з компонентом-орнітонімом, безсумнівно, є дуже різноманітним і експресивним пластом лексичних одиниць. Вони охоплюють всі можливі граматичні структури стійких одиниць. В залежності від приналежності основного компонента до тієї чи іншої частини мови О. В. Кунін також наголошує на існуванні класифікації [2, с. 95], в якій виділив наступні класи фразеологічних одиниць:

Клас А. Номінативні фразеологічні одиниці, до яких належать:

1. Субстантивні. Субстантивні фразеологізми включають в себе іменник в якості ключового елемента в поєднанні з прикметником або іншим іменником. Наприклад: bird brain – курячі мізки, the Roman bird – орел, a bird of peace – голуб миру, a bird of happiness – птиця щастя, the birds and the bees – «маточки і тичинки», спосіб говорити про статеві стосунки в навчальних цілях, a bird of night – сова, a wise old bird – стріляний горобець, a bird of wonder – фенікс, унікум.

2. Ад'єктивні. Ад'єктивні фразеологічні одиниці представляють собою словосполучення, в яких ключовим елементом є прикметник. Наприклад: (as) graceful as a swan – витончений як лебідь, (as) mad as a wet hen – надзвичайно злий, злий як чорт, (as) vain as a peacock – важливий, як павич.

3. Адвербіальні. До адвербіальним відносяться фразеологічні одиниці, ідентичні прислівникам [1, с. 65]. Наприклад: like a bird – швидко, дуже легко, like water off a duck's back – як з гуся вода, like a duck in a thunderstorm – з розгубленим, приголомшеним виглядом.

4. Прийменникові. Прийменникові фразеологізми служать для зв'язку компонентів в реченні. Наприклад: with an eye to – з наміром, in force – значними силами, at the head of – на чолі.

Клас Б. Номінативні і номинативно-комунікативні фразеологічні одиниці:

1. Дієслівні. Дієслівні фразеологізми являють собою «складні мовні знаки, опорним елементом яких є дієслово в інфінітиві». В англійській мові є велика кількість подібних одиниць, які називають як різні дії і діяльності, так і стан і відносини. Наприклад: to kill two birds with one stone – вбити двох птахів одним каменем, to give somebody the bird – звільнити когось з роботи, to have a bird's eye view of sth – поглянути з висоти пташиного польоту, подивитися з висоти, to eat like a bird – дуже мало їсти, to do bird – перебувати у в'язниці, to sing like a bird – гарно співати, to get (have) the bird – «вилетіти» з роботи.

Клас В. Вигукові і модальні фразеологічні одиниці:

1. Вигукові. Вигукові фразеологізми – це стійкі поєднання, що служать для вираження емоцій і почуттів. Наприклад, вигуки, що виражають здивування: Fine day for the ducks! – ну і погодка, як раз для качок! – про дощову погоду.

2. Модальні. Такі фразеологічні одиниці характеризують ставлення мовця до теми висловлювання. Наприклад: (as) sure as a gun – безперечно, безсумнівно, (as) sure as death – дуже легко.

Клас Г. Комунікативні фразеологічні одиниці:

1. Прислів'я та приказки. Наприклад: a bird in the hand is worth two in the bush – «Не обіцяй журавля в небі, а дай синицю в руки», a early bird catches the warm – «Ранні пташки росу п'ють, а пізні слізки ллють», it is an ill bird that fouls its own nest – «Погана птиця, що своє гніздо паскудить».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арсентьева, Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) [Текст] / Е. Ф. Арсентьева. – Казань : Казанский университет, 1989. – 123 с.

2. Кунин, А. В. Курс фразеологии современного английского языка : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] [Текст] / А. В. Кунин. – М. : Высшая школа; Дубна : Феникс, 1996. – 381 с.

3. Феоктистова, А. Б. Культурно-значимая роль внутренней формы идиом с позиций когнитологии [Текст] / А. Б. Феоктистова // Фразеология в контексте культуры. – М. : Языки русской культуры, 1999. – С. 176.

УДК 811.111’373.7
Кузнєцова І. В.[1], Досанова А. Р.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

ТЕХНОНІМ У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Словниковий склад будь-якої мови багатий не тільки на базові поняття, але й на образні звороти, так звані фразеологізми або ідіоми. В цій роботі буде приділена увага технічному аспекту фразеологічного складу мови, а саме фразеологічним одиницям з компонентом-технонімом. Вивчення фразеологічної групи з компонентом-технонімом в англійській та українській мовах, тісно пов'язано із дослідженням інших груп фразеологізмів, що в цілому сприяє відтворюванню цілісної мовної картини світу. Такий підхід відповідає сучасному розвитку лінгвістичної науки.

Термін «технонім» можна зустріти в деяких сучасних наукових роботах, наприклад, А. А. Коханської. [2], В. В. Єлькина та А. В. Ровенской [1] та інших, однак в них це поняття не розкривається в межах фразеологічного фонду мови, а лише згадується як те, що існує всередині ономасіології. Фразеологізмом з компонентом-технонімом будемо вважати такий усталений зворот, де означене містить результат або засіб інженерно-виробничого спрямування у вигляді абіотичної матерії антропогенного або натурогенного характеру. Слід також пам’ятати, що будь-яка фразеологічна одиниця – це єдність двох аспектів: плану змісту й плану вираження. План вираження складає лексичне підґрунтя фразеологізмів, а план змісту – семантичне. Проаналізуємо фразеологізм *wooden horse – дерев’яний кінь (шибениця)*. Зворот є поєднанням компонентів, де головним є антропогенне *дерев’яний* – те, що зроблено з дерева. Даний фразеологізм відноситься до тематичної групи «інструменти і матеріали», оскільки стрижневий компонент є матеріалом.

Лексичне підґрунтя технонімів у складі фразеологізму представлено тим компонентом, який формує технічний образ сталої конструкції. Воно може бути представлене такими тематичними групами: механізми і споруди, інструменти та матеріали.

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «інструменти і матеріали» – це такі стійкі звороти, де шуканий компонент, що семантично ключовий в образі, називає підсобні конструкти, які використовуються як технічна підтримка в створенні об'єкта. Такий тип компонента-технонiма називає знаряддя виробничої праці і речовини для виготовлення продукції. Наприклад, *on the anvil (на ковадлі) – бути в роботі,*

готуватися [3, с. 45]; *be left in a basket (бути залишеним в кошику) – бути обдуреним* [3, с. 67].

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «механізми і споруди» – це такі стійкі звороти, де семантично ключовий в образі компонент називає утилітарно-споживчі речі, в яких безпосередньо проглядається їх автономне механічне функціонування. Наприклад: *to cast a bait – закинути вудочку (довідатися щось заздалегідь).*

Семантичне підґрунтя вбачаємо в тому, що десемантизоване слово-технонім, формуючи образ з іншими компонентами, вирішальним чином бере участь і в формуванні сукупного значення звороту. Тому даний тип систематизації будується з опорою на зареєстроване словниками значення фразеологізму. Отже, семантичне підґрунтя фразеологізмів з компонентом-технонімом може бути представлено такими проявами матерії, як: вид і застосування матерії, поведінка і стан матерії.

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «вид і застосування матерії» – це такі фразеологізми-техноніми, де означене містить інформацію про предметно-понятійні властивості і пізнавально-практичну цінність матерії: *black gold (чорне золото) – нафта* [3, с. 324]; *black box (чорна коробка) – чорний ящик* [3, с. 103].

Фразеологізми з компонентом-технонімом тематичної групи «поведінка і стан матерії» – це такі фразеологізми-техноніми, де означене містить інформацію про соціально-ділові і емоційно-фізичні прояви, а також процесуальні властивості матерії: *cut smb's comb (обрізати чийсь гребінець) – принизити когось* [3, с. 164]; *be at daggers drawn (бути з витягненими кинджалами) – бути в стані війни* [3, с. 194].

Таким чином, спираючись на проведене дослідження, можемо стверджувати, що фразеологізми з компонентом-технонімом можна класифікувати за лексичним або семантичним підґрунтям, кожне з яких має дві тематичні категорії, а саме: механізми і споруди, інструменти та матеріали, вид і застосування матерії, поведінка і стан матерії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Елькин, В. В. К проблеме формулирования принципов классификации прагмонимов [Текст] / В. В. Елькин, А. В. Ровенская // ПГЛУ. – Пятигорск, 2015. – 167 с.

2. Коханская, А. А. Становление денотативно-номинативной классификации гидронимов в украинской ономастике [Текст] / А. А. Коханская // Балтийский гуманитарный журнал, 2013. – №4 (5). – С. 24.

3. Кунин, А. В. Англо-русский фразеологический словарь [Текст] / А. В. Кунин. – М.: Русский язык, 1984. – 942 с.

УДК 81’42:821.111
Приходько А. М.[1], Семьонова Н. В.[2]
[1] д-р філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

КОНЦЕПТОСИСТЕМА ІДІОДИСКУРСУ РОБЕРТА БЕРНСА

Концептосистема становить собою певним чином упорядковану сукупність усіх концептів, наявних у картині світу окремої мовної особистості. Вона є системою думок і знань про світ, у якій відбито ціннісні орієнтири людини. Повною мірою це стосується й такої видатної особистості, щл ним був і залишається англійський поет XVIII ст. Роберт Бернс | Robert Burns (1759 – 1796), творчість якого органічно поєднала в собі фольклорні традиції шотландської літературної традиції.

Як показало знайомство з літературою питання та попередні спостереження над поезіями поета, його індивідуально-авторська концептосистема охоплює такі базові концепти, як LOVE 'кохання | любов', FRIENDSHIP 'дружба', FREEDOM 'свобода', HONOR 'честь', POVERTY 'бідність', втілені й актуалізовані різними мовними формами. На тлі узуального розуміння феномену «кохання», офіційно зафіксованого в «Oxford Dictionary» («дуже сильне почуття симпатії та турботи про когось | щось, особливо члена вашої родини чи друга; сильне почуття романтичного потягу до когось» [2]), в індивідуально-авторському баченні Р. Бернса концепт LOVE ототожнюється насамперед із захопленням чоловіка красою жінки: *It is Maria's voice I hear; | So calls the woodlark in the grove…* /«The Flowery Banks Of Cree»/. Р. Бернс оспівує кохання не лише між людьми з вищого суспільства, але й між простими селянами, підкреслюючи всеохопний характер цього почуття: *Her look was like the morning's eye, | Her air like nature's vernal smile…* /«The Lass O' Ballochmyle»/. Чарівність дівчини в почуттях селянського парубка є вищою цінністю, що захоплює автора. LOVE – це також світле почуття, ясне, як літній сонячний день: *What is life when wanting Love?/ Night without a morning: | Love’s the cloudless summer sun, | Nature gay adorning*. У Р. Бернса любов – це і священний запал (the sacred lowe), і водночас недозволене, спокусливе, блукливе (th' illicit rove).

Другим за значущістю для ідіостилю Р. Берна концептом є HONOR. Якщо в англійській лінгвокультурі він є загалом «хорошою репутацією; повагою з боку інших людей; обізнаністю та виконанням моральних обов’язків» [2]), то у Р. Бернса він відтворюється як риса, завдяки якій людина має право вважати себе людиною: *With honest joy, our hearts will bound, | To see the coming year* /«Epistle to Davie, A Brother Poet»/; *Had you the wealth*

Potosi boasts, or nations to adore you, | *A cheerful honest-hearted clown I will prefer before you; [For] without an honest manly heart, no man was worth regarding* /«Song»/. Письменник наголошує на тому, що честь навіть вища за красу: *But Nelly's looks are blythe and sweet,* | *And what is best of a',* | *Her reputation is compleat,* | *And fair without a flaw…* У Р. Бернса почуття кохання може викликати не лише зовнішня краса, а й внутрішній світ, чесне, незаплямоване ім'я. Важливе місце в ментальному світі Р. Бернса займає й концепт FREEDOM («влада або право робити чи говорити те, що забажаєш, без нарікань інших; не бути ув'язненим чи рабом; держава, якою не керує іноземний чи жорстокий уряд» [2]). Ціннісної домінантою у Р. Бернса є почуття гордості до своєї малої батьківщини (Каледонії), захоплення незалежністю Шотландії. Система його ціннісних орієнтирів сформована почуттям патріотизму, відваги, прагненням відстояти свою свободу навіть на полі битви. Пріоритетом свободи Р. Бернса та його героїв є бажання відстоювати права людини, право впливати на навколишній світ і право на незалежність. Так, у його словах *Thus bold, independent, unconquer'd, and free,* | *Her bright course of glory for ever shall run:* | *For brave Caledonia immortal must be;* | *I'll prove it from Euclid as clear as the sun ... /*«Caledonia – A Ballad»/ з концептом FREEDOM ототожнюється образ волелюбного народу.

Концепт FRIENDSHIP («відносини між друзями; почуття чи стосунки, які мають друзі; стан, у якому перебувають друзі» [2]) має у Р. Бернса яскраво виражену позитивну оцінку. Зокрема, у популярному вірші «Auld Lang Syne» високим позитивним смислом наділено епітет trusty fiere 'вірний, надійний товариш': *And there's a hand, my trusty fi ere!* | *And gie's a hand o 'thine!* | *And we'll tak a right gude-willie waught,* | *For auld lang syne.* Концептуалізація дружби Р. Бернсом полягає в її уособленні з феноменами «відданість», «важкі випробування», «братній дух». Він щиро оспівує добрі часи, давнє знайомство з товаришем, дружній союз, братерство і вірність.

Концепт POVERTY («буття у злиднях» [2]) в індивідуально-авторському баченні Р. Бернса тісно перетинається з честю, яка є дорожчою за усі багатства. І попри те, що людина бідна матеріально, духовно – вона вища за усіх вельмож: *Is there, for honest poverty* | *That hings his head,and a' that;* | *The coward slave, we pass him by* | *We dare be poor for a' that!* | *The honest man, tho' e'er sae poor,* | *Is king o' men for a' that.* | *But an honest man's aboon his might* | *Guid faith, he mauna fa' that*! /«Song – For a' that and a' that»/. Поет зневажає неправедно нажите багатство, в його очах справжньої поваги гідна бідна, але чесна людина. Гідність – в розумі та працьовитості, вважає Бернс. Шовковим платтям не можна прикрити дурість, в дорогому вині не втопити підлість.

Концептосистема ідіодискурсу Р. Бернса охоплює такі базові ментефакти, як LOVE, FRIENDSHIP, FREEDOM, HONOR, POVERTY. Індивідуально-авторське бачення концепту LOVE майже збігається із його словниковим

визначенням: сильне чоловіче почуття романтичного потягу до жінки та її краси. HONOR – це не тільки моральний обов'язок кожної людини, а й жіноча невинність, незаплямованість. Певною мірою бачення концепту FREEDOM збігається з його лексикографічним тлумаченням, але Р. Бернс розширює рамки цього феномену до масштабу країни. В його баченні в FRIENDSHIP насамперед актуалізується неабияка цінність дружніх стосунків, побудованих на вірності й відданості. Особливе місце в ментальній картині світу Р. Бернса посідає концепт POVERTY, оскільки він – на відміну від загальноприйнятого негативного його тлумачення – отримує у Р. Бернса несподівано позитивну оцінку. Зміна знаків оцінки пов'язана з тим, що поет асоціює його не зі злиднями, а з чесним життям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бернс Р. Стихотворения : сборник [Текст] / Р. Бернс; сост. И. М. Левидова. – М. : Радуга, 1982. – 705 с.

2. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English [Electronic resource]. – Oxford University Press, 1989, 1599 p. – Access mode : https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/

УДК 811.111'42:64

Кузнєцова І. В.[1], Матюхін А. Ю.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ «Запорізька політехніка»

ДІАЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ПОБУТОВОГО ЗНАЙОМСТВА

Починаючи з останньої третини XX ст. зі встановленням комунікативно-дискурсивної парадигми лінгвістичного знання відбувається відхід від вивчення мови як закритої системи до вивчення процесу міжособистісної комунікації у певній соціальній ситуації. Це призводить до дискурсивного перевороту наприкінці XX століття у гуманітарних науках в цілому, що втілюється у антропологічному повороті і у мовознавстві також [1].

Дослідження питання лінгвістичних та екстралінгвістичних особливостей комунікантів при знайомстві потребує звернення до теоретичного аналізу специфіки побутового дискурсу мовлення як такого, а також знайомства як діалогічного комунікативного акту. Так важливим постає уточнення поняття «діалогічний дискурс», встановлення буттєвих та соціокультурних обставин розгортання діалогу, відокремлення понять

культурного фону та тональності спілкування із визначенням залежності від них побутового різновиду дискурсивної взаємодії.

Варто розмежувати поняття «діалог» та «діалогічний дискурс». Сучасна українська дослідниця О. Селіванова визначає діалог як форму мовлення; ситуаційно зумовлене спілкування двох або кількох (полілог) осіб, комунікативні ролі яких інверсуються (мовець стає адресатом, а адресат перетворюється на мовця, адресатом якого є перший мовець) за умови визнання учасниками спілкування спільної мети й напрямку комунікації. Висловлення у діалозі названі репліками, або комунікативними (інтерактивними) кроками (ходами) [2, с. 134-135]. На думку Т. Колокольцевої, діалог є формою активної комунікативної взаємодії двох або більше суб'єктів, матеріальним результатом якої є утворення специфічного дискурсу з послідовних реплік [3, с. 15-16]. Близьким є визначення Н. Формановської, яка вважає, що діалог формується як процес та продукт мовленнєвої діяльності двох (якнайменше) комунікантів та включає знання мовця про світ, його погляди, інтенції, емоції, врахування таких знань та поглядів у адресата, орієнтування на соціальні ролі та статус мовця, в результаті чого утворюється складний мовленнєвий твір, який відображає комунікативну подію [4, с. 158-159]. Таке визначення корелює з попереднім. Беручи до уваги бачення Н. Формановської, яка відмічає динамічний характер діалогу, наголошує на доречності застосування до нього терміна «дискурс» та на рівнозначності понять «діалог» та «діалогічний дискурс», в подальшому ми будемо вживати обидва терміни як синонімічні, хоча поняття діалогу є первинним стосовно поняття діалогічного дискурсу [4, с. 159].

Комунікативна взаємодія може здійснюватись суб'єктами спілкування із загальною метою на різних рівнях: стратегічному, тактичному, елементарному, які взаємно впливають один на одного. Згідно з ним тлумачним словником української мови, знайомство – це встановлення між ким-небудь певних стосунків, відносин. Звісно, мета та формат встановлення таких відносин може бути різним. Варто вирізняти ділове (офіційне) та побутове знайомство. Ділове знайомство відбувається відповідно до комунікативних нормативів і максим ділового етикету і є соціально регламентованим. Специфіка ділового знайомства завжди має певно етнокультурне забарвлення, проте є процесом детермінованим цілями ділового спілкування. Одразу визначимось, що знайомство такого роду у предмет дослідження даної роботи не включається [5].

У повсякденному ж (побутовому) дискурсі майже немає обмежень: ані часових, ані просторових, ані регламентних. Соціально-нормативні умовності та обмеження вельми варіативні. Дійсно-реальними є лише цільові обмеження: знайомство спрямоване на встановлення позитивного, пролонгованого у своїй тривалості контакту. Проте, повсякденний

діалогічний дискурс також є різноманітним: він може розгортатись на різних рівнях: інституціональному, обслуговування, дозвіллєвому, оказіональному тощо. Ці рівні визначають рівень конвенціональності, ритуалізації, клішованості взаємодії, а також рівень соціального контролю. В цьому контексті особливої уваги заслуговують екстралінгвістичні (невербальні) способи реалізації діалогічного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рождественский, Ю. В. Теория риторики [Текст] / Ю. В. Рождественский. – 4-е изд., испр. – М. : Флинта, 2006. – 512 с.
2. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. Клюев, Е. В. Речевая коммуникация [Текст] / Е. В. Клюев. – М. : ПРИОР, 2002. – 290 с.
4. Формановская, Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход [Текст] / Н. И. Формановская. – М. : Русский язык, 2002. – 216 с.
5. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів [Текст] / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор. – К. : Либідь, 2001. – 222 с.

УДК 811.111’85:398.91

Кузнєцова І. В.[1], Анисимова В. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька Політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька Політехніка»

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ’ЇВ З ГЕНДЕРНИМ КОМПОНЕНТОМ

У прислів'ях проявляються мудрість і дух народу, які накопичуються століттями, тому вони є невід’ємною частиною при вивченні мови. За допомогою них можна краще зрозуміти образ думок, життя і характер народу. О. С. Мамонтов визначає прислів'я як короткі вислови, які відносяться до фольклору, в узагальненому вигляді констатують властивості людей і явищ, дають їм оцінку і визначають поведінку [4, с. 27]. У будь-якій мові існують свої правила. В англійській мові свій порядок слів, а в російській свій. Існує кілька способів для перекладу прислів'їв з англійської мови на російську. В. С. Виноградов виділяє наступні способи перекладу прислів’їв [3, с. 190]:

1) повний відповідник (повністю збігається в семантичному, стилістичному та лексичному планах) [2, с. 3]. Наприклад: ***like father, like son*** *(який батько, такий і син),* ***man does not live by bread alone*** *(не хлібом єдиним живе людина),* ***so many men, so many minds*** *(скільки людей, стільки й думок);*

2) частковий еквівалент (при тотожності семантики мають незначні розбіжності в плані вираження) [1, с. 97]. Наприклад: ***geese with geese and women with women*** *(знайся кінь з конем, а віл з волом),* ***a man is known by the company he keeps*** *(скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти),* ***early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise*** *(хто рано встає, тому бог дає),* ***a man can do no more than he can*** *(вище голови не стрибнеш);*

3) «псевдоприслівний» відповідник або «помилкове прислів'я» за В. С. Виноградовим, застосовується перекладачем в тому випадку, коли в мові перекладу немає ні повного, ні часткового відповідника паремії, але можливо «створити» прислів'я іншою мовою без втрати образного і смислового змісту. Наприклад: ***a fool may ask more questions in an hour than a wise man can answer in seven years*** *(на кожного дурня розуму не напасешся),* ***a cheerful wife is the joy of life*** *(добру дружину взяти – ні нудьги, ні горя не знати);*

4) описовий переклад, тобто переказ паремії. Даний спосіб передачі паремії зводиться до перекладу не самого прислів'я, а його значення, тлумачення. Як засоби передачі значення прислів'я перекладачі використовують пояснення, опис, порівняння, тобто всілякі способи вираження смислового ядра паремії. Недоліком даного способу є втрата функціональних домінант паремії, функціонально стилістичних особливостей і емоційно-експресивних властивостей. Наприклад: ***women are as fickle as April weather*** *(жіночі думи мінливі),* ***there is no devil so bad as a she devil*** *(*перед злою жінкою сатана – немовля невинний);

5) калькування (прислів'я перекладається дослівно зі збереженням іншомовної колориту і реалій). Калькування доречно лише в тому випадку, коли дозволяє довести до читача справжній зміст пареміологічної одиниці, її лексико-семантичну специфіку. Наприклад: ***it is not the places that grace the men, but men the places*** *(не місце красить людину, а людина місце),* ***a drowning man will catch at a straw*** *(потопаючий і за соломинку схопиться),* ***so many languages you know, so many times you are a man*** *(скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина),* ***a woman's work is never done*** *(жіноча праця ніколи не закінчується),* ***every woman would rather be beautiful than*** *good (кожна жінка краще буде красивою, ніж доброю),* ***the longest five years in a woman's life is between twenty-nine and thirty*** *(найдовші п'ять років у житті жінки між 29 і 30).*

Прислів'я є частиною культури народів, вони завжди були і будуть актуальними, незважаючи на розвиток в сучасному світі. У будь-який час

прислів'я будуть характерною рисою народів, на них завжди будуть звертати увагу і проводити дослідження. Перекладачам доводиться стикатися з великою кількістю труднощів, перекладаючи англійські прислів'я українську мову. Це пов'язано з необхідністю адекватної передачі смислового змісту паремій. В іншому випадку, в результаті перекладу можуть відбутися суттєві викривлення.

Розглянуті приклади наочно демонструють, що переклад прислів'їв – це складна діяльність, яка вимагає від перекладача хорошого знання культури та національної специфіки мови, збереження функціональних домінант, емоційно-експресивного фону, особливостей стилістики. Існує безліч способів перекладу прислів'їв, які підтверджують той факт, що процес перекладу паремій не обмежується пошуком суто аналога або еквівалента, яких може не бути в мові переду, а являє собою творчу діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арсентьева, Е. Ф. Сопоставительный анализ ФЕ (на материале фразеологических единиц семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) [Текст] / Е. Ф. Арсентьева. – Казань, 1989. – 123 с.

2. Байрамова, Л. К. Фразеология и перевод [Текст] / Л. К. Байрамова // Фразеология и синтаксис. – Казань, 1982. – 42 с.

3. Виноградов, В. С. Введение в переводоведение [Электронный ресурс] / В. С. Виноградов. – М.: Издательство ИОСО РАО, 2001. – 224 с. – Режим доступа: http: // linguists. narod. ru / downloads. html # levits.

4. Мамонтов, А. С. Язык и культура: основы сопоставительного лингвострановедения: автореф. дисс…д-ра филол. наук: [спец.] 10.02.19 [Текст] / А. С. Мамонтов. М., 2000. – 53 с.

УДК 801.73

Лут К. А.[1] , Синишина П. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м, НУ «Запорізька політехніка»

ІМПЛІЦИТНІ СМИСЛИ ТА СПОСОБИ ЇХНЬОЇ ПЕРЕДАЧІ В ДЕТЕКТИВНИХ ОПОВІДАННЯХ ЕДГАРА ПО

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується зростаючим інтересом до вивчення прихованих смислів, які не отримують прямого вираження у висловлюванні, а прочитуються «між рядків». Мета

цього дослідження полягає у виявленні способів передачі імпліцитних смислів при перекладі на матеріалі детективних оповідань Е. По.

Імпліцитний смисл – це така інформація, яка, не маючи безпосереднього вираження, виводиться з експліцитного змісту (смислу) мовних одиниць внаслідок їхньої взаємодії зі знаннями адресата, зокрема з інформацією, яка береться з контексту й ситуації спілкування. Розуміння певного контексту або ситуації спілкування включає в себе використання когнітивної інформації для інтерпретації і розуміння сенсу. Інформація передається двома способами: експліцитно (безпосередньо мовними одиницями) і імпліцитно. Імпліцитна інформація – це інформація, яка не має явного, безпосереднього вираження в мовних одиницях. Наявність прихованого змісту, властивого мовним одиницям, і ускладнює розуміння тексту.

Процес розуміння імпліцитних смислів можна визначити як діалог між автором і читачем через взаємодію з контекстом. Терміни «імплікація» та «імпліцитний смисл» багато в чому пов'язані із прихованим змістом та підтекстом. Однак, імплікація – це тип логічного зв'язку, а імпліцитний смисл – це прихований смисл художнього твору, що не створює безпосередніх, очевидних або асоціативних зв'язків між словами [3, с. 104-108]. Коли ми говоримо про імпліцитність, ми маємо на увазі властивість тексту містити імпліцитну інформацію. Імплікатура – це декодована інформація, яку читач розшифровує, застосовуючи свої знання, свій світогляд та уяву.

Типологією імпліцитних смислів займалась незначна кількість вчених, оскільки це явище ще малодосліджене. Одним із таких вчених став В. В. Дементьєв. Він запропонував типологію моленнєвої/невербальної комунікації за наростанням загальної неконвенційності, нежорсткості, непрямоти [2, с. 203]. Саме її ми розглядаємо у нашому дослідженні способів передачі імпліцитних смислів у детективній прозі. Можна виділити сім способів передачі імпліцитних смислів у детективних розповідях: ядерні речення: «He knew everything – Він знав усе», неізосемічні мовні конструкції: «being supposed at the bottom of the river – що опустився на дно річки», «which it displaces – яку він витісняє»; еліптичні конструкції: «the mystery (which was attended) attending it had remained unsolved – її таємниця ще не була розкрита в той момент»; образні засоби мовлення, мовна гра, тропи: «His lynx eye immediately perceives the paper – Його рисяче око одразу примічає папери»; конвенційні непрямі ілокутивні акти: my dear fellow, you are joking then?; фатичні мовні жанри: «I thought it a pity not to give him a clue – Я розсудив, що слід дати йому який-небудь ключ до розгадки»; непередбачувана інтерпретація: «I may say that it is a very excellent skull, according to the vulgar notions about such specimens of physiology – я можу сказати, що це ідеальний череп, згідно із пересічними уявленнями про такі зразки фізіології».

Найвидатнішим письменником та творцем детективного жанру є Едгар Алан По. Його досягнення в літературі досі залишаються нерозгаданими феноменами. Їх ретельно вивчають, відкриваючи нові грані і нові смисли в творчості по-справжньому видатного письменника свого часу. Своєрідність творчості Едгара По багато в чому пояснюється тим, що його творчість витримано у дусі романтизму. Тематика його текстів теж дуже залежить від романтичного напряму, який справив визначальний вплив на письменника. Едгар Аллан По – перший значущий американський письменник, який багато в чому визначив образ сучасної літератури [4, с. 12-44].

Проаналізувавши три детективні розповіді Е. А. По «Золотий жук», «Таємниця Марії Роже» та «Викрадений лист», ми можемо зазначити, що головним способом перекладу, який зостосовують перекладачі для передачі імпліцитних смислів у детективних оповіданнях Е. А. По, – переклад-калька. Такий спосіб перекладу забезпечує збереження імпліцитного смислу в усіх, розглянутих нами, прикладах. Вилучення слів не завжди сприяє збереженню імпліцитного смислу, але у випадку із конвенційним непрямим ілокутивним актом такий спосіб перекладу не завадив передачі прихованого смислу. Конкретизація, генералізація та додавання слів, згідно нашого аналізу, сприяють втраті імпліцитного смислу при перекладі.

Отже, можна сказати, що способи передачі імпліцитних смислів застосовуються для підкреслення думки автора, пробудження додаткового інтересу до проблеми, створення альтернативних значень на противагу тим, що вже існують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багдасарян, В. Х. Проблема имплицитного (логико-методологический анализ) [Текст] / В. Х Багдасарян. – Ереван : АН АрмССР, 1983. – 198 с.

2. Дементьев, В. В. Теория речевых жанров [Текст] / В. В. Дементьев. – М. : Знак, 2010. – 595 с.

3. Ермакова, Е. В. Имплицитное значение и имплицитный смысл в языке и речи [Текст] / Е. В. Ермакова // Германская филология. – Саратов: ИЦ «Научная книга», 2008. – Вып. 3. – С. 104–108.

4. Ковалёв, Ю. В. Эдгар Аллан По. Новеллист и поэт: моногр. [Текст] / Ю. В. Ковалев. – Л. : Худож. лит., 1984. – 296 с.

УДК 81’255. 4:82-84
Тарасенко К. В.[1], Вельможко К. Г.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ АФОРИЗМІ

Переклад, що постає сьогодні одним із об’єктів дослідження лінгвістики, літературознавства та перекладознавства, завжди посідав важливе місце у світовій культурі та міжкультурній комунікації. В умовах глобалізації та сучасних євроінтеграційних процесів роль перекладу ще більш зростає, оскільки контакти між державами стають все жвавішими і динамічними. Втім, і сьогодні, як і декілька тисячоліть тому, будь-який переклад залишається інтелектуально-творчою діяльністю, яка вимагає від перекладача цілого комплексу знань, вмінь і навичок, спроможності робити правильний вибір з урахуванням усієї сукупності лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників. Такий вибір здебільшого здійснюється інтуїтивно, внаслідок творчого акту, тож окремі перекладачі різною мірою наділені здатністю успішно виконувати переклади, яку науковці називають мистецтвом перекладу.

Художній переклад є одним із різновидів міжмовної комунікації і та створюється з урахуванням загальних закономірностей комунікативного процесу, а також унікальної природи мистецтва слова. Подібна унікальність зумовлена тим, що літературний текст завжди формує певний художній образ, тому перекладач художнього твору повинен його відтворювати або інтерпретувати. Процес художнього перекладу є надзвичайно складним і таким, що вимагає від перекладача глибоких знань лінгвістичного, літературознавчого, культурологічного плану, а також письменницьких здібностей та творчого натхнення.

Особливу складність при відтворенні художнього тексту являють собою афоризми, які хоча і належать до сфери фразеології, втім, є репрезентантами не тільки певних тематичних сфер, але й містять певні культурні коди суспільства. Тож не дивно, що на сьогоднішній день афористика, попри чималу кількість наукових досліджень, які присвячені здебільшого фразеології, все ще залишається об’єктом наукових зацікавлень.

Єдиного перекладознавчого алгоритму афоризмів немає, втім, напрямом у роботі перекладача можуть слугувати перекладацькі настанови С. Влахова та С. Флоріна, які виокремлюють два основні принципи перекладу афоризмів: перший – зберегти форму афоризма, а другий – конотативне значення натяки, алюзії, пов'язані з їхнім джерелом [1, с. 311]. Тож, і

збереження форми афоризма, і передача його культурологічного наповнення мають стати перекладцькими орієнтирами.

Варто зазначити, що переклад афоризмів з однієї мови на іншу вимагає від перекладача вільної орієнтації у реаліях тієї культури, в лоні якої був народжений текст оригіналу. Це вимагає від перекладача особливої ретельності та ерудованості. У художньому творі відображаються не лише певні події, а й естетичні, філософські погляди його автора. Тому перекладач повинен мати якщо не ґрунтовні, то принаймні достатні для перекладу знання в області філософії, естетики, етнографії (оскільки в деяких творах зображуються деталі побуту героїв), географії, ботаніки, астрономії, історії мистецтв та ін.

При перекладі афоризмів перекладач проявляє свою індивідуальність, привносячи певну частку власного естетично-світоглядного досвіду. Безперечно, ця частка не може бути занадто об'ємною і вагомою, оскільки основною метою перекладача художніх текстів є не стільки творче самовираження, скільки донесення до читачів ідейно-змістової та художньої цінності оригіналу, точне відтворення художньої концепції автора, перу якого належить твір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Влахов, С., Флорин, С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1986. – 320 с.

УДК 81’25
Тарасенко К. В. [1], Хіль Д. С .[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ «ПЕРЕКЛАДАЦЬКА СТРАТЕГІЯ»: СПЕЦИФІКА ТА ТРУДНОЩІ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ

Поняття «перекладацька стратегія», яке останнім часом доволі широко використовується у сучасному перекладознавстві, все ще залишається об’єктом наукових дискусій (Н. Крюков, Д. Швейцер, Р. Мін’яр-Белоручев, В. Комісаров, Т. Казакова, Т. Дяконова, А. Злобін, Р. Василик та ін.), оскільки не існує ані загальноприйнятого визначення, ані чітко окресленого алгоритму аналізу цього явища. Це відбувається тому, що саме поняття «стратегія перекладу» має широкий синонімічний ряд: поруч з ним в сучасному науковому дискурсі можна зустріти також такі словосполучення як «манера

перекладу», «стратегія перекладу», «тактика перекладу», «перекладацький почерк», «перекладацьке кредо».

Якщо розглядати «стратегію перекладу» в максимально широкому смислі, то можна помітити, що це словосполучення вживається на позначення загальних уявлень про перекладацьку працю, тобто «як потрібно перекладати» або «мистецтво перекладу» (Н. Крюков), «технологія перекладу» (А. Швейцер), «метод перекладу» (Р. Мін'яр-Белоручев), «стратегія перекладацького рішення» (Ю. Шерех).

За В. Комісаровим, «перекладацька стратегія» («стратегія перекладача») існує у вигляді декількох варіантів: вибір загального напрямку дій, яким перекладач буде користуватися при прийнятті конкретних рішень; вибір характеру і послідовності дій у процесі перекладу [1, с. 33].

Відомий вчений А. Швейцер, намагаючись дати дефініцію «перекладацькій стратегії», розцінював «стратегію перекладу» як програму перекладацьких дій [2, с. 24].

Українська дослідниця А. Василик використовує термін «перекладацька стратегія» для означення «сукупності методів перекладача при відтворенні художніх текстів, що виникають під впливом і мовних, і позамовних (культурних, історико-літературних та індивідуально-творчих) чинників» [3, с. 9].

З огляду на всі приклади, наведені вище, можна сказати, що дослідники не можуть дійти згоди щодо дефініції «перекладацької стратегії». Думається, що саме А. Швейцер найкраще описав «перекладацьку стратегію», оскільки він не намагався пояснити її з точки зору перекладознавства. Такий підхід можна вважати вірним тому, що кожен перекладач сам для себе визначає «програму перекладацьких дій».

Проаналізувавши всі дефініції можна сказати, що «перекладацька стратегія» – це психолінгвістичний процес, під час якого перекладач ставить перед собою завдання, виконавши які, він зможе здійснити еквівалентний та адекватний переклад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Комиссаров, В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 254 с.

2. Швейцер, А. Д. Теория перевода (статус, проблемы, аспекты) [Текст] / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 320 с.

3. Василик, А. М. Стратегія М. Рудницького в контексті історії українського художнього перекладу ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 [Текст] / А. М. Василик. – Львів, 2012. – 20 с.

УДК 81’42:796.32
Приходько А. М.[1], Крашевська І. В.[2]
[1] д-р. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

КОНЦЕПТОСИСТЕМА АНГЛОМОВНОГО ГАНДБОЛЬНОГО ДИСКУРСУ

Основним контекстом інтерпретації будь-якого вербального та невербального утворення є концептуальна система, тому що вона іманентно притаманна будь-яким тексто-дискурсивним побудовам. КС англомовного гандбольного дискурсу (АГД) охоплює такі основні концепти, як handball, team, strength, competition, victory, satisfaction, defeat, disappointment, team spirit, motivation.

Згідно із усталеною типологією концептів їх поділяють на метахтонні, автохтонні та аллохтонні. Метахтонні концепти – це концепти, що утворюють ім’я дискурсу. У випадку АГД метахтоном виступає handball, що є одночасно й понятттєвим ядром, й ментальним центром дискурсу.

Автохтонні концепти історично сформувалися в межах певного виду дискурсу і продовжують регулярно в ньому відтворюватися. АГД окреслюється використанням таких автохтонів, як team, team spirit, competition, victory, defeat. Характерною особливістю цих концептів є їх загальний характер, оскільки вони виявляють певну частотність свого вживання і в інших спортивних дискурсах, а також можуть зустрічатися в дискурсах неспортивної спрямованості, втілюючи як вузькоспеціальні поняття, так і такі, що супроводжують повсякденне життя.

Аллохтонні концепти, будучи атрибутами когнітивно-семантичного простору іншого дискурсу, перенесені в даний дискурс для виконання певних когнітивних завдань. Подібні нерегулярні феномени пов’язані з актуалізацією в АГД концептів strength, satisfaction, disappointment, motivation. З одного боку, аллохтони є віддзеркаленням загальновживаних концептів, а з іншого, – не являють собою домінантний набір гандбольної концептосистеми.

Згідно з представленою думкою в концептосистемі АГД можна виділити такі відношення: субординативні (disappointment $\in$ defeat, satisfaction $\in$ victory, strength $\in$ team spirit), координативні (у відношення координації з іншими вступає аллохтонний концепт motivation; також можна розглядати відношення координації комплексу disappointment $\rightarrow$ satisfaction та team $\rightarrow$ strength відносно один одного та концепту motivation), імплікативні (motivation $\supset$ victory, strength $\supset$ team spirit). Цікавим є те, що більша частина концептів поєднана між собою за принципом конекції, що

сприяє об'єднанню як одно-, так і різнопланових ментальних одиниць у межах аналізованого дискурсу. Так, у гандбольній конситуації в конфігурації competition & satisfaction зв'язкою може виступати концепт victory, а для конфігурації competition & disappointment конектором є defeat. Таким чином, концепт competition виявляється об'єднувальним елементом для висхідної disappointment → satisfaction, що долає проміжні концептуальні зупинки defeat та victory, антонімічні за змістом.

Одним із основоположних компонентів концептосистеми АГД, її змістовим і смислотвірним ядром виступає концепт team. До усталених елементів концептуального ядра team належать словникові семи: «спортивний колектив на чолі з капітаном»; «група людей, що виконує якусь роботу»; «чиє-небудь розпорядження, висловлене коротко, владно»; «керівництво, командування» [1, с. 558].

Єдність таких концептуальних компонентів зумовлює формування певних асоціативних образів. Так, образи згуртованості, дисциплінованості, уособлення родини є фундаментальними у процесі розвитку та зміцнення позицій команди. Образ підпорядкування сприяє виникненню та закріпленню субординативних відносин «тренер – гравці», а образ об'єднаних зусиль передбачає, що тільки сумісні цілеспрямовані дії всіх членів команди можуть дати необхідний результат.

Каузовані образи знаходяться у відношеннях взаємозалежності – зокрема, такі відношення виявляють пов'язані між собою образи підпорядкування та дисциплінованості, а центральним постає образ об'єднаних зусиль, який зосереджує та скеровує решту асоціативних векторів, втілюючи й підтверджуючи ключову потенцію концептуального ядра team – об'єднання зусиль колективу з метою досягнення певних заздалегідь окреслених задач.

Таким чином, концептосистема АГД включає ряд концептів, серед яких фігурують метахтонні, автохтонні та аллохтонні, що перебувають у відношеннях субординації, координації та імплікації. Серед усіх концептів слід виокремити смислотвірний центр, який уособлює концепт team, що охоплює систему смислів і спричинених ними асоціативних образів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв та ін. – [2-е вид.]. – К., Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

УДК 811.111
Лазебна Н. В.[1], Єлісєєва П. В.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ ЦИФРОВОГО МИСТЕЦТВА

У широкому сенсі комунікативна стратегія розуміється як особлива задача мови, що позначається практичною спрямованістю адресанта. Комунікативні стратегії виступають як посередники, що зв'язують когнітивний рівень мовної особистості з вербальним і прагматичним (мотиваційним) [1, с. 55].

Звернемося до британського сайту «DigitalArts», головні комунікативні стратегії якого представлені у наступному уривку: «Digital Arts addresses the needs of those within the exploding digital media market by providing relevant and forward thinking content, and by consistently running more exclusive reviews and features than any other website in the market. Digital Arts consistently delivers high-quality content, providing its professional readership with the latest news and reviews first...» [2].

У якості реалізації задуму виступає подача інформації у вигляді цифрового простору, яка звертається до візуалізованих компонентів і дискурсивних стратегій. Схема аналізу комунікативної стратегії ґрунтується на певних параметрах комунікативної ситуації.

1. Інформація про майбутню комунікативну подію та його мету. В розділі «News» можна знайти статтю «The Best Art and Design Conferences of 2019/2020» [3], яка подає інформацію (мету та предметні напрямки, яким приділяється особлива увага) про майбутні події 2019 і 2020 років.

2. Позиції в майбутньому діалозі (концепції адресанта і адресата). Адресатом сайту «DigitalArts» є певна цільова аудиторія – художники цієї області, дизайнери або непрофесіонали, які хочуть отримати цікаву для них інформацію пов'язану з цифровим мистецтвом. Адресантом, як зазначено на сайті в розділі «Contact», є представники цього сайту.

3. Установки того, хто говорить і слухає на рамки спілкування. У прикладі «London Illustration Fair. November 29 – December 1 2019. London, UK» [3], рамками будуть часовий проміжок (29.11.19 – 01.12.19) та місце проведення «London, UK».

4. Умови успішності комунікативної тактики. Пропозиція дізнатися більше – «Find out more», зв'язатися з представниками сайту – «Contact».

5. Перлокутивні ефекти (комунікативний успіх). Тексти сайту надають певний вплив на почуття, думки або дії потенційного адресата, що є

перлокуцією. Так, наприклад, адресату пропонується конференція «Design Indaba» в списку майбутніх подій: «Often lauded as the Best Conference in the world, Design Indaba has become a respected institution on the global creative landscape», де суперлатив «the best» володіє перлокутивним ефектом.

6. Комунікативні ходи і їх мовні маркери. Відзначимо аттрактивність наступних комунікативних компетенцій: «a dreamy list of creative clients», «to create eye popping design and illustration», «amazing posters», «a poster-making workshop», «iconic colourful style», які є мовними маркерами-аттракторами, покликаними «заманювати» потенційного адресата.

Крім вище зазначеного, тексти цифрового мистецтва представляють собою гіпертекст, що дозволяє читачеві, переходячи по посиланнях, знайомитися з описом майбутніх подій, нових технологій, програм, тематичними текстами з різних оглядів, фотографіями та іншою інформацією, що надається сайтом. Наприклад, перейшовши за спонукальним гіперпосиланням «Find out more» зображення з заголовком «London Illustration Fair», можна побачити вичерпний опис ярмарки ілюстрацій в Лондоні.

Можна виділити текстові та образотворчі гіперпосилання. Текстові гіперпосилання будуються на основі словесних компонентів і часто складаються тільки з вироблених одиниць. Образотворчі гіперпосилання включають: фотографії, картинки і піктограми програм, шрифтові або колірні виділення, рамкове оформлення тощо. Крім цього, текстові та образотворчі посилання в Інтернеті найчастіше об'єднані, це робить сторінки більш привабливими і яскравими. Також, на сайті представлені гіперпосилання, що можна об'єднати в наступні групи в залежності від їх цільового призначення: сервісні, комунікаційні та контент-посилання.

Отже, доцільним вбачається детальне вивчення гіпертексту та гіперпосилань та їх особливостей, тому що вони являються невід'ємною рисою структури дискурсу цифрового мистецтва та обладають певною функціональністю. Також, гіперпосилання слугує вербальним та невербальним компонентом дискурсу цифрового мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Иссерс, О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи [Текст] / О. С. Иссерс. – М. : Едиториал, 2003. – 284 с.

2. DigitalArts. About [Electronic resource]. – Access mode : https://www.digitalartsonline.co.uk/about/.

3. DigitalArts. The Best Art and Design Conferences of 2019/2020 [Electronic resource]. – Access mode : https://www.digitalartsonline.co.uk/news/creative-business/best-art-design-conferences-2020/.

УДК 81’25
Лут К. А.[1], Подлєсна А. В.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-327 НУ «Запорізька політехніка»

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЛІПОГРАМАТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Ліпограма – літературний прийом, що полягає в написанні тексту без використання в словах однієї літери, або взагалі не використовують слова певної частини мови. Як не дивно, такі тексти існують і мають певне літературне значення.

Написання ліпограматичних текстів може виявитись легким завданням, якщо при цьому необхідно уникати незвичайних букв, таких як Z, J, Q або X, але набагато складніше уникнути поширених букв, таких як E, T або A англійською мовою, оскільки автор повинен опустити багато звичайних, найуживаніших слів.

Визначити ліпограми також може бути складною задачею, оскільки завжди існує можливість того, що певний текст на будь-якій мові може бути ненавмисно ліпограматичним. Наприклад, вірш Едгара Аллана По «Ворон» не містить Z, але немає доказів того, що це було зроблено навмисно.

Панграматична ліпограма – це текст, який використовує кожну букву алфавіту, крім однієї. Наприклад, «*The quick brown fox jumped over the lazy dog»* опускає букву S.

Письменники завжди намагаються створити твір, який би вразив читача та запамятався би йому. Тому ліпограматичні тексти є достатньо чисельними. Наприклад, відомий французький роман «Le Train de Nulle Part» , написаний Майклом Данселем. Це перший роман написаний без жодного дієслова. Автор наче повстає проти використання дієслів у літературі. У своєму вступі до книги, автор обурюється: «*Le verbe cet envahisseur, ce dictateur, cet usurpateur de notre littérature depuis toujours!*». [6] Ось невеличкий уривок з книги: «*Quelle aubaine ! Une place de libre, ou presque, dans ce compartiment. Une escale provisoire, pourquoi pas ! Donc, ma nouvelle adresse dans ce train de nulle part : voiture 12, 3ème compartiment dans le sens de la marche. Encore une fois, pourquoi pas ?*» [6].

Ще один приклад ліпогрматичної книги, це книга «Eunoia», написана канадським автором Крістіаном Боком [3]. У заголовку використовується одна голосна один раз. Кожен з п'яти розділів цієї книги є ліпограмою. У першій главі використовуються лише слова, що містять голосну «A». У другому розділі використовуються лише слова без голосної «E».

Один з найвідоміших ліпограматичних творів «La disparition» Жоржа Перека [5]. У своїй книзі Жорж Перек навмисно уникав букву «e», тобто,

одну з найуживаніших голосних у французькій мові. Звідси випливає інший цікавий факт, пов'язаний з «La disparition», – її переклади. Вона перекладена (причому зі збереженням прийому ліпограмм) на англійську, італійську, німецьку, іспанську, турецьку, шведську, нідерландську, румунську, японську. Варто відзначити англійський переклад (*A void*), бо при перекладі автор Гілберт Адер не використав жодної літери «е», що дуже важко зробити в англійський мові.

У російському перекладі ви не зустрінете жодної букви «о», найуживанішої голосної в російській мові. Цієї літери немає навіть в назві – «Исчезание» (автор перекладу Валерій Кислов). Ще один приклад ліпограматичного твору – «Гедсбі» Ернеста Вінсента Райта [4]. У цьому творі, що складається з більш ніж 50 000 слів, ви не зустрінете жодної букви «е», яка є найуживанішою в англійській мові.

Твір Райта не був перекладений на багато мов, але й переклад який маємо нічого цікавого собою не являє, оскільки перекладений він без дотримання ліпограми.

Таким чином, можемо дійти висновку, що переклад таких текстів надзвичайно складний. Зберегти ліпограму в тексті дуже важко, особливо коли для цього потрібно відмовитись від використання найуживаніших літер, або взагалі не використовувати слова конкретної частини мови. В такому випадку перекладачі зазвичай вдаються при перекладі до зміни частини мови слова, описового перекладу, або намагаються підібрати певний синонім до слова, який би позначав та пояснював теж саме.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Казакова, Т. А. Практические основы перевода [Текст] / Т. А. Казакова. – СПб : Издательство «Союз», 2001. – 320 с.

2. Комиссаров, В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 80 с.

3. Bok, C. Eunoia [Text] / C .Bok. – Toronto : Coach House Books, 2001. – 112 p.

4. Wright, E. V. Gadsby [Electronic resource] / E. V. Wright. – Access mode : https://en.wikisource.org/wiki/Gadsby.

5. Perec, G. La disparation [Text] / G. Perec. – Paris : Editions Gallimar, 2017. – 288 p.

6. Thaler, M. Le Train de Nulle Part [Text] / M. Thaler. – Paris : ADCAN, 2004. –233 p.

УДК 801.8:81'367-811.111
Лут К. А.[1], Лисенко А. І.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м, НУ «Запорізька політехніка»

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ РАДІООБМІНУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Зв'язок між пілотами та диспетчерами повітряного руху – це процес, який має життєво важливе значення для безпеки польотів. У жодній іншій сфері мова та зв'язок не є настільки критичними, а непорозуміння при веденні радіозв'язку настільки катастрофічним, як при управлінні повітряним судном. Покращення безпеки польотів підвищує інтерес різних науковців до дослідження питання професійної комунікації між пілотами та авіадиспетчерами. Науковці В. А. Колосов і Т. А. Іванова зазначають, що «важливим елементом безпечної системи керування повітряним рухом є ефективний, чіткий і надійний зв'язок між повітряним судном і диспетчером УПР» [1, с. 90]. Професійне мовлення пілотів і авіадиспетчерів та вимоги до рівня володіння дискутуються у працях А. Г. Кириченко, Б. С. Алякринського, В. А. Колосова, О. В. Ковтун, Т. О. Мальковської тощо.

Основними завданнями професійного радіообміну пілотів та диспетчерів є точність, ясність та правильність. Забезпечення ефективності радіотелефонної комунікації, де англійська відіграє роль мови-посередника, забезпечується завдяки фонетичним, лексичним, та, зокрема, синтаксичним особливостям.

На синтаксичному рівні дискурс радіообміну цивільної авіації має низку відмінних рис, які обумовлені важливістю швидкої, чіткої та недвозначної передачі голосових повідомлень. У діалогічному мовленні, коли співрозмовники, спираючись на ситуацію, уникають розгорнутих конструкцій, використовують засоби стислого синтаксису, який вимагає уважного ставлення до раціонального використання його можливостей з метою уникнення семантико-граматичного дублювання. Синтаксично радіообмін характеризується переважно неповною граматичною структурою речень, в яких може бути відсутній підмет, дієслівна зв'язка *to be*, а також інші другорядні члени речення, уникнення питальних речень, використання речень у наказовому та дійсному способах, незначна кількість речень із заперечною часткою not тощо.

Розглянемо особливості синтаксичного рівня на прикладах. По-перше, спілкування пілота та авіадиспетчера відбувається шляхом використання речень у наказовому та дійсному способах: CTL: *Sunair 323, climb to 4000 ft, proceed to Redhill holding pattern, runway 07 is blocked by a crashed aircraft* [2,

с. 182]. Наказові конструкції дозволяють недвозначно та інформативно висловити думку, що є невід'ємною вимогою до ведення радіообміну.

По-друге, відсутність питальних конструкцій в їх класичній побудові відповідно до норм літературної мови. Для того щоб запросити інформацію, пілот і диспетчер використовують дискурсивні формули, наприклад, confirm – підтвердіть, чи правильно я Вас зрозумів, report – передайте мені наступну інформацію, *advise – повідомте, say again – повторіть.*

По-третє, переважання еліптичних конструкцій, які дозволяють зосередити увагу диспетчера чи пілота на головній та важливій інформації, переданій в повідомленні. У діалогах радіообміну найбільше редукуванню піддаються особові займенники такі як "I", "*one", "me",* наприклад, P: *Sunair 968, reaching holding point 29, __ request return to stand, the brakes are overheating, замість I request return to stand* [2, с. 66]. По-четверте, наявність незначної кількості речень із заперечною часткою "not". Заперечення в дискурсі радіообміну виражається за допомогою дискурсивної формули "*negative*", яка трактується як «*Ні*», «*Не можу виконати*» або «*Не дозволяю*»: P: *BIGJET 347, stand 27 request pushback/powerback. CTL: BIGJET 347, negative* [2, с. 70]. По-п'яте, насиченість діалогів дублюючими елементами. Синтаксичний паралелізм в повідомленнях радіообміну спрощує взаєморозуміння між пілотом та диспетчером, оскільки таким чином вдається уникнути помилок під час передавання та декодування інформації, наприклад, CTL: Sunair 596, descend to FL280. P: Descending to FL280, Sunair 596 [2, с. 111].

Таким чином, серед основних синтаксичних особливостей радіообміну вирізняють уникнення питальних речень, використання речень у наказовому та дійсному способах, вживання еліптичних конструкцій та вживання повторів. Саме перераховані ознаки забезпечують максимально чітку, просту та недвозначну передачу інформації, полегшуючи таким чином професійне спілкування та розуміння між авіадиспетчером та пілотом, оскільки метою професійного спілкування є повне розуміння та усунення найменших натяків на двозначність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Колосов, В. А. Организация речевого взаимодействия экипажей и диспетчеров УВД при совместной деятельности [Текст] / В. А. Колосов. – СПб : Академия ГА, 2000. – С. 83–90.

2. Robertson, F. A. Airspeak: Radiotelephony Communication for Pilots [Text] / F. A. Robertson. – London : Prentice Hall, 1990. – 213 p.

УДК 811.111'27
Хавкіна О. М.[1], Голубова К. Ю.[2]
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ «Запорізька політехніка»

СКЛАДОВІ ТА ФУНКЦІЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Розширення меж лінгвістичної науки відбувається завдяки залученню суспільного контексту знань про внутрішній світ людини; центр лінгвістичних досліджень, таким чином, переміщується в сферу когнітивних інтересів. Когнітивний підхід до вивчення мови полягає на сьогоднішній день у тому, що людина, як носій певного досвіду та знань, відіграє важливу роль у формуванні мовних значень. Саме аспект когніції, коли важливі структури знань об'єктивовані в мовній формі, визначає ряд завдань когнітивної лінгвістики, однією з яких є вивчення відображеної в мові системи знань, тобто картини світу.

Інваріантна (концептуальна) частина картини світу визначається принципом віддзеркалення і, безумовно, однакова для усього людства і не залежить від того, носієм якої мови є людина. Такий підхід став загальновизнаним у сучасному мовознавстві (Ю. Караулов, Г. Колшанський, Г. Комлєв, Т. Нікітіна, Г. Рамішвілі, Н. Сукаленко та ін.), оскільки він дає можливість показати роль мови у формуванні картини світу у свідомості людей, більш чітко уявити, як відображається в ній довкілля. Більшість учених вважає, що концептуальна картина світу багатша, ніж мовна, оскільки у її творенні беруть участь різні типи мислення, і не все пізнане людиною набуває словесної форми, не все відображається за допомогою мови, і не вся інформація, яка надходить із зовнішнього світу, набуває мовного виразу [1, с. 43]. Обидві картини світу (концептуальна та мовна) взаємопов'язані, хоч і мають певні відмінності. Тлом концептуальної моделі світу є інформація, що подається в поняттях, тоді як головними у мовній моделі є знання, закріплені за одиницями конкретних мов. Концептуальна модель організована за законами фізичного світу, що робить її багатшою та цікавішою, мовна ж – за законами мови. Концептуальна модель світу – універсальна, впорядкована, характеризується стійкістю та системністю, мовна – фрагментарна, більш рухома, відображає постійні зміни в довкіллі.

Концептуальна картина світу й мовна різняться засобами створення: перша використовує поняття й уявлення, а друга – мовні одиниці. Таким чином, наявність невербальних засобів вираження в концептуальній картині світу і лінгвістичних засобів творення загальних рис та національних особливостей мовної картини світу – ось принципова відмінність між концептуальною та мовною картинами світу.

Характеризуючи мовну картину світу, мовознавці відзначають її особливе значення та функції. Мова забезпечує потреби суспільства у спілкуванні та пізнанні. На виконання цього завдання і спрямовані функції, які вона виконує: комунікативна, когнітивна, мислеоформлювальна, репрезентативна, емоційна, експресивна та імпресивна [2, с. 57].

Комунікативна функція мови полягає в тому, що мова служить для спілкування між людьми у суспільстві. Когнітивна функція мови є важливим засобом пізнання світу. Її ще називають пізнавальною, гносеологічною (грец. gnosis – пізнання). Щоб відбулося спілкування, необхідно сформувати і сформулювати думку. Реалізацію цих процесів, крім мислення, забезпечує і мова, тобто вона виконує мислеоформлювальну функцію [3, с. 57].

Репрезентативна функція мови полягає в тому, що мова відображає об'єктивну дійсність: у процесі спілкування люди передають одне одному певну інформацію про неї. Емоційна функція мови виявляється у вираженні ставлення мовця до змісту його повідомлення, ставленні суб'єкта мовлення до об'єкта мовлення, у почуттях і емоціях мовця. Експресивна функція мови передбачає уявлення у висловлюванні самого мовця, а імпресивна функція полягає в тому, що мова впливає на слухача, тобто адресата висловлюваної думки, який є обов'язковим учасником спілкування [4, с. 64].

Отже, мовна картина світу – це система понять, характерна для кожної мови, за допомогою якої носії мови сприймають (класифікують, інтерпретують) світ. Це новий, оригінальний і перспективний напрям у розвитку мовознавства, що застосовує комплексний підхід до вивчення мови та її внутрішньої форми, поєднує в собі методи, властиві кільком наукам (лінгвістиці, фольклору, етнографії, психології тощо), – і внаслідок цього виникає новий погляд на традиції народу, специфіку його мови та мислення. Картина світу – це те, що йде передусім від людини, це плід її сприйняття, фантазій, мисленнєвих процесів і перетворювальної діяльності. Складовими мовної картини світу є словник, сукупність образів, мовна ідеологія носіїв мови, мовні одиниці різних рівней мови і фразеологія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Босова, Л. М. Концептуальна картина світу як основа розуміння сенсу мовних творів [Текст] / Л. М. Босова. – М. : Наука, 1998. – 46 с.

2.Залізняк, А. А. Мовна картина світу. Енциклопедія Кругосвет [Електронний ресурс] / А. А. Залізняк. – Режим доступу : www.krugosvet.ru.

3. Супрун, А. Е. Экзотическая лексика [Текст] / А. Е. Супрун. – М. : ФН, 1958. – 231 с.

4. Колшанський, Г. В. Об'єктивна картина світу в пізнанні і мові [Текст] / Г. В. Колшанський. – М. : Едиториал УРСС, 2006. – 128 с.

УДК 811.111'25'373
Хавкіна О. М.[1], Корінь К. І.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ

Передумови сьогоднішнього інтересу до реалій закладені в проблемі взаємозв'язку культури і мови, оскільки остання є віддзеркаленням історичного, культурного та політичного життя людей, які нею спілкуються. Традиція вивчення мови в нерозривному зв'язку з культурою конкретного народу переплітається з ідеям німецького філософа і лінгвіста Вільгельма фон Гумбольдта. Він вперше підкреслив, що своєрідна будова кожної мови обумовлена самобутністю народного духу. У процесі перекладу з однієї мови на іншу виявляються певні розбіжності у їх лексичному складі й граматичній будові. Значні труднощі при перекладі представляє явище безеквівалентності. Під безеквівалентною лексикою маються на увазі іншомовні слова і словосполучення, що позначають предмети, процеси й інші реалії життя носіїв вихідної мови, які на даному етапі не мають еквівалентів в мові перекладу.

Проблеми визначення місця слів-реалій у системі мови та їх відтворення цільовою мовою порушуються у численних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. На думку Р. П. Зорівчак, «реалії – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщує традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача». Про реалії також пише і Г. В. Чернов, проте він уникає самого слова «реалія» і замість нього використовує термін «безеквівалентна лексика», а А. Є. Супрун розглядає реалії як «екзотичну лексику». Зарубіжний дослідник П. Ньюмарк, у свою чергу, називає їх «культурними словами». Незважаючи на схожість реалій з іншою безеквівалентною лексикою, вони мають свої особливості. Перш за все, це їх загальновживаність і популярність в мові, впізнаваність носіями мови і навпаки, чужість для представників іншої культури. Найчастіше слова-реалії не дотримуються закріпленої в мові літературної норми і можуть виявитися як серед загальновживаної лексики, так і серед діалектизмів. До основних труднощів передачі реалій при перекладі відносимо: 1) відсутність у мові перекладу (МП) відповідника (еквівалента, аналога) через відсутність у носіїв цієї мови об'єкта, який позначає реалія (референта); 2) необхідність, наряду з предметним значенням (семантикою) реалії, передати колорит (конотацію) – її національне і історичне забарвлення.

Виокремлюють наступні способи передачі реалій у МП: транскодування (передбачає механічне перенесення реалії з іноземних мов в МП графічними засобами останньої з максимальним наближенням до оригінальної фонетичної форми: укр. козак, гетьман – англ. cossack, hetman), описовий переклад (в такому випадку встановлюються відповідності між словом у мові оригіналу і словосполученням в МП, що пояснює його зміст: укр. shchedrivki – magnificent Ukrainian folk rite songs performed before the Old New Year. Зазвичай супроводжується транскодуванням), калькування (запозичення шляхом буквального перекладу: укр. острів Хортиця – англ. Khortytsia Island), заміна аналогом (приблизний еквівалент: укр. Дід Мороз – англ. Santa Claus, Father Frost).Реалії та їх відтворення цільовою мовою є одним з найбільш складних питань перекладу. Це пояснюється розбіжностями в культурах різних народів та відсутністю еквівалентів в мові перекладу. Тому, проблема дослідження методів перекладу реалій досі залишається відкритою. Це пов'язано як з різними поглядами перекладачів на дане питання, так і з великою кількістю факторів і нюансів, що впливають на кожне конкретне перекладацьке рішення.

Реалії, добре відомі широкому колу реципієнтів перекладу, як правило, відтворюються за допомогою транскодування або калькування. Реалії, невідомі реципієнтам перекладу, можна передати за допомогою транскрибування або транслітерації з перекладацьким коментарем або описовим супроводом. Якщо реалія, вживана в оригіналі, не несе важливого смислового навантаження, вона може бути передана функціональним аналогом для відображення національного колориту або зовсім опущена.

При виборі способу перекладу велику роль відіграє не тільки задум автора тексту, а й точка зору перекладача, який вибирає той чи інший прийом, покладаючись на свій перекладацький інстинкт і спираючись на отримані знання та накопичений в процесі роботи досвід, тому остаточне слово, незалежно від теоретичних досліджень, у більшості випадків залишається за перекладачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Влахов, С. И., Флорин, С. П. Непереводимое в переводе [Текст] / С. И. Влахов, С. П. Флорин. – М. : Международные отношения, 2009. – 360 с.

2. Зорівчак, Р. П. Реалія і переклад : на матеріалі англомовних перекладів української прози [Текст] / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.

3. Супрун, А. Е. Экзотическая лексика [Текст] / А. Е. Супрун. – М. : ФН, 1958. – 231 с.

4. Newmark, P. Approaches to Translation [Text] / P. Newmark. – Oxford : Pergamon Press, 1981. – 200 p.

УДК 821.111:81'42
Підгорна А. Б.[1], Діленко М. М.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКІВ

Для позначення сукупності характерних мовних рис творчості певного письменника в сучасній лінгвістиці вживають терміни «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль».Терміни «ідіостиль» та «індивідуальний стиль» часто вживаються як аналоги й тісно пов’язані з такими поняттями як світобачення письменника, мовна особистість, мовна картина світу, індивідуальний мовосвіт (С. Єрмоленко, Л. Пустовіт, І. Голубовська, В. Бибик, С. Жаботинська, Ю. Караулов, І. Степанченко, В. Дроздовський).З ідолектом тісно пов'язаний індивідуальний стиль або ідіостиль – система змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам окремого автора. Він показує унікальність авторського способу мовного висловлення у творах.

У загальному розумінні ідіостиль – це сукупність глибинних механізмів створення текстового простору певним автором, які відрізняють його від інших. У більш вузькому значенні ідіостиль пов'язаний із системою мовностилістичних засобів, характерних для творчої манери певної мовної особистості. Таку думку поділяють В. Виноградов, Р. Якобсон, М. Бахтін, Б. Ейхенбаум, В. Жирмунський, Ю. Караулов, А. Жовківський, В. Григор'єв та інші.

Незважаючи на те, що завдання словесного твору в значній своїй частині були сформульовані ще на зорі філології як науки, питання теорії художнього мовлення викликають і сьогодні серйозні дискусії. При вивченні літературного мовлення часто поза увагою лишалися його специфічні естетичні якості. Формально-граматичний та історико-діалектичний напрямки, що переважали в науці на початку 20-го століття, не змогли охопити поняття художнього мовлення в усій його різноманітності. Лише в середині 20-х років намітився загальний поворот до проблеми семантики й соціології мовлення та почалося активне дослідження мовлення письменника, яке започаткували ще В. Гумбольдт та О. О. Потебня. І хоча останнім часом художньому тексту приділяється багато уваги в сучасних теоріях лінгвістики, ще чимало питань, пов’язаних з ним, залишається дискусійними й сьогодні. Так, саме поняття «ідіостиль» є досить розпливчастим у зв’язку з тим, що цим терміном позначають різні об’єкти вивчення: адекватність висловлювання думки вербальними засобами,

індивідуальну характеристику манери письменника, техніку письмового викладення і т. ін.

Існують різні дефініції цього поняття. Наприклад, у «Словнику лінгвістичних термінів» О. С. Ахманової у статті «стиль» можна прочитати, що стиль є невід´ємним явищем мови, а його наявність у мовленні не актуалізується: «Один з диференційних різновидів мови, тобто мовна підсистема зі своєрідним словником, фразеологічними сполученнями, зворотами та конструкціями, яка відрізняється від інших різновидів в основному експресивно-оцінними властивостями елементів, що її складають, і яка звичайно пов'язана з певними сферами використання мови» [1, с. 453]. В. В. Одінцов, навпаки, вважає, що стиль є категорією мовлення, де першорядними є синтаксичні особливості: «стилями звичайно називають особливу побудову речення, яка притаманна кожному письменнику, подібно до тієї незмінної форми, в яку він виливає всі думки, які хоче висловити» [4, с. 37]. В. В. Виноградов теж відносить стиль до мовленнєвої субстанції, але, на відміну від В. В. Одінцова, шукає й знаходить в ній вже всі мовні рівні, а не лише один синтаксичний: індивідуальний стиль – це «система естетично – творчого підбору, осмислення і розташування різних мовних елементів» [3, с. 135]. Ш. Баллі, поєднуючи мову з мовленням, називав основою стилю «внутрішні мовні фактори, які по-різному проявляються у кожного письменника залежно від епохи, напрямку, жанру і таланту» [2, с. 11].Отже, поняттям стиль є вибір певного ряду мовних норм, характерних засобів художньої виразності, які виявлятимуть авторське бачення і розуміння дійсності в творі; граничне узагальнення подібних формальних і змістовних особливостей, характерних рис в різних творах.

Поняття «індивідуальний стиль» застосовують до стилю майстра слова. Мовна особистість майстрів слова, їх ідіостиль охоплюється: мовою їх творів; ставленням до мови як до суспільного історико-культурного явища; використанням мовних різновидів у комунікативних ситуаціях. Складовою ідіостилю є ідіолект письменника. Термін ідіолект (від грець. idio – свій, своєрідний, особливий; lect – мова) створено за моделлю терміна «діалект» для позначення індивідуального варіювання мовлення. Розмежовуючи поняття ідіостилю і ідіолекту, варто зазначити, що під ідіолектом певного автора розуміється вся сукупність створених ним текстів у хронологічній послідовності. Під ідіостилем мається на увазі сукупність текстопороджуючих домінант і констант певного автора, які визначили появу цих текстів саме в такій послідовності [4, с. 44].

Отже, формування ідіолекту окремого індивідуума зумовлюється особливостями внутрішнього світу, особистої свідомості, життєвого досвіду, світогляду, індивідуальної мовної практики. Ідіолект – це не стільки відмінні риси мови, скільки вся сукупність мовленнєвих засобів індивіда.

Досліджуючи ідіолект, варто згадати і про часові зміни. З часом мовлення індивідууму під впливом різних факторів змінюється і письменник не є винятком. Крім того, мовлення письменника може змінюватися від одного твору до іншого. Таким чином ідіолект можна досліджувати як в синхронії, так і в діахронії, вивчаючи зміни і варіації індивідуального мовленнєвого стилю у творах автора, написаних у різні періоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов [Текст] / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.

2. Балли, Ш. Французская стилистика [Текст] / Ш. Балли. – М. : Издательство иностранная литература, 1961. – 394 с.

3. Виноградов, В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика [Текст] / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1963. – 255 с.

4. Одинцов, В. В. Стилистика текста [Текст] / В. В. Одинцов. – М. : Наука, 1980. – 264 с.

УДК 811.111'81

Підгорна А. Б.[1], Леус В. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Дискурс є складним комунікативним явищем, що містить екстралінгвістичні чинники (знання про світ, установки, мету мовця, і т. ін.). Тому логічно дійти до висновку про різноманіття типів дискурсу. Під типом розуміємо клас об'єднаних загальною комунікативною метою текстів, які застосовуються в типових ситуаціях спілкування, що мають однакову прагматичну установку та спільні лінгвостилістичні риси. Сфера економіки є однією з найважливіших факторів формування і розвитку суспільства. Тому економічний дискурс як різновид інституційного дискурсу, безперечно, заслуговує на увагу дослідників у галузі лінгвістики.

Для розуміння економічного дискурсу, спочатку розглянемо, як науковці трактують термін «економіка». Він походить від грецького слова «oikonomia», що перекладається як управління господарством. Це найважливіша сфера суспільного життя, в якій на основі використання різноманітних ресурсів здійснюється виробництво, обмін, розподіл та споживання продуктів людської діяльності, формується і постійно розвивається система продуктивних сил і економічних відносин, якими

управляють різні типи економічних законів. На підставі словникових дефініцій, можемо трактувати економіку як управління народним господарством для виробництва товарів і послуг з метою їхнього продажу/обміну та отриманням прибутку (грошей) в країні.Як галузь знань, економіка – це багатоаспектне явище, що охоплює основи економічної діяльності, внутрішню та зовнішню торгівлю, менеджмент, фінанси й статистику, бухгалтерський облік, маркетинг і рекламу, банківську справу, біржову справу, митне регулювання тощо.З огляду на таку важливість цієї галузі знань, реалії економічного світу мають відображатися в економічному дискурсі. Економічний дискурс – це сукупність мовних актів, які використовують під час визначення та характеристики економічних процесів. Для економічного дискурсу характерне змішування концептів «бізнес», «гроші» і «ринок». Будь-яке суспільство або окрема соціальна група має свою ієрархію цінностей, серед яких вступають поняття «гроші», «багатство», «засоби придбання доходів», або більш абстрактні категорії: «капіталізм», «соціалізм», «індивідуалізм», «економічна свобода» тощо. Економічний дискурс містить в основі дві найголовніші ознаки: цілі та учасників. Перші полягають у встановленні взаємовигідних відносин та їх оптимізації у сфері економіки, а саме в системі «товар – гроші – товар». У свою чергу, учасниками такого дискурсу виступають фізичні та юридичні особи, які беруть участь в операції товарного обміну. З одного боку, це представники певного інституту, тобто фахівці зі сфери економіки, з іншого – соціум, люди, які звертаються до них.

Розуміння економічного дискурсу взагалі і сучасних економічних практик зокрема неможливе без урахування культурного контексту, у якому здійснюється розвиток цих економічних і соціальних процесів. Отже, під економічним дискурсом у широкому сенсі ми розуміємо сукупность комунікативних подій, відображених в колективній психології мовців, з усіма цінностями й нормами економічного життя людини, а у вузькому, масив економічних текстів у суспільному та культурно-історичному контекстах.

УДК 821.111
Підгорна А. Б.[1], Довгоноженко А. В.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Образ світу, втілений в мові, відповідає поняттю «мовна картина світу» (за термінологією американських когнітивістів – «концептуалізація

світу, вміщена в мові»). Вперше тезу про мовну картину світу запропонував В. Гумбольдт, який стверджував, що в «кожній природній мові є характерний тільки для неї погляд на світ» [3, с. 38]. В свідомості людей, які належать тому чи іншому національному колективу, складається та передається із покоління в покоління свій образ об'єктивної навколишньої дійсності. Картина світу, на думку багатьох лінгвістів, – вихідний глобальний образ світу, який репрезентує сутнісні властивості світу в розумінні її носіїв, лежить в основі світогляду людини та є результатом усієї її духовної активності. «Картина світу – створений людиною суб'єктивний образ об'єктивної дійсності – це не дзеркальне відображення світу, а завжди певна його інтерпретація» [3, с. 38]. Сучасні уявлення про мовну картину світу у викладі Ю. Д. Апресяна виглядають таким чином. Кожна мова віддзеркалює певний спосіб сприйняття та концептуалізації світу. Відображені в ній значення створюють цілісну систему поглядів, свого роду певну колективну філософію, яка стає обов'язковою для всіх носіїв мови. Властивий певній мові спосіб концептуалізації дійсності – частково універсальний, частково національно-специфічний, тому носії різних мов можуть бачити світ по-різному, крізь призму своїх мов [1, с. 43].

Теоретичне обґрунтування проблеми сприйняття світу у формі мовної картини світу дає Б. О. Серебреніков у роботі «Роль людського чинника в мові. Мова і картина світу». Її автор бачить концептуальну модель світу більшою за мовну. Картина світу – це те, яким малює світ людина в своїй уяві, – феномен більш складний, ніж мовна картина світу [4, с. 9]. Р. Гжегорчикова розуміє мовну картину світу як понятєву структуру, закріплену у системі даної мови, а, отже, в її граматичних і лексичних властивостях (значеннях слів і їх сполучуваності), що реалізуються, як і все у мові, за допомогою текстів та висловлювань [2, с. 43].Отже, можна вважати, що сама ідея мовної картини світу поєднує в собі дві відмінні, але взаємопов'язані думки: 1) картина світу, представлена мовою, відрізняється від «наукової» (задля позначення цього явища використовують термін «наївна картина світу»); 2) картина кожної мови є унікальною, відмінною від інших мов.

Дослідники мовної картини світу наголошують на таких її особливостях: кожен народ має певні відмінності у своїй мовній картині світу. Мовна картина світу є вторинною за своєю природою, антропоморфною за спрямованістю. Намагаючись охарактеризувати мовну картину світу, більшість науковців відзначають її особливе значення та функціонал: мова здійснює необхідність соціуму в спілкуванні та пізнанні навколишнього середовища. Основними функціями є комунікативна, мислеформлювальна, когнітивна, емоційна, експресивна, репрезентативна та імперативна. Кожна мовна одиниця є орієнтованою на концептуальний

простір довкілля, стаючи мовленнєвим проявом того чи іншого фрагмента. Та оскільки концептуальна картина світу (а отже і її частини) це явище динамічне, а не статичне, то мовні одиниці, що її відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чи іншого мовного знака. У результаті останній функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово-культурний концепт.

Отже, мова є інструментом пізнання не тільки предмета, а й світу взагалі, що розширює спектр її функціонування. Вона формує особливу картину світу свого носія, є основним знаряддям фіксації, зберігання, обробки та передачі знань. Саме в мові фіксуються результати безперервної пізнавальної й творчої діяльності особи. Завдяки комунікативним можливостям здійснюється безкінечне створення та осмислення сенсу мовної діяльності загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян, Ю. Д. Эмоциональная система. Образ человека по данным языка: попытка системного описания [Текст] / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания, 1995. – № 1. – С. 37-65.

2. Гжегорчикова, Р. Понятийная оппозиция вверх вниз и понятия места, предмета и пространства [Текст] / Р. Гжегорчикова. – К. : Изд-во Киевского ун-та, 1993. – 83 с.

3. Гумбольдт, В. Избранные труды по языкознанию [Текст] / В. Гумбольдт; [пер. с нем. Г. М. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.

4. Серебренников, Б. А. К проблеме «язык и мышление» (всегда ли мышление вербально?) [Текст] / Б. А. Серебренников // Сравнительное лингвистическое языкознание. – 1977. – № 1. – С. 9-17.

УДК 821.111:81'42

Підгорна А. Б.[1], Доніна А. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-316 НУ «Запорізька політехніка»

ДО ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ

У лінгвістичній стилістиці досить часто використовують терміни: виражальні засоби мови, експресивні засоби мови, стилістичні засоби, стилістичні прийоми. Актуальним є розмежування цих ключових понять, оскільки серед науковців немає одностайної думки щодо їх диференціації.

Виділяють кілька підходів щодо трактування виражальних засобів та стилістичних прийомів: 1) дифузний (диференційний підхід) (І. В. Арнольд, І. Р. Гальперін, А. Н. Мороховський, О. П. Воробйова, Н. І. Лихошерст, М. М. Кожина та ін.), представники якого наводять комплексну класифікацію «виражальних засобів» та «стилістичних прийомів»; 2) інтегративний підхід (В. А. Кухаренко, Ю. М. Скрєбнєв, Л. І. Тимофєєв та С. В. Тураєв, В. В. Одинцов, Л. І. Мацько та ін.), прибічники якого тяжіють до поєднання понять «виражальні засоби» та «стилістичні прийоми» або до інтеграції одного поняття у склад іншого [2, с. 16]. При визначенні стилістичного прийому основним критерієм є співвіднесеність мовних одиниць. Тож, перш за все, в основі стилістичного прийому лежить поняття синтагматичних відносин, які виникають між мовними одиницями в тексті або висловлюваннями між стилістично маркованими і стилістично немаркованими одиницями мови. Тоді як стилістичне значення виражальних засобів обумовлено парадигматичними відносинами елементів одного рівня [4, с. 46].

Взаємозв'язок між виражальними засобами та стилістичними прийомами є діалектичним. З одного боку, використання виражальних засобів створює стилістичні прийоми, а з іншого боку, використання певного стилістичного прийому в мовленні може перетворити його у виражальний засіб – так з'являються так звані стерті епітети, порівняння, метафори тощо. Більш того, один і той самий виражальний засіб може використовуватися для створення різноманітних стилістичних прийомів. Так, наприклад, лексика високого стилістичного тону переважно створює ефект урочистості, офіційності, але в певних контекстах вона може вживатися для створення гумористичного, іронічного та сатиричного ефекту. І, навпаки, різні виражальні засоби можуть брати участь у створенні одного прийому – гіперболи, іронії, каламбуру тощо [4, с. 46]. Усі стилістичні засоби поділяють на зображальні та виражальні. Під зображальними засобами розуміють види образного використання слів, словосполучень, фонем, об'єднаних загальним терміном «тропи» [1, с. 56]. Будучи здебільшого лексичними одиницями мови, частіше за все їх використовують для художнього опису; сюди відносять метафору, метонімію, гіперболу, порівняння, іронію тощо.

І. Р. Гальперін під виражальними засобами мови розуміє «такі морфологічні, синтаксичні та словотворчі форми мови, які слугують для емоційного або логічного підсилення мовлення» [3, с. 42]. Ці форми мови відпрацьовані суспільною практикою, усвідомлені з точки зору їх функціонального призначення і зафіксовані в граматиках і словниках, а з часом створюються певні норми та правила їх уживання, на відміну від стилістичних прийомів, функції яких з'являються в контексті певної мовної одиниці і мають суто ситуативний характер творення та вживання.

Виражальні засоби не створюють образів, а підвищують виразність мови і підсилюють її емоційність за допомогою особливих синтаксичних конструкцій, таких як інверсія, риторичне питання, паралельні конструкції тощо. Загалом поняття зображальних та виражальних засобів майже не розрізняють і використовують, як правило, синонімічно. Варто зазначити, що на позначення стилістичних мовних засобів мовознавці послуговуються наступними термінами: виражальні засоби, експресивні засоби, зображально-виражальні мовні засоби, фігури, художньо-мовні засоби тощо. Виражально-зображальні засоби мови є інструментами для творення стилістичних прийомів. Відповідно до такого визначення стилістичний прийом є більш широким поняттям і може бути створеним на основі виражальних засобів. Стилістичні засоби використовуються у всіх стилях мови, насамперед, з метою логічного підкреслення та впорядкування тексту. Вони сприяють точності, ясності, експресивності та є потужним та ефективним засобом впливу. Текст, у якому доцільно та вдало використані стилістичні засоби, вирізняється наочністю, сприяє кращому розумінню інформації читачем, відображає позицію автора та підкреслює потрібні деталі або дії.

Таким чином, розмежування понять «виражальні засоби» і «стилістичні прийоми» викликає інтерес серед науковців. Між ними важко провести чітку межу, проте відмінності між ними все ж таки існують. Найважливішим є те, що стилістичний прийом є більш широким поняттям і може бути створеним на основі виражальних засобів. Він відрізняється від виражального засобу свідомою літературною обробкою тексту, тобто відхиленням від загальноприйнятих норм мовного спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд, И. В. Стилистика современного английского языка (Стилистика декодирования) [Текст] / И. В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1981. – 300 с.

2. Вялікова, О. О. Класичні й нові техніки письма в сучасній поетиці [Текст] / О. О. Вялікова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 9: Сучасні тенденції розвитку мов : [зб. наук. пр.] / [за ред. А. В. Корольової]. – Вип. 4. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 16–20.

3. Гальперин, И. Р. Очерки по стилистике английского язика [Текст] / И. Р. Гальперин. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 462 с.

4. Мороховский, А. Н. Стилистика английского языка [Текст] / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст. – К. : Высш. шк., 1984. – 236 с.

УДК 82’255
Костенко Г. М.[1], Мартинова М. Р.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Феномен літературно-художнього твору та його буття є настільки складним, багатогранним та значущим, що кожна з вже сформованих літературознавчих методологій виявляється виправданою і перспективною, має грандіозні резерви подальшого розвитку в процесі синхронного чи діахронного діалогу з іншими методологіями. Художній текст при порівнянні з нехудожнім має такі риси: 1) являє собою систему художніх образів, виражених за допомогою мовностилістичних засобів; 2) характеризується спрямованістю на образ, що досягається його спеціальною організацією; 3) слово у процесі естетизації в літературному творі набуває конкретно-зображального значення як індивідуалізований факт, співвіднесений зі структурою художнього тексту [1, с. 23]. Для багатогранного дослідження авторських ідіолектів у письменницькій та статистичній лексикографії лінгвісти вдаються до кількісного опису доробку письменників, що дає точну інформацію про особливості функціонування лексики в їхній творчості.

Основу аналізу літературного твору складають наступні методи: а)структурно-стилістичний метод (врахування того, функцію якої саме мовної одиниці належить визначати – фонеми, морфеми, слова, словосполучення, члена речення, речення чи тексту); б)семантико-стилістичний метод, який зорієнтований на визначення функцій семантично окремої чи окремих мовних одиниць – від морфеми і до тексту; з’ясовується своєрідність і залежність стилістичної функції мовної одиниці від її семантики; в)статистично-стилістичний метод, який передбачає врахування кількості функцій, що їх може виражати певна мовна одиниця; також враховується кількість однотипних мовних одиниць, спроможних виконувати якусь однотипну функцію;

- порівняльно-стилістичний метод, який спрямований на виявлення мовних одиниць, що виконують неоднакову функцію [2, с. 10].

Поряд з цими методами аналізу художнього твора, існує також ідея «вимірювання гармонії арифметикою». Безумовно, комп'ютер не може замінити професійного дослідника, але в процесі аналізу тексту завжди є завдання, пов'язані з вивченням великого обсягу матеріалу або з рутинним пошуком однорідної інформації. У таких випадках комп'ютерне програмне забезпечення полегшує пошук потрібної інформації та значно економить час.

При такому підході до галузі лінгвістичного та літературного аналізу, зокрема порівняльного аналізу, додаються нові можливості. Наприклад, програма AntConc може бути використана для ідентифікації словесних ключових понять у літературному тексті [4]. В результаті за допомогою статистичного аналізу мови письменника можна виявити абстрактні поняття, важливі для його літературного світу, які раніше не привертали уваги дослідників. Крім того, може бути здійснена перебудова існуючих концепцій, визначених теоретиками літератури. Інший аналізатор змісту LEKTA використовується в дослідженнях, що займаються контент-аналізом літературних текстів із застосуванням комп'ютерних засобів [3, с. 37]. Контент-аналіз – це метод виявлення та оцінки конкретних характеристик текстів та інших носів інформації (відеокасети, теле- та радіопрограми, інтерв'ю тощо). Сутність цього аналізу – на основі зовнішніх (кількісних) характеристик тексту на рівні слів і словосполученнь – зробити достовірну здогадку про його змістову площину і, як наслідок, робити висновки про пізнавальні особливості автора – його наміри, ставлення, побажання, система цінностей тощо.

Варто зазначити, що обговорювані програми не прагнуть замінити вченого-дослідника. Загальною перевагою всіх подібних програм є можливість опрацювати великі обсяги текстів за значно менший час, ніж при роботі з паперовими копіями текстів. Не слід забувати, що комп'ютерний аналіз тексту слід практикувати лише з подальшою літературною транскрипцією та інтерпретацією. Таке порівняння даних, отримане в процесі комп'ютерного аналізу з існуючими традиційними дослідженнями, може стати початком нового етапу аналізу літературного тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головкина, С. Х. Лингвистический анализ текста: Материалы в помощь учителю-словеснику [Текст] / С. Х. Головкина. – Вологда : Издательский центр ВИРО, 2006. –124 с.

2. Дудик, П. С. Стилістика мови [Текст] / П. С. Дудик. – К. : Академія, 2005. – С. 7–47.

3. Зернов, Д. В. Применение новых информационных технологий при анализе в социальной и гуманитарной сфере [Текст] / Д. В. Зернов, А. А. Иудин. – Нижний Новгород : НГУ, 2012. – 60 с.

4. Laurence, A. AntConc: A freeware corpus analysis toolkit for concordancing and text analysis [Електронний ресурс] / A. Lawrence. – Режим доступу до ресурсу : https://www.laurenceanthony.net/software/antconc/ (дата звернення: 05.03.2019). – Назва з екрану.

УДК 81'322.6
Костенко Г. М.[1], Корольова А. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

СПОТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ Е. БРОНТЕ «БУРЕМНИЙ ПЕРЕВАЛ»)

У XIX столітті передове місце у літературі Англії займає жанр роману. Однією з видатних жінок-романісток того часу є Емілія Бронте, чий роман – «Буремний перевал» є перлиною англійської літератури. У ньому автор змогла поєднати надбання своїх попередників та додати свої власні особливі риси творчості. Вітчизняний читач знайомиться із цим романом завдяки його перекладу українською мовою, тому надзвичайно важливим є збереження особливого стилю, приманного авторці, при перекладі. Більшість українських читачів потрапляє до світу вересових пусток Е. Бронте через переклад О. Андріяш 2009 року [2]. Лише у 2018 році «Буремний перевал» було перекладено Е. Євтушенко [1]. Порівнюючи ці два варіанти можна простежити основні проблеми, що виникають при перекладі.

Однією з головних помилок, що може виникати, перекладаючи художній текст, є сліпе слідування структурі речень оригіналу. Завданням перекладача є максимальне збереження змісту твору, проте важко створити гармонійний текст, користуючись шаблонами іншої мови, адже деякі поняття неможливо передати дослівно; у такому разі необхідний переклад на рівні речень або і цілого тексту. Наприклад, розглядаючи переклад речення *«It's a cuckoo's, sir – I know all about it, except where he was born, and who were his parents, and how he got his money at first. And that Hareton – has been cast out like an unfledged dunnock»* [3, с. 23], який здійснює Е. Євтушенко, можна простежити надмірне слідування структурі речення оригіналу: «Це зозуленя, сер. Я знаю про нього геть усе, крім того, де він народився, хто були його батьки і де він взяв свої перші гроші. А юного Гертона вигнали, наче неоперене пташа!» [1, с. 35]. Хоча речення і є точним відповідником оригіналу і не спотворює ідею, яку було закладено в англійський варіант, звучить воно наче калька, грубий і явний переклад, в той час як має виглядати насамперед природньо і звично для читача. Чітке, майже дослівне слідування структурі оригінального тексту є головною проблемою перекладу Е. Євтушенко.

У варіанті О. Андряіш можна зустріти іншу помилку – занадто явні трансформації, що можуть спотворювати оригінальний авторський стиль. Наприклад, одним з моментів, коли читач може побачити Хітклiфа більш людяним, стає його відчайдушний плач до привиду Кетрін, коли він

благаючи її «прийти», залучає короткі слова та прості влучні дієслова: «Come in! come in! Cathy, do come. Oh do – once more!» [3, с. 19]. О. Андріяш перекладає його речення як «Прийди! Кеті, прийди до мене. Зринь – ще хоч раз!» [2, с. 35], де не досить доречною є трансформація «Oh do» оригіналу у «зринь», адже, по-перше, це порушує повтор слова come та додає значення «піднесення» для Кетрін, яке не можна розгледіти у варіанті оригіналу.Говорячи про переклад художнього тексту необхідно пам'ятати про дві полярні помилки, що можуть виникнути, а саме сліпе слідування структурі речення оригіналу або перевантаженість перекладацькими трансформаціями, що може спричинити втрату того значення, яке було вкладене у текст оригіналу і тим самим спотворювати авторський стиль твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бронте, Е. Буремний перевал [Текст] / Е. Бронте; [пер. з англ. Е. Євтушенко]. – К. : Знання, 2009. – 182 с.

2. Бронте, Е. Буремний перевал [Текст] / Е. Бронте; [пер. з англ. О. Андріяш]. – К. : Країна мрій, 2019. – 334 с.

3. Brontë, E. Wuthering Heights [Text] / Emily Brontë; [ed. by R. J. Dunn]. – N. Y. : *W. W. Norton & Company, 2002. – 464 p.*

УДК 811.111’25’42:347.771

Гура Н. П.[1], Халецька Ю. С.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м, НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ПАТЕНТІВ

Сучасне суспільство характеризується високим темпом розвитку науки і техніки. Однією з характерних тенденцій цього процесу є поява великої кількості нових винаходів, які, як правило, супроводжуються патентною документацією. Під патентною документацією розуміють сукупність первинних і вторинних документів, які містять відомості про суть технічних рішень, заявлених для патентування або визнаних патентоспроможними, а також відомості, що мають юридичне значення і визначають права авторів та власників патентів. Головною формою такої літератури є патент – юридичний охоронний документ, що засвідчує і охороняє права автора на винахід. Патентні описи є найбільш формалізованим видом науково-технічних документів, що відображають створений винахід. З одного боку, патент розкриває технічну сутність винаходу і містить достатньо інформації для подальшої розробки об’єкта винаходу чи його безпосереднього

використання, з іншого – патент, як будь-який юридичний документ, відрізняється наявністю штампів, кліше, канцеляризмів, а також суворим дотриманням композиції та стереотипністю. Отже, тексту патентів притаманні риси характерні як для технічних текстів, так і для юридичних документів. Оскільки патент суттєво відрізняється від текстів інших жанрів, то це послужило передумовою для формування так званої «мови» патентів, для якої можна виділити наступні поширені особливості:

1. Наявність довгих речень, які включають велику кількість другорядних і однорядних членів. Це пов'язано з тим, що в патентній літературі значна увага приділяється опису предметів, явищ та подається велика кількість визначень. Складносурядні та складнопідрядні речення є типовими для патентних текстів. В свою чергу це пояснює активне використання складених прийменників та сполучників, а також неособистих форм дієслова в якості доповнення та обставини у відповідних інфінітивних, дієприкметникових та герундіальних зворотах.

2. Вживання пасивних конструкцій, зворотів. Інтенсивне використання пасивних конструкцій в мові патентів багато в чому обумовлено екстралінгвістичними умовами та її специфікою. Описувані в патентах процеси представляють собою, як правило, не конкретні, актуальні для даного моменту події, а потенційні, постійні дії, які часто слугують для якісної характеристики предмета. При цьому пасивні конструкції виявляються дуже зручним та адекватним засобом передачі процесів з ослабленою динамічністю, завдяки наявності в них значення не тільки процесуальності, а й стану.

3. Вживання граматичних конструкцій від першої особи. Ця особливість обумовлюється бажанням автора патенту висловити своє ставлення до винаходу, а також проявити творчу індивідуальність і спрямованість на адресата: *«My invention belongs to...»*, *«I limit myself from...»* тощо.

4. Граматичні конструкції з формальним підметом it. З метою розширення опису відомих технічних рішень, але в той же час, щоб уникнути вказівки на конкретну продукцію конкретних фірм широко вживаються безособові конструкції з формальним підметом it: *it is customary to, it is old to, it is orthodox practice to, it is gereral custom*. Для вказівки на попередні технічні рішення використовуються наступні кліше: *It is known, It has already been suggeste, It has formerly been proposed.*

5. Наявність великої кількості синонімів і багатозначних слів. Синонімія є широко розповсюдженим явищем в патентних описах. Так, наприклад, дієслова *to relate, to comprise, to consist in* утворюють синонімічний ряд, коли вони виступають в ролі присудка підмета «*invention*». Синонімії патентних описів притаманна також багатозначність. Наприклад,

дієслова *to aid, to better, to enhance, to improve, to increase, to raise* є синонімами, а в поєднанні з іменником *efficiency* мають значення *«підвищувати»*, тобто вирази *to aid the efficiency* і *to improve the efficiency* абсолютно рівнозначні. З синонімією також пов'язане таке явище як тавтологія, яке найяскравіше проявляється у частині повного опису винаходу: *forms and modifications, modifications and adaptations, the field and scope.*

6. Широке вживання канцеляризмів і архаїзмів, штампів.

Однією з особливостей патентної документації є використання канцеляризмів і архаїзмів. Найбільш поширеним в описах винаходів є канцеляризм *said* – перекладається як *згаданий*. Щодо архаїзмів, то найбільшу складність представляють складні прислівники з *there* і *where: therealong, therein whereupon* тощо. В описах вони, як правило, мають інше значення, ніж те, яке наводиться в словнику.Отже, з урахуванням технічної та юридичної специфіки, мова патентної документації характеризується стереотипністю, оскільки стереотипні засоби (композиційне оформлення, пасивні конструкції, клішовані фрази, наявність складнопідрядних речень) становлять основу даного тексту. В свою чергу виявлення універсальних компонентів тексту, типових формулювань і конструкцій дозволить оптимізувати процес перекладу і підвищити його якість.

УДК 811.111
Бондаренко О. М.[1], Овчинникова К. В.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька Політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-326 НУ «Запорізька Політехніка»

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ

Серед численних проблем, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце займає вивчення лінгвістичних аспектів міжмовної діяльності, що називають «перекладом» або «перекладацькою діяльністю». З метою адекватного перекладу змісту іншомовного тексту перекладачі вдаються до різноманітних трансформацій, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу. Переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій, до яких у першу чергу варто віднести перебудову речення, що призводить до необхідності інших замін, перш за все на лексико-семантичному рівні. Таким чином в перекладацькій діяльності мають місце комплексні трансформації, що виникають при об'єднанні двох або більше простих трансформацій різного рівня в одному реченні.

Граматична трансформація може бути повною або частковою залежно від того, чи змінюється структура пропозиції повністю або частково. Зазвичай, коли замінюються головні члени речення, відбувається повна трансформація, якщо ж замінюються лише другорядні – часткова. Крім замін членів речення можуть замінюватися і частини мови. Найчастіше це відбувається одночасно.

Головною причиною застосування граматичних трансформацій при перекладі різного роду текстів, зокрема з української на англійську, є значні відмінності в граматичній будові зазначених мов (вони відносяться до різних гілок сім'ї індоєвропейських мов). Граматична заміна як особливий спосіб перекладу передбачає вживання у перекладі інших форм з одночасною відмовою від використання форм, аналогічних вихідним. Варто зазначити, що при порівнянні граматичних категорій, форм англійської й української мови слід мати на увазі наступні явища: відсутність тієї чи іншої категорії в одній із мов; частковий збіг; повний збіг. Наприклад, в українській мові, у порівнянні з англійською, відсутні такі граматичні категорії, як артикль чи герундій, інфінітивні й дієприкметникові комплекси, абсолютна номінативна конструкція, також існує часткова розбіжність категорії числа, часткова розбіжність у формах пасивної конструкції, неповний збіг форм інфінітива і дієприкметника, деякі розходження у вираженні модальності. Тож граматичні трансформації зумовлюються різними причинами – як граматичного, так і лексичного характеру. Аналіз граматичних трансформацій при перекладі науково-технічної літератури дає підстави стверджувати, що в тексті перекладу найчастіше зустрічаються такі види граматичних трансформацій, як заміна типу речення, заміни частин мови, заміна типу присудка, заміна відмінку, заміна пасивного стану дієслова на активний, тощо. Перестановки слів у тексті перекладу, в першу чергу, зумовлені синтаксичними особливостями мови перекладу. Отже, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що проблема граматичних трансформацій продовжує залишатися актуальною.

УДК 821.111’373
Лазебна Н. В.[1], Ладанова М. В.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька політехніка»

ВІДОБРАЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРИВАТНІСТЬ» У ТЕКСТОПРОСТОРІ АНГЛОМОВНОГО РОМАНУ (ЗА РОМАНОМ «СФЕРА» ДЕЙВА ЕГГЕРСА)

Право на приватність та Інтернет – два явища, які з’явилися у двадцятому столітті і зобов’язані йому своїм народженням. Перше з’явилося

раніше, на початку століття. Друге – на півстоліття пізніше, і, як молодше, спробувало похитнути старше, звести приватність мешканців кібернетичного простору – користувачів Інтернет – нанівець.

У 2013 році Дейв Еггерс написав роман «Сфера», в якому демонструється світ надрозвинених інформаційних технологій.

Об'єктом дослідження роботи є поняття «Приватність» в аспекті сучасного англомовного текстопростору. Говорячи про ідею приватності в романі Дейва Еггерса, варто зазначити, що основна сюжетна лінія є основою концепту приватності в романі. В центрі уваги книги знаходиться збірний та узагальнений образ великої ІТ-корпорації. Ключовими тезами компанії є: «Таємниця – це брехня», «Приватність – це крадіжка», «Ділитися означає любити» («*Secrets are lies», «Privacy is theft», «Sharing is caring*» [3, с. 168]). Основна ідея роману полягає в порушенні приватності особистого життя на всіх рівнях усіх героїв, тобто питання конфіденційності торкнулося тим чи іншим чином життя кожного з персонажів. Втручання в особисте життя індивідуума впливає на всіх по-різному, однак, у більшості випадків вплив є негативним.

Було виділено ряд ідей, що асоціюються з досліджуваним поняттям приватності. Кожен з цих рядів доповнено прикладами лексем з твору, що аналізується*: особистість і особиста сфера* (personally, person, myself, himself, herself); *інші люди, суспільство* (people, others, other people, society,); *взаємини між людьми* (confidence, trust, friendship, believe); *стан самотності* (alone, isolated, loneliness, separation); *свобода* (freedom, free); *інформація* (information, public knowledge); *секретність* (private, privacy, security, *secrecy*, safety); *територія, особиста територія* (area, space, personal space); *власність, особисті речі* (mine, my, own); *право* (citizen, government, validation, right, decent, correct); *порушення* (illegal, intruder, transparency, to be tracked, to be watched). Зазначимо, що найчастотнішою групою є група під номером 2, що позначає людей та суспільство загалом. Така частотність обумовлена специфікою твору, тому що в центрі уваги «Сфери» є людина та суспільство загалом. Численність лексем даної групи складає 298 з 1700 проаналізованих одиниць.

В наступних розробках планується дослідження репрезентації даного поняття в мультимедійній сфері, а саме визначити лексичні маркери концепту приватності у романі Дейва Еггерса «Сфера» і виокремити особливості їх репрезентації в мультимедійному просторі, зокрема в обговореннях цього твору, відео-відгуках, рецензіях та конференціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие для вузов [Текст] / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2008. – 272 с.

2. Eggers D. The Circle [Text] / D. Eggers. – California : Knopf, 2008. – 493 c.

3. Westin A. Privacy and Freedom [Text] / A. Westin. – London : The Bodley Head, 1970. – 488 p.

УДК 811.111
Лазебна Н. В.[1], Андрієнко К. В.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька Політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-319м НУ «Запорізька Політехніка»

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ІЗ ГАЛУЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

В процесі розвитку інформаційних технологій та збільшення потоку знань відбувається поступовий перехід до впровадження нових технологій з використанням систем штучного інтелекту у різні сфери людської діяльності. Це стало можливим завдяки розробці більш ефективним алгоритмам обробки та аналізу даних, організацією процесу комунікації користувачів з ЕОМ. Штучний інтелект (або ШІ) – це штучна система, яка імітує рішення людиною складних завдань в процесі його життєдіяльності. Не дивлячись на те, що ШІ вважається областю інформатики, він привертає увагу багатьох вчених із інших галузей знань, в тому числі лінгвістів. Тому можна стверджувати, що ШІ – інтердисциплінарна наука, яка прагне досліджувати людський інтелект і використовувати його в машинах. Відповідно, англомовні тексти галузі ШІ насичені термінами із різних дисциплін. Основна складність розуміння та опрацювання таких текстів – це власне комплексність галузі, що має багаті міждисциплінарні зв'язки та характеризується складністю термінології, процесами ретермінологізації, взаємопроникненням галузей.

На сучасному етапі наука помітно збагатилась методами з інших дисциплін. Науковці пов'язують цю тенденцію міждисциплінарності з важливими наслідками докорінної зміни соціальних функцій у розв'язанні проблем, посталих перед сучасною людською цивілізацією. Основу міждисциплінарності складає єдине групування універсальних концепцій різних наук, в чиїх межах можуть і мають бути проінтегровані ті або інші події та явища[1, с. 126].

В цілому, можна виділити два основні підходи до міждисциплінарності. Відповідно до першого, міждисциплінарність розуміється як взаємодія двох або більше наукових дисциплін, кожна з яких має свій предмет, свою термінологію і методи дослідження. Другий підхід до

міждисциплінарності передбачає виявлення тих галузей знання, що не досліджуються існуючими науковими дисциплінами. Приставка «між» в цьому випадку вказує на наявність певного провалу між дисциплінами, котрий не є традиційним об'єктом дослідження жодної з дисциплін.

Отже, для того щоб довести, що галузь штучного інтелекту є насправді міждисциплінарною приведемо такий приклад англомовного уривку: *To ensure a balanced discussion between computational sustainability and assistive computing throughout **the semester**, the **course schedule** interleaved topics from both categories. In addition, **the course** reviewed the underlying **AI methods** and discussed **project** development (proposals, Heilmeier's Catechism, and other topics), presentation skills (including talk and poster design, and elevator pitches), and how to work with external organizations. As in the **advanced robotics course**, classes were a mix of lectures by the instructor or guest speakers, student presentations of research **papers, seminar** discussions on the readings, and **in-class workshops** on the semester projects* [2].

Завдяки таким термінологічним одиницям як **semester, course schedule, classes, student presentations, student presentations, research papers, seminar discussions, in-class workshops, semester projects** можно зрозуміти, що мова йдеться про навчання за допомогою штучного інтелекту (**AI methods**) у якому згадується про курс робототехніки (**advanced robotics course**).

Як бачимо, у цьому прикладі перетинаються разом три різних галузей науки. Можна зробити висновок, що оскільки різноманітні галузі знань та наук можуть перетинатися між собою, завдяки цьому англомовні тексти галузі ШІ мають різногалузеві терміни. Можливо стверджувати про міждисциплінарність досліджуваного типу дискурсу через перетин інтегрованих в ньому галузей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мирский Э. М. Междисциплинарные исследования и дисциплинарная организация науки [Текст] / Э. М. Мирский. – М. : Наука, 1980. – 304 с.

2. Teaching Integrated AI through Interdisciplinary Project-Driven Courses [Electronic resource] – Access mode : https://www.questia.com/magazine/1G1-604095242/teaching-integrated-ai-through-interdisciplinary-project-driven.

УДК 811.111’373.237
Хавкіна О. М.[1], Шакун В. С.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька Політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-318 НУ «Запорізька Політехніка»

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІОНІМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Лексичний шар будь-якої мови, в тому числі англійської, не є чимось завмерлим, незмінним. Виходять з ужитку застарілі поняття разом із лексемами, що їх позначають, нові ж лексеми, які називають нові реалії, знаходять своє місце в мові. Цей процес є безперервним для майже усіх лексико-семантичних груп (об’єднань лексичних одиниць певної частини мови за спільністю інтегрального компонента значення), зокрема для професіонімів. Під професіонімами розуміємо назви осіб за професією або за родом занять.

Щодо структурних особливостей сучасних англомовних назв професій, то серед них виокремлюємо однокомпонентні і багатокомпонентні. Група однокомпонентних професіонімів включає в себе такі, які складаються з одного кореня (*chef, chief, coach, model, nurse*), і які утворені за допомогою афіксації (додаванням до твірної основи словотворчої частки – афікса). Останні утворюються додаванням суфіксів -er (*bank**er**, build**er** butch**er**, carpent**er**, cashi**er**, choreograph**er**, design**er**, develop**er***), -ist (*acupunctur**ist***, *archiv**ist***, *art**ist**, cartoon**ist**, dent**ist***), -ian (*beautic**ian**, dietician, electrician, musician*), -or (*actor, editor*). Також мають місце назви професій, утворені додаванням афіксоїдів – проміжних морфем, частин складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносних з повнозначним словом чи основою, які повторюються з тим самим значенням у ряді слів і наближаються за словотвірними функціями до афіксів. Наприклад: *biochemist, biostatistitian, microbiologist, telemarketer*.

Цікаво відзначити, що афіксація продовжує залишатися продуктивним способом словотворення на сучасному етапі розвитку англійської мови, що може бути проілюстровано на прикладі нових професій, що з’являються у світовому і, зокрема, англомовному світі. Це, переважно, назви роду діяльності, пов’язані із IT-технологіями: *stream**er**, youtub**er***. Подекуди трапляються професіоніми, утворені кількома способами одночасно. Наприклад, слово *vlogger* утворене додаванням суфікса *-er* до кореня *vlog*, яке, у свою чергу, виникло в результаті телескопії (*video+blog→vlog*).

Ще одним продуктивним способом, яким утворюються професіоніми в сучасній англійській мові, виступає словоскладання – загальний для усіх індо-європейських мов спосіб словотворення, при якому нова мовна одиниця

утворюється поєднанням двох, чи навіть (рідко) більше основ. У результаті отримуємо складні слова – такі лексичні одиниці, що складаються з двох і більше основ і вживаються як незалежні форми. Наведемо приклади: *bookkeeper, businessman*, *firefighter, policeman*, *zookeeper*.

Окрім однокомпонентних, у сучасній англійській мові наявні дво- і багатокомпонентні назви роду занять, які, відповідно, складаються з двох чи більше слів. Приклади двокомпонентних професіонімів: *aerospace engineer, animal breeder, bicycle repairer, drone operator, fire fighter, fire investigator, sustainability manager*. Багатокомпонентні назви професій: *advertising sales agent, agricultural and food science technician, cloud computing specialist, computer network architect, emergency management specialist, real estate agent, solar energy system engineer*. Цікавим прикладом є професіонім *app developer*, у якому поєднано скорочення від *application* і слово із типовим для такого типу лексики суфіксом.

Таким чином, доходимо певних висновків. На сучасному етапі розвитку англійської мови можемо говорити про прості, складні і складені (двох- і багатокомпонентні) репрезентанти лексико-семантичної групи професіонімів. Такі лексичні одиниці найчастіше утворені шляхом афіксації і словоскладанням.

УДК 811.111'25:39
Кущ Е. О.[1], Осуховська Г. С.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ«Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ«Запорізька політехніка»

ЕТНОФОБІЗМИ АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОРІННОГО НАСЕЛЕННЯ США

Етнофобізми є образливими та принизливими назвами, що використовуються представниками однієї нації, народу, етносу стосовно інших. У етнофобізмах відбиваються упереджені та стереотипні уявлення про колір шкіри, особливості поведінки, гастрономічні уподобання чужинців. До складу американської нації входять різноманітні корінні племена. В зв'язку з цим в американському варіанті англійської мови існують такі етнофобізми на їх позначення:

- *Prairie nigger, Dumpster nigger* (від *dumpster – контейнер для сміття* та *nigger*) – етнофобізм, що застосовується для представників корінного населення Північної Америки та Канади;

- *Blackout* (букв. «*тимчасова втрата свідомості*») – етнофобізм, значення якого базується на метафоричному перенесенні, які є результатами асоціативних уявлень про індіанців;

- *Injun* (перекручена назва від *Indian – індіанець*);

- *Cowboy killer* – (букв. «*вбивця ковбоїв*») – надзвичай образливий етнофобізм, що виконує функцію демаркації та відділення корінних народів від американської нації, підкреслює неможливість асиміляції цих племен внаслідок асоціацій вбивств ковбоїв ними.

Наведені приклади вказують, що етнофобізація корінних племен Північної Америки та Канади базується на кольору шкіри (*nigger* в додаток до широко відомої номінації *red-skinned*), а також уявленнях про індіанців як несамовитих і нерівноважених людей, убивців.

Представники американської нації сприймають індіанців і як осіб з безповідальним ставленням до життя, алкоголіків, що відображено в етнофобізмі *Chug* (від дієслова *to chug – зловживати спиртними напоями*), що використовується для номінації індіанців американцями. Подібні уявлення віддзеркалює і етнофобізм *Alcoholic* (що походить від іменника із загальним значенням *alcoholic*), а також етнофобізм *Glonni* (походить від однієї із мов індіанців – навахо, де має значення *п'яний* у мові навахо), що також є дерогативним засобом позначення індіанців. Таким чином, у значенні наведених дерогативних одиниць віддзеркалюються упереджені та стереотипні уявлення представників американського населення про корінних мешканців країни.

УДК 811.111'373.7:656.076
Хавкіна О. М.[1], Павленко М. В.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-318 НУ «Запорізька політехніка»

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ТРАНСПОРТНОЇ СЕМАНТИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Словниковий склад мови характеризується наявністю у ньому мовних одиниць різного рівня, зокрема фразеологізмів. **Фразеологізм** – це стислий зворот, стійке поєднання слів, що виступає в мові як єдиний, неподільний за значенням вислів, наприклад, ***бити байдики*** – *нічого не робити*. Фразеологізми відрізняються від звичайних словосполучень і виразів рядом особливостей: 1) єдністю лексичного значення; 2) постійним відтворенням одного й того самого компонентного складу; 3) стійкістю граматичних

категорій; 4) переносним значенням компонентів; 5) контекстуальною обумовленістю вживання.

У фразеології (галузі мовознавства, що досліджує фразеологічні одиниці у різних аспектах) існує велика кількість класифікацій сталих виразів, зокрема функціональна, структурна, структурно-семантична, граматична, генетична, ідеографічна, стилістична, семантична тощо. З точки зору семантики фразеологізми відображають багатогранність життя; вони можуть позначати тварин, природні явища, людей, їх характер, а також бути пов'язані з різними сферами людської діяльності: побутом, культурою наукою, технікою, транспортом тощо.

Однією з найвідоміших класифікацій фразеологічних одиниць у вітчизняному мовознавстві з точки зору їхньої семантики є класифікація, запропонована В. Виноградовим. Він розрізняє три види фразеологічних одиниць: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Фразеологічні зрощення – це неподільні фразеологічні одиниці, у значенні яких немає жодного зв'язку зі значенням їх компонентів. Фразеологічні єдності – це семантично неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких певною мірою вмотивоване значенням їх компонентів. У них значення цілого пов'язане із розумінням внутрішнього образного стрижня фрази та потенційного змісту слів. Фразеологічні сполучення – це семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не випливає зі значень їх компонентів.

Можливість досягнення адекватного перекладу фразеологічних одиниць, у тому числі і транспортної семантики, залежить насамперед від існування певних співвідношень між засобами їх вираження у мові оригіналу та мові перекладу. З перекладацької точки зору всі фразеологізми розподіляються на дві основні групи – такі, які мають еквіваленти в мові перекладу, та безеквівалентні. Виокремлюють такі основні способи трансляції фразем іншою мовою (у нашому випадку – з англійської на українську):

1) **повний еквівалент** (який має однаковий лексичний склад, значення, стилістичну направленість, образність, а також граматичну структуру з вихідною одиницею). До них відносяться фраземи інтернаціонального характеру, пов'язані з міфологією, біблейними легендами та історичними фактами тощо: ***to reinvent the wheel*** *– винаходити колесо;*

2) **частковий еквівалент** (має лексичні, лексико-граматичні чи граматичні розбіжності або невеликі зміни синтаксичної побудови у порівнянні з фраземою мови оригіналу за наявності однакового значення): ***that ship has sailed*** *– цей поїзд вже пішов;* ***third wheel*** *– третій зайвий;* ***to lose smbd's train of thought*** *– загубити хід думок*;

3) **калькування** (дослівний, буквальний переклад кожного компонента): ***like a fifth wheel*** *– як п'яте колесо*; ***put the cart before the horse*** *– ставити віз попереду коняки (починати не з того кінця)*, ***to rock the boat*** *– розгойдувати човен*;

4) **контекстуальний переклад** (використовується для перекладу фразеологізмів тільки в конкретному контексті): ***to hit the road*** *– вирушити в путь* (не *бити дорогу, ударяти по дорозі*);

5) **вибірковий еквівалент** (використовується за наявності кількох варіантів еквівалентів, з яких перекладачеві важливо вибирати кращий для певного контексту): ***to throw under the bus*** *– звинувачувати, робити відповідальним, «кидати під танк»*;

6) **лексичний еквівалент** (нефразеологічний переклад – коли поняття позначено в одній мові фразеологізмом, а в іншій – звичайним словом): *to* ***put the pedal to the metal*** *– пришвидшитися*

7) **описовий переклад** (це не переклад фразеологізму, який не має еквівалетів у цільовій мові, а його тлумачення, пояснення, порівняння, описання): ***to rearrange the deckchairs on the Titani****c – вносити дрібні зміни, які ніяк не вплинуть на надзвичайно серйозні проблеми у компанії, проекті тощо.*

Таким чином, бачимо, що переклад фразеологічних одиниць є надзвичайно складним процесом, що може бути пояснено їх експресивністю, стилістичною та національно-культурною маркованістю. При трансляції фразем іншою мовою перекладачеві необхідно враховувати їх відмінності від мовних одиниць інших рівнів, контекст, в якому їх вжито, а також потенційну багатозначність.

УДК 811.111'25:659.1
Хавкіна О. М.[1], Полякова А. Р.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-318 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РЕКЛАМИ ПАРФУМІВ

Сучасна реклама стала невід'ємною частиною життя людства. Через процеси глобалізації актуальним постає питання трансляції рекламних текстів іншими мовами. В залежності від призначення товару, його строку служби, цільової аудиторії і под., рекламні тексти різняться за своєю лексичною та стилістичною наповненістю. Англомовна реклама парфумерії, як окремої категорії косметичних засобів, таким чином, має свої характерні

особливості, які необхідно враховувати при перекладі таких текстів українською мовою.

Однією з головних особливостей парфумів, вірогідно, є неможливість оцінити їх лише за зовнішнім виглядом, оскільки їхнім основним чинником впливу є запах. Тому, для детального опису аромату, з усіма його відтінками та нотами, рекламні тексти парфумованої продукції містять у собі спеціальні мовні одиниці, зокрема: лексеми, що позначають запахи: ***essence*** *– аромат, від душка;* ***fragnance*** *– запах;* слова, що характеризують запах: ***floral*** *– квітковий;* ***fresh*** *– свіжий;* ***intense*** *– сильний;* лексеми, що позначають пахучі речовини: ***cedar*** *– кедр;* ***citrus*** *– цитрус, цитрусовий;* ***jasmine*** *– жасмін, жасміновий;* ***sandalwood*** *– сандалове дерево;* ***vanilla*** *– ваніль, ванільний.* Аналізовані тексти також відзначаються наявністю в них багатозначних слів, які тут проявляють свої специфічні значення, результатом чого є активне використання контекстуальних замін, наприклад: ***takes flight*** *– розкриває початкову ноту*. Частими також є двокомпонентні та багатокомпонентні терміни: ***dragon fruit*** *– пітахайя;* ***orange blossom*** *– квіти апельсина;* ***fruity floral gourmand fragrance*** *– фруктовий та квітковий аромат для поціновувачів.*

Надзвичайно поширеними в аналізованих текстах є метафори: ***…intense fragrance version… includes notes of sandalwood and cedar*** *– …насичена версія аромату… має нотки сандалового дерева та кедру;* епітети: ***spellbinding feminine scent*** *– зачаровуючий жіночний аромат*.

Парфумована продукція (парфуми, туалетна вода, одеколони) може бути спрямована як на жінок, так і на чоловіків, тому й рекламні тексти парфумів для чоловіків і для жінок будуть дещо різнитися. В слоганах парфумів для чоловіків більший акцент робиться на впевненості та мужньості (**BALDESSARINI.** ***Separates the men from the boys*** *– Відокремлює чоловіків від хлопчиків*), тоді як у слоганах парфумів для жінок згадуються елегантність, ніжність, краса (***Estée Lauder Beautiful. So delicate. So Beautiful***. *– Така делікатна. Така красива*).

Щодо граматичних особливостей рекламних текстів парфумів, то можна відзначити активне використання пасивного стану: ***The original… bottle is accented with gold lettering.*** *– Оригінальний флакон… прикрашає золотий напис)*; безособових форм дієслів: ***…fragrance includes notes of dragon fruit and orange blossom blended with the iconic… aroma…*** *– …аромат має нотки пітахайі та квітки апельсину, змішані з оригінальним запахом…*

При перекладі англомовних рекламних текстів і слоганів українською треба враховувати їх специфіку. Англійська мова є аналітичною, а українська – синтетичною, тобто способи вираження відношень між словами в парі мов різняться. Різну роль у цих двох мовах також грає порядок слів.

Загалом можна виділити такі засоби перекладу рекламних текстів: 1) відсутність перекладу; 2) дослівний переклад; 3) адаптивний переклад.

Без перекладу найчастіше залишають салоган, але лише якщо речення є лексично и граматично нескладним та/або цільова аудиторія володіє англійською на достатньому рівні. Дослівний переклад застосовують до простих і лаконічних текстів, проте слід зауважити, що такий спосіб відтворення рекламних текстів іншою мовою часто не враховує відмінностей мови оригіналу і мови перекладу. Під час перекладу рекламних текстів парфумованої продукції найчастіше застосовується адаптивний переклад, спрямований на донесення до реципієнта думки автора з метою вплинути на потенційного покупця.

Виділяють наступні види лексико-семантичних трансформацій, застосовуваних при перекладі англомовних текстів рекламування парфумів: вибір словникового відповідника, транскодування, калькування, описовий переклад, контекстуальна заміна, антонімічний переклад, компресія та декомпресія, перестановка слів, генералізація та конкретизація значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Новікова, К. О. Лінгвостилістичні особливості англомовних рекламних текстів та фактори впливу на їх переклад [Текст] / К. О. Новікова // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – Дніпро, 2016. – С. 251-257.

2. Петрушко, Г. В. Особливості перекладу рекламних повідомлень та слоганів в англійській та українській мовах [Електронний ресурс] / Г. В. Петрушко // Вісник психології і педагогіки. – Режим доступу: http://bit.do/fCQEp.

3. Имшинецкая, И. Креатив в рекламе [Текст] / И. Ишминецкая. – М. : РИП-холдинг, 2004. – 173 с.

УДК 811.111'84:7

Кущ Е. О.[1], Сизоненко А. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ«Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз-319м НУ«Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ «ДИСКУРС» VS. «ТЕКСТ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Термін «дискурс» є дуже поширеним у сучасній лінгвістиці та інших дисциплінах гуманітарного циклу. Кількість робіт, присвячених вивченню дискурсу, його типів, вимірів, різноманітних дискурсних явищ та їх

характеристик настільки значна, що науковці говорять про «дискурсний бум» у лінгвістиці [4, с. 7; 5, с. 105]. Походячи з латинського discursus (букв. блукати), термін «дискурс» через французьку мову (фр. discours – мовлення) потрапляє в англійську, поширюючись і закріплюючись у ній. В англійській мові «discourse» отримує значення «бесіда, виступ, діалогічне мовлення» [6, с. 9].

Поняттєвий діапазон терміна «дискурс» на сьогоднішній день є досить широким. Дискурс співвідносять із типами та формами мовлення, принципами побудови повідомлення, його риторикою (монологічний, діалогічний, наративний, риторичний, іронічний тощо), характеристиками мовлення окремої людини та груп людей (особистісний, неповторний, колективний, авторитарний).

Дискурс розглядають і як функціональний стиль, різновид мовлення (усний, писемний, науковий, художній, діловий) [2, с. 12]. Під дискурсом також розуміють «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, що розглядається в аспекті події … промова, «занурена в життя» [1]; «складне комунікативне явище, що включає не тільки акт творення певного повідомлення, але й відображає його залежність від багатьох екстралінгвальних факторів: знань про світ, поглядів, думок, цілей, статусних характеристик учасників комунікативної взаємодії тощо» [5, с. 106]. Наведені визначення вказують на те, що поняття дискурс включає в себе не тільки лінгвальний (мовний і мовленнєвий), але й екстралінгвальний (позамовний) аспекти, що у взаємодії визначають реальний зміст того чи іншого повідомлення, мовлення, тексту.

Дискурс протиставляється тексту, що виступає цілісною знаковою формою організації дискурсу. Множинність ракурсів розгляду тексту в гуманітарних науках, а також його поліфункціональна та багатопланова природа зумовлює неоднозначність його дефініції. Поняття «текст» (от лат. textus – тканина, сплетення, з'єднання) широко використовується не тільки в лінгвістиці, але й у літературознавстві, естетиці, семіотиці, культурології, філософії. Тлумачні словники пропонують різні визначення цього поняття. Так, наприклад, текстом вважається «будь-яке записане мовлення (літературний твір, документ, його частина, уривок), а також внутрішньо організована послідовність уривків письмового твору, мовлення, що є записаним або таким, що звучить, відносно закінченим за своїм змістом і будовою» [2, с. 13]. Пропонується також наступне визначення тексту: «будь-яке мовлення, відбите у письмовому вигляді чи у пам'яті, написані чи сказані слова, які можна відтворити, повторити у тому ж самому вигляді» [3, с. 7].

Із становленням дискурс-аналізу як самостійної галузі лінгвістичних досліджень було з'ясовано, що значення дискурсу не обмежується писемним

і усним мовленням, але включає також одиниці інших семіотичних кодів. Дискурс − це мова, занурена в життя, в соціальний контекст [4, с. 9]. Акцент в дослідженні дискурсу ставиться на його інтерактивній сутності. Саме тому поняття дискурсу корелює з поняттям комунікації, виступаючи подекуди синонімічним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова, Н. Д. Дискурс [Текст] / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 136–137.

2. Бєлова, А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці [Текст] / А. Д. Бєлова // Вісник «Іноземна філологія». – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2002. – Вип. 32–33. – С. 11–14.

3. Гальперин, И. Р. Текст как объект лингвистического исследования [Текст] / И. Р. Гальперин. – М. : КомКнига, 2006. – 144 с.

4. Демецкая, В. В. Дискурс и текст в переводе [Текст] / В. В. Демецкая // Когниция, коммуникация, дискурс. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2010. – № 2. – С. 6–17.

5. Олешков, М. Ю. Дискурсивные категории в коммуникативном процессе (опыт лингвистического анализа) [Текст] / М. Ю. Олешков // Филологические науки. – 2006. – № 4. – С. 105–114.

6. Fairclough, N. Media Discourse [Text] / N. Fairclough. – L. : Arnold, 1995. –P. 2–14.

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК: 94(477)"1993/1939"
Турчина Л. В.[1], Сахно О. В.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ "Запорізька політехніка"
[2] асп. кафедри новітньої історії України ЗНУ

ТАНДЕМ ВИЗНАЧНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ДОБИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ ТА ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО

Доба Розстріляного відродження – показовий період в історії України. Саме тоді, український народ, отримавши відносну свободу, почав жити по-новому. З'ясувалося, що занедбана століттями поневірянь українська еліта, не зникла, а, навпаки, виявила усю свою змістовність та європейськість. Тому метою роботи є з'ясування культурно-історичної ситуації в Україні на початку 1920-х − впродовж 1930-х рр. крізь призму світосприйняття двох митців – М. Хвильового та О. Довженка.

Часи, коли відбулося знайомство цих діячів, − напевно визначити складно. Швидше за все, це був 1923 р., коли О. Довженко повертається з Берліну до Харкова. На той момент М. Хвильовий вже був відомим поетом, який видав кілька збірок поезій, і членом пролетарської організації "Гарт". В. Еллан-Блакитний запросив О. Довженка на посаду художника-ілюстратора до газети "Вісті ВУЦВК". До його обов'язків входило художнє оформлення газети, малювання щоденних політичних карикатур, зокрема, політичної еміграції української еліти, міжнародного політичного становища СРСР, релігійної складової та ін. Крім того, митець підпрацьовував й в інших виданнях, що призвело до появи близько 1000 шаржів та карикатур. О. Довженко, опинившись у вирі нових мистецьких ідей, також став членом "Гарту". Цей союз пізніше трансформувався у Вільну академію пролетарської літератури ("ВАПЛІТЕ"). Завдяки наявності дружніх шаржів, можна зробити висновок, що О. Довженко серед своїх близьких знайомих мав багато відомих літераторів. Саме тоді О. Довженко малює дружній шарж на М. Хвильового.

В альманасі "Гарту" за 1924 р. вміщено фотографію, на якій буквально поруч з М. Хвильовим бачимо О. Довженка. Останній так описував своє перебування у спілці: "Членом "Гарту" я був і сам як книжковий ілюстратор". Відносно прямого спілкування М. Хвильового з О. Довженком практично нічого не відомо. У довженківській біографії, записаній у доносах, агент "Стріла" (Ю. Смолич) так висловлювався про відносини М. Хвильового та О. Довженка: "В 1923-24 гг. я познакомился с ДОВЖЕНКО. Самое лучшее

отношение, но без бытовой дружбы, было в то время у ДОВЖЕНКО к ХВЫЛЕВОМУ, которого ДОВЖЕНКО считал лучшим мастером в литературе". За доносом Ю. Смолича, у ВАПЛІТЕ О. Довженко хоча й входив, але активної участі в організації не брав. Хоча за іншими документами, саме О. Довженко був присутнім, як на установчих зборах, так і на ліквідаційних. А під кінець, у той час, коли ваплітяни заговорили про його запроданство та московську орієнтацію, він "в наших тогда разговорах ярко и остро осуждал группу ХВЫЛЕВОГО, но не самого ХВЫЛЕВОГО, которого продолжал любить и считал жертвой влияния ДОСВИТНОГО и ЭПИКА".

Також можемо говорити про визнання колом М. Хвильового таланту О. Довженка. У листі Ю. Яновського до М. Хвильового, опублікованому у "Літературному ярмарку" за 1929 р., йдеться про те, що "Довженко – козирна карта нашого кіно і нею затуляють вітер з усіх боків. Візьмемо в колоди її – і решта буде не козирна". Існують відомості, зафіксовані сином М. Куліша Володимиром, про ставлення М. Хвильового до творчості О. Довженка. Одного разу, при зустрічі з письменником, хлопець отримав питання: чи дивився він "Звенигору"? І В. Куліш з гордістю відповів, що бачив її мінімум 5 разів! А М. Хвильовий лишився з того дуже задоволеним.

За словами Ю. Смолича: "Снова я увиделся с ДОВЖЕНКО в ночь после самоубийства ХВЫЛЕВОГО. ДОВЖЕНКО вошел в комнату, где лежал в гробу ХВЫЛЕВОЙ – было поздно и людей присутствовало немного – подошел прямо к гробу, ни на кого не смотря, взял голову обеими руками, нагнулся, поцеловал заклеенную рану, повернулся и вышел". За ним вийшли М. Йогансен, О. Слісаренко, і сам Ю. Смолич й пішли до парку. Там М. Йогансен прочитав напам'ять для О. Довженка передсмертний лист. "Причина его самоубийства арест ЯЛОВОГО, которое он расценивал как расстрел нашей генерации, и заявил, что он ничего не понимает, так как мы были честными коммунистами. Мы должны это письмо запомнить на всю жизнь".

Показовим фактом з цього "самогубства" видається такий момент: менше ніж за два тижні, до 1 травня 1933 р. став до експлуатації перший шлюз Дніпрогесу. І така подія мусила позитивно за умов тоталітарного ладу сколихнути усе суспільство.

УДК 929: 629. 7
Чумаченко О. А.
канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОСТАТЬ В. І. ОМЕЛЬЧЕНКА В ІСТОРІЇ АТ «МОТОР СІЧ»

Сучасна геополітична ситуація у світі все частіше нагадує про необхідність здійснення досліджень щодо перспектив розвитку військового комплексу України, провідною ланкою якого є авіаційна промисловість. Відомо, що «серцем» будь-якої машини є її двигун, проектування та виробництво якого неможливе без талановитих кваліфікованих конструкторів. Для Запорізького моторобудівного заводу (ЗМЗ) імені П. І. Баранова Міністерства авіаційної промисловості СРСР (нині АТ «Мотор Січ») ключовою постаттю став його директор Василь Іванович Омельченко. Тому висвітлення науково-технічного доробку відомого українського авіадвигунобудівника є доволі актуальним на сьогодні.

Метою роботи є короткий огляд результатів науково-виробничої роботи в галузі авіадвигунобудування генерального директора ЗМЗ В. І. Омельченка.

Колишній директор ЗМЗ народився 25 грудня 1918 року в селі Благовіщенка (нині не існує, територія Лозівського району Харківської області України) в селянській родині. У 1938 р. закінчив Запорізький авіаційний технікум, 1941 р. мобілізований до Червоної Армії (учасник Другої світової війни 1941 – 1945 рр., старшина 827-го винищувального авіаційного полку 36-ї винищувальної авіаційної дивізії Протиповітряної оборони Західного (червень 1943 - квітень 1944 рр.) – Північного (квітень - грудень 1944 р.) – Західного (з грудня 1944 р.) фронтів). Після війни вступив до Запорізького машинобудівного інституту, який закінчив у 1950 р.

Доктор технічних наук (1977 р.), професор (1982 р.), заслужений діяч науки УРСР (1978 р.), Почесний авіабудівник (1986 р.).

Нагороджений орденом Великої Вітчизняної війни 1-го ступеня, бойовими медалями, в тому числі «За бойові заслуги». У 1966 р. за видатні заслуги в моторобудуванні, створенні і виробництві нової техніки присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна і золотої медалі «Серп і Молот»; (вдруге отримав орден у 1977 р.). У 1971 р. нагороджений орденом Жовтневої Революції, а в 1974 р. та 1981 р. – орденами Трудового Червоного Прапора.

Трудову діяльність розпочав техніком Запорізького заводу № 29, з 1950 р. працював на перейменованому на той час Запорізькому моторобудівному заводі № 478 Міністерства авіаційної промисловості СРСР (у 1954-1962 рр. змінено назву на «п/я 18»). Обіймав посади майстра,

заступника начальника цеху, заступника головного технолога, головного технолога заводу. Директор Запорізького моторобудівного заводу (1958 – 1974 рр.), генеральний директор Запорізького виробничого об'єднання «Моторобудівник» Міністерства авіаційної промисловості СРСР (1974 – 1988 рр.).

Організував серійне виробництво газотурбінних двигунів (ГТД): турбогвинтові ГТД великого ресурсу АІ-20К, АІ-20Д, АІ-20М, АІ-24; турбореактивний двоконтурний двигун АІ-25; турбореактивні двоконтурні двигуни для НТЛ АІ-25ТЛ, ДВ-2; двигуни великого ступеня двоконтурності Д-36, Д-18Т; турбовальний двигун для гелікоптера Д-136.

Автор та ініціатор упровадження прогресивних технологічних процесів: лиття деталей у кокіль, штампування вибухом, виготовлення заготовок лопаток компресора з титанових сплавів і легованих сталей періодичного вальцювання, ультразвукового зміцнення важконавантажених деталей, використання авіадвигунів у народному господарстві.

У 1993 р. одному зі структурних підрозділів Публічного акціонерного товариства «Мотор Січ» – Запорізькому машинобудівному заводу було присвоєно ім'я В. І. Омельченка (найбільше підприємство Хортицького району м. Запоріжжя, яке займається виготовленням лопаток авіадвигунів шляхом лиття направленою кристалізацією та газотурбінних електростанцій потужністю 1000, 6000 кВт).

Помер 6 лютого 1988 р., похований у м. Запоріжжі на Капустяному кладовищі. На честь В. І. Омельченка названо одну з вулиць м. Запоріжжя. У 2012 р. видатному випускнику Національного університету «Запорізька політехніка» (перейменовано згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 420 від 01. 04. 2019 р.) на фасаді центрального корпусу навчального закладу встановлено меморіальну дошку.

Таким чином, неможливо переоцінити внесок колишнього директора АТ «Мотор Січ» в авіаційну промисловість України, який завдяки неабиякому таланту зміг піднести українське авіадвигунобудування на якісно новий рівень. Твердження «саме особистість робить історію» якнайкраще характеризує постать знаного керівника, адже тільки на підставі короткого огляду результатів його науково-виробничого доробку простежено розвиток науково-технічного прогресу галузі авіадвигунобудування України.

УДК 94(470):334.72 «1800-1850»
Сигида Г. А.
старш. викл. НУ«Запорізька політехніка»

НАЙБІЛЬШ ПОПУЛЯРНІ СФЕРИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУПЕЦТВА ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 19 СТ.

Відмінною рисою другої половини XVIII сторіччя виявилося подальше посилення економічної потужності купецтва, що виражалося не стільки в чисельності торгових людей, скільки в розмірах їхніх капіталів. Купецтво взяло діяльну участь у створенні нових підприємств і новітніх видів виробництва. Із середовища купців виходили великі фабриканти й заводчики. З метою розвитку торгівлі були розроблені норми вексельного права, створено Купецький банк (1754 р.); у Петербурзі й Москві в 1758 р. були відкриті банківські контори, що видавали позики під векселі й спрощували грошові перекази. У другій половині XVIII ст., а особливо в першій половині XIX ст., посилюється перехід купців до промислової діяльності. З початком нового століття в промисловість поступово почав проникати купецький капітал. Купці вкладали кошти в будівництво підприємств із таким розрахунком, щоб, виробляючи й продаючи готову продукцію, не лише повернути, а й примножити їх. Торговий капітал великою мірою стає промисловим, виникають мануфактури й велике машинне виробництво. У процесі розвитку товарно-капіталістичних відносин зростає залежність торговельного прибутку від промислового й підпорядкування торговельного капіталу промисловому.

Серед сучасних досліджень є праці, присвячені купецькому підприємництву в різних галузях господарства Південної України першої половини XIX століття. Стаття О. Донік висвітлює низку проблем, пов’язаних з участю купецтва в промисловому виробництві, підкреслюючи активізацію цього процесу в пореформений час. У спільній праці П. Доброва та М. Чумак аналізується правове поле, у якому відбувалося залучення купецтва до модернізації промислових закладів Лівобережної України. Т. Шершун у своїй роботі докладно розкриває роль купецького стану в промисловому розвитку міст Херсонської губернії в дореформений період, наводить цікаву статистику щодо обсягів виробництва в купецьких закладах тощо. Дослідження О. Пилипенка присвячено аналізу існуючої наукової літератури щодо торговельно-економічної діяльності греків та їхньої участі в промисловості південноукраїнських міст .

Отже, у промисловості Південної України дореформеного періоду слід розрізняти три типи підприємств. Найбільше нас цікавить третій тип –

приватні підприємства купців, міщан, селян і колоністів, які використовували лише найману працю. У цьому регіоні переважали підприємства сільськогосподарського характеру, зокрема пов'язані з використанням зерна (млини, винокурні). До 1860 року в портових містах Південної України було вже кілька парових вітряків, побудованих переважно купцями, серед них і вітряки в Одесі. Серед підприємств інших галузей промисловості, пов'язаних з переробленням рослинної сировини, слід відзначити рідкісний на той час цукровий завод купця Хетцкеля в селі Моргунівці Бобринецького повіту Херсонської губернії.

У першій чверті XIX ст. успішно розвивалися галузі, пов'язані зі скотарством, а саме такі, у яких поміщики не відігравали значної ролі. Купці з успіхом розводили худобу на орендованих пасовиськах, щоб потім її забити й обробити отримане. У першу чергу, слід назвати шкіряні, салотопні, свічні заводи, вовномийки, рибні та інші. Їхніми хазяями частіше за все були купці. У Таврійській губернії спостерігається та ж сама закономірність, що і в інших районах Південної України: підприємства, засновані на найманій праці, переважають над кріпосними мануфактурами. Окремі купці й колоністи материкової частини Таврійської губернії займалися виноробством.

Зростання й зміни зовнішнього вигляду міст спричиняють зростання попиту на будівельні матеріали, у першу чергу, на цеглу. Широкий ринок збуту стимулював розміщення купецьких капіталів саме в цю галузь виробництва. Масштабне будівництво, що розгорнулося в Південній Україні, викликало появу цегельних, черепичних та лісопильних заводів.

Вкладалися купецькі капітали в цегельні, черепичні, кахельні та вапняні заклади. Зокрема, поблизу Херсона видобували бутовий камінь, а один з перших цегельних заводів існував з 1786 року у Голій Пристані. У 1799 р. в Херсоні працювали вже 5 цегельних заводів, продукція яких використовувалася на будівництві фортеці, корабельні та міста. З часом це виробництво набуває розмаху й досвіду. За таблицями статистичного комітету в 1857 році в Херсонській губернії діяло 54 цегельні заводи (кількість робітників – 436) та 1 черепичний (кількість робітників – 3). Скільки з них належало саме купцям стверджувати складно. Але відомо, що відкриті купцем Ворошиловим у 1845 році цегельний та черепичний заводи виробляли продукцію, яка конкурувала з виробами заводу Марічеллі й разом з ними вважалися кращими в край. Хоча в цілому якість цегли викликала нарікання.

У 30-х роках XIX століття, через відсутність централізованого фінансування міського будівництва з боку держави, Катеринослав, хоч і мав статус губернського міста, багато в чому залишався провінційним. Із 1095 будинків лише чотири були кам'яними, інші — дерев'яні й хати-мазанки із

солом'яними дахами. Своїм подальшим розвитком місто великою мірою зобов'язане купцям, які не лише торгували, а й фінансували його кам'яне будівництво. У Катеринославі 1837 року було лише два цегельні заводи.

Будівництво, що розгорнулося в Криму, вимагало великої кількості будівельних матеріалів. Повсюди виникають підприємства з виготовлення цегли, черепиці, вапняку тощо. Підприємства Криму мали певну специфіку великого виробництва цегли та черепиці. У Феодосії 1828 р. було 6 великих цегельно-черепичних закладів. Усі вони належали купцям з греків (робітників – 264, черепиці – 725 тис. шт.; цегли – 310 тис. шт. на рік). На Київщині великі цегельні часто належали поміщикам, казні, меншою мірою – купцям і монастирям, а в Криму – лише купцям, хоча вони були менші за розміром.

У Таврійській губернії за архівними даними в 1843 році діяло 9 цегелень, з них 4 належали купцям, 2 – міщанам, 1- колоністу, 1 – духовній особі, 1 – поміщику. У 1857 році там же діяло вже 38 цегелень, більшість з яких належала купцям і поміщикам. Прибуток одержували різний: від 4 до 34 % річного обігу. Наведені дані за 1857 рік, мабуть, неповні, бо за 1858 р. в Таврійській губернії діяло 113 разом узятих цегельних і черепичних підприємств із загальною кількістю робітників – 800. За наведеними показниками Таврійська губернія передує у виробництві цегли. Можна припустити, що така сама ситуація спостерігається у виробництві черепиці, але певних даних автором не знайдено.

Дрібні вапняні заклади були на Катеринославщині – 3, Херсонщині – 2, а найбільше в Таврійській губернії: 1816 р. – 6, 1857 – 14, 1858 – 18. Із 14 підприємств у 1857 р. 4 належали купцям, 4 – міщанам, 3 – менонітам, решта – невідомо кому. На підприємствах працювали переважно вільнонаймані. Прибутки від 8 до 34 % обігу.

Отже, аналіз звітів губернаторів дає підставу стверджувати, що спеціалізація регіону остаточно закріпилася в першій половині XIX століття. Визначилися два основні напрями розвитку промисловості: 1) переробка сільськогосподарської продукції та 2) виробництво будівельних матеріалів. У 1853 році з 365 заводів і фабрик 115 представляли перший напрям і 103 – другий, що становило відповідно 31,5 % та 28,2 %. Такі показники зумовлювалися характером потреб регіону.

Купецтво взяло діяльну участь у створенні нових підприємств і новітніх видів виробництва.

УДК 94(477) “192”
Мозуленко Д. І.
старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ФОНДИ ДАЗО ПРО НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС У ЗІТ (1920-1930 РР.) ТА У ЗІСГМ (1930-1941 РР.)

В ДАЗО щодо історії ЗІТ документи знаходяться у фонді Р-929, про ЗІСГМ –в фонді Р-928. Кількість та якість даного матеріалу набагато гірша, ніж це було відносно дореволюційного періоду. Щодо 1920 –х рр. (тобто історія ЗІТ) головний недолік в тому, як вели документацію в цей час та у відсутності звітів про роботу технікуму – докладні документи тільки за 1923/24, 1924/25, 1925/26 навчальні роки. Тому у питанні про зміни навчального процесу неможливо побачити послідовність (особливо цікаве питання про те, як проходила перебудова навчального процесу наприкінці 1920 –х – початку 1930 –х рр., коли змінювався статус – рівень навчального закладу), та ж проблема відносно викладацького складу – ми можемо казати, що такий викладач працював в цей навчальний рік, але повністю термін роботи у ЗІТ є можливим не для усіх викладачів . Відносно 1930 –х рр. ця проблема ще більш загострена – є тільки звіти за 1933/34 і 1934/35 навчальні роки, небагато про наукову роботу на початку 1941 р.

Загальний висновок з характеристики матеріалу наступний – матеріал, що представлений в архіві, не дає повноцінної картини ні про навчальний процес, ні про викладацький склад, який працював, цей матеріал надає інформацію уривками, часовими шматками. Але відносно 1920 –х рр. загальний характер викладання більш–менш зрозумілий та більша частина викладачів представлена в архівному матеріалі.

УДК 930.25:94(477.64)-054.57"1927-1975"
Коянс А. А.
асист. НУ «Запорізька політехніка»

ТАТАРИ ЗАПОРІЖЖЯ СЕРЕД ЧЛЕНІВ КПУ (30-60 РОКИ ХХ СТ.)

Волзькі татари з кінця 20-х років ХХ ст. були активними учасниками будівництва промисловості Запоріжжя, а у наступні десятиліття стали постійними мешканцями міста. Про життя татарської діаспори інформують численні джерела, які зберігаються у фондах Державного архіву Запорізької області. Крім величезної картотеки особистих справ працівників Дніпробуду, є ще одна група джерел, яка дає змогу персоніфікувати татар Запоріжжя. Це особові справи кандидатів та членів КП(б)У/КПУ.

У роботі були досліджені особові справи Дніпробудівського (30 справ), Ленінського (20 справ), Орджонікідзевського (24 справи) та Жовтневого (24 справи) райкомів КПУ, які хронологічно охоплюють період з 1927 по 1975 роки. Загальна кількість особових справ татар – 99.

Кожна особова справа Ленінського, Орджонікідзевського та Жовтневого райкомів КПУ складається із заяви, анкети та автобіографії кандидата, рекомендацій від 3 членів партії, постанови засідання партійного комітету або витягу з протоколу засідання про прийняття кандидата у члени КПУ, іноді інших документів. Анкета та автобіографія містять докладну інформацію не тільки про рік, місце народження, національність, соціальний стан, сімейний стан, освіту та місце роботи, але і дають змогу дізнатися з якого року людина мешкає у Запоріжжі, родинні зв'язки. У трьох особових справах є фотокартки кандидатів. Особові справи Дніпробудівського райкому КП(б)У охоплюють переважно початок 30-х років і менш інформативні.

Місце народження кандидатів визначено у 72 особових справах. 23 особи походять з Неверкінського району Пензенської області, 8 – безпосередньо з Татарстану, 10 – вже були народжені у Запоріжжі, ще 27 – з різних регіонів (Башкортостан, Казахстан, Оренбургська область, Мордовія). Інформація про місце народження 27 кандидатів Дніпробудівського райкому КП(б)У відсутня.

За віком 99 кандидатів на момент вступу до КПУ було поділено на кілька груп: кандидати віком від 18 до 22 років – 13 осіб; кандидати віком від 23 до 30 років – 46 осіб; кандидати віком від 31 до 40 років – 24 особи; кандидати віком від 41 до 50 років – 9 осіб; вік не зазначено – 7 осіб.

У довоєнних особових справах відсутні жінки-кандидати. Вони з'являються тільки у 50-ті роки. Загальна їх кількість – 15 осіб.

За соціальним станом у 30-ті роки абсолютна більшість кандидатів були робітниками металургійних заводів або Дніпробуду. Пізніше, у 50-60 роки, крім робітників серед татар з'являються службовці, військові, медичні працівники, технічна інтелігенція, студенти.

Майже у всіх особових справах зазначена дата переселення особи до Запоріжжя. Аналізуючи ці данні, можна стверджувати, що відбувалося дві хвилі переселення татар у Запоріжжя. Перша, кінець 20-х – середина 30-х років, пов'язана з будівництвом промислового комплексу. Друга, 50-ті роки, пов'язана з подальшою розбудовою Запоріжжя. Серед прибулих татар були як нові переселенці, так і ті, хто мешкав у Запоріжжі з 30-х років. Слід зауважити, що 7 кандидатів, разом із родинами, залишалися у Запоріжжі під час німецької окупації 1941-1943 рр.

Таким чином, інформація отримана з особових справ татар-кандидатів у члени КПУ дає змогу чітко персоніфікувати їх та їхнє родинне коло, з'ясувати звідки вони переселилися і з якого року стали постійними мешканцями Запоріжжя.

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

УДК 008 (903)
Чумаченко О. А.[1], Базюк А. С.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. МТЕ-119 НУ «Запорізька політехніка»

ТРИПІЛЬСЬКА ДОБА В УКРАЇНІ

Існують різні думки щодо походження трипільської культури. За В. Хвойкою, наприклад, це було автохтонне населення (предки слов'ян), яке жило на території Середньої Наддніпрянщини.

Згідно з гіпотезою дослідника вона існувала на межі кам'яного та бронзового віків. Уже в цей час трипільці будували наземні глинобитні житла. Це був великий двадцяти метровий будинок, що складався з 4-5 кімнаток-камер, у кожній з яких була піч. Також було дві камери без печей: одна – «сіни», інша – комора для зерна. У камері з піччю зліва містилося підвищення з посудом, проти входу – жертовник у формі грецького хреста, а над ним – маленьке округле вікно. Техніка будівництва таких жител була на високому рівні. Місце для будівництва вирівнювали, а потім на цю поверхню клали деревяні плахи, які обмазували глиною, яку обпалювали. Покрівля мала два схили і обмазувалась соломою. Трипільці добре знались на землеробстві, обробляючи не менш як чотири види сільськогосподарських культур (в основному пшениця, жито, овес). Було відоме мотичне землеробство. Крім мотик, вироблених з лосячого чи оленячого рога, використовувалися і серпи, але їх знайдена невелика кількість, тому, можливо, землероби здебільшого збирали колосся руками. Для переробки продуктів землеробства використовувалися зернотерки, які складалися з двох частин, верхнього і нижнього каменів. Ймовірно, що це було роботою для жінок, і доказом тому є знайдені у трипільських хатах фігурки жінок, які мололи зерно. Це вже було не первісне суспільство, а суспільство з атрибутами цивілізації. Трипільська цивілізація - це, перш за все, землеробська економіка. Саме в Трипіллі відбулася повна і остаточна перемога відтворюючої економіки, що було проявом тріумфу неолітичної революції. Впровадження землеробства у всій Трипільській ойкумені стало фундаментом цивілізації. Високою культурою землеробства людство зобов'язане Трипільській культурі (у Молдові і Румунії її називають Кукутені). За всю історію ніщо не мало такого суттєвого впливу на життя людини, як перехід до рільництва. Без свідомого вирощування рослин з допомогою достатньо ефективних знарядь праці, яке забезпечувало створення надлишків продуктів харчування, була б неможливою поява

цивілізації. Трипільці подолали споконвічний страх людини перед голодом і це було їх найвидатнішим досягненням. У Трипіллі люди вперше звільнились від постійних турбот про їжу і в них з'явився час для дозвілля, будівництва осілих поселень, виготовлення посуду, занять мистецтвом, розвитку міфологічних уявлень тощо. Здійснивши перехід до відтворювальних технологій ведення господарства, трипільці поєднали землеробство з тваринництвом. Вони вирощували пшеницю, ячмінь і овес, розводили велику рогату худобу, свиней, овець і кіз, а биків і коней використовували як тяглову силу. Орали трипільці ралом, а жали серпами з дерева і рога з кременевими вставками, на яких були вирізьблені зубці. У них були сани і вози.

Про трипільську культуру можна дізнатися вивчаючи кераміку тих часів. Керамічний посуд того часу виготовлявся з гончарської глини з домішками кварцового піску і черепашок прісноводних молюсків. Він ліпився без гончарського кола на твердій основі. Товщина днища посуду переважала товщину стінок, а самі стінки були нерівномірної товщини і не завжди правильної форми. Великий посуд ліпився з двох окремих частин. Зовнішня поверхня була рівною і вкривалася нанесеною до розпису і обпалення червоною фарбою. Посуд був розписним і нерозписним.

Трипільські зображення були здебільшого жіночими, лише зрідка чоловічими, що ймовірно пов’язано з пануванням ідей матріархату. Фігурки були стоячими та сидячими. У сидячих було округле обличчя, рук не було, і ноги відділені одна від одної. Стоячі відрізнялися тим, що мали волосся. Ці фігурки у трипільців розміщалися коло печі-вогнища.

Розквіт трипільської культури збігся з істотними зрушеннями в Сонячній системі. Населення Трипілля, ймовірно, усвідомлювало періодичність глобальних криз і катаклізмів, як загибель старого і зародження нового. І декілька сюжетів з їхньої міфології доводять це. Зокрема, збереглося давнє вірування про змію, яка ковтає сонце. Змія символізувала не тільки кінець, а й відродження світу в новій, вищій якості. З цього ми можемо припустити, що у трипільців було циклічне уявлення про час. Ймовірно, вони представляли собі його як безкінечну дорогу, що рухається навколо центру Всесвіту. Цим, мабуть, і пояснюється спіральний орнамент трипільців, де спіраль символізує такий шлях.

УДК 94(477) “191”
Мозуленко Д. І.1, Лаврик В. Р.[2]
[1] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. КНТ-519сп НУ «Запорізька політехніка»

ВИКЛАДАННЯ МЕХАНІКИ В ОЛЕКСАНДРІВСЬКОМУ МЕХАНІКО-ТЕХНІЧНОМУ УЧИЛИЩІ 1904-1920 РР.

Викладання механіки почалось в 1903/04 навчальному році, коли вперше почалось навчання у п’ятому класі, згідно навчальним програмам даного часу. Механіка входила в групу спеціальних предметів, на відміну від групи загальних предметів, тому викладачі механіки у звітних документах часто подавалися як викладачі спеціальних предметів без конкретного визначення дисципліни, яка викладається. До 1915/16 навчального року викладання механіки проходило в трьох старших класах, кількість уроків на тиждень була стабільною, а саме: п’ятий клас -3 уроки, шостий -5 уроків, сьомий – 5 уроків. Незрозуміло положення з викладанням механіки в сьомому класі. Декілька разів (1905/06, 1908/09, 1917/18 навчальні роки) навчальний журнал надає відмітки учениківь 7 класу, але в основному відмітки з механіки учениківь сьомого класу відсутні у журналах, а в навчальних програмах училища викладання механіки в 7 класі постійно, та стабільно на це визначається 5 годин на тиждень. Зрозумілих документальних пояснень такому положенню не знайдено. Іспити постійно здавали тільки ученики шостого класу (в п’ятому класі –тільки ті, що мали за рік «незадовільно»). Переводні іспити постійно здавали ученики, які переходили у шостий клас. Декілька разів (не постійно) переводні іспити були и для учениківь, які переходили до сьомого класу. Іспити щодо закінчення курсу проводилися звичайно у квітні, переводні іспити –у серпні, вони постійно проходили як окремо письмовий, окремо усний, між ними був проміжок в декілька діб. Іспити проходили у присутності комісії, до неї входили викладач механіки, представник адміністрації, викладачі інших спеціальних предметів. Два рази на навчальний рік (листопад–грудень та березень–квітень) на Педагогічних радах підіймалося питання рівня успішності з різних предметів (тобто відсоток учениківь, які мали задовільний бал з предмету), у том числі и з механіки.

У звіті за 1909/10 навчальний рік вже є зображення системи викладання, що стала стійкою: «Викладання механіки проводилося у 5 та 6 класах, пристосовуючи її до існуючих програм. В 5 класі проходили відділи теоретичної механіки, кінематики, статики и динаміки, після слухався курс елементарної механіки Новицького. В 6 класі проходили відділи механіки:

тертя та прості машини; опір матеріалів; курс графічної статики; відділ про тертя та прості машини проходив за записками –у зошитах під диктовку викладача. Після вивчення курсу «опір матеріалів» слухали курс опір матеріалів Лаунгардта. Посібник, яким користувалися при вивченні графічної статики, були літографовані записи, які були складені колишнім викладачем Грудинським. На всі відділи механіки розв'язувалися задачі, а з графічної статики учні виконували графічні розрахунки».

В період воєнної та революційної нестабільності (1916 -20 рр.) ця система, яка чітко працювала, була зруйнована, але викладання механіки, нехай обмежене, продовжувалось у старших класах училища.

УДК 94(430):94(477)"1939/1945"
Спудка І. М.[1], Жигулін В. В.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-317 НУ «Запорізька політехніка»

ГІТЛЕР, СТАЛІН І УКРАЇНА: БЕЗЖАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ

"Bloodlands" – саме цим неологізмом позначив американський історик Т. Снайдер назвав землі, що найбільше постраждали від нацистської та комуністичної диктатур. До "кривавих земель" він, зокрема, включив Польщу та Україну. Коли говорять про Україну, зазвичай справедливо наголошують, що нещадний вихор війни двічі пронісся по Україні – із Заходу на Схід і зі Сходу на Захід.

В Україні було задіяно до 60 % дивізій Вермахту, майже половину бойових частин Радянської Армії, що нанесли низку стратегічних ударів по німцях. Саме з України відкрився шлях радянських військ у Центральну Європу і на Балкани. У завойовницьких планах Адольфа Гітлера Україна посідала особливе місце. Власне, ці плани будувалися із врахуванням захоплення України, що мала стати важливою складовою частиною реалізації "Плану голоду" (Der Hungerplan). Цей план передбачав голодування жителів окупованих територій СРСР для того, щоб отримати додаткові продукти харчування для німецьких військ і населення Німеччини.

У стратегії Й. Сталіна Україна так само завжди була присутня. Червоний диктатор ніколи не забував прагнення українців до незалежності, продемонстровані у 1917-1920 рр. Він люто боровся не лише із відвертими супротивниками більшовиків. Серед української етноеліти він постійно вишукував "сепаратистів" і "націонал-ухильників", висловлював недовіру всій Компартії України, а зрештою використав складну ситуацію початку 1930-х років для упокорення України за допомогою Голодомору.

Приреченій на те, щоб опинитись між двома тоталітарними потугами, Україні під час Другої Світової судилося пережити протистояння регулярних армій, геноцидів, депортацій, мобілізацій, вивезень на роботи, зіткнення партизанських і підпільних рухів і ще чимало такого, що направду зробило українську землю кривавою. 22 серпня 1939 р. у виступі перед командуючими всіх збройних сил Німеччини Гітлер сказав: "З осені 1938 р. я вирішив йти разом із Сталіним… Сталін і я – єдині, які дивляться лише у майбутнє. Так, я найближчими днями на німецько-радянському кордоні подам руку Сталінові і разом з ним розпочну новий розподіл світу…". Так і сталося 23 серпня того самого 1939 р. Тоді, як відомо, було підписано пакт "Гітлер-Сталін" (який чомусь тепер називають "пакт Молотова-Ріббентропа"). Диктатори ділили Європу і кожен мав свої розрахунки. Однак в їхніх планах не було місця незалежній Україні.

17 вересня 1939 р. СРСР вступив у Другу світову війну: війська Українського фронту увійшли на територію Західної України і Західної Білорусії. 22 вересня Червона Армія була у Львові, а 27 вересня нацисти захопили Варшаву. Вересень 1939 р. сталінська пропаганда подавала як "визвольний похід" Червоної Армії, "золотий вересень" для Західної України, як "братерське об'єднання". Не було ніякого "братерського об'єднання". Як засвідчують відкриті в останні роки документи, йшлося про встановлення на західноукраїнських землях комуністичної диктатури, насадження відповідних адміністративних структур та знищення попередньої польської адміністрації (та її репрезентантів), про послідовне нищення українських національних організацій і української інтеліґенції (апріорно для Москви "націоналістичної"). 22 червня 1941 р. поставило хрест на злочинних домовленостях Гітлера і Сталіна, але не на випробуваннях для українців. З початком війни розпочалося здійснення мобілізаційних заходів. Ресурси України вивозилися на Схід СРСР і райони Середньої Азії, куди було евакуйовано 3,5 мільйони громадян України. На Схід вивезли обладнання 550 найбільших українських промислових підприємств, а решту розграбували німці.

За умов наступу німецьких військ ЦК ВКП(б) і радянський уряд дали вказівку місцевим органам влади і парторганізаціям знищувати все, що не вдалося евакуювати: устаткування заводів, фабрик, колгоспну техніку, реманент, палити збіжжя, сільськогосподарську рослинність. Про це йшлося у директиві Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) від 29 червня 1941 р., у виступі Сталіна по радіо 3 липня 1941-го, у спеціальній постанові Державного Комітету Оборони від 22 липня 1941-го та в інших документах. Як відомо, в них мовилося про утворення зони "спаленої землі". За підрахунками фахівців, у 1943-1945 рр. в Україні до Радянської Армії було мобілізовано близько 3 мільйонів осіб. У 1944 р. кожен третій військовослужбовець діючої

армії був українцем. У військах 1-4-го Українських фронтів у стройових, переважно піхотних частинах і з'єднаннях, українці становили 60-80 %.

Одначе антилюдяна сталінська військова стратегія, що не рахувалася з жертвами, призвела до значних втрат серед чоловічого населення України. Не менше третини мобілізованих жителів УРСР загинули в цей період. Повоєнний етнодемографічний вакуум в Україні заповнювався за рахунок жителів інших регіонів СРСР. Масштаб втрат України в роки війни такий: втрати СРСР становлять до 40 % сукупних втрат, заподіяних всім учасникам Другої світової війни, разом узятим, а матеріальні втрати України дорівнюють приблизно 40 % тодішніх загальносоюзних втрат. У 1940 р. в Києві було 930 тисяч мешканців, у 1943-му – 180 тисяч. Офіційні втрати Україні у війні становлять до 10 мільйонів осіб.

Цікаво, що під час війни сталінський режим загравав із національними почуттями українців, щоб стимулювати їхній патріотизм. Зокрема, серед усіх союзних республік лише УРСР дозволили мати "свій" орден. Йдеться про орден Богдана Хмельницького, запроваджений 10 жовтня 1943 р. указом Верховної Ради СРСР.

Нагадаю і про те, що учасники бойових дій у 1941-1945 рр. одержали 7 млн. орденів та медалей. З них 2,5 млн. припало на частку уродженців України, частка українців серед Героїв Радянського Союзу становила 18,2 % (Росіян було найбільше – 71 %, білорусів - 3,3 %, представників інших 40 національностей - 7,4 %.)

Нарешті, не варто забувати, що саме українець у прямому сенсі поставив крапку у Другій світовій війні. Це був молодий ґенерал українського походження Кузьма Дерев'янко, який 2 вересня 1945 р. від імені СРСР підписав на борту крейсера "Міссурі" капітуляцію Японії.

УДК 94:316.654(477)"19/20"
Спудка І. М.[1], Косенко Є. А.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. КНТ-219сп НУ «Запорізька політехніка»

АКЦІЇ ГОЛОКОСТУ В УКРАЇНІ

Голокост – термін, яким світова історіографія називає геноцид євреїв, здійснюваний нацистами в роки Другої світової війни. Один із найважливіших напрямів гітлерівського терору в роки війни визначався расистською теорією нацистів. Винищення «неповноцінних» народів та етнічних груп стало основною лінією політики Берліна на Сході Європи. Україна поряд з іншими європейськими державами стала жахливим

полігоном нацистського конвеєру смерті. «Акції зачисток», які проводили айнзатцгрупи після вступу німецьких військ, першими на території України відбулися на Галичині.

Жертвами Голокосту в Україні стали близько 1 млн євреїв. Їх знищення на українських землях почалося відразу після вторгнення нацистів на територію СРСР в червні 1941 р.

Перші так звані акції зачисток відбулися у Львові. Спеціальні команди 4-А та 4-Б влаштовували погроми і арешти. Протягом тижня в місті вбили 6 тис. євреїв. У листопаді 1941 р. окупанти перейшли до планомірного знищення євреїв, створивши гетто у Львові і інших містах на Галичині. Всього жертвами нацистської політики Голокосту в регіоні стали 610 тис. євреїв.

Бердичівська трагедія - в містечку на Житомирщині протягом серпня-листопада 1941 р. нацисти розстріляли, закопали живими і напівживими близько 30 тис. місцевих євреїв.

Під Вінницею місцем масових страт в квітні 1942 р. став Пьянічанскій ліс, де після облав на місцевому стадіоні зібрали і знищили близько 10 тис. євреїв. Всього на Вінниччині окупанти вбили понад 105 тис. чоловік.

На Західній Волині нацисти спровокували єврейські погроми за участю місцевого населення. Під час першої хвилі терору влітку 1941 р. було вбито 15 тис. євреїв з Острога, Луцька, Дубно та Рівному, а в листопаді тільки в Рівному розстріляли 21-23 тис. євреїв. До кінця 1942 р. було знищено 150 тис. чоловік.

У Києві величезною братською могилою став Бабин Яр. Тут з 29 вересня по 3 жовтня 1941 р. спецкоманди нацистів вбили понад 52 тис. євреїв, циган, українців, росіян, поляків і білорусів, а за роки окупації - в середньому до 100-150 тис. Цивільних (переважно євреїв) і військовополонених.

Винищення євреїв стало особливо інтенсивним з середини 1942 р. На Лівобережжі України та в Криму нацисти вбили 112 тис. чоловік єврейської національності.

Щоб зрозуміти Бабин Яр, ми повинні зрозуміти три головні речі.

Перша річ полягає в наступному: для Гітлера євреї були найбільшим ворогом німців. Чи не тому, що вони належали до нижчої раси, а тому, що євреї, вважав Гітлер, винайшли все ті ідеї - все філософії, всі закони, всі політичні системи, - які шкодять німцям. В ідеологічній системі Гітлера євреї були винні у всьому, що було поганим для німців.

Друга причина - це війна. Гітлер вірив у те, що життя є боротьба рас за ресурси. Тому цілком природним для нього було прагнення захопити Україну. Адже Україна, як вважає Гітлер, була місцем, де люди нижчої раси контролювали дуже хорошу землю. Тому, вважав Гітлер, для німців було

цілком природним прагнути вбити, закріпачити, заморити голодом людей, які жили на цій землі, і забрати цю землю собі. Не тільки для того, щоб вижити, але і для того, щоб стати багатшими.

І третя річ, яка зробила Голокост можливим - це руйнування політичного порядку. Це ситуація, коли проголошують, що попередніх держав тепер не існує, коли свідомо створюють ситуацію беззаконня, при якій люди починають вести себе зовсім по-іншому, ніж вони вели себе ще вчора.

Для Гітлера євреї надавали сенс всієї його системі. Вони були такої собі «первинної сценою» світу. Вони, вважав Гітлер, є причиною того, що з миром пішло щось не так.

Тому не дивно, що, коли Гітлер починає свій проект, і коли речі не йдуть точно в тому напрямку, в якому він запланував, він ставить собі за мету знищити євреїв.

З приходом німців вони починають вербувати чимало українців до сил німецької поліції. Ці українці займаються багатьма речами: вони підтримують мир, вони займаються правоохоронною діяльністю. Але вони також співпрацюють з німцями в здійсненні Голокосту. Вони вчаться, наприклад, тому, як оточувати села, як хапати людей і вбивати їх.

Для охорони концтаборів все-таки необхідні були колабораціоністи не тільки вірні, надійні, але і навчені конвоювання, стрільбі, вербування інформаторів і капо (наглядачі без зброї з ув'язнених). Таке явище називається «колабораціонізм».

Враховуючи вище сказане, можна зробити наступні висновки: історія – це наука, що не змушує вчити дати, або не змушує випускника вивчити весь курс за рік з метою складання ЗНО, це наука, що, перш за все, вчить людей чужим помилкам, які нажаль припускаються дуже часто, що призводить до надзвичайних катастроф. Чому я обрала саме тему Голокосту? Тому що це яскравий приклад того, як одна людина може зробити величезну помилку, через яку загинуло 6 мільйонів осіб. Для мене особисто Голокост вчить тому, що ми всі між собою рівні, не важливо від того якої ти національності, якої партійної приналежності, чи керівник ти держави або звичайний хлопець чи дівчина, це не знімає з нас жодної відповідальності за те, що ми робимо в цьому житті. Це вчить тому, що влада збудована на крові, – це влада, плата за яку є дуже високою, що й довів Нюрнбергський трибунал або переслідування агентами МАСАД «архітекторів Голокосту», наприклад, Адольфа Ейхмана. Це вчить тому, що треба цінувати життя, кожну його хвилину і не зазіхати на чуже.

УДК 35.48(477) «1939-1945»
Сигида Г. А.[1] , Рудковський К. Ю.[2]
[1] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ.гр. Ю - 219 НУ «Запорізька політехніка»

СТРІЛЕЦЬКА ЗБРОЯ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ ТА ВЕРМАХТУ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Пам'ять завжди доречна, а пам'ять про війну - запорука миру. Напередодні 75 річниці Перемоги знов пожвавилося обговорення воєнних тем, а відтак – з'являються нові факти, спливають забуті або невідомі документи. Наша розвідка присвячена одній із сторінок далекої вже війни, а саме наявності та якості стрілецької зброї у двох протилежних таборах: на озброєнні Червоної Армії та на озброєнні вермахту. Завданням роботи стала порівняльна характеристика основних видів стрілецької зброї. Саме у Другій світовій війні роль стрілецької зброї змінилася в порівнянні з Першою: тривалі позиційні «окопні» протистояння змінилися оперативним маневруванням, що пред'явило нові вимоги до стрілецької зброї. До кінця війни вже досить чітко розділилися спеціалізації зброї: далекобійні (гвинтівки, кулемети) і для коротких дистанцій із застосуванням автоматичної вогню. Причому в другому випадку спочатку розглядався бій на відстані до 200 м., але потім прийшло розуміння необхідності збільшення прицільної дальності автоматичної зброї до 400-600 м. Для порівняння нами було обрано кілька позицій стрілецької зброї.

Радянські ТТ та нагани були дешевими й швидкими у виробництві. Наган до початку Другої світової морально застарів, а ТТ мав кілька проблем, що вирішили пізніше (мимовільний постріл був однією з них). Німецькі пістолети були дорогі, дуже затратні за часом виробництва та по кількості необхідних матеріалів. Проте на початку війни були дуже якісними та надійними. Наприклад, Вальтер П 38 – легенда Другої світової, був дуже вибагливим до якісної обробки, але його все одно прийняли на озброєння вермахту 20 квітня 1940 року. З часом він навіть витіснив пістолет Люгера й став наймасовішим пістолетом германської армії. Під час війни технологія виробництва спрощувалась, тому пістолети мали більш грубу обробку і відсутність покажчика наявності патрона. Випуск відбувався не лише на території Третього рейху, а й в окупованих Бельгії й Чехословаччині. Модифікація Вальтер ПП/ППК була зброєю військової верхівки і в бойових діях майже не використовувалась. Отже, пістолети Вальтер були більш якісними, технічно досконалими і виконаними з кращих матеріалів ніж їх радянські візаві. Проте нагани і ТТ в реаліях війни та воєнної економіки виявилися більш вдалими.

Найбільш масовою зброєю часів Другої світової була гвинтівка. З боку ЧА гвинтівка Мосіна, з боку вермахту – Маузер 98К. Хоча, на перший погляд, обидві гвинтівки приблизно однакові за своїми характеристиками, за простотою та безпекою, за високою надійністю і довговічністю, службовий ресурс і міцність конструкції Маузера оцінюються трохи вище. До того ж, у гвинтівки Маузер менша загальна довжина, більша швидкість стрільби (15 проти 10), більш плавний хід затвора, але гвинтівка Мосіна більш точна. Обидві прості й дешеві, між ними складно обрати переможця.

Німецькі пістолети-кулемети МП 38 та МП 40 така сама легендарна зброя Другої світової, як і радянський ПКШ. Досвід Громадянської війни в Іспанії призвів до збільшення виробництва цього виду озброєння до початку Другої світової. Але МП були дуже дорогими у виготовленні, особливо МП 38, оскільки більша частина деталей потребувала фрезерування, а якщо взяти до уваги, що МП 38 та 40 виготовлялися з високоякісної сталі, алюмінію та бакеліту, стає зрозуміло чому МП 38 виготовили лише 100 000 і майже відразу замінили на МП 40. Він був дешевше , велика кількість деталей виготовлялася штампуванням. Але і у цьому варіанті він програвав ПКШ у кількості матеріалів і часу для виготовлення (на ПКШ 5-6 станко-годин) і, звісно, кваліфікації робітників. ПКШ також вигравав за рахунок барабанного магазину на 71 патрон та більшої скорострільності.

Плюсом ПКШ був і його дерев'яний приклад, який не ламався від падінь, і яким можна було «когось прикласти» і найголовніше : патрон ТТ підходив значно краще для пістолетів-кулеметів ніж 9 на 19 парабелум. Цим забезпечувалась швидкість кулі, що означало більшу дальність ефективної та прицільної стрільби, більшу пробивну дію. Щодо пістолета-кулемета Судаєва, який узято на озброєння ЧА упродовж 1942 – 43 рр., він ще дешеве за ПКШ, ще менше потребує часу та матеріалів, при цьому, як і МП, має складаний приклад та малу вагу і той же патрон ТТ, через це багато хто вважає ППС найкращім пістолетом-кулеметом Другої світової.

Отже, на прикладах трьох видів озброєння ЧА та вермахту можемо зробити певні висновки : радянська стрілецька зброя була простішою для масового виготовлення (ПКШ бл. 5 млн, ПКС 2,5 млн. проти 1,1 млн. МП 38/40). Завдяки цьому піхота ЧА отримувала велику перевагу на дистанції бою до 300 метрів, щільність вогню була значно вищою. Щодо гвинтівок у СРСР і Третього рейху був практичний паритет. Напевно неможна стверджувати, що така перевага була вирішальним фактором перемоги, але безумовно значним.

УДК 94(47+57):[355.333.3:343.43] Г. КУЛИК
Сигида Г. А.[1], Степаненко К. А.[2]
[1] старш. викл. НУ«Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Ю - 219 НУ«Запорізька політехніка»

Г. І. КУЛИК – «МАРШАЛ ПОРАЗКИ»

Маршал Григорій Кулик вважається одним з негативних персонажів Великої Вітчизняної війни. За здачу Ростова і Керчі німцям, що супроводжувався пияцтвом, розпустою і розкраданнями, його розжалували в генерали і відібрали Зірку Героя Радянського Союзу. Кулик продовжив публічно лаяти Йосипа Сталіна та Лаврентія Берію, за що в підсумку поплатився головою. Григорія Кулика називають найгіршим маршалом в історії Радянського Союзу. На його адресу традиційно виставляють надзвичайно серйозні звинувачення. Можливо, насправді Кулик не настільки поганий командир, як про нього писали?

У перший день війни Кулика викликав Сталін і наказав терміново виїхати на фронт для надання дієвої допомоги малодосвідченим командирам. У цей же день Кулик прибуває в штаб 10-ї армії, де застає повну розгубленість генералів. Щоб якнайшвидше виправити становище, він прямує на передову, але було вже пізно. Армію розбили. Ті, хто залишився в живих, почали відходити в білоруські ліси. Лише на початку липня Г. Кулик пробивається з оточення. Разом із ним вийшов і начальник 3-го відділу 10-ї армії Лось. Бажаючи зняти із себе будь-яку відповідальність, він пише на ім'я Сталіна депешу: «Маршал Кулик наказав відступаючим зняти нагороди й викинути документи, потім перевдягнувся в селянський одяг і наказав це зробити іншим... При собі він не мав жодних документів. Мені особисто наказав викинути зброю...» Така ситуація була для Григорія Івановича дуже небезпечною, адже на той час було заарештовано і 22 липня розстріляно все командування Західним фронтом, на допомогу якому він був направлений.

12 листопада 1941 маршал прибув до Керчі, де застав паніку і повну відсутність керівництва бойовими операціями і управління військами. Все було розбито і розтрощено. На пристані юрбився натовп озброєних і майже некерованих людей, чиєю метою було якнайшвидше потрапити на Таманський півострів. Вони кидали техніку та особисту зброю. Постійний артилерійський обстріл і нальоти німецької авіації сіяли жах. Оцінивши ситуацію, прийшло розуміння: більше, ніж два дні, обороняти місто не зможуть. Вихід був єдиний — війська потрібно якнайшвидше перекинути на Таманський півострів, цим самим урятувати і зброю, насамперед артилерію, і техніку. Якщо зволікати з переправою хоч один день, німці розіб'ють залишки дивізії, й усі загинуть. Вирішивши діяти таким чином, Кулик 12

липня надсилає телеграму до Ставку. Але його повідомлення залишилося без відповіді. Тоді він у ніч із 15 на 16 листопада перекидає головні сили із Керченського на Таманський півострів, де організовує будівництво загороджувальних валів та окопів. І раптом 16 листопада (на четвертий день!) отримує відповідь Ставки з наказом за будь-якої ціни утримувати плацдарм на південному березі Керченського півострова.

Часу для роздумів не було — німці йшли в наступ. Кулик спрямував основні зусилля на ті ділянки, де ворог заглиблювався, або проривав оборону. Генерали Ремезов та Мельников були свідками того, як маршал особисто водив піхотні підрозділи в контратаки, відбивав артилерійським вогнем танки противника. До глибокої ночі він перебував на передньому краї, на найнебезпечніших напрямках. Очевидець тих подій, Г. Худенко розповідав, що був свідком кількох ситуацій, коли маршал, піднявшись на весь зріст, біг попереду бійців із пістолетом у руках. Він послав у бій навіть тих солдат, які повинні були охороняти штаб армії. Генералів, і тих змусив узяти до рук гвинтівки… Найрозумнішим за таких умов було б просити у Ставки дозволу на відступ. Та Кулик не хотів про це навіть думати. Він сподівався на реванш. Кожна відбита атака, кожен незначний успіх видавався йому початком зрушення на його користь. Але трапилося невиправне: вісімдесят німецьких танків на шаленій швидкості прорвали оборону і на ходу увірвалися до міста. Кулик змушений був відступити в Батайськ, де спішно почав готувати план контрнаступу. 29 листопада частини 56-ї армії звільнили від загарбників Ростов. А ще через декілька днів розпочалася Керченсько-Феодосійська операція, внаслідок якої було відбито Керченський півострів.

Однак Г. Кулику не пощастило з лаврами переможця. Напередодні контрнаступу радянських військ під Ростовом нашого земляка відкликали до Москви, де у принизливій формі позбавили маршальського звання та всіх нагород, у тому числі — Героя Радянського Союзу. В історії Великої Вітчизняної війни це був унікальний та єдиний випадок, коли маршала розжалували до рядового. Невже Кулик дійсно цього заслужив? З упевненістю можемо стверджувати — ні. Підтвердженням цього є висновки розслідування Генерального штабу та Головної військової прокуратури. У цьому документі, зокрема, йдеться: «На підставі вивчених матеріалів справи та оперативних документів, які стосуються бойових дій на Керченському напрямку, Генеральний штаб прийшов висновку, що 11 — 15 листопада 1941 року сили ворога на цьому фронті переважали наші війська в кілька разів і, що в зазначеній ситуації командування військами Керченського напрямку, в тому числі колишній маршал Радянського Союзу Г. Кулик із наявними, але вкрай ослабленими силами й засобами утримати місто Керч і змінити перебіг бойових дій на нашу користь не могли...»

У квітні 1943 року Сталін, змилостивившись, призначає його командуючим 4-ю гвардійською армією. Тією самою, яка разом з іншими громила фашистів на Курській дузі та гнала їх із Полтавщини. Г. Кулик цілковито поринув у виконання своїх обов'язків. Йому понад усе хотілося якнайшвидше звільнити рідне село та область від фашистських окупантів. Зранку до ночі він не залишав командного пункту, нерідко стаючи в першу шеренгу наступаючих. Ось що розповідає колишній штабіст Харківсько-Бухарестської, двічі Червонопрапорної Уральської стрілецької дивізії, майор у відставці Г. О. Стеблін: «Після жорстоких боїв у Чутівському й Полтавському районах ми стали форсувати Ворсклу біля села Нижні Млини. Завдання було таке: вийти на шосе в районі Розсошенців і перерізати відступаючим шлях на Кременчук. О 13-й годині 22 вересня 9-та повітряно-десантна дивізія, яка входила до складу нашої армії, оволоділа станцією Полтава-Київська. Ми ж, перерізавши колону карателів та факельників і давши їм доброї прочуханки, взяли курс на Кременчук. Саме в цей час і прийшов наказ про зняття нашого командарма. Я думаю, що це була велика помилка. Завдячуючи саме таким воєначальникам, як Григорій Іванович, ми й виграли війну...» Однак когось було потрібно призначити головним антигероєм Великої Вітчизняної - і незавидна доля випала уродженцю Полтавщини. Якщо його товариш по службі на Халхін-Голі Георгій Жуков увійшов в історію як маршал Перемоги, то Г. Кулика охрестили маршалом поразки, але , на нашу думку, несправедливо. Ті воєнні часи були складними, кривавими і далекими від справедливості, тому зараз треба ретельно проаналізувати відомі факти, співставити, проаналізувати і можливо віднайти нові відомості на користь безумовно особисто хороброго й досвідченого офі цера.

УДК 629.78
Спудка І. М.[1], Панас О. Г.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. М-719 НУ «Запорізька політехніка»

ПОЧАТОК КОСМІЧНОЇ ЕРИ

Польоту першого супутника передувала титанічна робота радянських ракетних конструкторів на чолі з Сергієм Корольовим. Попри багатої протидії конструкторам, вже в січні 1957 р. Корольов направив доповідну записку в Раду Міністрів СРСР, де писав, що в квітні-червні 1957 р. можуть бути підготовлені дві ракети в супутниковому варіанті, «і запущені відразу ж після перших вдалих пусків міжконтинентальної ракети». 21 серпня 1957 р.

здійснено другий успішний запуск, через 6 днів ТАСС повідомило про створення в СРСР міжконтинентальної балістичної ракети, і Корольов впритул зайнявся підготовкою до космічного запуску. Його колективу потрібно було поспішати, адже того ж року США також планували запуск першого штучного супутника.

Спочатку передбачалося запустити важкий супутник з низкою наукових приладів — об'єкт. Однак роботи по ньому затягувалися, і було вирішено розробити дуже простий апарат з двома радіомаяками для проведення траєкторних вимірювань, а важкий супутник полетить наступного, 1958 р., в травні. Діапазон передавачів простого супутника був вибраний так, щоб стеження за супутником могли здійснювати радіоаматори. Старання конструкторського бюро Корольова виявились успішними. 4 жовтня о 22 годині 28 хвилин 34 секунди було здійснено успішний запуск. Через 295 секунд після старту ПС-1 і центральний блок ракети вагою 7,5 тонни вийшли на еліптичну орбіту. На 314,5 секунді після старту Супутник відокремився і подав свій голос. «Біп! Біп!» — так звучали його позивні. На полігоні їх ловили 2 хвилини, потім Супутник пішов за горизонт. Люди на космодромі вибігали на вулицю, кричали «Ура!», гойдали конструкторів і військових. Ще на першому оберті пролунало повідомлення ТАСС: «В результаті великої напруженої роботи науково-дослідних інститутів і конструкторських бюро створений перший у світі штучний супутник Землі.» Супутник літав 92 дні, до 4 січня 1958 р., зробивши 1440 обертів навколо Землі (близько 60 млн км), а його радіопередавачі працювали протягом двох тижнів після старту.

До спостережень за сигналами Супутника запросили всіх радіоаматорів СРСР і світу. Журнал «Радіо» заздалегідь надрукував детальні рекомендації щодо прийому сигналів з космосу.

Саме з цього моменту розпочалась космічна ера, яка тривала ще 12 років. Дехто вважає що космічна гонка закінчилася перемогою американської експедиції на Луну, а деякі – стикуванням двох космічних апаратів «СОЮЗ» та «АПОЛЛОН», двох великих держав, яке символізувало перемирення та початок спільного розвитку у космічній сфері без конкурентності.

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

УДК 94 (36): 7.06
Чумаченко О. А.[1], Сафарова Л. К.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. МТЕ-119 НУ «Запорізька політехніка»

КУЛЬТУРА ДАВНІХ КЕЛЬТІВ

Перш за все, варто зауважити, що сама назва цього народу «кельти» не є правдивою. Так їх називали стародавні греки, римляни ж називали їх галлами, що значить «північні», ймовірно через войовничий характер властивий кельтам, мовляв, такі забіякуваті як північні. Як же кельти називали самі себе ми, на жаль, не знаємо, так як писемності у них не було, і ніяких письмових джерел про самих себе вони не залишили.

Також ми не знаємо і точного місця появи кельтів на історичній сцені. Вперше кельти згадуються в працях "батька історії" Геродота, згідно з ним, вони жили у верхів'ях Дунаю, і сусідили з кінетами, крайнім західним племенем, на думку греків. Однак археологічні дані говорять нам, що вже в V столітті до н. е. кельти заселяли велику територію, від Англії і до верхів'їв Дунаю, де було джерело появи кельтської цивілізації, на жаль, достеменно не відомо.

Вторглися до Італії та на Балкани, на територію стародавньої Греції, в Малу Азію. Так наприклад цар Віфінії (сучасної Туреччини) Нікомед I найняв велике військо кельтів-галатів для війни з місцевими кочівниками.

Тим часом ці території підпорядковує Рим. Завойовані римлянами кельти поступово перейняли їх культуру, звичаї, навчилися писемності, пізніше багато з них самі вступали на римську службу. Зрозуміло, деколи траплялися і повстання кельтів проти римського панування, найбільшим таким повстанням було повстання в Галлії у 54 році до н. е. під проводом галльського вождя Верцингетрикса. Придушити це повстання вдалося талановитому римському воєначальнику і майбутньому римському імператору Юлію Цезарю. Саме він зломив остаточний опір кельтів, крім Галлії завоювавши ще й Британію. З цих пір кельтська цивілізація назавжди зійшла з історичної сцени.

Хоча кельти і не залишили нам про себе письмових джерел, проте ми багато знаємо про культуру стародавніх кельтів з численних археологічних знахідок по всій Європі. Зокрема ми знаємо, що: кельти одними з перших навчилися отримувати залізо та сталь; кельти першими навчилися отримувати мідь, ртуть, свинець і олово з глибокозалягаючих родовищ; вози

кельтів під кінську упряжку були кращими в стародавньому світі; кельти першими почали видобуток золота на альпійських річках.

Це лише мала частина історичних фактів про кельтів, отримана завдяки археології. Також ми знаємо, що кельти були вмілими архітекторами: наприклад, тільки на території сучасної Баварії кельти спорудили 250 культових храмів і заснували вісім великих міст. Зокрема саме кельтами були засновані такі відомі сучасні міста як Париж, Турин та Будапешт.

А найзнаменитішим пам'ятником архітектури кельтів є, звичайно ж знаменитий Стоунхендж в Англії. Цікавий факт: у кельтів був закон, згідно з яким всі повинні бути худими, і кому не налізав стандартний пояс, того штрафували за повноту. Тому щоб уникнути штрафу всі посилено займалися спортом.На чолі ж кельтського суспільства стояли особливі люди – друїди, які були не просто жерцями – священнослужителями у кельтському суспільстві, а виконували і безліч інших важливих суспільних функцій, зокрема вони були: лікарями, так як відмінно зналися на різних лікарських травах; суддями, вирішуючи суперечки між рядовими членами громади; вчителями для тих, хто збирався сам стати в майбутньому друїдом; істориками, точніше хранителями стародавніх оповідей, легенд, історій про минуле.

Вся інформація передавалося усно, тому друїди повинні були володіти дуже хорошою пам'яттю. Напевно багато творів кельтського мистецтва не збереглися до наших днів. Але з тих речей, які збереглися, ми можемо сміливо стверджувати, що кельти були дуже вмілими по частині художнього орнаменту на металі.

Нанесення орнаменту на металеві вироби здійснювалося гравіюванням, а пізніше стали виготовлятися рельєфні зображення. У самих орнаментах кельтів переважають геометричні, рослинні та зооморфні елементи. У кельтів була своя язичницька релігія, безліч богів, яким вони поклонялися, багата міфологія.

Правда, міфологія кельтів на відміну від давньогрецької міфології на жаль далеко не така розкручена і популярна, але від цього вона не менш цікава. Крім богів кельти шанували і деякі рослини, наприклад вічнозелений чагарник омелу, яка вважалася священною. Друїди, вважаючи властивості омели чудодійними, зрізали її спеціальним золотим серпом в строго певний астрономічний час, щоб потім використовувати її при певних очисних церемоніях.

Таким чином кельти хоча й були завойовані римлянами, у жодному разі не втратили свої культурні цінності, а тільки збагатилися традиціями та віяннями Риму.

УДК 74.01/.09
Сигида Г. А.[1], Сизова Є. О.[2]
[1] старш. викл. НУ«Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. БАД-538 НУ «Запорізька політехніка»

ІНСТАЛЯЦІЯ — ГРА ЕМОЦІЙ ТА ЗНАЧЕНЬ ОБ'ЄКТІВ

Одне з найдивовижніших та вражаючих форм мистецтв XXI століття є саме інсталяція. Цей вид мистецтва дивує та хвилює кожного разу своєю різноманітністю, багатогранністю, символічним та смисловим підґрунтям. Для митців це один з найбільш універсальних способів виразити своє іноді виняткове бачення світу. А глядачам, інсталяції показують інші світи, світи без меж, вони загострюють сприйняття і змушують поглянути на наш світ інакше, відчути цей світ реальним і себе реальним по-новому, абсолютно іншим способом.

Відмінною рисою інсталяції від інших видів мистецтва є застосування всіх видів матеріалів. В інсталяції можуть бути використані як звичайні матеріали: дерево; метал; папір; камінь, так і абсолютно незвичайні: створені за допомогою високих технологій, або з використанням перероблених матеріалів, частин цілого, обладнання і так далі. Вступаючи в різні неординарні комбінації, річ звільняється від своєї практичної функції, набуваючи функцію символічну. Зміна контекстів створює смислові модифікації, гру значень і ,зазвичай, це не може не надихати чи не інтригувати, тому що неймовірно як купа речей може стати чимось цілим, втілювати одну концепцію, ідею. Так, наприклад, Бернард Прас «малює» портрети відомих людей та об'єктів сміттям! Працюючи над картинами, він керується не тільки кольором матеріалів, але і їх змістовним значенням. Художник прагне до того, щоб кожен елемент роботи мав пряме або хоча б непряме відношення до персонажа. Так, наприклад, статуя Свободи складається з номерів машин. Не дивно, адже вона чітко асоціюється з Нью-Йорком: перевантаженими вулицями, нескінченними таксі і, звичайно ж, з туристами, які стікаються з усього світу.

Розмір інсталяцій теж має велике значення. Об'єкти сприймаються всім тілом. Так, у 1980 році Ілля Кабаков починає створювати інсталяції, які з часом стають все більш масштабними. Художник назве їх «тотальними»: за складністю виконання вони представляють собою Gesamkunstwerk - універсальні твори, що поєднують в собі різні види мистецтва. Глядач в буквальному сенсі може увійти в створений митцем світ, побачити його зсередини, відчути - і стати його частиною. Ось чому сучасні художники люблять інсталювати. Це спосіб викликати потрібні емоції, а також тим самим привернути увагу до проблем сучасності, а в емоціях від незвичного

більше усвідомлюєш. Тому, на мій погляд, італійський скульптор Лоренцо Куїнн створив дуже наглядний витвір для збагнення людьми важливої проблеми. На відкритті 57-го Венеціанського бієнале 2017 він представив скульптуру під назвою «Підтримка» (Support). Інсталяція Лоренцо є дві гігантські руки, що піднімаються з Гранд-каналу і підтримують будівлю п'ятизіркового готелю Ca 'Sagredo. За задумом скульптора, це звернення до людства, заклик відреагувати на зміни клімату, а саме на загрозу глобального потепління. За словами скульптора, руки це найбільш технічно складна частина тіла, але і найцікавіша: в них зосереджено так багато влади - сила любити і ненавидіти, створювати і руйнувати. Гігантські білі руки уособлюють надію підтримати крихкий мир в стабільному стані, необхідність задуматися про глобальні проблеми всього світу. І це, на наш погляд, пролунало як передчуття події, яка загрозливо торкнулася своїми хворобливими крилами усіх цієї весни.

Отже, слід звернути особливу увагу на таку форму мистецтва як інсталяція, тому що вона наочно і емоційно збагачує духовний світ людини, зароджує нові переконання та думки. Художники часто повинні робити безліч зусиль для такої роботи - фізичних, інтелектуальних, організаторських і фінансових. Але, якщо вдалося доторкнутися до сердець людей, це неодмінно варто всіх зусиль. Інсталяція новий, і поки що незвіданий з усіх боків, спосіб для самовираження творців. Вони зможуть по-справжньому захоплювати нас ще дуже довго, надаючи незвичайних форм новим концепціям та ідеям, оскільки це, на нашу думку, невичерпне мистецтво.

УДК: 94(477)"1895/1937"
Турчина Л. В.[1] , Головко І. О.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ "Запорізька політехніка"
[2] студ. гр.РТ-818 НУ "Запорізька політехніка"

МАЙК ЙОҐАНСЕН: НЕСПРАВЕДЛИВО ЗАБУТИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ ДОБИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Майк Йоґансенс – український перекладач, критик, лінгвіст, сценарист, поет, прозаїк доби Розстріляного відродження. Він залишив великий слід в історії України, але в наш час його особистість багатьма забута. Народився Михайло (Майк) Гервасійович Йоґансен 16 (28) жовтня 1895 р. у Харкові у сім'ї вчителя німецької мови, вихідця з Латвії. Дід Михайла мав німецьке коріння.

Як усі діти, Михайло навчався спершу вдома, а потім вступив до Третьої харківської гімназії, де викладав його батько. У 14 років почав

навчання в Харківському Імператорському університеті на історико-філологічному факультеті за напрямом латинська та грецька мови. Але вже на той час він достатньою мірою знав німецьку, українську і польську, французьку, англійську. Він міг читати, розмовляти та перекладати цими мовами. За час навчання в університеті працював репетитором. Завершив навчання у 1917 р.

На період 1918-1919 рр. припадає час формування основних політичних та культурних поглядів. Рішення Михайла писати українською має пояснення з його автобіографії: «Почав писати вкраїнською мовою під впливом учителів школи ім. Грінченка в Харкові». Гімназія ім. Б. Грінченка була заснована у січні 1918 р. Її вчителі викладали українською мовою. А в 1919 р., після денікінської навали, зацікавився питаннями соціології. Опісля, прочитавши роботи К. Маркса, захопився ідеєю комунізму.

У 1921 р. М. Йоґансен разом з М. Хвильовим та В. Сосюрою опублікували «Наш універсал. До робітництва і пролетарських митців українських», цим універсалом відкривалася збірка «Жовтень». В універсалі вони декларували пошук нових шляхів та напрямів у літературі для створення «творчої пролетарської поезії справжнього майбуття». Щодо назви документа, то науковець української діаспори П. Голубенко сприймає її як метафору: "з чим прийшли українські національні сили під червоний прапор Жовтня після поразки української національної революції".

М. Йоґансен стає одним із засновників Спілки пролетарських письменників «Гарт» (1923-1925 рр.). Головною ідеєю спілки було об’єднання усіх пролетарських письменників. Паралельно Михайло працював у ВУФКУ – всеукраїнському фотокіноуправлінні, як редактор та письменник. Після смерті В. Блакитного (головного ідеолога та фактичного засновника "Гарту") спілка перестала існувати. Через це виникла потреба у створенні нової спілки. Нею стала ВАПЛІТЕ – Вільна академія пролетарської літератури, М. Йоґансен виступив одним із засновників спілки. Головною ціллю, яку перед собою ставило об'єднання, було створення нової української літератури за зразком західноєвропейської. Спілка розпалася після того, як її стали переслідувати, а М. Хвильовий − головний ідеолог − фактично змушений був її покинути (1928 р.). Того ж 1928 р. М. Йоґансен почав друкуватися у щомісячному журналі-альманасі «Літературний ярмарок», який проіснував до 1930 р. Ідея створення альманаху належала М. Йоґансену. Хоч журнал декларувався як позагруповий, багато вихідців з ВАПЛІТЕ друкувалися в ньому. Головною причиною створення нової спілки став розпад ВАПЛІТЕ. Ідея нового об'єднання науки та мистецтва, це за думкою учасників групи могло дати новий поштовх для розвитку мистецтва. У даній групі М. Йоґансен виступив головним ідеологом та засновником. У складі цієї групи, разом з її учасниками починає друкувати часопис «Універсальній

журнал» («Уж»). Але через проблеми з фінансуванням та невідповідність ідеології партії вже у 1929 р. часопис перестає існувати. За регулярної критики стосовно захопленням техніцизмом, група була змушена самоліквідуватися. Подальші намагання знайти компроміс з провладними колами зазнали невдачі, не допомогло навіть членство у Спілці письменників України з 1934 р. 18 серпня 1937 р. заарештований співробітниками НКВС у своїй харківській квартирі у будинку «Слово». 24 жовтня 1937 р. М. Йоґансену пред'явлено обвинувальний висновок, в якому говорилось, що він брав участь у терористичному угрупованні проти комуністичної влади. 27 жовтня 1937 р. М. Йоґансена розстріляно в тюрмі НКВС у Києві.

Отже, Майкл Йоґансен - один з низки представників Розстріляного відродження, талант якого було розтоптано ідеологами большевизму, а діяльність припинена у насильницький спосіб.

УДК: 94(477)"1887/1937"
Турчина Л. В.[1], Зайцева А. О.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ "Запорізька політехніка"
[2] студ. гр. РТ-819 НУ "Запорізька політехніка"

ЛЕСЬ КУРБАС – ВИЗНАЧНИЙ МАЙСТЕР УКРАЇНСЬКОЇ СЦЕНИ

Леся Курбаса вважають засновником нового українського театру. Завдяки йому українське сценічне мистецтво європеїзувалося, відкривало для глядачів нові теми, героїв, прийоми. Він намагався поєднати національні традиції з найновішими формами європейського театру. Митець хотів змусити глядачів позбутися відчуття національної меншовартості. Закликав подолати обмеження свободи самовираження й не боятися виходити до світу з мистецькими пошуками та експериментами. Цей рух до оновлення культури насильно припинили 1937 року. Л. Курбаса та співзвучне йому покоління українських митців нарекли Розстріляним відродженням. Він народився 25 лютого 1887 року в місті Самбір (тепер Львівської області) у родині акторів галицького театру Степана та Ванди Курбасів (за сценою Яновичі). Батько його, хоча й був мандрівним українським актором, проте й в бідності своїй прагнув дати синові добру освіту. Навчався він у Тернопільській гімназії, у Віденському та Львівському університетах. Тому цілком природно, що Лесь увібрав у себе все те, що могла дати йому європейська культура. Вже тоді Л. Курбас мріяв працювати на Наддніпрянській Україні, де існував сильний демократичний театр М. Садовського (Київ) і де поруч була висока театральна культура. 1916 року його мрія здійснилась, він вступає до цього театру. Акторська творчість

Л. Курбаса у театрі М. Садовського обіцяла розвинутися, але сталося так, що він приніс свій акторський талант у жертву режисерському. Головна увага та енергія молодого митця були скеровані на організацію студії молодих акторів, з якої виріс згодом Молодий театр. Назва "Молодий театр" з'явилася вже влітку 1917 року. Молодий театр — це театр пошуків нових форм втілення сучасної та класичної драматургії.

Л. Курбас був засновником спочатку політичного (1922-1926), а потім й філософського (1926-1933) театру в Україні. У виставах свого філософського театру "Березіль" (Харків) Л. Курбас малює всесвіт, де головним стає особлива довіра до життя людини у всіх її суперечностях. Л. Курбас разом з "березольцями" знайшли свого драматурга, п'єси якого були співзвучні їхнім естетичним засадам. Таким драматургом став Микола Куліш. Першою його п'єсою, що побачила світло рампи на сцені театру "Березіль", стала "Комуна в степах" (Київ). Однак п'єси М. Куліша "Народний Малахій", "Мина Мазайло" не знайшли розуміння у радянських критиків. Проти Л. Курбаса були висунуті звинувачення в "похмурості", викривленні оптимістичної радянської дійсності. Багато чого з творчих пошуків Л. Курбаса не сприймалося широкими масами глядачів. Але незважаючи на несприятливу для творчості атмосферу несприйняття, недоброзичливості, він не занепадав духом, до останньої можливості вів боротьбу з поширеними у той час тенденціями спрощенства, вульгаризації мистецтва.

Л. Курбас був однією з зірок українського відродження, тож не міг не привернути увагу чекістів. Почалося все з жорстокої критики його творчості, як невідповідної стандартам пролетарського мистецтва. Звинувачений у схильності до українського націоналізму, Л. Курбас наприкінці 1933 року залишив свій театр у Харкові та переїхав до Москви. Тут працював у державному єврейському театрі. 26 грудня 1933 року чекісти заарештували Л. Курбаса у Москві. "Курбас Олександр Степанович, – йшлося в постанові про арешт, – викривається в тому, що був членом контрреволюційної Української військової організації". Ясно, що це був кінець зіркової кар'єри. 9 квітня 1934 року судова трійка колегії ГПУ засудила Л. Курбаса до 5 років таборів. Та на волю режисер ніколи не вийшов. 3 листопада 1937 року до двадцятої річниці "Жовтневої революції" у Соловецькому таборі особливого призначення Л. Курбаса розстріляли. Ім’я Л. Курбаса тісно пов’язане з модернізацією українського культурологічного простору 1920-х років. Саме тоді, в період національно-визвольних змагань, народжувалося нове розуміння українського мистецтва та індивідуального національного самоусвідомлення. Режисер створив експериментальний театр українського модернізму та вивів його на лінію передових мистецьких шукань Заходу. Митець намагався синтезувати національні традиції українського театру з найновішими формами європейського. Завдяки йому сценічне мистецтво

почало ставати естетичним, відкрило для себе коло нових героїв, тем. Лесь Курбас є частиною трагічного минулого України, в якому він намагався жити чесно, продовжує жити в наші дні та, безперечно, житиме в майбутньому.

УДК: 94(477)"1901/1937"
Турчина Л. В.[1], Ковальов І. Є.[2]
[1] канд. іст. наук, доц. НУ "Запорізька політехніка"
[2] студ. гр. РТ-819 НУ "Запорізька політехніка"

ВАЛЕРІАН ПІДМОГИЛЬНИЙ: УКРАЇНСЬКИЙ "УНІВЕРСИТЕТ НА ДОМУ"

Доба Розстріляного відродження – це водночас прекрасний та дуже темний період нашої історії. Це період, в який було створено геніальні твори різних видів мистецтва, й, одночасно, доба жорстокої несправедливості та сталінських репресій. Час, коли будь який митець зміг би стати видатним, але вже посмертно. І серед таких видатних постатей був і прозаїк Валер'ян Підмогильний. Валер'ян Петрович Підмогильний народився 2 лютого 1901 р. у селі Писарівка, що знаходиться у Синельниківському районі Дніпропетровської області. Його батьками були звичайні бідні селяни, які хотіли дати своїй дитині якісну освіту, що у подальшому дуже сильно відіграє роль в його житті. Освіта Валер'яна почалась зі звичайної церковно-приходської школи, а вже у 1910 р. він вступив до 1-го Катеринославського реального училища, яке відрізнялось від гімназій тим, що більша увага приділялась вивченню точних наук. Але це не завадило хлопцю вивчати російську, німецьку та французьку мови та закінчити училище з відзнакою. Після цього він вступив до Катеринославського університету, де навчався на математичному, а пізніше юридичному факультетах, але через дуже складне матеріальне становище навчався з перервами, і так жоден з факультетів не закінчив. Свою літературну діяльність В. Підмогильний почав ще з училища, застосовуючи псевдонім "Лорд Лістер" в училищному журналі. В університеті його діяльність переривалась вчителюванням, працею у видавництвах, перекладами творів з французької. 1920-1921 рр. В. Підмогильний вчителював у Павлограді. У цей період на його життя дуже вплинув Петро Єфремов, засновник літературно-наукового місячника "Січ". Разом з ним, на В. Підмогильного чималий вплив справили історик Д. Яворницький та М. Коцюбинський, його духовний наставник.

1921 р. видався для письменника дуже яскравим: цього року він перебирається до Києва, але через лютий голод 1921-23 рр., залишає місто й починає викладати українську мову та політосвіту у Ворзельській школі (смт Ворзель, Київська область). Одружується з донькою місцевого священика, актрисою Театру юного глядача, Катрею Червинською. І вже разом з нею знову перебирається до Києва.

СЕКЦІЯ «КРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК 339.9(410)
Дєдков М. В.[1], Валєвський М. В.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219сп НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Великобританія - країна з сильно інтернаціоналізованою економікою, з великими міжнародними зв'язками у всьому світі. Її експорт товарів і послуг складає понад 32 % ВВП, імпорт дещо перевищує 33 %. На неї припадає близько 5 % усієї світової торгівлі. В останні десятиліття повністю змінилася історична залежність торгівлі Великобританії з країнами, що розвиваються (частка торгівлі з країнами, що розвиваються зменшилася з 37 % у 1955 р. до 11 % в 2019 р.); зменшилися (за об'ємом) і торговельні зв'язки з формальними домініонами Великобританії - Австралією, Новою Зеландією і Канадою, - на користь торгівлі з США, Японією, КНР і особливо з країнами - членами ЄС (близько 60 % всієї британської торгівлі припадає на країни Євросоюзу).

Товарна структура британської торгівлі також змінилася радикально. У 1950-х рр. Великобританія була по суті імпортером сировини (77 % імпорту в 1955 р. припадало на продовольство, сировинні (первинні) матеріали та нафту) і експортером готових товарів і виробів (80 % сукупного експорту). Хоча країна і залишається експортером готових товарів і виробів, але їх структура серйозно змінилася в зв'язку з розробкою нафти Північного моря.

У британській торгівлі промисловими товарами також відбулися суттєві зміни. Частка готових товарів і напівфабрикатів у сукупному експорті залишилась на рівні 1955 р. - трохи вище 80 %, але частка цих товарів у імпорті збільшилася від 23 до 83 % в 2018 і 2019 рр. Для британської торгівлі нині характерний в основному обмін промисловими товарами і послугами з іншими передовими промисловими країнами, у той час як на традиційні (колоніальні) товари з ЄС припадає менше 6 % всього імпорту. Таким чином, економіка стала більш вразлива щодо іноземної конкуренції, ніж у попередні десятиліття, що пов'язано з іншою головною тенденцією - поступовим зникненням виробничого надлишку. Знизилися в цілому міжнародні торгові позиції Англії - з 17 % світового експорту промислової продукції в 1960 р. до менш ніж 5 % в 2019 р.; в кінці другого десятиліття XXI ст. британська частка експорту вже менше, ніж у Німеччини (8 %) і Франції (7 %).

Зовнішні потоки портфельних інвестицій британських резидентів різко збільшилися у 1980-1990-х рр. і в 2001-2008 рр. Обсяг прямих іноземних

інвестицій також суттєво зріс (з 5 млрд. ф. ст. в 1983 р. до 62 млрд. ф. ст. у 2019 р.). Це сприяло значному збільшенню запасів закордонних активів, які перебувають у власності компаній Великобританії, які за обсягом займають четверте місце в світі.

Відповідно до своєї традиційної міжнародної ролі банкіра Великобританія є чистим позичальником у короткостроковому періоді і чистим кредитором у довгостроковому періоді. Довгострокове кредитування здійснюється переважно у формі портфельних і прямих інвестицій, обсяги яких збільшилися за останні десятиліття. Це дозволило Великобританії управляти дефіцитом поточного рахунку, не збільшуючи обсяг чистої іноземної заборгованості. Минулі роки показали, що британський фунт стерлінгів - досить стійка валюта, яка виконує частково функції світової резервної валюти.

Одна з найбільш розвинутих форм зовнішньоекономічних зв'язків Великобританії – діяльність на ринку капіталу. Якщо раніше капіталовкладення спрямовувались до колоніальних країн, то нині і до країн ЄС та інших економічно розвинутих держав світу. Головні експортери капіталу – потужні монополії і транснаціональні компанії, одержувачі - підприємства і галузі, що забезпечують Великобританію сировиною і продовольством. Водночас господарство Великобританії багато в чому залежить від іноземних інвестицій, серед яких переважають інвестиції США (2/3) та західноєвропейських країн.

Зовнішня торгівля, незважаючи на зниження частки у світовому торговельному обороті, залишається важливою складовою господарської діяльності країни. Для неї характерним є дефіцит торгового балансу. Близько третини продукції імпортується.

За даними британської статистики за підсумками 2019 р товарообіг Великобританії з країнами світу склав 762,6 млрд. дол. США (569,1 млрд. ф. ст.) (збільшення в порівнянні з 2018 роком на 8,4 %):

- британський експорт - 322,1 млрд. дол. США (приріст - 11,5 %);
- британський імпорт - 440,5 млрд. дол. США (приріст - 12,2 %);
- сальдо торгового балансу для Великобританії склалося від'ємним і склало 118,4 млрд. дол. США.

Провідними партнерами Великобританії за обсягом товарообігу за підсумками 2019 р. є , США, Нідерланди, КНР, Франція.

Найбільшими партнерами Великобританії з експорту за підсумками 2019 р. є США, ФРН, Нідерланди, Франція, КНР.

Основні статті експорту Великобританії за підсумками 2019 р.:

- 14,6 % реактори ядерні, котли, обладнання та механічні пристрої, їх частини;

- 11,4 % засоби наземного транспорту, крім залізничного або трамвайного рухомого складу, їх частини та приладдя;

- 10,7 % дорогоцінні камені, дорогоцінні метали, перли;

- 9,0 % мінеральне паливо, нафта та продукти її переробки;

- 6,4 % фармацевтична продукція.

Найбільшими партнерами Великобританії за імпортом є також ФРН, США, Нідерланди, КНР, Франція.

Основні статті імпорту Великобританії 2019 р.:

- 12,7 % реактори ядерні, котли, обладнання та механічні пристрої, їх частини;

- 11,6 % засоби наземного транспорту, крім залізничного або трамвайного рухомого складу, їх частини та приладдя;

- 10 % паливо мінеральне, нафта та продукти її перегонки;

- 9 % електричне обладнання та його компоненти;

- 6 % дорогоцінні метали, камені і вироби з них.

Велика Британія завжди мала особливу позицію з-поміж членів Європейського Союзу. Дистанціювання від прямої участі в європейському об'єднанні давало можливість Британії виконувати роль своєрідного моста між Європою і Сполученими Штатами.

На зовнішню політику Великої Британії традиційно впливали три головних фактори: відносно ізольоване географічне положення, консерватизм і традиціоналізм, що виявлявся в усіх аспектах суспільно-політичного життя, високий ступінь залежності зовнішньополітичного курсу Великої Британії від США.

США й досі відіграє роль дуже важливого зовнішньополітичного партнера Сполученого Королівства. Однак у тандемі нині є певні розходження в питаннях зовнішньої політики, зокрема, щодо Росії (Трампа активно підозрюють у симпатії до Путіна), ядерної угоди з Іраном і НАТО.

23 червня 2016 року британці зробили свій вибір на користь виходу з Європейського Союзу. Однак, попри нереалізовані в складі ЄС лідерські амбіції і намагання протистояти лідерству Франції та Німеччини, вибір британського суспільства все ж був обумовлений економічними та соціальними факторами. Вихід Британії з ЄС відбудеться опівночі 31 січня 2020 року. Перехідний період триватиме до 31 грудня 2020 року. На час перехідного періоду дія всіх законів ЄС буде розповсюджуватися на Велику Британію. Країна залишатиметься у Митному союзі ЄС із вільним рухом товарів, осіб, послуг і капіталів.

Загалом серед можливих і найбільш відчутних ефектів виходу з ЄС для Лондона можна назвати:

1) втрати у валютно-фінансовій сфері (послаблення позицій столиці як світового фінансового центру; скорочення обсягів фінансових послуг, що

надаються резидентам ЄС; послаблення фунта через загальну економічну та політичну нестабільність);

2) втрати у внутрішньоєвропейській торгівлі – через скасування вільного руху товарів та послуг;

3) дефіцит зовнішнього інвестування (збільшення відтоку іноземних інвестицій, виведення центральних офісів провідних ТНК з Великобританії, погіршення показників національних ТНК, орієнтованих на внутрішньоєвропейський ринок;

4) проблеми на ринку праці та загострення демографічних проблем (зростання безробіття внаслідок згортання мереж міжнародних компаній та компаній з ЄС, сповільнення росту або зниження середнього рівня заробітних плат, скорочення імміграції та брак висококваліфікованих працівників молодого віку, загострення проблеми старіння населення);

5) загострення внутрішньополітичних проблем, пов'язаних зі зміною політичного керівництва та нерівномірним прийняттям рішення про вихід (керівництво Шотландії виступає за проведення референдуму про вихід зі складу Сполученого Королівства та продовження членства у ЄС).

У цілому можна констатувати, що Сполучене Королівство залишається великою державою та постійним членом Ради Безпеки ООН, членом-засновником G7, G8, G20, НАТО, ОЕСР, СОТ, Ради Європи, ОБСЄ та Співдружності Націй. Велика Британія була членом Європейського Союзу, зараз триває процедура виходу з ЄС. Велика Британія не полишає амбіцій відігравати якщо не провідну, то важливу роль на Європейському континенті.

Вихід Великобританії зі спільного ринку неодмінно відобразиться на політичній та економічній сторонах і може привести до значних геоекономічних і геополітичних змін, а саме покращення взаємовідносин між ЄС та Російською Федерацією, оскільки Велика Британія була найбільш потужним опонентом Росії у складі Союзу. У зовнішній політиці Великої Британії на сучасному етапі превалює тема «брекзиту» та пошуку нового формату співпраці країни з рештою Європи.

УДК 339.98:327 ЄС
Дєдков М. В.[1], Ярмоленко А. В.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

BREXIT

23 червня 2016 року Великобританія проголосувала за вихід з Євросоюзу. Рішення відоме як Brexit. Це був не перший заклик до

референдуму, але на той час майже 52 % проголосували за його відхід. Уся країна поділилася на два великі табори – на тих, хто виступив за вихід з ЄС (євроскептиків) та тих, хто захоплюється в Європою або виступає за участь в ЄС (єврофілів). Перших виявилося трохи більше.

Якими ж аргументами керувалися євроскептики та єврофіли?

Щодо перебування в ЄС, то єврофіли стверджують, що членство позитивно впливає на торгівлю. ЄС забезпечує Великобританії прибуток від інвестицій у співвідношенні десять до одного. Євроскептики ж кажуть, що членство в Європі коштує британському бізнесу більше 600 мільйонів фунтів на тиждень.

Імміграція з ЄС до Великобританії - одне з найбільш спірних питань дебатів про Brexit. Єврофіли стверджують, що мігранти платять більше податків, ніж отримують пільг, а вихід з ЄС не означає зменшення міграції. Натомість євроскептики стверджують, що, залишаючись в Європейському Союзі, неможливо контролювати міграційний потік. Великобританія відновить повний контроль над своїми кордонами, що призведе до зменшення кількості мігрантів.

З питання зайнятості єврофіли стверджують, що ЄС підтримує бізнес у Великобританії та надає можливість створювати нові робочі місця. Євроскептики ж стверджують, що більше можливостей роботи з'явиться тоді, коли компанії будуть звільнені від витрат на утримання європейських бюрократів.

У питаннях зовнішньої торгівлі єврофіли стверджують, що ЄС є головним торговим партнером Великобританії. Вихід з ЄС створить ризики. Євроскептики ж стверджують, що зовнішня торгівля, безумовно, триватиме та розширюватиметься без обмежень ЄС.

З питань зовнішньої політики та безпеки єврофіли вважають, що за межами ЄС Британія буде ізольована у світі. Євроскептики наполягають, що навіть за межами ЄС Великобританія залишиться ключовим гравцем у НАТО та збереже своє місце в Раді Безпеки ООН.

Дуже вагомими є також політичні наслідки Brexit. Шотландія, проголосувавши за участь у ЄС, має на меті провести новий референдум про незалежність. Оскільки Ірландська республіка є і залишається членом Євросоюзу, то її громадянам на відміну від британців не загрожують потенційні проблеми з перетином кордонів ЄС, або втратою прав на працевлаштування, навчання і взагалі на повноправне життя у майже трьох десятках країн спільного європейського ринку. Автоматичне право на ірландське громадянство і паспорт мають мешканці будь-якої країни світу світу, чиї батьки були ірландцями, або чиї бабуся або дідусь - народжені в Ірландії. Через згадані ймовірні загрози можливість мати додаткове громадянство у ці непевні часи виглядає для деяких британців дуже

привабливо. Закони Великої Британії не обмежують кількості додаткових паспортів, яких можуть собі забажати піддані її величності, але британський уряд застерігає, що не буде вважати себе зобов'язаним захищати права тих осіб у країнах, де вони взяли на себе обов'язки громадян.

Brexit - вирішальний момент для Британії; це рішення визначило подальшу долю всієї держави та її політичну роль на світовій арені. Brexit засвідчив, що світові тенденції до протекціонізму посилюються. Позиції глобалістів слабшають на тлі глобальної економічної кризи.

УДК 502.1
Дєдков М. В.[1], Колядюк Ю. А.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ У СВІТІ

Наприкінці XX ст. людство опинилося у пастці гострих екологічних проблем власного соціально-економічного розвитку. Екологічна проблема — це зміна природного середовища в результаті антропогенних дій, що веде до порушення структури і функціонування природних систем і призводить до негативних соціальних, економічних та інших наслідків.

Із розвитком цивілізації та науково-технічного прогресу, бурхливим зростанням кількості населення на Землі, обсягів виробництва та його відходів проблеми стосунків між природою та суспільством дедалі загострюються. Страшною дійсністю стали голод, отруєні річки та моря, задушливе шкідливе повітря у великих промислових центрах, загублені ліси, сотні зниклих видів тварин і рослин, загроза кліматичних аномалій, ерозія та майже повне виснаження ґрунтів у аграрних районах.

Важливою екологічною проблемою є забруднення атмосфери різними хімічними викидами промислового характеру, а також забруднення водойм.

Вчені стверджують, що протягом найближчих 20-30 років через техногенні зміни в навколишньому середовищі світ може втратити більш як 1 млн. видів рослин і тварин. Біологічна різноманітність – це запорука стійкості, витривалості як окремих екосистем, так і біосфери в цілому. Ось чому зменшення біорізноманітності – це одна з головних екологічних проблем сьогодення.

Лісові ресурси - один з найважливіших видів біологічних ресурсів. Це вичерпні, але відновлювані ресурси багатоцільового призначення. За останні 200 років площа лісів Землі скоротилася приблизно в 2 рази. Щорічно у світі знищуються ліси на площі 125 тис. кв. км, що дорівнює території Австрії і

Швейцарії разом узятих. У високорозвинених державах лісові масиви скорочуються і деградують у зв'язку з забрудненням повітряного середовища і ґрунтів.

Клімат Землі постійно змінювався впродовж усієї її історії, у тому числі суттєво змінювалась і середня глобальна температура. Одначе наразі потепління відбувається значно швидшими темпами, ніж будь-коли раніше. Глобальна температура вже зросла на 1°С у порівнянні з доіндустріальною епохою. Але говорячи про глобальну температуру варто знати, що її зміна навіть на півградуса має велике значення. Існує висока ймовірність того, що хвилі аномальної спеки будуть траплятись все частіше та триватимуть довше, аномальні опади в багатьох регіонах становитимуться більш інтенсивними та траплятимуться частіше. Температура та кислотність океанів зростатимуть, а рівень морів – підвищуватиметься.

Важливими причинами загострення глобальних проблем є:

1. Низький рівень впровадження енергозаощаджуючих, екологічно чистих технологій. Застосування недосконалих технологій, призвело до того, що у 1990 р. в атмосферу було викинуто 6 млрд. т CO_2 промислового походження. Вміст вуглекислого газу в повітрі щорічно зростає на 0,5. Найбільшої шкоди завдають теплові електростанції, які працюють на вугіллі.

2. Швидка урбанізація населення, зростання гігантських мегаполісів. Це супроводжується скороченням сільськогосподарських угідь, лісів, бурхливою автомобілізацією. Нині існують десятки міст, кількість мешканців яких перевищує 10 млн. У майбутньому чисельність цих міст та їхніх мешканців зростатиме. У містах зосереджено величезну кількість легкових автомобілів. Нині у світі їх налічується майже 700 млн.

3. Варварське ставлення людини до природи. Це найбільше виявляється в хижацькому вирубуванні лісів, знищенні природних річок, створенні штучних водоймищ, забрудненні шкідливими речовинами прісної води.

4. Однією із соціальних причин загострення глобальних проблем є непродумана регіональна політика держав. Хижацьке ставлення загальносоюзних міністерств і відомств до землі, отруєння її пестицидами, надмірна загазованістьтощо призвели до значного зростання смертності.

Екологічні проблеми, що пов’язані з виснаженням ресурсів і забрудненням навколишнього середовища, потребують розв’язання. Для подолання екологічних проблем існує багато конкретних способів, які підказують наука і техніка.

Чисті джерела енергії. Електроенергія нині є основою господарства. Отримання її з екологічно чистих джерел вирішило і проблему виснаження паливних корисних копалин, і забруднення повітря викидами ТЕС. Чистим джерелом енергії є Сонце. Сонце посилає на Землю енергію в 20 тис. разів більшу, ніж ми отримуємо від паливних ресурсів. А використовуємо ми нині

лише 1/5000 її частку. Експериментальні електростанції, що використовують енергію Сонця, працюють у кількох країнах світу. Економія ресурсів. Велику користь у справі збереження мінеральних, лісових і водних ресурсів може дати їх економне використання. Порівняймо: кожний міський житель в Україні у середньому щодоби витрачає 350 л води, натомість в інших країнах Європи використання води у побуті майже втричі менше – 120 л. Економне використання води у побуті та на виробництві має стати нормою, адже надмірний водозабір призводить до обміління і всихання річок та озер. Міжнародна співпраця у розв'язанні екологічних проблем. Охорона природного середовища – проблема глобальна. Забруднені повітря і вода не зважають на державні кордони. Наприклад, отруйні гази, які викидають у повітря заводи Великої Британії, Бельгії та Німеччини, спрямовуються переважаючими вітрами на північ та схід і осідають на території Норвегії, Швеції, країн Східної Європи. У забруднення Рейну внесли свою частку 5 країн, Дунаю – 8. Проблеми екологізації міжнародних відносин узагалі перше були висунуті на Стокгольмській конференції ООН з охорони природи, яка відбулася у 1972 р. Того ж року було ухвалено резолюцію стосовно організаційних і фінансових заходів з міжнародного співробітництва у питаннях охорони довкілля та заснувано Раду керівників. Ця Рада розглянула ухвалений Стокгольмською конференцією «План дій у сфері навколишнього середовища» і визначила основні напрями міжнародного співробітництва, які охоплюють: охорону здоров´я та підвищення добробуту населення; охорону грунтів і вод та боротьбу з опустелюванням;освіту, професійну підготовку й інформаційне забезпечення охорони природи;захист Світового океану.

Отже, основне завдання на сьогодні в сфері вирішення екологічних проблем полягає в тому, щоб сформувати на планеті єдиний екологічно безпечний господарсько-економічний простір, який буде основою розвитку всіх країн світу. Це передбачає узгоджене міжнародне науково-технічне та економічне співробітництво, що спирається на інтеграцію сил, ресурсів і коштів з метою успішного вирішення глобальних екологічних проблем.

УДК 339.98:327 ЄС
Дєдков М. В.[1], Горобзєєва Коелью К.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

НАСЛІДКИ BREXIT ДЛЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ЄС

Дослідження британських аналітичних центрів демонструють , що вихід Великої Британії (далі – ВБ), з ЄС призведе до економічних втрат насамперед

для ВБ. За підрахунками Центру економічної ефективності та дослідницької ініціативи «Сполучене Королівство в Європі, що змінюється» , вихід ВБ з ЄС на умовах досягнутої угоди зменшить британський ВВП на душу населення на 1,9- 5,5 % до 2030 р. Нові угоди про вільну торгівлю ВБ з іншими державами навряд зможуть компенсувати втрати від зменшення обсягів торгівлі з ЄС. Очікуваний негативний вплив на ЄС буде меншим — на рівні 0,7 % ВВП на душу населення. Несприятливі наслідки найбільше відчують Ірландія, Нідерланди та Бельгія. Порівняння видатків ВБ на ЄС до 2023 р. у двох випадках – збереження членства та виходу на умовах угоди – демонструє, що вихід з Союзу начебто зберігає ВБ додаткові 8,7 млрд £ публічнихфінансів. Утім аналіз Центру економічної ефективності показує, що ці кошти нівелюються втратою фінансової підтримки ЄС у сільському господарстві, освіті й науці, а також додатковими адміністративними витратами від Брекзиту. Тож у короткостроковій перспективі ВБ не зможе розраховувати на додаткові фінанси для внутрішніх публічних політик. У довгостроковій перспективі ВБ може використовувати 0,4 % ВВП, який наразі надходить у бюджет ЄС, на внутрішні потреби, але участь у митному союзі з ЄС може суттєво зменшити цю суму. Для ЄС важливим є вплив Брекзиту на формування його економічної та фінансової політик. Поперше, держави ЄС, що не послуговуються євро, втрачають сильного захисника своїх інтересів, хоча блок північноєвропейських держав разом з Нідерландами в дискусіях про майбутнє економічного й валютного союзу продемонстрували ефективну протидію надто амбітним планам Франції. Подруге, у випадку злагодженого виходу ВБ продовжить сплачувати кошти до бюджету ЄС, що пом'якшить необхідність збільшення внесків держав-членів або зменшення бюджету. Вихід без угоди означатиме, що ВБ більше не платитиме до бюджету ЄС, що загрожує посиленням протиріч між державами ЄС у процесі розгляду бюджету на 2021 – 2027 рр.

Короткостроковими наслідками виходу ВБ з ЄС без угоди стануть екстрене відновлення прикордонного й митного контролю з затримкою руху товарів через перевірки, порушення авіаційного сполучення, інфляція фунта стерлінгів, збільшення цін на імпортну продукцію. Підприємства повинні будуть терміново знайти альтернативні джерела постачання та транспортні маршрути; розміщені у ВБ міжнародні фірми в автомобілебудівній та аерокосмічній галузях, очевидно, чекає переміщення до держав ЄС, бо вони не зможуть швидко замістити необхідні деталі, які вони імпортують з ЄС.

У разі провалу угоди найближчим часом ВБ торгуватиме з ЄС та іншими державами на умовах СОТ, оскільки перестане бути стороною 83 повноцінних або часткових торговельних угод ЄС з державами світу, що суттєво здорожчить міжнародну торгівлю. Для укладення нових угод, навіть якщо вони збережуть попередні домовленості, знадобиться час. Вихід без

угоди призведе до втрати ВБ доступу до ринку послуг ЄС, що негативно позначиться на постачальниках фінансових та консультаційних послуг, сконцентрованих у Лондоні.

У довгостроковій перспективі зменшення британського ВВП на душу населення від виходу ВБ з ЄС без угоди може сягнути 3,5- 8,7 %. Прогнозоване зменшення ВВП на душу населення ЄС на 0,9 % за такого сценарію вказує, щовихід без угоди більше зашкодить ВБ.

Унаслідок Брекзиту ЄС втрачає державу з серйозними військовими спроможностями та найбільшими оборонними видатками в Європі. Хоча ВБ гальмувала деякі оборонні ініціативи ЄС, наприклад повноцінне функціонування ЄОА, а лідери Франції та Німеччини у 2017 — 2018 рр. досягли консенсусу як щодо поточних проектів (PESCO, Європейська інтервенційна ініціатива), так і далекосяжних планів (формування першої військової одиниці потенційної армії ЄС, створення Європейської ради безпеки), ключові держави ЄС потребують модернізації армій та узгодженої концепції оборонної й безпекової політик Союзу. Якщо процес виходу ВБ з ЄС завершиться злагоджено, можна очікувати, що ВБ та ЄС надалі узгоджуватимуть позиції в найважливіших питаннях зовнішньої політики, координуватимуть міжнародну допомогу задля розвитку та обмінюватимуться інформацією щодо санкцій з можливим виробленням механізму їх координації.

Вихід ВБ з ЄС без угоди або конфліктні переговори про майбутні економічні взаємини негативно вплинуть на відносини в питаннях зовнішньоїполітики, безпеки та оборони. Враховуючи попередні застереження ВБ щодо найамбітніших оборонних ініціатив ЄС та скепсис впливових держав ЄС щодо США як безпекового гаранта в часи президентства Д. Трампа, подальші труднощі у відносинахміж ЄС та ВБ можуть призвести до більшої автономізації оборонної й безпекової складової ЄС, посилення впливуНімеччини та Франції й ізоляції ВБ. Під загрозою також опиниться практика обміну співробітниками інституцій, відповідальних за зовнішню, оборонну та безпекову політики в ЄС та ВБ. Якщо після Брекзиту без угоди ВБ та США домовляться про нові форми безпекової співпраці, то ВБ концентруватиметься на глибшому співробітництві з США в межах НАТО й припинить працювати над гармонізацією оборонних ініціатив ЄС з діяльністю держав членів у НАТО. Крім того, варто очікувати посилення зв'язків ВБ з Австралією, Новою Зеландією, Канадою та, можливо, Індією.

Для Північної Ірландії Брекзит без угоди означатиме посилення безпекових ризиків та ймовірність повернення терористичних практик, а також погіршить економічну ситуацію в регіоні. Стосунки між Ірландією та ВБ можуть додатково погіршитися.

Отже, для Великої Британії негативний вплив "Brexit" буде визначатися: ускладненням доступу на товарні та фінансові ринки ЄС (на які припадає 45 % британського експорту); інфляційним тиском, викликаним подорожчанням товарів, імпортованих з ЄС (Британія має стійке негативне сальдо у торгівлі з континентальною частиною ЄС) внаслідок сплати додаткових митних платежів та НДС; зменшенням попиту на фінансові послуги (за рахунок країн-членів ЄС) та ймовірного переїзду частини фінансових установ до Франкфурту, Відня та Парижу; втратою можливостей впливати на прийняття регулятивних правил ЄС (які все одно будуть мати велике значення для двосторонніх економічних відносин), а також використання політичної ваги усього ЄС в процесі врегулювання економічних відносин з «третіми країнами». В той же час, згадані втрати частково можуть бути компенсовані припиненням щорічних платежів до спільного бюджету ЄС (в сумі до 13 млрд.ф.ст., з яких лише 7 млрд. ф.ст. повертаються у якості зворотних субвенцій) та спрощенням торгово-економічних відносин Британії з «третіми країнами», чому зараз деколи заважають занадто обтяжливі бюрократичні вимоги, встановлені Брюсселем. Втім, позитивний вплив цього фактору буде стримуватися необхідністю проведення окремих переговорів щодо торговельного режиму з деякими особливо важливими партнерами, з якими зараз ці питання врегульовані в межах їхніх відносин з ЄС в цілому (йдеться майже про 60 країн, насамперед, США, Індію, Китай, Японію та Австралію).

УДК 334.72(5-11)
Дєдков М. В.[1], Загубіна В. О.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В СХІДНІЙ АЗІЇ

Процес транснаціоналізації виробництва виник як необхідність сучасного світового господарства. Економічні процеси транснаціоналізації обумовлені найбільшою можливістю та необхідністю переміщення капіталу з країн з його відносним надлишком у країни з йогодефіцитом, де є у надлишку інші фактори виробництва, які не можуть бути ефективно використані у відтворювальних процесах через нестачу капіталу.

Мультинаціональні та транснаціональні компанії виступають одними з основних драйверів розвитку транснаціоналізації східноазійського регіону. У даному регіоні склалася ситуація, яка стимулює транснаціоналізацію, а саме

– вільна ліквідність у національних компаній, які намагаються більш ефективно використовувати наявний у них капітал.

Зростання кількості транснаціональних компаній у світі значно впливає на розвиток економік країн Східної Азії. У міжнародний рейтинг 500 найбільших корпорацій світу, дохід яких становить 31,2 трлн. дол., а прибуток у 2014 р. склав 1,7 трлн. дол., та компаній, які створили понад 65 млн. робочих місць у 36 країнах світу, входять компанії з головними офісами в країнах Східної Азії.Більш детально розглянемо провідні країни цього регіону.

Японія представлена у даному рейтингу 50 компаніями, найбільша з яких – компанія Toyota Motor – займає 9 сходинку рейтингу з оборотом 247,702 млрд. дол., доходом 19,76 млрд. дол., загальними активами у 398,05 млрд. дол.

Японські корпорації активно інвестують як за кордон, так і всередині країни. Однак корпоративне інвестування має певні обмеження всередині країни, що пов'язано із соціально-економічними факторами, такими як, наприклад, старіння нації. Також досить високі фонди оплати праці японських працівників зменшують норми прибутку для корпорацій. Таким чином, японські фірми починають експансію як на ринки Східної Азії, так і на інші азійські та європейські ринки. Можна виділити основні фактори транснаціоналізації японських компаній.

Таблиця 1. Фактори транснаціоналізації японських компаній

Зовнішні умови	Стимулюючі фактори для виходу на зовнішні ринки	Фактори, що сприяють японським інвестиціям	
		Розвинені країни	Азійські країни, що розвиваються
Кон'юнктура світових товарних і фінансових ринків	Перенасичення внутрішнього ринку; макроекономічні фактори розвитку економіки Японії; нагромадження значних фінансових ресурсів	Високий попит на японську продукцію; високий потенціал ринку; значна глибина та широта ринків	Значний потенціал зростання ринків; значний потенційний обсяг ринків збуту; активний інтеграційний процес країн, що розвиваються; доступ до ринків ресурсів; високі темпи економічного

			зростання
Витрати виробництва	Висока вартість робочої сили; дефіцит людських ресурсів через старіння нації; дефіцит природних ресурсів	Добре розвинута інфраструктура; скорочення транзакцій них та логістичних витрат	Відносно дешева робоча сила; високий природно-ресурсний потенціал; інфраструктура, що активно розвивається
Умови ведення бізнесу та державна політика	Висока вн. конкуренція; зростання конкуренції на зовн. ринках через зниження глобального попиту; державна політика стимулювання здійснення зовн. інвестицій та ведення бізнесу за кордоном	Отримання іміджевих бенефіцій; відсутність торгівельних і валютних бар'єрів; стійка правова система щодо захисту інвестицій	Відсутність соціокультурних бар'єрів; довготривалі економічні зв'язки з країнами регіону; можливість налагодити кооперацію з місцевими підприємствами; досить низька конкуренція; наявність інф. щодо ведення бізнесу в країні

Наведені в табл. 1 фактори стимулюють японський бізнес активно інвестувати та здійснювати діяльність за межами країни. За даними рейтингу у 2015 р. до 100 найбільших публічних компаній світу входять 7 японських компаній, а саме:

Toyota Motor – займає 11 місце в рейтингу, з обсягом продажів на рівні 252,2 млрд. дол.

Mitsubishi– 33 місце в рейтингу, обсяги продажів – 49,2 млрд. дол.

Honda Motor – 63 місце в рейтингу, щорічний оборот компанії складає приблизно 117,1 млрд дол.

Nissan Motor – 96 місце в рейтингу, оборот компанії становить 100,7 млрд дол.

Також треба зазначити, що японські компанії входять до рейтингу 100 найкрупніших нефінансових корпорацій світу.

КНР досить жорстко регулює діяльність підприємств щодо здійснення міжнародних інвестицій. Основними державними органами КНР, що регулюють діяльність іноземних інвесторів на території Китаю, а також діяльність китайських інвесторів у зарубіжних проектах, є Державний комітет КНР з розвитку і реформ.

Таблиця 2. Фактори транснаціоналізації китайських компаній

Зовнішні умови	Стимулюючі фактори для виходу на зовнішні ринки	Фактори, що сприяють китайським інвестиціям	
		Розвинені країни	Азійські країни, що розвиваються
Кон'юнктура світових товарних і фінансових ринків	Недостатній розвиток вн. попиту; наявність значних акумульованих фінансових ресурсів; наявність передових технологій; матеріально-технічна база	Стабільний попит на продукцію; значний потенціал ринку; значна глибина та широта ринків	Значний потенціал зростання ринків; значний потенційний обсяг ринків збуту; активний інтеграційний процес країн, що розвиваються; високі темпи економічного зростання
Витрати виробництва	Невисокі витрати на робочу силу; низька кваліфікація робочої сили	Добре розвинута інфраструктура; скорочення транзакційних та логістичних витрат	Інфраструктура, що активно розвивається
Умови ведення бізнесу та державна політика	Державне управління великими інвестиціями за кордоном;становлен	Отримання іміджевих бенефіцій; стійка	Довготривалі економічні зв'язки з країнами регіону; досить низька конкуренція;наявніст

	ня китайських брендів;необхідність отримання додаткових прибутків та ресурсів	правова система щодо захисту інвестицій	ь інф. щодо ведення бізнесу в країні;спрямованість державної політики на залучення інвестицій

Китайські компанії зосереджують своє виробництво на території країни – через наявність досить дешевих трудових ресурсів та матеріально-технічної бази, водночас зарубіжні активи в більшості випадків складаються з торгових представництв, відділів розробки та проектування.

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що існують основні фактори, що забезпечують інтернаціоналізацію бізнесу корпорацій провідних країн регіону Східної Азії. Серед них можна виділити фактори, пов'язані з демографією та економікою. Сприятливі умови ведення бізнесу в інших країнах, передусім в країнах, що розвиваються та інших розвинених країнах Східної Азії, та загалом Південно-Східного регіону, сприяють міжнародному бізнесу компаній країн Східної Азії, але також вони зосереджують половину своїх активів саме у своїх країнах, тим самим підтримуючи рівень економічного зростання національних економік, рівень зайнятості та обсяг споживання.

УДК 314.15(430)"20"
Дєдков М. В.[1], Карпенко Д. Г.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ У ФРН НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Протягом багатьох десятиліть Німеччина залишалася досить привабливим місцем для мігрантів з різних кризових регіонів світу. Але такого напливу, як в 2015 році, ще не траплялося в сучасній історії німецької держави, уряд був змушений вжити екстрених заходів. Ця ситуація вкрай складна, так як прибували до Європи в більшості своїй - жертви війни на своїй Батьківщині. Однак, по прибуттю в європейські країни, вони знову стикаються з «війною», вже не фізичною, а моральною - у багатьох країнах Європейського Союзу спостерігалося «цькування» мігрантів. Так, в 2015 році кількість злочинів, скоєних на ґрунті ненависті до мігрантів, зросла вдвічі в порівнянні з 2014 роком. Влада розміщувала біженців в спортивних залах при школах, переобладнаних під тимчасове житло для мігрантів. У поспіху

приймалися і різні зміни в міграційному законодавстві Німеччини. Те, що відбувалося в країні можна лише описати як суцільний хаос.

У 2018 році було витрачено близько 23 мільярдів євро на інтеграцію біженців, що знаходяться на території ФРН, та на подолання причин виникнення міграції у країнах-донорах. Влада намагалася поліпшити умови проживання людей, які потребували негайного притулку, та важливо було забезпечити їх всім необхідним для нормального життя. Федеральні землі, які опікувалися питаннями інтеграції, отримали з державного бюджету 7,5 мільярдів євро. Тим часом про гарну інтеграцію біженців говорить і офіційна статистика Федерального агентства з праці. Провчившись рік на курсах німецької мови, більшість молодих біженців опановують її в достатній мірі для того, щоб проходити професійну підготовку. На 2018 р. у Німеччині були працевлаштовані понад 300 вихідців з восьми основних країн походження біженців: Сирії, Афганістану, Еритреї, Іраку, Ірану, Нігерії, Пакистану і Сомалі. Це на 88 тисяч більше, ніж роком раніше. Більшість працюючих біженців (238 тисяч) відраховували внески в каси соціального страхування. Канцлерка ФРН Анґела Меркель неодноразово підтверджувала, що досі вважає правильним своє рішення у 2015 році відкрити кордони країни для сотень тисяч біженців, переважно з мусульманських країн, мотивуючи його гуманітарною необхідністю.

Населення ФРН дуже по-різному реагує на ситуацію, яка склалася з появою великої кількості біженців. Деякі вважають, що це було хибне рішення, яке зараз негативно відображається на країні. Інші ж дотримуються думки, що ця ситуація не є критичною, і готові підтримувати уряд в бажанні допомогти мігрантам. З'явилося багато поручителей, які є посередником між державою і третьою особою. З моменту підписання офіційного паперу про поруку він несе фінансову і юридичну відповідальність. Радикально налаштовані німці вважають, що з приїздом біженців до Німеччини, іслам починає проникати в їхню країну, змінюючи її внутрішній і зовнішній вигляд. Експерти припускають, що така думка, перш за все, пов'язана з політикою певних партій і людей, які свідомо розпалюють ненависть в країні.За перші шість місяців 2019 року влада ФРН депортували з країни 11 496 мігрантів, яким було відмовлено в наданні притулку. Цей показник трохи нижче цифри за перше півріччя 2018 року, коли з Німеччини було вислано 12 261 осіб. Найчастіше депортували громадян Албанії, Сербії, РФ, Грузії і Нігерії. Крім того, 6905 нелегальних мігрантів були зупинені на кордоні ФРН при спробі в'їхати в країну. Ще 1525 чоловік вислали з країни після того, як вони нелегально перетнули кордон. Федеральна поліція Німеччини в першому півріччі 2019 року не змогла здійснити заплановану депортацію більш ніж 15 тисяч біженців. У 15 509 випадках план провалився ще на етапі передачі мігрантів поліції. За той же період 6786 нелегалів залишили

Німеччину добровільно, отримавши передбачену в таких випадках фінансову допомогу. За даними на 30 червня, в Німеччині перебували 246 737 осіб, яким було видано офіційний висновок, що зобов'язує їх покинути країну. При цьому 191 117 осіб з цього числа отримали відстрочку в депортації в зв'язку з її неможливістю на даний момент.

Отже, Німеччина була і залишається серед інших країн ЄС такою країною, де біженці отримали чи не найбільш сприятливе ставлення до себе. Дуже суттєво, що позитивне ставлення до біженців існує на місцевому, муніципальному, рівні. Це яскраво було засвідчено і на початку 2020 р., коли коаліція десятків німецьких муніципалітетів звернулася до федерального уряду з вимогою дозволити переселення біженців, врятованих на Середземному морі.

УДК 339(477)
Дєдков М. В.[1], Кириченко І. С.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

Спробуємо окреслити зовнішньоекономічний потенціал України на базі порівняння відповідних показників нашої держави та Республіки Польща.

Україна посідає одне з провідних місць в Європі по кількості мінеральних ресурсів. Натомість відчувається загальний дефіцит водних, гідроенергетичних, лісових ресурсів. Польща багата на корисні копалини. За запасами мідної руди та самородної сірки, кам'яного вугілля вона займає одне з перших місць у світі, за запасами бурого вугілля, кухонної солі, поліметалів, будівельної сировини — одне з перших місць у Європі.

В Україні багато підприємств мають застарілі, дуже зношені, а то й зруйновані основні виробничі фонди, які потребують оновлення або ж демонтування. У Польщі ситуація протилежна, сучасні виробничі фонди не дозволяють їм втрачати свої позиції у виробництві продукції.

Потенціал альтернативної енергетики: Україна робить упор на розвиток альтернативної енергетики, щоб стати повністю енергетично незалежною. Польща також тільки розвиває відновлювальну енергетику, поступово зменшуючи частку шкідливої для довкілля вугільної енергетики.

Україна має близько 600 млрд. кубометрів доведених запасів газу, але держава розробляє лише 3,5 % із них. Україна не може забезпечити себе нафтою з діючих нафтогазоносних районів. Польща також не може забезпечити себе нафтою та газом, але зосереджується на інтенсифікації

видобутку та модернізації виробничої інфраструктури у нафтогазоносних районах.

Фінансові можливості України поки що дуже скромні. Річний державний бюджет країни менший, аніж бюджети окремих міст розвинених країн Заходу. Велика кількість українських підприємств є фінансовими боржниками або перебувають на межі банкрутства, а значна кількість громадян країни отримують доходи, нижчі від встановленого прожиткового мінімуму.

Багато фінансових операцій відбувається поза легальними рамками економіки, встановленими законодавством. Підприємства Польщі розвиваються, польські громадяни отримують доходи в 4 раза вищі аніж українські. За державним бюджетом Польща займає 39 місце (Україна на 20 місць нижче).

Відсоток працездатного населення у країн однаковий, але ВВП Польщі у 5 раз більший за український. Все це завдяки членству у Європейському Союзі, яке відкрило їм доступ до ринків Європи. Хоча Україні і допомагають мігранти але дохід на душу населення у Польщі вищий.

Україна отримує частку доходів з-за кордону, у нашому випадку – це перекази українських заробітчан. Мігранти з Польщі так само залучають у країну додаткові гроші, але у більшому обсязі.

Польща краще витримує кризи, ніж Україна, тому що вона виробляє менше сировини та більше конкурентоздатної продукції. Завдяки цьому вона має великі резерви (23,3 млрд. дол.). Ще у 2016 році Польща, як і Україна, мала негативне сальдо зовнішньої торгівлі, але змогла змінити ситуацію завдяки попиту на польські товари в ЄС.

Проведений аналіз переконливо свідчить, що зовнішньоекономічний потенціал України має реалізовуватися у напрямку докорінної перебудови структури зовнішньої торгівлі, наполегливого та цілеспрямованого формування такої структури, зокрема товарного експорту, в якому провідну роль відіграють не сировинні позиції, а товари з високою доданою вартістю, вироблені із застосуванням найновіших технологій. Це дозволить збільшити експортну виручку, отже швидше подолати перманентну проблему зовнішньої заборгованості, дозволить також ощадливо ставитися до природно-ресурсного потенціалу країни, зберегти довкілля для майбутніх поколінь українців.

УДК621.039(477-73)
Дєдков М. В.[1], Намінас Ю. С.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФз – 219 НУ «Запорізька політехніка»

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА «WESTINGHOUSE ELECTRIC» НА РИНКУ ЯДЕРНОГО ПАЛИВА

Вестінгауз Електрик (англ. WestinghouseElectricCompany) – японо-американська електротехнічна і ядерно-енергетична компанія. Її заснував винахідник, промисловець і підприємець Джордж Вестінгауз у 1886 році [1].

На початку XXI ст. «Вестінгауз» займається проектуванням енергоблоків АЕС. Це провідна світова компанія з виробництва ядерних реакторів з водою підтиском і киплячих реакторів. Також «Вестінгауз» – один з лідерів виробництва палива для АЕС (близько 20 % всіх світових поставок реакторного палива) – тепловиділяючих збірок (ТВЗ). Разом з тим як велика транснаціональна корпорація «Вестінгауз» контролює до 50 % всіх комерційних енергоблоків світу. «Вестінгауз» тісно пов'язана з виробництвом ядерної зброї, поставляючи механічне обладнання для атомних заводів.

У даний час близько 75 % світового ринку ядерного палива (річний оборот якого складає понад 35 мільярдів доларів США), поділено між трьома компаніями світового рівня: американо-японською «Вестінгауз» (31 %), французькою Areva (27 %) і російською ТК «ТВЕЛ» (17 %) [1].

Компанія «Вестінгауз» працює на українському ринку з 1992 року і сьогодні є єдиним, альтернативним Росії, постачальником ядерного палива для українських атомних електростанцій. Робота «Вестінгауз» в Україні розпочалася з надання послуг з модернізації систем безпеки українського парку реакторів.

У 1996 році Міністерство енергетики США та Міністерство енергетики України на основі Міжурядової угоди в галузі атомної енергетики затвердили проект кваліфікації ядерного палива для України. Організацією для виконання робіт за проектом зі сторони США стала компанія «Вестінгауз».

З 1999 року Westinghouse та Науково-технічний комплекс «Ядерний паливний цикл» ННЦ ХФТІ мають спільний науково-технічний проект, що здійснює підготовку фахівців за стандартами ЄС та США, а також розробляє продукти спеціально для українського ринку. У рамках проекту в ННЦ ХФТІ був створений Центр проектування активних зон (ЦПАЗ), фахівці якого пройшли підготовку з методології та освоєння кодів проектування і обґрунтування безпеки ядерного палива та активних зон, які застосовувались компанією «Вестінгауз» [1].

Westinghouse є одним з двох постачальників палива для України, починаючи з 2005 року, коли перші шість збірок були завантажені в третій енергоблок Південно-Української АЕС.

У період з 2010 до 2014 рр. з початком каденції проросійського президента України Януковича у діяльності компанії «Вестінгауз» почались проблеми. Тодішня проросійська влада України через галузевий Регулятор почала створювати штучні перепони, висуваючи нові вимоги і перешкоджаючи виконанню контракту 2008 р. Деякі експерти характеризували ці дії державної влади як витіснення «Вестінгауз» з України в інтересах Росії, що було сприянням монополізації Росією ринку ядерного палива України та підривом політики диверсифікації, яка послідовно проводилася попередніми урядами України протягом 15 років [1].

У 2013 році проросійський уряд Азарова переглянув Енергетичну стратегію України, прибравши з неї будь-які згадки і про компанію «Вестінгауз», і про диверсифікацію джерел постачання ядерного палива, як таку.

Проте після повалення проросійського режиму Януковича, у 2014 році контракт на постачання американського палива в обсязі для 3-х енергоблоків ВВЕР-1000 був подовжений урядом Яценюка до 2020 року, а у вересні Держатомрегулювання України дозволила поставку модернізованого ядерного палива ТВЗ-WR для 3-го енергоблоку Південно-Української АЕС. Наприкінці грудня 2014 року компанія «Westinghouse Electric Company» та ДП НАЕК «Енергоатом» підписали договір про розширення постачань ядерного палива на АЕС України до 2020 року. За деякими даними, мова йде про можливість експлуатації палива Westinghouse на всіх блоках ВВЕР-1000, окрім ЮУАЕС-1, де використовується паливо іншої конструкції.

У 2017 році президент регіону ЕМЕА Люк Ван Галле, наголошуючи на важливості диверсифікації джерел постачання палива для європейських країн, зазначив: «Компанія «Вестінгауз» бачить себе партнером України, а не просто інвестором та постачальником. Ми з нетерпінням очікуємо подальшого поглиблення співпраці між нами для зміцнення енергетичної безпеки і підвищення ефективності України.

У серпні 2018 року «Вестінгауз» та «Вестрон» встановлювали на енергоблоці № 4 ЗАЕС систему аварійного та післяаварійного моніторингу для контролю параметрів безпеки і стану систем реакторної установки. Система являє собою програмно-технічний комплекс, який забезпечує функції аварійного та поставарійного моніторингу при будь-яких початкових подіях, що враховуються проектом, а також при запроектних аваріях. До працездатності і надійності даного обладнання пред'являються жорсткі вимоги. Системи ПАМС вже введені в експлуатацію на енергоблоках № 1 і № 2 ЗАЕС. Проект здійснено в рамках реалізації заходів Комплексної

(зведеної) програми підвищення безпеки. До 2020 року системи ПАМС будуть встановлені на всіх енергоблоках Запорізької АЕС.

2 вересня 2019 року було підписано заяву між Енергоатомом і Westinghouse. У ній йдется про те, що Компанія Westinghouse Electric залучить свій досвід технологій та виробництва палива для реакторів типу ВВЕР, а НАЕК «Енергоатом» надаватиме підтримку з регуляторних та експлуатаційних аспектів потенційного майбутнього постачання палива виробництва Westinghouse для українських реакторів ВВЕР-440 [3].

«Енергоатом» - єдина в світі компанія, якій вдалося реалізувати проект з диверсифікації ядерного палива для реакторів радянського зразка типу ВВЕР-1000. На сьогодні, ядерне паливо виробництва Westinghouse експлуатується на енергоблоках № 2, № 3 Південно-Української АЕС та № 1, № 3, № 4, № 5 Запорізької АЕС. Президент Енергоатому наголосив на ключовій ролі «Вестінгауз» у диверсифікації джерел постачання ядерного палива та зміцненні незалежностіУкраїни.

З 2021 року «Вестінгауз» розпочне постачати паливо на енергоблок № 3 Рівненської АЕС.

Окрім постачання ядерного палива на АЕС України, «Вестінгауз» залучений до реалізації таких проектів: 1) Локалізація виробництва компонентів для паливних збірок. 2) Підвищення рівня безпеки АЕС. 3) Збільшення потужності і ефективності АЕС. 4) Енергетичний міст "Україна-ЄС" [1].

Виробництво комплектуючих (головок і хвостовиків) для паливних касет Westinghouse буде розгорнуто на потужностях українського підприємства «Атоменергомаш».

Відвантаження для української АЕС тисячної збірки палива Westinghouse є визначною подією в багаторічному співробітництві Енергоатома та Westinghouse, адже успішна реалізація нової енергетичної стратегії до 2035 року неможлива без диверсифікації постачання ядерного палива [2].

Також «Вестінгауз» є акціонером ТОВ "Вестрон" (Харківська інженерна компанія), яка багато років займається системами АСУТП і працює як для вітчизняних, так і для зарубіжних АЕС в Іспанії, Англії, Японії та Південній Африці.

Численні офіційні перевірки в Україні протягом багатьох років доводять, що безпечне та ефективне використання палива «Вестінгауз» на українських АЕС проходить точно у відповідності до його технічних характеристик; при цьому не виявлено жодних відхилень у роботі палива. Якість шведських паливних збірок «Вестінгауз» вища, ніж у російських збірок компанії ТВЕЛ, при нижчій вартості збірок «Вестінгауз».

Отже, співробітництво між компаніями Енергоатом та Вестінгауз є достатньо тривалим, та продовжується на даний момент, адже це найбільш вигідний шлях постачання атомного палива для України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Westinghouse electric. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Westinghouse_Electric

2. Ядерна енергетика України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/D%D0%B8

3. Енергоатом та Westinghouse продовжать працювати над впровадженням передових технологій палива. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.atom.gov.ua/ua/press_centr-19/novini_kompanii-20/p/energoatom_ta_westinghouse_prodovzat_pracuvati_nad_vprovadzennam_peredovih_tehnologij_paliva_dla_reaktoriv_vver-45315

УДК 338.1(520)

Дєдков М. В.[1], Левада В. В.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

ЯПОНСЬКЕ «ЕКОНОМІЧНЕ ДИВО»

Після підписання акту про капітуляцію Японії (2 вересня 1945 р.) американці розпустили збройні сили Японії. За статтею 9 нової Конституції (листопад 1946 р.), Японія відмовлялася від війни як суверенного права нації, а також від загрози або застосування збройної сили як засобу розв'язання міжнародних суперечок.

Концепція Сігеру Йосіда (1946 р.) післявоєнного розвитку Японії також сприяла економічному успіху. Основна суть доктрини – відновлення та посилення позицій Японії у міжнародній торгівлі. Енергію японського народу слід направити на розбудову економіки, використовуючи дешеву привізну сировину, а зовнішню політику проводити під захистом США.

Американська окупаційнавлада провела в країні цілий ряд важливих перетворень, які значною мірою сприяли розвиткові японського суспільства і господарства. Було розпущено збройні сили, встановлено демократичні свободи, запроваджено загальне виборче право, сформовано парламент, уряд, прийнято конституцію.

У середині 60-х рр. XX ст. японський парламент прийняв резолюцію, яка проголошувала «**три неядерні принципи**» — не виробляти ядерної зброї, не володіти нею, не розміщувати її на власній території.

Для перетворення Японії на економічно могутню державу урядом було зроблено ряд послідовних кроків.

Здійснено прогресивні реформи:

Розпущено найбільші монопольні концерни; реформу податкової системи (зменшені податки на підприємницьку діяльність).

Встановлено твердий обмінний курс єни; Наприкінці 1940-х — на початку 1950-х років за рекомендацією Дж. Доджа здійснили радикальну бюджетну реформу: ввели принцип збалансування статей і бездефіцитності держбюджету, обмежили надання збитковим підприємствам субсидій, взяли під контроль грошову емісію, призупинили виплату компенсації військовим заводам за конверсію, стабілізували заробітну плату, встановили державний контроль за цінами, впровадили єдиний фіксований валютний курс. Ці заходи дали змогу придушити інфляцію.

Земельну реформу (держава викупила у поміщиків і продала селянам 80 % сільськогосподарських угідь, це привело до скорочення частки населення, зайнятого у сільському господарстві з 48 % до 8 % на сучасну пору). Земельна реформа 1947—1949 рр. мала буржуазний, антифеодальний характер — викуп державою поміщицьких земель і продаж її орендарям-селянам.

Впроваджено трудове законодавство: встановлено восьмигодинний робочий день, обумовлено охорону праці, систему оплачуваних відпусток.

Реформовано освіту: запроваджено 12-річний термін навчання у середній школі, з шкільних программ вилучені матеріали, пов'язані з ідеологією мілітаризму, запроваджено спільне навчання хлопчиків та дівчаток. Японське керівництво обрало правильну стратегію, воно почало вкладати кошти у розвиток розумового потенціалу населення.

Відбувалося активне становлення нових галузей промисловості та технічне переозброєння старих. Японська металургія досягла найвищих у світі показників ефективності. Завдяки цьому виплавка чавуну зросла у 7 разів, а сталі — у п'ятеро. Японія наприкінці 70-х років перетворилась на один з найпотужніших світових центрів металургії.

Розмах конкурентної боротьби змушував японські фірми постійно вдосконалювати технологічні процеси, запровадити перспективне конструювання, використовувати найновіші, у першу чергу американські винаходи, започаткувати електронну промисловість.

Критерієм гідності у японському суспільстві визнавалося ставлення до праці і навчання. Кожен японець прагнув стати висококваліфікованим фахівцем.

Японці запровадили систему **довічного** найму. Фірми самі шукають собі робітників, дбають про постійне підвищення їх кваліфікації, про умови відпочинку і добробут. У суспільстві перехід робітника на іншу фірму

сприймається осудливо. Дуже ефективною виявилася в Японії система пожиттєвого найму на роботу (патерналізму), за якою платня щорічно зростає і залежить від віку і стажу. Фірми дбають про постійне підвищення кваліфікації робітників, їх добробут і відпочинок. Перехід робітника в іншу фірму — рідкісне явище і сприймається з осудом. Японські робітники працюють інтенсивніше, за нижчу платню, у них довший робочий день, тиждень. Це впливає на зниження собівартості продукції, її ціну.

У промисловості Японія взяла курс на використання **дешевої сировини** та вивіз до розвинених країн готової продукції, з 1980—х років — на експорт технічних проектів та технологій.

Успіх значною мірою було забезпечено завдяки адаптованості японської моделі до зміни внутрішніх і, особливо, зовнішніх умов. Сприяла цьому постійна структурна перебудова всієї економіки. Докорінна перебудова структури всієї економіки наприкінці 1970-х років була викликана насамперед кризою 1974—1975 рр.

Основні напрями перебудови були такі: забезпечення пріоритету наукомісткого виробництва, яке не потребує великих затрат сировини, енергії, робочої сили, скорочення енергомісткого виробництва, реконструкція галузей промисловості, продукція яких особливо постраждала від зарубіжної конкуренції.

Економічне зростання передбачає наявність джерел інвестицій. Для Японії це були переважно внутрішні джерела. Частково допомогли американці, відмовившись від значної частини репарацій, наситивши у 50-х роках замовленнями на обслуговування американської армії під час війни в Кореї, а пізніше надавши науково-технічну допомогу.

Пошук внутрішніх джерел інвестицій привів до створення механізму стримування споживання та перекачування національного доходу в інвестиційну сферу.

Завдяки цим та деяким іншим чинникам, Японія досягнула передових рубежів у світі і перетворилася в один із світових центрів. На сучасному етапі Японія є одним із трьох центрів сучасного ринкового світу поряд із США та Західною Європою. Наприкінці 70-х років на американському ринку було 40 % японських автомобілів, 16 % прокату чорних металів, 30 % радіоприймачів і магнітофонів.

Частка Японії у світовому валовому продукті в середині 80-х років сягнула 10 %. Середньорічні темпи приросту виробництва були найвищими у світі – 4,1 %. Сьогодні Японія — економічно квітуча, демократична, миролюбна держава.

УДК 342.537.91(7/8) ТРАМП
Дєдков М. В.[1], Худяк Є. М.[2]
[1] канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 сп НУ «Запорізька політехніка»

ІМПІЧМЕНТ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Розслідування у справі про імпічмент президента США Дональда Трампа було ініційовано 24 вересня 2019 року спікером Палати представників Конгресу США Ненсі Пелосі. Розслідування, що передує офіційному оголошенню імпічменту, було розпочато у зв'язку з заявою анонімного інформатора, який стверджував, що президент Трамп в липні 2019 року чинив тиск на президента України Володимира Зеленського у власних особистих і політичних інтересах — а саме, з метою схилити українську владу до розслідування причетності до корупційних схем Гантера Байдена, сина колишнього віцепрезидента Джо Байдена, в обмін на фінансову і військову допомогу. Крім того Трамп звинувачував не Росію, а Україну у втручанні в президентські вибори в США у 2016 році й вимагав від Зеленського відповідного розслідування.

Розмови про імпічмент почалися ще до того, як Трамп вступив на посаду. Перші проєкти резолюцій щодо імпічменту були розроблені членами Палати представників. У грудні 2017 року пропозиція щодо голосування з питання про імпічмент була відхилена у Палаті представників, що тоді контролювалася республіканцями.

Демократи, які отримали контроль над Палатою представників у результаті виборів 2018 року, почали проти Трампа нове антикорупційне розслідування.

У вересні 2019 року в США вибухнув черговий політичний скандал, на цей раз пов'язаний із звинуваченнями президента Трампа у зловживанні своїми повноваженнями з метою отримання компрометувальних матеріалів проти опонента на майбутніх президентських виборах 2020 року — Джо Байдена, колишнього віцепрезидента США, в обмін на надання Україні фінансової і військової допомоги.

Як стало відомо, в період з травня по серпень 2019 року президент США Дональд Трамп і його особистий адвокат Руді Джуліані намагалися переконати оточення новообраного президента України Володимира Зеленського і його самого відновити розслідування діяльності Гантера Байдена. 25 липня між Трампом і Зеленським відбулася телефонна розмова, в ході якої Трамп особисто попросив Зеленського посприяти розслідуванню корупційних зв'язків сім'ї Байденів і передати отримані дані його команді.

8 жовтня Білий дім повідомив спікера Палати представників Ненсі Пелосі, а також голів трьох комітетів Палати представників, що не збирається співпрацювати з ними в рамках процедури імпічменту президента Трампа.

Ненсі Пелосі заявила, що відмова Білого дому співпрацювати з конгресменами під час процедури імпічменту президента США Дональда Трампа — зрада демократії, а дії Трампа «загрожують нашій національній безпеці, порушують нашу Конституцію і підриває чесність наших виборів». За її словами, Білий дім намагається приховати тиск адміністрації США на інші країни з метою схилити їх до втручання у вибори 2020 року

З огляду на те, що необхідних ресурсів для оголошення Дональду Трампу імпічменту в Конгресі США у демократів немає, його відставка була практично виключена.

Проте сама процедура імпічменту буде використана демократами для ослаблення його політичних позицій і створення умов для того, щоб Дональд Трамп програв вибори майбутнього року і в січні 2021 року після складення присяги в Білий дім в'їхав новий, демократичний президент.

Демократи голосували за звинувачення Трампа за двома статтями, республіканці висловилися проти.

Комітет з судових питань Палати Представників Конгресу США більшістю голосів підтримав пред'явлення президенту Дональду Трампу звинувачень за двома статтями: у зловживанні президентською владою і в перешкоджанні розслідуванню Конгресу щодо імпічменту.

Згідно з доповіддю, Трамп підозрюється в підкупі, хоча цей злочин не фігурує в якості обвинувальної статті в рамках імпічменту.

Говорячи про підкуп, демократи мають на увазі тиск Трампа на президента України Володимира Зеленського з метою отримати компромат на свого можливого конкурента на виборах 2020 року Джо Байдена. Апогеєм цього тиску з метою підкупу була телефонна розмова президента Трампа і президента Зеленського, в якому він просив почати розслідування справи Burisma і власне, утримання оборонної допомоги для потреб України в розмірі $ 391 млн.

Конгрес США проголосував за передачу статей імпічменту президента в Сенат.

Голосування про передачу статей звинувачення в Сенат пройшло майже через місяць після того, як Палата представників оголосила імпічмент президенту Сполучених Штатів.

Результати голосування не стали несподіванкою: за передачу в верхню палату статей звинувачення проголосували всі демократи, за винятком представника штату Міннесота Колліна Пітерсона. Проти - все без винятку республіканці в Палаті представників, так що підсумковий "рахунок" склав 228 голосів проти 193.

16 січня, Сенат США офіційно почав судовий розгляд у справі про імпічмент президента Дональда Трампа. Це сталося після того, як дві статті звинувачень на адресу президента представили сім уповноважених Палати представників, які передали колегам текст звинувачень на адресу Трампа.

Ці сім конгресменів Палати представників, яких в американській пресі називають "менеджерами" з імпічменту, виступатимуть на процесі в якості прокурорів, а сенатори будуть присяжними.

Сенат США проведе фінальне голосування щодо імпічменту президента Дональда Трампа 5 лютого. Більшість вирішила, що наявних матеріалів та свідків достатньо.

«Більшість у Сенаті дійшла висновку, що численні свідки та понад 28 тисяч сторінок документів, які вже залучені у якості доказів, є достатніми для того, щоб судити про звинувачення, висунуті "менеджерами з імпічменту" від Палати представників», – заявив лідер Республіканської більшості у Сенаті Мітч Макконнел.

У середу, 5 лютого, Сенат США поставив крапку в імпічменті президента США Дональда Трампа: сенатори виправдали американського лідера по обох пунктах звинувачення.

По кожному з звинувачень Сенат голосував окремо: імена 100 сенаторів зачитували за алфавітом, кожен мав піднятися і вголос озвучити свій вердикт щодо президента – «винен» або «не винен».

Зрештою за першим звинуваченням за виправдання Трампа проголосували 52 сенатори, а проти такого рішення – 48. Демократи звинуватили президента одноголосно.

За другим звинуваченням невинним президента визнали 53 людини, винним – 47.

Таким чином, Дональд Трамп залишається при владі та напевно візьме участь у президентській кампанії 2020 року.

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

УДК 82.085:34(075.8)
Онуфрієнко Г. С.
д-р філос. у філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АКТУАЛІТЕТИ РИТОРИЧНОГО ВИМІРУ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мовна комунікація як універсальний інструмент життєдіяльності соціуму в цілому і професійних дискурсів й індивіда зокрема є об'єктивно складною комплексною проблемою, наукове вивчення якої зумовлене і різними ракурсами дослідження (наприклад, функційним, системно-структурним, компаративним), і контекстами різних гуманітарних та соціальних наук (риторики, лінгвістики, логіки, етики, соціоніки, естетики, соціології, психології, конфліктології, педагогіки), і концептами сучасних теорій (зокрема, рольової поведінки, ритмів мозкових хвиль) та усталених парадигм (наприклад, лексико-граматичної в різних природних мовах), і національними та гендерними особливостями комунікаторів, і самими завданнями й метою здійснюваного аналізу. Останніми десятиліттями в умовах глобалізації світу вербальну комунікацію оцінюють у загальногуманітарному сенсі (Зарецька О., Маслова В., Михальська Г., Яшенкова О.), визначають місце і роль національної риторичної парадигми у світовій логосфері (Барт Р., Вежбицька А., Сопер П., Томан І.), аналізують її еволюційний контекст в різних дискурсах у сучасному публічному форматі (Бацевич Ф., Космеда Т., Онуфрієнко Г., Партико З., Почепцов Г., Сагач Г., Щербакова О.). Мета цього дослідження – окреслити і вмотивувати найважливіші риторичні пріоритети комунікації в сучасних фахових дискурсах відповідно до завдань виконуваної кафедральної НДР «Мовна комунікація у часопросторі і професійному дискурсі» (НУ «Запорізька політехніка», 2018 – 2021).

Розуміння мовної комунікації як пришвидшеного обміну інформацією, тобто новими знаннями, достовірними даними, об'єктивними результатами, логічними висновками, підтвердженими експериментами, доведеними гіпотезами, а риторики як лінгвокультурологічної науки про ефективне / конструктивне і переконливе / доказове спілкування [4] дозволяє обґрунтувати сутність й ієрархію взаємопов'язаних атрибутів риторичної платформи сучасної професійної комунікації. Оскільки інформація – обов'язковий носій і невід'ємний атрибут професійної комунікації, медіа та соціальних мереж, то найпершим з актуалітетів риторичного виміру повідомлюваного є і має бути інформаційна «гігієна» (достовірність, якість,

повнота, актуальність, відповідність цілям і завданням конситуації), яка корелює з поняттєвістю, що вербалізована термінами як мовними знаками спеціальних понять та їх дефініціями. Втім, у професійних колах нині спостерігається не тільки чимало випадків псевдоінформування (наприклад, замість конкретних і достовірних аргументів використання словосполучень на кшталт “на мою думку”, “я вважаю, що…”, “переконаний у тому, що…”; приписування загальновідомому чи такому, що фактично відоме у вузьких колах і раніше, ознак нового тренду, нових висновків і результатів; привласнення чужих ідей, результатів здобутків замість об’єктивних даних про їх автора), але навіть і дезінформування як способів психологічно-маніпулятивного впливу задля введення слухачів / співрозмовників в оману (наприклад, поширення неправдивого як нібито правдивого, зокрема, у вигляді вигаданих результатів, опитувань, оцінювань, відгуків, висновків; свідомо безвідповідальне спотворення цитат; сфальшовані статистичні дані; упереджений виклад фактів; прямий плагіат; викривлення сутності принципово важливих та / або базових термінів і їх дефініцій; наведення не повністю достовірного; інсценізація подій; академічна недоброчесність; приховування професійних досягнень інших; підміна понять; звуження чи розширення теми комунікації для провокування або маніпулятивне переформатовування результатів її вивчення тощо). Унаслідок відсутності чи недостатності інформаційної “гігієни” в комунікації як окремих індивідів, так і мікросоціуму обов’язково виникатиме, з одного боку, потреба ідентифіковувати факти, а з іншого – постане необхідність протидії тому, що заважає або, спотворюючи інформацію, навіть руйнує професійне спілкування – інструмент активного функціонування продуктивного колективу. Дезінформування, дедалі все більше і частіше непокоячи суспільство, маніфестується й такими негативними явищами, як тролінг та мобінг (кібермобінг, сендвіч-мобінг, босинг, десигналізаційний, відбірковий), що вимагає залучення для їх нейтралізації достатнього превентивного ресурсу, закріпленого й на законодавчому рівні [1].

Інформаційна «гігієна» професійного спілкування є платформою наступного актуалітету риторичного виміру вербальної комунікації – доказовості істинності / правдивості повідомлюваного, що дозволяє досягти другої мети в процесі обміну інформацією комунікаторами: переконати достатньою кількістю й достовірністю наведених аргументів, цитацій, статистичних і соціологічних даних тощо. Доказовість повідомлюваного, як й інформаційна «гігієна», передбачає активне й коректне відповідно до дефініцій використання мовних знаків спеціальних понять, як-от: однослівних термінів, складених термінів, термінів-словосполучень, абревіатур. Плутанина в термінах, переважно таких, що є паронімами (наприклад, *компетенція* і *компетентність*), або нічим не вмотивована

підміна чи ототожнення понять (використання як взаємозамінних різних понять, зокрема, *терміни-словосполучення* і *лексико-граматичні конструкції*, *складені терміни* і *терміни-словосполучення*) є проявом небезпечного дезінформування в професійній комунікації. Обмін інформацією неможливий не тільки без термінів, що є «вербальними маяками» повідомлюваного, окреслюючи тематичний коридор і параметри поняттєвості, але й без фахово маркованих лексико-граматичних конструкцій та усталених зворотів (наприклад, у юридичній комунікації: *на розгляд суду, завдати шкоди,запобігати злочину, ігнорувати судове рішення, по суті справи, у межах юрисдикції, у позасудовому порядку)*. Розуміння лексико-граматичних конструкцій (здебільшого віддієслівних, іменникових, прикметникових, порівняльних) як інтегральної єдності лексичних та граматичних одиниць, які, сукупно не позначаючи спеціальне поняття, допускають зміну одного з компонентів / слів, що і призводить до зміни іншого / інших у повідомленні. Терміни-словосполучення – це цілісний, хоча й гетерогенної архітектоніки, термінологічний знак поняття, що має чітко визначену й прийняту в академічній науці дефініцію. Проте і терміни, і лексико-граматичні конструкції – це обов'язкові складники інформації, а тому їх знання і вправне використання фахівцями засвідчує мовнокомунікативну компетентність галузевого спеціаліста. Усвідомлення цього покладає на лінгвістичні кафедри у ЗВО невідкладні завдання щодо розроблення новаційних лінгводидактичних матеріалів, у яких зібрано не тільки терміни спеціальності студентів, але й найуживаніші / високочастотні лексико-граматичні конструкції мови їх фаху як готові фрагменти для забезпечення наукової [3, с. 153-154, 193-204, 255-256, 294-301] і професійної [2] комунікації.

За сучасних умов небезпечного «свята вербальної свободи» особливе навантаження серед актуалітетів риторичної складової фахової комунікації в усіх без винятку дискурсах припадає на її етико-естетичний ресурс, забезпечуваний професійною / корпоративною етикою інформування на трьох його рівнях: *зміст* (достовірність фактажу; відповідальність за інформацію; фахова доброчесність комунікаторів; абсолютна точність у використанні термінів та їх дефініцій; коректність у наведенні прикладів; переконливість і самостійність висновків; достатній (якщо не повний) ступінь аргументованості / обґрунтованості); *архітектоніка* (логічність взаємозв'язку та обсягів кожної з обов'язкових структурних його частин; повна узгодженість між темою / проблемою, метою її вивчення та висновками / результатами, темпоральна регламентованість); *мисленнєва вишуканість* й *мовленнєва довершеність* (вербальна маніфестація культури мислення, культури обміну знаннями та поглядами, культура висловлювання в монологах, діалогах, полілогах, дискусіях, дебатах, «круглих столах»,

презентаціях; мовленнєва «самодисципліна», повна відповідальність комунікаторів за все сказане).

Таким чином, риторичний вимір сучасної професійної комунікації в її різноманітних колективних формах зумовлений розумінням сутності інформації та завдань інформування, дотриманням законів організації мисленнєво-мовленнєвої діяльності комунікаторів, принципів кооперації у фаховій сфері, вимог доброчесності і теперішніх потреб цивілізованого спілкування та сфокусований на тріаді взаємопов'язаних актуалітетів, а саме: інформаційній «гігієні», переконливості / доказовості тверджень, етико-естетичному ресурсі повідомлюваного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Маніфестація тролінгу і мобінгу в професійних відносинах як чинник контрпродуктивності колективу [Текст] / Г. С. Онуфрієнко // Суспільство і особистість в сучасному комунікаційному дискурсі: ІІ Всеукр. наук.-практ. конф.: зб. матеріалів. – Запоріжжя, НУ ЗП, 8-10 квітня 2020. – Запоріжжя: НУ ЗП, 2020. – 4 с.

2. Онуфрієнко, Г. С. Навчальний російсько-українсько-англійський словник термінолексики кримінального та кримінально-процесуального права з мовнокомунікативними завданнями [Текст] / Г. С. Онуфрієнко, Н. В. Руколянська, Г. О. Хацер / За заг. ред. Г. С. Онуфрієнко. – Запоріжжя: НУ ЗП, 2019. – 146 с.

3. Онуфрієнко, Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посібник [Текст] / Г. С. Онуфрієнко. – 3-те вид. доп. – К.: ЦУЛ, 2016. –426 с.

4. Онуфрієнко, Г. С. Риторика: навч. посібник [Текст] / Г. С. Онуфрієнко. – 2-те вид. доп. – К.: ЦУЛ, 2016. – 624 с.

УДК 81'276.6:62:81'367.5
Біленко Т. Г.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФАХОВИЙ (ТЕХНІЧНИЙ І НЕТЕХНІЧНИЙ) ТЕКСТ ЯК ОДИНИЦЯ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ТИПОЛОГІЯ, СПІЛЬНЕ, ВІДМІННЕ

Одним із напрямків сучасних досліджень у сфері лінгвістики є розгляд основних особливостей і закономірностей функціонування різних видів і типів текстів наукового стилю, а також його специфіки в результаті взаємодії мовних і позамовних чинників. Характеризуючи тексти за функціонально-стильовим підходом, враховують ознаки позамовні (сфера людської діяльності в суспільстві, сфера спілкування, функції мови і функції

мовлення) і власне мовні (функціонально стилістичне розшарування засобів мови).

На сьогодні достатньо вивченими й узагальненими є деякі особливості наукових текстів: їх історія (Ахманова О. С., Городецька Л. А.), типи наукового тексту (Кудасова Л. І.), особливості текстових структур, характерних для науково-технічних текстів (Непийвода Н. Ф.), лінгвостилістичні та прагматичні особливості наукової комунікації (Ільченко О. М., Карабан В. І., Кожина М. М., Онуфрієнко Г. С. та ін.). Однак засоби й прийоми організації інших текстів різнопланового жанровостилістичного й політекстуального характеру ще потребують конкретного вивчення. Актуальність роботи зумовлена недостатнім розглядом особливостей взаємодії мовного та позамовного в межах наукового тексту саме з функціонально-стилістичної позиції. Дослідження з обраної теми визначається важливістю подальшого розвитку лінгвістики тексту за цілою низкою напрямків, один з яких пов'язаний з виявленням механізмів, що здійснюють реалізацію інформаційного потенціалу тексту. Мета роботи полягає у визначенні компонентів побудови тексту як складного мовленнєвого утворення, детермінованого мовними та позамовними чинниками. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: виявити типовість та відмінність компонентів тексту; виявити особливості механізмів реалізації технічної та нетехнічної інформації. Матеріалом дослідження стали різні фахові наукові тексти (з фізики, обчислювальної техніки, електроенергетики та літературознавства), а також термінологічні й тлумачні словники. У наш час текст став повноправним об'єктом лінгвістичного дослідження. Увага лінгвістів до тексту як основної одиниці комунікації висуває цілу низку завдань, одне з яких і пов'язане з виявленням основних механізмів, що здійснюють реалізацію смислової інформації тексту. Основними мовними засобами наукового технічного стилю є велика кількість термінів, схем, таблиць, графіків, абстрактних (часто іншомовних) слів, наукова фразеологія (стійкі термінологічні словосполучення). Часто вони повністю відсутні в лінгвістичному тексті, у якому наявні: цитати; уживання емоційно-експресивних синонімів, суфіксів, багатозначних слів, художніх тропів, індивідуальних неологізмів.

Структурна організація наукових текстів не існує сама по собі, вона органічно вплетена в тканину сучасних розробок і має індивідуальні засоби вираження, бо відображає різні наукові знання. Існують певні відмінності в структурній, змістовій організації компонентів науково-технічного та науково-гуманітарного текстів, що зумовлено характером відображуваної в них наукової інформації. Технічний науковий текст орієнтований на спеціаліста, який володіє необхідними знаннями для розуміння змісту інформації тексту. Разом з тим автор наукового тексту намагається не тільки

повідомити наукову інформацію, але й створити умови для її адекватного сприйняття. Для того, щоб замисел автора був адекватно декодований читачем, здійснюється виділення тих елементів інформації, на які читачу необхідно звернути особливу увагу, напр.: *Дворівневі цифрові синтезатори частоти (ДЦСЧ) можуть бути реалізовані на основі накопичувального суматора (НС), до складу якого входять комбінаційний суматор КС, регістр Рг і елемент множення*. Для технічного тексту характерним є максимально лаконічне формулювання заголовоку, вступу, тексту, висновків, що відповідає темі та змісту дослідження та чітко розкриває їх. Прямо протилежним цьому є структурно-стилістична організація наукового тексту гуманітарного спрямування, з надзвичайно складним синтаксисом, який поєднується з елементами образності, експресивності, оцінності, що дозволяє говорити про цілий ряд стилістичних прийомів. Це стосується конотаційних характеристик, де вони, з одного боку, можуть бути функціонально-стилістичними (або стильовими), тобто виражати особливу тональність наукового стилю, а з іншого – можуть складатися з оцінного компонентів.

Отже, українське наукове мовлення має ряд типових ознак. Однією з них є вживання великої кількості термінів – основних носіїв інформації. Однак функціонально-стилістичні особливості наукового мовлення відображають особливості наукового пізнання і наукового мислення, що знаходить віддзеркалення в мовній формі, тобто в певному доборі та вживанні термінів. Технічні та лінгвістичні тексти відрізняються не тільки за характером ключових елементів інформації і вжитих для їх виділення засобів, а також і за функцією, яку вони відіграють в актуалізації семантики тексту. Різниці виявляється і в тонкощах опису та побудови дослідження, де в технічному тексті основне навантаження робиться на логіку, а не на емоційно-чуттєвий бік того, що викладається.

УДК 811
Воронюк І. О.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ГРУПИ АКТУАЛІЗОВАНИХ ФІЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Найважливішою умовою існування мови є її безперервний розвиток, який виражається в появі нових слів. Динамічні процеси в лексиці сучасної української літературної мови, різноманітні типи інновацій, тенденції функціювання застарілої і стабілізації нової лексики стали предметом вивчення багатьох лінгвістичних праць (М. Вакуленка, С. Єрмоленко,

Є. Карпіловської, Л. Кислюк, Н. Клименко, О. Ковтунець, Л. Мацько, Г. Онуфрієнко, О. Стишова та ін.). *Актуальність* теми зумовлена необхідністю дослідження неологічної і застарілої лексики на прикладах різноманітних терміносистем, оскільки відповідні групи слів у науковому фаховому дискурсі мають зовсім інший вияв, інші функції, порівняно з основною сферою їхнього вживання – мовою художньої літератури. Метою цієї роботи є окреслити групи актуалізованих фізичних термінів сучасної української мови.

Окрім застарілої та нової лексики, у лінгвістиці існує поняття, що є проміжним між двома зазначеними, – *актуалізована лексика (відносні неологізми)*. Ця категорія слів також привертає сьогодні пильну увагу мовознавців і зумовлює появу низки студій відповідного спрямування. Для називання групи слів, що повертаються після тривалої перерви до активного вжитку, мовознавці послуговуються різними термінами – відроджена лексика, повернена, реактивована, інертна, репресована, або проскрибована, тощо. Термін актуалізована лексика найвдаліше відображає зміст поняття, оскільки головною ознакою цієї групи лексики є перехід лексичних одиниць із периферії до ядра словникового складу завдяки розширенню функційної активності у мові.

Актуалізовану фізичну термінолексику, досліджену за термінологічними, тлумачними, перекладними і орфографічними словниками української мови, можна поділити на 3 групи: 1) повернені або відроджені (лексиграфічно оновлені) лексико-семантичні одиниці; 2) стилістично трансформовані слова та значення; 3) проскрибовані (заборонені) одиниці. Зафіксовано такі *лексикографічно повернені* терміни, здебільшого міжгалузеві та загальнотехнічні: фіз.-геогр. *бігун, водойма*, *довкілля, річище*, *солодковод(н)ий*; техн. *гвинтований*, *землемірство*, *модельований*, *ріжкатий*. Серед них виокремлено слова, що актуалізовані лексикографічно і маловживані у сучасному мовленні, про що свідчать подекуди ремарки *діал., зах., книжн., рідко*, напр. *вислід*. З-поміж *стилістично трансформованих* термінів виокремлюємо такі фізико-технічні терміни, що подані в сучасних словниках без обмежувальних *ремарок розм., заст.*: *поземний*, *світлина, телевізія*. Досі подані у сучасних словниках з обмежувальними ремарками, незважаючи на активне мовне вживання, такі терміни: *маргінес*, *мапа*. Стилістично трансформовані терміни поступово входять у мововжиток, але деяких із них досі немає в новітніх словниках або вони зазначені як застарілі, напр. *бігун* (у значенні «полюс»).

Окремою групою слід назвати *проскрибовану* (функційно оновлену) наукову лексику – терміни, фіксовані радянськими словниками як нормативні, але негласно перебували під забороною вживання: фіз.-мат. *відсоток, прямовисний, рівнобіжний, різнозворотний* (національний дублет

до анізотропний), *сурядна* (національний дублет до координата), *рівноважитися*, *короткосяжний*, *зудар*; фіз.-геогр. *водойма (*=басейн*), підсоння.* Вдалим є відновлення слова *«гелікоптер»* (від грец. ελικόπτερο, буквально – гвинторіз; укр. вертоліт), адже саме таке звучання мало це слово у його винахідника – всесвітньо відомого українця Ігоря Сікорського. Повернулися до активного використання у мовленні й питомі українські назви сузір'їв: *Великий віз*, *Малий віз* (замість покручів Велика ведмедиця, Мала ведмедиця) та *Чумацький шлях* (замість Молочний шлях) тощо. Серед актуалізованих термінів зафіксовано: терміни без змін чи варіантів рогачик; терміни з наведенням синонімічних варіантів: *підойма – підойма, важіль, підвага, вирло, підважня; крутень – крутень, шків; терміни зі старим значенням, але новою формою: двигач, рухник – руховик, вирізок – сектор, виклинок, дробина – молекула, перводріб, оба, валниця - підшипник, ва́льник, вальниця, множач – коефіцієнт, множень, множник, сучинник.*

Отже, зафіксовано як частково (мовно або лексикографічно), так і повністю (і мовно, і лексикографічно) актуалізовану фізичну термінолексику. Лексикографічно актуалізовані терміни репрезентовані як маловживаними, так і такими, традиція вживання яких не переривалася впродовж XX ст. Фіксуються терміни у такому ж формально-змістовому вигляді, а також у новому лише з формальної точки зору зі збереженням старої семантики, коли наводяться цілком нові лексеми або словотвірні варіанти. Досліджені лексичні терміноодиниці збільшили свою функційну значимість і частоту використання внаслідок актуалізації позначуваних ними понять і явищ. Однак вони входять до складу відносних неологізмів. Це – перспективний запас фізичної термінології.

УДК 9.94/930.25/91
Гладій А. Л.
PhD (Politology), research assistant Icelandic Arctic Cooperation Network

УКРАЇНА В ДАВНІХ СКАНДИНАВСЬКИХ САГАХ

Давні скандинавські саги – цінне джерело знань про історію та культуру середньовічної Європи. Від самих початків свого існування саги були усним засобом збереження історії північних народів, які згодом збагатились багатьма оповідями про інші європейські народи та врешті були записані середньовічними писарями як історичні джерела. В багатьох сагах також присутні численні згадки про давню Україну, Київ, українських правителів тих часів, топоніміку та ономастику. Такі згадки сягають глибоких століть і свідчать про те, що вже у ті часи серед вербальної культури народів Європи

Україна, її землі та діяння були широко відомі, оповіді про неї передавались від покоління до покоління, укладаючись в саги та згодом в історичні джерела, котрі крізь віки дійшли до наших днів. У деяких сагах Україна подається лише поодинокими згадками, в інших – нашим давнім землям та пращурам присвячені цілі розповіді.

Серед науковців, котрі займались тематикою скандинавських саг та дослідженнями місця України в них, варто згадати Омеляна Пріцака (1919-2006) – американського й українського дослідника та його ґрунтовну працю у двох томах «Походження Русі». Ця праця, перекладена з англійської на українську перекладачами Буценком Олександром та Олійником Юрієм, є чи не найбільшим джерелом згадок про Україну у вербальній спадщині скандинавських народів. Серед конкретних згадок про Україну у давніх скандинавських сагах варто виділити ті, які є не лише простими топонімічними назвами, але чимось набагато більшим – символами нашої країни. Це, безумовно, – столиця ***Київ,*** ріка ***Дніпро*** та землі самої ***України-Руси.*** Початковими джерелами саг були власне усні розповіді та загальна вербальна традиція народів Скандинавії. Мандрівники, котрі відвідували землі на схід від Скандинавії, приносили ці розповіді додому, укладаючи їх у віршовані оповіді для легшого запам'ятовування та переказу.

У зводі саг XIII століття під назвою «Коло Земне» («Heimskringla») неодноразово згадується східна країна ***Garðaríki*** (Русь) зі столицею *Kænugarður* (Київ). Наприклад, дочка шведського короля Улофа Шетконунга Інгіґерда перед своїм весіллям з великим князем київським Ярославом Мудрим розповідає про свою подорож на схід до Ґардарікі [1, с. 73]. Принцеса усвідомлено вживає цю скандинавську назву щодо Русі і щодо напрямку своєї майбутньої подорожі – на схід. Поняття Сходу у давніх скандинавів було досить широким – сам «Східний шлях» (Austrvegr), торговельна дорога з Півночі до Візантії, Константинополя. Відомо, що значна частина цього шляху пролягала через терени нинішньої України, а саме рікою Дніпро. Тому скандинавська назва *Garðaríki* безпосередньо стосувалася теренів нинішньої України. Згадки про *Garðaríki* сягають найбільш стародавніх саг, які часто містили міфологічно-епічні та легендарні мотиви. Наприклад у сазі про Інглінгів *(Ynglinga saga)* подається опис подій від V ст. нашої ери, де описуються подорожі північного бога Одина *(Óðinn)* на схід до *Garðaríki.* Загалом, назва Garðaríki згадується у багатьох сагах, тому найзагальнішим її описом можна назвати строфу з саги Örvar-Odds saga: *Garðaríki er svá mikit land, at þat var þá margra konunga ríki* – Ґардарікі (Русь) це така велика країна, що там є багато різних королівств [1, с. 242].

Іншим символом України, назва якого була широко вживана у давніх скандинавських сагах, є **Київ** або *Kænugarður*. Наприклад, у Таттрі про Еймунда Київ згадується як «найкраще королівство в усій Гардарікі», яким

править Búrizlafr (Святополк Володимирович): Búrizlafr hefir Kænugard ok er hann bezt riki j öllu Garðaríki [1, с. 168]. У згаданій вище сазі *Örvar-Odds saga* Київ згадується як місто, котрим править Кайнмар: *Kænmarr hét konungr. Hann réð fyrir Kænugörðum.* Київ згадується в багатьох інших сагах, таких як *Gautreks saga,* Göngu-*Hrólfs saga, Skjöldunga saga, Örvar-Odds saga, Bærings saga, Þjalar-Jóns saga* та, ймовірно, в інших.

Давні скандинави ріку **Дніпро** називали *Nefr або Nepr*. У сазі про Ремундара, сина імператора (*Rèmundar saga kaisarasonar*), Дніпро згадується як ріка, котра розділяла країни Кападокію та Великий Ермлан (en ain Nefr skilr fyrir austan ok Ermland hit mikla). Тут мова йде про Велику або Холодну Швецію – так у часи епічно-легендарних саг (Коло Земне) скандинави називали Скіфію (лат. *Scythia, icл. Skitía*), адже назва Швеція (Svíþjóð) є співзвучною з цією назвою, що, ймовірно, й утворило таке ототожнення. *У Таттрі про Торвальда та саги про християнізацію (Þorvaldr Koðránsson inn víðförli)* згадується Торвальд Конрадссон Мандрівник, котрий вирушив на Русь з метою місіонерської діяльності. Після своєї прощі до Єрусалима. Торвальд відвідав Константинополь і згодом вирушив до Кенуґарда (Києва) в Ґардарікі. У цьому місці згадується Дніпро під назвою *Nepr* (*ok svá til Kænugarðs et eystra eptir Nepr*) [1, с. 270].

Таким чином, тема трьох символів давньої України – її назви, столиці та найбільшої ріки – чітко вказує на їх широку присутність у давній скандинавській вербальній традиції – сагах. Такі історичні витоки вербальної традиції можна зустріти як у первісних сагах епічно-міфічного циклу, так і в пізніших історичних літописних сагах. Це вказує на постійну присутність української тематики в середньовічному житті давніх європейських народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пріцак, Омелян. Походження Русі. Стародавні скандинавські саґи і Стара Скандинавія. Том II, Том III. – Київ: Видавництво «Обереги», 2003. – 1304 с.

УДК 811
Катиш Т. В.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТИПИ ЗВ'ЯЗКУ СЛІВ У ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЯХ ТЕХНІЧНИХ ДИСКУРСІВ

Актуальність дослідження визначається інтенсивним зростанням наукового інтересу до проблем науково-технічної комунікації, технічного

дискурсу та системних досліджень їх специфіки. Питання дискурсу досліджували вчені різних країн: Т. В. ван Дейк, М. В. Йоргансен, К. Я. Кусько, М. Макаров, Е. А. Селіванова та інші. Лексико-граматичні конструкції професійного мовлення вивчали такі науковці: Г. С. Онуфрієнко, Н. В. Руколянська, Г. О. Хацер та інші. Метою нашої роботи є проаналізувати типи зв'язку слів у лексико-граматичних конструкціях, виявлених у технічних дискурсах.

Серед проаналізованих лексико-граматичних конструкцій у технічних навчально-наукових текстах абсолютну більшість становлять терміни-словосполучення. Семантична злитість термінів-словосполучень залежить від характеру семантики й особливостей функціонування слів-компонентів, які входять до складу словосполучень. Зв'язок між компонентами українських складених термінів, виявлених у технічних дискурсах, двох типів: сурядний і підрядний. Сурядність виявляється в термінах, виражених іменником у називному відмінку (однини чи множини) з іменником у називному відмінку (однини чи множини). Наприклад: *користувачі або споживачі, комутатори та концентратори, мультиплексори і демультиплексори, супроводження і діагностика, мости та маршрутизатори, кодування і декодування.*

Терміни-словосполучення в технічних дискурсах, як показує аналіз, побудовані за моделями підрядної залежності компонентів – узгодження та керування – і в поєднанні їх. Серед термінів-словосполучень частіше використовуються моделі, які побудовані на узгодженні складових частин. Узгоджуване слово здебільшого прикметник. Означеннями в складених термінах переважно виступають відносні прикметники*: віртуальні з'єднання, корпоративні мережі, транспортні протоколи, інверсне мультиплексування.* Зрідка – якісні прикметники: *жорсткі диски, логічна модель, постійна пам'ять, перспективні системи, постійний струм.*

Керування в термінах-словосполученнях, виявлених у технічних науково-навчальних текстах, поширюється на поєднання віддієслівних іменників, інфінітива, прикметників, дієприкметників і дієприслівників як опорних компонентів із відмінковими і прийменниково-відмінковими формами іменників як залежними словами. Найбільш часто використовуваними є поєднання віддієслівних іменників з іменниками в родовому відмінку однини чи множини: *підсилення напруги, забезпечення стабілізації, перетворення сигналів, кодування повідомлення, декодування сигналу, зменшення спотворень, шифрування документів, копіювання бітів.* Менш поширеним є поєднання віддієслівних іменників з іменниками в орудному відмінку з прийменником чи без прийменника: *залежність між амплітудами, керування транзистором, обмін інформацією, обмін між процесором і пам'яттю, обмін пакетами, керування доступом.*

Значна частина термінів-словосполучень, поєднаних підрядним зв'язком керування в технічних науково-навчальних текстах, репрезентована поєднанням інфінітива чи особових форм дієслів з іменником у знахідному відмінку *(виділяють сигнали, використовують коливання, визначено смугу, відновити сигнал, забезпечувати синхронізацію, вимірювати ентропію, аналізувати шифр, розшифрувати криптограму).*

Значно рідше в досліджуваних дискурсах представлено терміни-словосполучення на основі поєднання прикметника з іменником *(пропорційна швидкості, вища від частоти, протилежний вектору, еквівалентна резисторові, менша за довжину, менший за значенням),* дієприкметника з іменником *(задані функцією, кодований файлами)* чи дієприслівника з іменником *(підставивши значення, досліджуючи частоти).*

Прилягання як спосіб підрядного зв'язку, за якого опорне у словосполученні слово не вимагає ні з формального, ні з семантичного погляду у залежного слова певних граматичних форм, у технічних навчально-наукових текстах репрезентовано такими словосполученнями: *спеціально програмовані, програмно доступні, повністю об'єктно-орієнтовані, представлятися символічно, завантажувати тимчасово, зчитувати фізично, проходити симетрично, визначати кількісно, вимірювати паралельно, рухатися впорядковано, вмикати послідовно, поєднаний електрично, описувати математично, обчислювально безпечний, неодмінно некогерентний.* У досліджуваних дискурсах, як засвідчує аналіз, у ролі головних слів, до яких прилягає прислівник, виступають дієслова, дієприкметники та прикметники.

Отже, терміни-словосполучення є одним із найбільш поширених структурних типів термінологічних утворень технічних дискурсів. Між компонентами українських термінів, виявлених у технічних науково-навчальних текстах, існує сурядний і підрядний зв'язок.

Терміни-словосполучення в технічних дискурсах, як показує аналіз, побудовані за моделями підрядної залежності компонентів – узгодження та керування – і в поєднанні їх. Прилягання репрезентовано термінами-словосполученнями, в яких прислівник приєднується до дієслів, дієприкметників та прикметників.

УДК 81'373
Чернова І. В.
канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

САКРАЛЬНА ЛЕКСИКА В КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У сучасних мовознавчих студіях відчувається помітний інтерес до сакральної термінології. Це зумовлено посиленням ролі мови і релігії як форм суспільної свідомості. Автори загальнотермінологічних розвідок та досліджень терміносистем різних галузей у вітчизняному мовознавстві (Т. Кияк, А. Крижанівська, А. Д'яков, Т. Панько, Л. Симоненко, В. Пітин та ін.) наразі порушуюсь широке коло проблем, пов'язаних з особливостями походження та функціонування релігійної лексики. У конфесійному стилі доволі можна виокремити сакральну, богословську, церковну(літургійну, богослужбові) та загалом релігійну групи лексики. Вони різняться функціональним призначенням, інші – статусними характеристиками [4, с. 142]. За походженням сакральна лексика спирається на грецькі, церковнослов'янські та власне українські традиції.

У закладах вищої освіти нормативною дисципліною «Українська мова за професійним спрямуванням» передбачене вивчення стилів сучасної української мови(зокрема й конфесійного), лексичних особливостей тощо. Сакральна лексика є актуальною для підготовки фахівців будівельної галузі, архітектури, мистецтвознавства тощо. Основними періодами розвитку конфесійного стилю є:давньокиївський (IXX-XII ст.), доби Реформації (XIV - кінець XVII ст.), періоду масової русифікації (к. XVII – перша половина XIX ст.), доби застою та діаспорний етап(30-80-ті XX ст.) та доба нового відродження(з 90-х рр. XX ст.). Досі дискутується питання,, щодо продуктивності того чи іншого періодів. На думку І.Павлової, це XX століття – новітній період [3, с. 9]. А на переконання І. Огієнка, українізація сакральної лексики відбулася в доби Реформації [2, с. 102-113]. У професійній лексиці фахівців зазначених галузей, найчастіше використання мають номени на позначення сакральних споруд та їх частин: собор, церква, синагога, мечеть, кірха костел, амвон, бабинець, олтар, божниця, склепіння, баня тощо. Для опрацювання зазначеним лексем важливими чинниками є вивчення етимології, дефініції, відмінювання тощо на широкій джерельній базі, зокрема: Словник церковно-обрядової термінології (Пуряєва Н.) [5], Українська церква: У 2 т.(Огієнко І.) [2] та ін. Також варто враховувати, що окремі сакральні терміни наразі набули значення загальновживаних слів, а іншим властива широка синонімії.

Отже, у функціональному плані сакральна лексика сучасної української мови складається з певних тематичних груп, що створюють функціонально-семантичний сакральний простір. Наповнення тематичних груп визначається віднесеністю терміна до базового концепту, а структура – універсальністю використання у сакральному тексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібла, С. В. Склад, джерела і шляхи формування української церковної термінології (назви церковних чинів та посад): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / С. В. Бібла. – К., 1997. – 20 с.

2. Огієнко, І.Українська церква: У 2 т.: Т.1-2 // І. Огієнко – К.: Україна, 1993. – 284 с.

3. . Павлова, І. Лексика конфесійного стилю / І. Павлова // Дивослово. – 2001. - №1 - С. 18-24.

4. Пітин, В. М Особливості репрезентації сакральної лексики в українській та французькій лексикографії / В. М. Пітін // Молодий вчений. - №3.1(55.1). - Березень 2018. – С. 139-143.

5. Пуряєва, Н. Словник церковно-обрядової термінології / Н. Пуряєва. – Львів:Свічадо, 2001.-10 с.

УДК 811.161.2'373.612.2:070
Мантуло Н. Б.
д-р. соц. ком., проф. НУ «Запорізька політехніка»

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТЕКСТІВ КОМЕРЦІЙНОЇ РЕКЛАМИ В ЖУРНАЛЬНІЙ ПЕРІОДИЦІ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ І ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Реклама сьогодні є рушієм не лише економічного, а й соціального, культурного розвитку. Здійснюючи вплив на всі сфери людського життя, реклама привертає й увагу дослідників-мовознавців, що прагнуть осягнути як специфіку лінгвістичного інструментарію рекламного впливу, так і наслідки цього впливу на мовний процес. Саме цим і зумовлене посилення дослідницького інтересу до вивчення однієї з найпопулярніших стратегій текстотворення в сучасній рекламній практиці – інтертекстуальності. Цим зумовлена й актуальність цього дослідження.

Деякі особливості міжтекстуальних відношень в рекламному дискурсі та у медіадискурсі загалом уже висвітлювали в своїх роботах І. Висоцька, Н. Зражевська, І. Іванова, Л. Лукшик, О. Рябініна, Т. Семенюк, М. Терських.

Проте багато питань функціонування інтертексту в рекламі, на відміну від аналогічних студій в сфері художньої літератури та науки, залишаються малодослідженими, зокрема, залежність функціональної та типологічної специфіки інтертекстем від характеристик медіа, що виступають каналом поширення рекламної інформації. Мета дослідження – з'ясування функціональної та типологічної специфіки інтертекстем в текстах комерційної журнальної реклами залежно від типологічних характеристик видання. Яскравим прикладом залежності функціональної та типологічної специфіки інтертекстуальних включень від характеристик медіа слугують "глянсові" журнали. Типологічними ознаками цих видань є не лише високоякісне поліграфічне виконання. Для них також характерні: презентація поліпшеного образу світу; пропаганда стилю життя (лайфстайл), що передбачає високий рівень споживання; велика кількість прямої та прихованої реклами, розмаїття рубрик і жанрів, які дозволяють урізноманітнити способи подачі рекламної інформації. У ході аналізу рекламного контенту українських "глянсових" журналів "Натали", "Cosmopolitan Україна", "Единственная", "Міжнародний туризм" за 2017-2019 рр. було визначено такі типологічні та функціональні особливості використовуваних інтертекстем.

У рекламі "глянсових" журналів використовуються прецедентні тексти, що апелюють до розкошів, краси, радощів життя, навіюють гедоністичні настрої. "Кіпр. Від чарів сонця до магії святих місць. Все й одразу" ("Натали", квітень 2019 р.); "Весь світ для тебе. Bravo Airways" ("Міжнародний туризм", №2 (134), квітень-травень, 2017 р.) та ін. Джерелом інтертекстуальності в рекламних текстах переважно стають прецедентні тексти загальнокультурного значення та прецедентні тексти масової культури. Попри декларування своєї елітарності, зазначені видання орієнтуються на цінності масової культури. Це поширюється на вибір інтертекстуальних включень, якими найчастіше виступають розмовні та фольклорні ідіоматичні вирази, фрази з творів літератури, пісень, кіно та телебачення, які не потребують високого рівня освіченості або спеціальної підготовки для їх декодування. Врахування рівня фонових знань масового читача дозволяє уникати комунікативних невдач у налагодженні контактів із різними групами потенційних споживачів рекламованих товарів і послуг. Базовими функціями інтертекстем в текстах "глянсової" журнальної реклами, є персуазивна, атрактивна, ігрова, делімітативна. Саме ці функції корелюють з завданнями, що ставлять перед собою такі видання: рекламувати, задавити стандарти життя, розважати. Разом із інтертекстуальними стратегіями, в рекламному контенті досліджуваних видань активно використовувалися і стратегії інсценованої інтердискурсивності, наприклад, імітація фразеосхем, типових для наслідуваного дискурсу (переважно це кінодискурс, шоу-

дискурс, науковий, технічний і, навіть, судовий дискурси), використання відповідної лексики і навіть візуальних засобів. Наприклад, у рекламних текстах "глянсових" журналів часто використовуються ідіоматичні вирази, трансформовані таким чином, щоб посилити їх директивність і забезпечити обов`язковість виконання рекламних "приписів" "глянсу": "1. Обери. 2. Одягни. 3. Оціни. 4. Покрутись. Intimissimi. Italian lingerie" ("Cosmopolitan", жовтень 2019 р.). Рекламний потенціал наведеного рекламного тексту зумовлений не інтертекстуальністю, а інтердискурсивністю, на разі – взаємодією рекламного дискурсу з дискурсом технічним, або науково-експериментальним.

Отже, в результаті проведеного аналізу текстів комерційної реклами в українських "глянсових" журналах "Натали", "Cosmopolitan Україна", "Единственная", "Міжнародний туризм" було виявлено, що концепція, поліграфічні можливості та редакційна політика цих видань визначають функціональну та типологічну специфіку інтертекстуальних включень. Переважають інтертекстеми, запозичені з прецедентних текстів загальнокультурного значення та масової культури, орієнтовані на сприйняття масового споживача. Їх функціональне навантаження обмежується виконанням функцій (персуазивна, атрактивна, ігрова, делімітативна), що сприяють максимальному заохоченню широкого кола споживачів. Продуктивності інтертекстуальним стратегіям в текстах журнальної реклами, додає їх поєднання зі стратегіями інсценованої інтердискурсивності.

УДК 340.113
Красницька А. В.
канд. юрид. наук, доц. НАВС

МОВА ПРАВА ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Мова права як важливий елемент юридичної техніки є основним засобом викладу правових приписів та передачі правової інформації. На думку М. Д. Голєва, мова виступає як основа права, право розглядається як мовне явище, мова – його плоть і кров [1]. Правові норми не можуть існувати інакше, як у визначених мовних формах. За допомогою мови думка законодавця оформлюється й стає придатною для зовнішнього використання. Формуючи в мові державну волю у вигляді правової норми, законодавець мислить за допомогою мови [2, с. 145]. Кожна норма права є думкою правотворця, яка не може існувати без мовного оформлення. Правові поняття і норми можуть вважатися об'єктивно існуючими тільки тоді, коли

набувають форми нормативних висловлювань. Мова є єдиним засобом формулювання правової норми. В основі законодавчої діяльності лежить правотворче мислення, а єдиним способом висловлення думки є мова [2, с. 99]. Необхідно звернути увагу на те, що у сучасних наукових джерелах поняття "мова права" позначається різними термінами: мова права, юридична мова, правова мова, мова правознавства, мова юриспруденції, юридичне мовлення, правове мовлення, мова закону, мова нормативно-правових актів, мова правового тексту, законодавча мова. Мова і право впливають і взаємно збагачують один одного. Право здійснює значний вплив на мову, формує мову права в межах правової системи, сім'ї, концепції, доктрини тощо. Мова і право є соціальними нормативними системами, що виступають регуляторами поведінки індивіда в суспільстві. І право і мова мають ідеальне та матеріальне втілення: мова через мовлення, право – через нормативний правовий акт. Загальним у цих соціальних феноменів є властивості нормативності, ієрархічності та системності. Мова – це носій права, основний засіб передачі правової інформації [3, с. 23]. Мова права як спосіб зовнішнього вираження правових приписів функціонує в процесі правового впливу на суспільні відносини, відображає всі зміни, що виникають у правовій системі суспільства. Мова права поширюється на різноманітні сфери людської діяльності, адже право регулює численні сфери суспільних відносин [2, с. 143]. У праві через мову відбувається вплив на свідомість людей, спонукання їх на вчинення дій відповідно до норм певного закону. Зауважимо, що мова права містить у собі низку відносно самостійних видів: мова нормативно-правових актів; мова підзаконних нормативних правових актів; мова правозастосовних і правореалізаційних актів; мова інтерпретаційних актів; мова міжнародних договорів, декларацій, угод; 6) мова правової доктрини; мова юридичної освіти; мова юридичної журналістики.

Таким чином, мова права як матеріальна сторона правових відносин у суспільстві необхідна для конструювання і розуміння права; є інструментом для опису юридичних понять, правових відносин, законодавчої бази, галузей права, судової практики, тлумачення нормативно-правових актів і законопроєктів, вирішення проблем юридичного характеру у сфері правової доктрини тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голев, Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении. Юрислингвистика – 1: Проблемы и перспективы: межвуз. сб. науч. тр. / под. ред. Н. Д. Голева. – Барнаул, 2000.

2. Красницька, А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування [Текст] / А. В. Красницька: посібник. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Парламент. вид-во, 2006. – 538 с.

3. Красницька, А. В. Мова права як засіб юридичної техніки [Текст] / А. В. Красницька // Освіта, мова та культура у процесі глобальних трансформацій: міжвуз. круглий стіл : зб. матеріалів. – К.: Ін-тут крим.-викон. служби, 2016. – С. 23-25.

УДК 81’276.6:008
Ласкава Ю. В.
канд. філол. наук, старш. викл. ЗНУ

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ НЕФІОЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Збільшення ролі мовної комунікації в сучасному суспільстві, зростання інтересу і потреб до міжособистісного спілкування посилює вимоги до якості комунікативної підготовки студентів. Мета цієї роботи – з’ясувати та обґрунтувати шляхи формування комунікативної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей у ЗВО, окреслити напрями, форми і лінгводидактичні засоби роботи як на аудиторних заняттях, так і в позааудиторний час. Проблемі формування й вдосконалення комунікативної компетентності студентів присвячено наукові дослідження (монографії, навчальні посібники, журнальні статті, словниково-довідкові видання) таких сучасних українських мовознавців, як Ф. Бацевич, Н. Голуб, С. Єрмоленко, Л. Мамчур, Л. Мацько, О. Олійник, Г. Онуфрієнко, Т. Симоненко, Л. Скуратівський, Л. Струганець, В. Шляхова, О. Яшенкова та ін. Навчання риторики передбачає формування різних знань і умінь (лінгвістичних, психологічних, етичних, естетичних, сценічних), спрямованих на розвиток риторичної компетентності особистості, тобто здатність і готовність здійснювати ефективне спілкування в соціумі і професійній діяльності. Риторична культура необхідна в кожній професії, бо надає людині можливості максимально повно реалізувати себе, виявити свої здібності в обраній спеціальності [1].

Розвитку комунікативної компетентності студентів також сприяє їх участь у позааудиторній роботі: виступи та підготовка презентацій на конференції, участь у «круглих столах», книжкових виставках-презентаціях, вікторинах, творчих зустрічах допомагають їм упевнено почувати себе в різних життєвих та професійних ситуаціях. Комунікативна компетентність проявляється в уміннях доцільно використовувати засоби української мови в

практиці живого спілкування, наводити переконливі аргументи в процесі розмови, орієнтуватися в ситуації спілкування, встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію мовленнєвої поведінки залежно від комунікативної ситуації. Цікавим творчим різновидом роботи, на яку завжди радо відгукується студентська аудиторія, є колективне створення тексту визначеного стилю: по реченню (або й слову) від кожного з присутніх. На професійне майбутнє студентів спрямована і їх різноманітна наукова робота під керівництвом викладача. Це, наприклад, участь запорізьких студентів нефілологічних спеціальностей у всеукраїнських, міжнародних, загальноуніверситетських та міжвишівських щорічних наукових конференціях і «круглих столах» до Дня української писемності та мови (НУ «Запорізька політехніка»). Самі учасники конференцій засвідчують, що така робота допомагає їм поглибити практичне знання з української мови та культури спілкування. У кінцевому результаті мовленнєво-комунікативні вміння забезпечують подальшу майстерність у студентів, а саме: уміння на основі сприйнятої інформації виділяти мікротеми, ключові слова, репродукувати зміст інформації; за змістом сприйнятої на слух чи зором інформації будувати низку запитань; робити презентацію; включатися в обговорення питання, враховуючи вже висловлене, продовжувати логіку розкриття проблеми; публічно виголошувати певні результати; спонтанно підтримувати розмову на задану тему. Опановуючи дисципліну УМПС, студенти вчаться вільно орієнтуватись у словниковому фонді сучасної української мови, доцільно використовувати її багатства у професійній діяльності. В навчальних посібниках їм подано алгоритмічні приписи з формування культури наукового публічного виступу, наукової дискусії, полеміки тощо [2].

Отже, запорукою формування й удосконалення мовленнєвої та комунікативної компетентностей спеціалістів-нефілологів є пролонговане викладання лінгвістичних дисциплін протягом усього періоду навчання у ЗВО і активне залучення студентів до участі в наукових конференціях.

У сучасних ЗВО є чималий ресурс навчальних можливостей для розвитку і вдосконалення комунікативної компетентності студентської молоді, яка, здобуваючи нефілологічну бакалаврську освіту, повинна цивілізовано комунікувати, коректно дискутувати, вправно переконувати, презентувати проєкти, конструктивно обговорювати нові, складні, невідкладні питання обраної професії.

Найбільшого досвіду в цьому студенти набувають упродовж навчання у ЗВО, беручи участь у наукових семінарах, конференціях, круглих столах, ділових іграх, дискусіях, презентаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Мовно-риторична компетентність як невід'ємна ознака освіченості і чинник професіоналізму [Текст] / Г. С. Онуфрієнко // Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. «Мова як чинник формування громадянина України». м. Запоріжжя, 16-17 травня, 2008. – Запоріжжя, 2008. – С. 216-223.

2. Онуфрієнко, Г. С. Риторика: навчальний посібник для ВНЗ [Текст] / Г. С. Онуфрієнко. – 2-е доп. вид: – К.: ЦУЛ, 2016. – 624 с.

УДК 811.161.2:33

Бондарчук К. С.
доц. НУ «Запорізька політехніка»

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОСПОЛУК ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Кожна мова має власні традиції та норми щодо побудови наукових текстів, для яких характерні певні стильові ознаки і специфічна мовна системність. У наукових текстах визначаються поняття і категорії, формулюються концепції, обґрунтовується доречність подій, здійснюється систематизація знань, що досягається, перш за все, завдяки використанню відповідних лексико-граматичних конструкцій, зокрема усталених терміносполук. Вивчення закономірностей творення термінологічної економічної лексики, її семантики посідає значне місце в сучасній лінгвістиці (Т. Дячук, Т. Курило, Т. Панько, О. Гутиряк, Н. Краснопольська, О. Петрик Але недостатньо досліджені лексико-граматичні конструкції економічного дискурсу, що зумовлює актуальність нашої роботи. Метою цього дослідження є аналіз особливостей граматичних конструкцій економічного дискурсу.

Серед проаналізованих терміносполук найпоширенішими є дво- та трикомпонентні, для яких властивий, як правило, підрядний тип синтаксичного зв'язку. Двокомпонентні терміни-словосполуки переважно побудовані за моделями узгодження прикметників з іменниками, що мають різні категорії роду: чоловічий рід (*акціонерний капітал, валютний арбітраж, безстроковий вклад, гарантійний вексель*); жіночий рід (*бюджетна система, валова продукція, валютна інтеграція, девізна політика*); середній рід (*акціонерне товариство, антидемпінгове мито, валютне застереження*). Переважають конструкції, вжиті у формі однини, хоч мають місце такі, що узгоджуються з іменниками у формі множини (*амортизаційні відрахування, безготівкові розрахунки, безакцептні платежі, довірчі фонди*). Означеннями

виступають в основному відносні прикметники, хоч зафіксовані в таких терміносполуках і дієприкметники, які маловживані в сучасній українській мові (*відвантажувана вага, валюта девальвована, гарантований кредит*). У наукових економічних текстах виявлено двокомпонентні конструкції, утворені способом словоскладання (*гарант-еквівалент, гарант-елемент, трансферт-трансфер*), а також способом основоскладання (*гросбух, економетрія, євровалюта, єврокредит, самофінансування, товарообіг*).

Серед двокомпонентних терміносполук значне місце посідають конструкції, що ґрунтуються на синтаксичних зв'язках керування, за яких граматичні значення стрижневого слова викликають у залежному слові інші конкретно визначені граматичні значення, тобто форма залежного слова повністю зумовлюється стрижневим словом. У текстах економічного дискурсу виявлено обидва характерні для української мови види керування – безприйменниковий та прийменниковий. Найбільш частотними є безприйменникові терміносполуки, в яких поєднані віддієслівні іменники з іменниками у формі родового відмінка однини чи множини: *атестація кадрів, акт ревізії, вивіз капіталу, операція банків, вартість товару, еластичність попиту*. Менш поширені прийменникові й безприйменникові терміносполучення, залежним словом у яких є іменники у формі орудного відмінка: *взаємозаліки з партнерами, обмін товарами, операції з кредитами, розрахунки готівкою*. У текстах досліджуваного дискурсу виявлено поодинокі зразки синтаксичних конструкцій, у яких зв'язок між словами виражається позиційно, тобто способом прилягання. Вони утворені поєднанням двох іменників, один з яких незмінюваний, що виступає в ролі означення (*вага нетто, вага брутто, операція «своп»).*

Доволі широко в економічних наукових текстах репрезентовані трикомпонентні конструкції, побудовані за моделями підрядних словосполучень з атрибутивними відношеннями, в яких залежні слова називають ознаку; а також об'єктними, у яких залежне слово є об'єктом, на який спрямована дія; мають місце комбіновані відношення. Найпродуктивнішими є такі моделі: прикметник + прикметник + іменник: *валовий національний продукт, вантажна митна декларація, вантажна транспортна накладна, довірчі пайові фонди, європейська валютна система*; складний прикметник + іменник: *активно-пасивні рахунки, експортно-імпортні постачання, економіко-математичні моделі*; прикметник + іменник + іменник: *акордна оплата праці, активні операції банків, валютні умови контракту, гарантований період кредиту*; іменник + прикметник + іменник: *гарантування експортних кредитів, емісія цінних паперів, ефективність суспільного виробництва, закон грошового обігу, модель господарського розрахунку*.

Отже, лексико-граматичні конструкції економічного дискурсу ґрунтуються на властивих українській мові синтаксичних зв'язках узгодження та керування. Найбільш поширені терміносполуки, до складу яких входять два компоненти. Найбільш продуктивними з них є моделі узгодження прикметників з іменниками та синтаксичного зв'язку керування як безприйменникового, так і прийменникового. Доволі широко репрезентовані трикомпонентні конструкції, побудовані за моделями поєднання атрибутивних та об'єктних відношень у словосполученнях.

УДК 811.161.1
Ільчук К. І.
старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З МОВИ В ГРУПАХ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Якість викладання російської / української мови для іноземних студентів залежить від застосування найбільш ефективних методів навчання, використання не тільки традиційних методик, але й інноваційних, які б мотивували студентів на вивчення мови, стимулювали їх активність і креативність та зацікавленість в удосконаленні знань. Інноваційні стратегії насамперед орієнтовані на інтерактивність, практику спілкування, діалогову взаємодію, сприяють залученню до навчального процесу всіх його учасників, де відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Мета цієї роботи – проаналізувати особливості впровадження інноваційних технологій в групах іноземних студентів основного етапу навчання на заняттях з мови та закцентувати увагу на деяких ефективних прийомах впровадження.

Інноваційним інтерактивним методам навчання присвячені роботи таких науковців і методистів, як Дроздова І. П., Кратасюк Л., Кремень В. Г., Онуфрієнко Г. С., Паламар Л. М., Щукін А. Н. та інших. До інтерактивних методів відносимо рольові ігри (різновид рольових ігор – ділові ігри), «мозковий штурм», «світове кафе», «кейс-метод», тематичну дискусію, семінари-диспути, прийоми кластера, сінквейна, лист по колу тощо. Одним із найбільш ефективних інтерактивних прийомів на старших курсах є ділова гра. Імітуючи реальні ситуації за допомогою «справжніх», а не «навчальних» ролей, вона забезпечує формування умінь і павичок, необхідних для розв'язання професійних ситуацій. Так, наприклад, серед студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини» може бути проведена ділова гра «Умови підписання міжнародного контракту з представниками американської фірми щодо постачання смартфонів».

Для активізації роботи в групах, для залучення всіх студентів доцільно використати стратегію «мозкового штурму». Це колективне створення нових ідей, які можна отримати за короткий проміжок часу: 1) Спочатку дається для групи учасників проблемна тема (наприклад, «Авіаційні матеріали майбутнього» або «Використання дронів у майбутньому»); 2) Потім пригадується все, що відомо із запропонованої теми; 3) Далі пропонується якнайбільше варіантів вирішення проблеми, в тому числі і найфантастичніші; 4) Всі висунуті ідеї фіксуються, не критикуються, не ставляться запитання; 5) Після отримання інформації – все систематизується за певними ознаками. Цей метод стимулює креативність, активність, комунікацію, мотивує працювати всіх студентів.

Для узагальнення і повторення матеріалу можна запровадити прийом кластера: на дошці умовно малюється сонячна система – в центрі зірка, (це наша тема, наприклад, «Елементи авіаційного двигуна»), від неї відходять планети – крупні смислові одиниці (це основні елементи двигуна: компресор, камера згоряння, турбіна, сопло), а далі відходять супутники – те, що наповнює основні елементи.

Інноваційні вимоги до підготовки іноземних спеціалістів передбачають залучення інформаційних комп'ютерних технологій на заняттях з мови. Це вимога часу, часу діджиталізації. Сучасних студентів, які повністю залежать від новітніх гаджетів, не може вже задовольнити тільки дошка, крейда і підручник. Використання інформаційних технологій може відбуватися різними способами, відповідно до потреб конкретного заняття, рівня володіння комп'ютерними програмами та наявності технічних засобів. Це можуть бути підручники в електронному вигляді, електронні підручники, комп'ютерне тестування та різноманітні комп'ютерні програми (готові продукти), окремі типи файлів, комп'ютерні об'єкти (текст, таблиця, графік, зображення, відео, аудіо, анімація тощо); створення власних розробок (інтеграція різних об'єктів в один формат – презентації, інтерактивні презентації, аудіоролики, відеофільми, web-сторінки, віртуальні екскурсії), авторських продуктів (програми, ігри, тести тощо). Для створення мультимедійних презентацій частіше за всього використовують стандартний додаток Power Point. Можливості цієї програми дозволяють в одному слайді поєднувати як мовний текстовий блок, так і візуальний (фото,рисунок, таблиця, схема та відеоролик), а також різні стилі, фони, кольори, шрифти та інші графічні елементи, які полегшують розуміння та засвоєння навчального матеріалу. Мультимедійні презентації прискорюють та полегшують роботу над спеціальним науковим текстом. У процесі побудови монологу на професійну тематику з опорою на презентацію студент має можливість використовувати слова, схеми, таблиці та інший наочний матеріал. Так, наприклад, на слайді, де показано принцип роботи камери згоряння, крім

опису процесу, є схематичні рисунки даного процесу, а також є відеоролик, де показано цей процес.

Отже, інноваційні методи роблять освітній процес більш креативним, дають змогу продуктивно узагальнити матеріал, сприяють залученню всіх студентів до роботи, забезпечують інтерактивність, відповідають потребам часу. Проте інноваційні методи не можуть повністю замінити традиційні, які залишаються провідними. Тому інноваційні та традиційні методи повинні використовуватися паралельно на заняттях з мови в групах іноземних студентів.

УДК 811.161.2’276
Миронюк Л. В.
старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ПРЕЗЕНТАЦІЇ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Лексико-граматична компетентність студентів-іноземців є основою правильної реалізації комунікативного задуму в мовленні. На сьогодні накопичено чималий досвід викладання української мови як іноземної, що відображено в працях Г. Іванишин, Л. Козак, Н. Литвиненко, Б. Сокола, О. Туркевич, В. Федчик та інших. Особливості будови та функціонування словосполучень української мови були предметом різнобічних студій таких учених, як В. Даниленко, Л. Вакарюк, Т. Кияк, І. Кочан, З. Куделько, Г. Мацюк, Г. Онуфрієнко, Г. Удовиченко та ін. Однак проблема презентації лексико-граматичних конструкцій української фахової мови для іноземних студентів ще потребує дослідження. Мета роботи – дослідити специфіку викладання лексико-граматичних конструкцій для формування навичок фахової комунікації іноземних студентів, необхідних для вивчення української мови відповідно до змісту Програми навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» НУ «Запорізька політехніка».

Українська мова для студентів-іноземців усіх спеціальностей викладається на 1 курсі відповідно до програми. Відтак, курс досить інтенсивний, і в 2 семестрі, окрім загальної лексики, доречно почати наповнювати лексичний запас інакомунікантів лексико-граматичними конструкціями зі спеціальності. Вважаємо, доречно розпочати роботу над укладанням лексико-граматичного словника зі словосполучень, що містять інтернаціоналізми, значення яких студентам зрозумілі, оскільки вони володіють міжнародною англійською, а такі слова мають структурно-семантичну спільність в українській та англійській мовах, наприклад: *блок – block, деталь – detail, інструмент – instrument, механізм – mechanism, комп’ютер – computer, об’єкт – object, проект – project, процес – process.* Поступово залучаючи нові елементи, які відображають нові предмети чи реалії, до ключового слова, наприклад: *блок вантажопідйомальний* (техн.) –

load block; блок живлення (електротехн.) – *power unit, power supply unit; блок пам'яті* (комп.) – *storage unit; блок системний* (комп.) – *system unit; блок бетонний* (буд.) – *concrete block.*

Формування граматичних навичок студентів-іноземців потребує комплексного підходу. Формуючи граматичну компетентність, треба приділяти увагу як правильному оформленню граматичної структури відповідно до норм мови, так і функціонуванню граматичного явища у мовленні відповідно до комунікативної мети. Відтак, закріплення вивченого слід здійснювати в процесі комунікації. Важливо презентувати вивчену лексико-граматичну конструкцію практично: виконання граматичних вправ, читання текстів, аудіювання, діалогічного чи монологічного мовлення. Зокрема, текст як продукт мовленнєвого спілкування, у якому функціонує й реалізується певне граматичне явище, є одним з важливих засобів для презентації лексико-граматичних конструкцій, тому на занятті, працюючи з тематичним текстом, слід приділяти велику увагу особливостям вживання певних граматичних одиниць (наприклад, тих, які найчастіше вживаються або належать до граматичної теми, що вивчається).

Презентуючи граматичну структуру, викладач має передбачити й скоротити виникнення можливих помилок, для цього треба проаналізувати труднощі, які може викликати певне граматичне явище у студентів та підібрати й розробити відповідні вправи для засвоєння лексико граматичних конструкцій. Насамперед, надати студентам інформацію про значення, форму й специфіку вживання граматичної конструкції. Відтак, студенти оволодіють операціями формоутворення і вживання певного явища в мовленні. Наприклад, можна підготувати завдання з пропозицією дописати в реченні іменник *«технологія»* в потрібному відмінку: *«1. Як наукова дисципліна .. сприяє впровадженню найефективніших виробничих процесів. 2. До складу сучасної .. належить і технічний контроль виробництва. 3. Моторна олива Shell Helix Ultra з … PurePlus створена з природного газу для забезпечення ефективної роботи двигуна. 4. Яке майбутнє у .. розумний дім?. 5. Упродовж останніх років, у світі … з'явилося багато цікавих інновацій».* Виконуючи вправу, студенти-іноземці набудуть граматичних навичок узгодження слів у словосполученнях та доречного їх вживання у контексті. Для засвоєння певної групи лексико-граматичних конструкцій можна запропонувати різні види діалогічних завдань, зокрема: слухайте / читайте текст, а потім дайте відповіді на питання; сформуйте питання до прослуханого / прочитаного тексту, складіть репліки студент / викладач (студент консультується з певної теми, ставить питання за прослуханою лекцією, уточнює тему реферату); студент / студент (обговорення тексту), складіть діалог, використовуючи словосполучення, тощо.

Отже, формування навичок фахової комунікації іноземних студентів слід розпочати з презентації лексико-граматичних конструкцій, в основі яких фахова лексика і які мають структурно-семантичну спільність з англійською мовою. Упорядкування вивченого лексико-граматичного матеріалу найкраще здійснювати, виконуючи граматичні вправи, працюючи з тематичними текстами, складаючи діалоги, повідомлення, реферати.

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

УДК 811(4)
Онуфрієнко Г. С.[1], Коваленко Є. В.[2]
[1] д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-217 НУ «Запорізька політехніка»

МОВНА ПОЛІТИКА ЄВРОСОЮЗУ: ПРИНЦИПИ, ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

У кожного народу своя, неповторна мовна картина світу, в якій виявляється його ментальність: засобами мови формується і транслюється самобутнє сприйняття світу. Мова якнайбільше ідентифікує народ, є тим «ключем», яким відкриваються таїни його культурної царини та відбувається комунікація. Мовна політика, мовний режим, мовне планування – проблеми, які завжди привертали увагу в часи серйозних викликів і перебудови. Серед українських юристів та лінгвістів, істориків та комунікативістів, політологів та соціологів, психологів та лінгводидактів, праці яких присвячені різним аспектам вивчення питань мовної політики, у тому числі ЄС, – С. Величенко, Т. Карпенко, О. Коморовська, М. Стріха, М. Яцимірська та ін. Тенденції розвитку процесів самоідентифікації в Європі вивчають А. Астаф'єв, М. Котєнєва, М. Кузьменко, І. Малинський, Г. Мерніков, Н. Наринський, О. Неприцький, Н. Пелагеша, О. Полтораков, Т. Стародуб, Ю. Таран та ін. Питання мовної політики ЄС – актуальний об'єкт дослідження і таких європейських науковців, як Роберт Белл (Англія), Бен Ґаврінг (Німеччина), Іларій Савикьєне (Франція), Альфред Сормунен (Фінляндія). Разом із тим питання мовної політики, не втрачаючи своєї актуальності, досі залишаються і недостатньо дослідженими, і недостатньо вирішеними. Мета цієї розвідки – описати мовний режим Євросоюзу, продемонструвати принципи розробленої ним мовної політики та вмотивувати обговорювані її перспективи.

Офіційні мови Євросоюзу – це мови, що мають спеціальний статус у діяльності ЄС. Кожна країна-член, вступаючи в Союз, визначає, яку мову чи мови вона проголошує як офіційну. Діяльність ЄС ґрунтується на принципах рівноправ'я: «одна країна – одна мова», «єдність – у розмаїтті» [1]. Робочі мови ЄС – це офіційні мови, якими переважно ведеться обговорення тих чи інших питань у робочих органах ЄС, якими готуються та оформлюються офіційні документи тощо.

ЄС використовує офіційні мови з різних мовних груп і мовних сімей, зокрема германські (англійська, данська, нідерландська, німецька, шведська), романські (іспанська, італійська, португальська, румунська, французька), балтійські (латиська, литовська), слов'янські (південнослов'янські :

болгарська, словенська, хорватська; західнослов'янські: польська, словацька, чеська), кельтські (ірландська), фіно-угорські (естонська, фінська, угорська), семіто-хамітські (мальтійська). Новогрецька мова посідає серед індоєвропейських мов окреме місце на рівні мовної групи. За генезою офіційні мови Євросоюзу походять з трьох мовних сімей: 20 мов – з індоєвропейської, 1 мова – з семіто-хамітської та 3 мови – з уральської , а відтак, найбільше – з найпоширенішої у світі індоєвропейської мовної сім'ї. Усі важливі документи перекладаються кожною офіційною мовою. Як зазначають дослідники, всі робочі мови ЄС одночасно слугують офіційними мовами. Європейський парламент забезпечує переклад документів і своїх пленарних засідань на всі мови ЄС.

Усі без винятку рішення, що ратифікуються офіційними органами ЄС, перекладаються всіма офіційними мовами ЄС. Щодо можливості запровадження єдиної мови міжнаціонального спілкування в Європі найчастіше називають англійську та штучну мову есперанто. На користь англійської відносять те, що вона є найбільш поширеною у Європі, вона є міжнародною за офіційним статусом і нею публікується понад 70 % наукової продукції. Натомість штучна мова есперанто, створена ще 1887 р. на основі найпоширеніших європейських мов, активно використовує інтернаціональну лексику, має просту граматику, а тому є значно легшою для вивчення. При її запровадженні зберігатиметься задекларованe ЄС рівноправ'я всіх його громадян. Аналіз комунікативної практики на великій території ЄС переконує у поширенні «європейської двомовності», коли фактично в роботі інстанцій (за винятком суто офіційних заходів) використовуються в основному англійська, французька та, меншою мірою, німецька (це і є три робочі мови Єврокомісії) мови. Інші мови використовуються залежно від ситуації, тобто функціонують контекстуально.

Отже, ЄС здійснює різновекторну мовну політику на засадах чітко визначених принципів рівноправ'я. Зміст відповідних чинних юридичних документів, пропонованих і вже реалізовуваних ініціатив, програм, розроблюваних і впроваджуваних проєктів свідчить про постійне зростання ваги мовної політики в його діяльності (це навіть відбилося на структурі Єврокомісії), про надзвичайну важливість вивчення і вмотивованого користування мовами в інтеграційних процесах. Офіційні мови ЄС – універсальна цінність, бо сприяють взаєморозумінню у міжкультурній комунікації, забезпечуючи професійну комунікацію, співробітництво, прогрес. Реалізовувана політика багатомовності, розширюючи можливості громадян країн ЄС на сучасному ринку праці, у сферах вищої освіти, науки, техніки, спорту, мистецтва, професійного зростання, забезпечує і полегшує доступ до інформації. Успішні перспективи мовної політики ЄС в умовах глобалізованого світу європейці цілком усвідомлюють, щодня

переконуючись у повній придатності і прогресивності філософії гармонійного співіснування різних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Document 01958R0001-20130701. Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:01958R0001-20130701

УДК 808.5
Онуфрієнко Г. С.[1], Стріжко І. С.[2]
[1] д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-219 НУ «Запорізька політехніка»

РИТОРИЧНИЙ ІМІДЖ М. ГРУШЕВСЬКОГО ЯК ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИКА І ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА

У мовній комунікації публічного формату саме риторична компетентність індивідів стає індикатором як ступеня їх освіченості та професіоналізму, так і рівня їх аналітичного мислення й ораторських чеснот. Риторичний канон і ораторія виконують надзвичайну нормативно-дидактичну функцію у вихідному комунікативному просторі, хоча і залежать від конкретної культури, традицій, історичної еволюції та їх перспектив у світовому і національному вимірах. Класичний риторичний канон являє собою алгоритмічну модель покрокового продукування мисленнєво-мовленнєвої діяльності у публічному форматі: інвенція, диспозиція, елоквенція, меморія, акція, релаксація. Слов'янська риторична парадигма у світовій логосфері посідає гідне місце: вона має велику загальногуманітарну цінність (є діалогічною за змістом і позитивно онтологічною) [1, с. 68-112].

В історії українського державотворення Михайло Грушевський – велична історична постать, знаний історик, науковець, політик. Надзвичайна ерудованість й аналітичність мислення завжди допомагали М. Грушевському виокремлювати найактуальніші проблеми в суспільстві та вирішувати їх. Саме в цьому бачив він самоактуалізацію, саморозвиток, реалізацію свого творчого потенціалу. І все своє життя підпорядкував він виробленому плану, не відступаючи від нього ані на крок, готовий, словами І.Франка, «у праці сконать», що доводить його цілковиту відданість справі. Зростаючи в атмосфері абсолютного пріоритету знань, мав неабиякі здібності і до мистецтва словесності. М. Грушевський як оратор – це окрема тема

наукового дослідження. Мета цієї розвідки – виявити особливості риторичної майстерності українського історика і науковця М. С. Грушевського. Про М. Грушевського як оратора писали історики, журналісти, дослідники загальної і прикладної риторики. Відомо, що М. Грушевський понад 90 разів виступав на публіці, значна частина виголошуваних промов припала на коло науковців під час роботи в Науковому товаристві імені Тараса Шевченка (НТШ). Спілкування з ним завжди було цікавим, його слово "блищало розумом". Він вправно вмів керувати своїм голосом, точно розуміючи, до кого звертається і з якою метою, якої реакції очікує та яку роль відіграє у цьому відповідальному комунікативному дійстві. Ці якості – гідний результат дотримання всіх п'яти підготовчих законів риторики: концептуального (визначити тематичний коридор виступу, мету, спрогнозувати можливі реакції слухачів), моделювання слухацької аудиторії(взяти до уваги вік, рівень освіченості, національність, гендер, соціальний статус слухачів), стратегічний (розробити деталізований план виступу), тактичний (кожний пункт плану забезпечити достатньою і переконливою інформацією з різних об'єктивних та авторитетних джерел), мовленнєвого (творчо і стилістично вправно опрацювати зібраний для виступу матеріал, використати точні цитати, зробити власні переконливі висновки) [2, с. 103-140].

Цілком усвідомлюючи, з якою метою виступає, М. Грушевський досягав усіх трьох обов'язкових для успішної наукової комунікації завдань оратора: інформував слухачів, переконував у правомірності ідей та майстерно естетизовував сказане. Якнайяскравіше риторичний імідж М. Грушевського проявився, коли він вперше виголосив промову як голова НТШ на загальних зборах товариства 25 березня 1901 р., де підбив підсумки попереднього року та окреслив стратегію розвитку товариства на новий рік. Саме ця промова продемонструвала високий ораторський професіоналізм М. Грушевського та його вміння водночас оперувати величезним обсягом інформації, що дає підстави вважати її однією з найкращих. Свої думки й погляди М. Грушевський викладав, спираючись на достовірні факти і власну ерудованість. У статтях і промовах автор звертався до широкого кола земляків українців, називаючи їх «побратимами», а при зверненні до колег науковців використовував «Високоповажані пані й панове!», що демонструє високий рівень його культури спілкування й поваги до оточуючих. Усе своє життя історик намагався зробити науку доступною простому люду і ніс знання у народні маси. М. Грушевський завжди розумів, коли вести дискусію, а коли слід уникнути її.

Отже, як досвідчений і освічений оратор, М. Грушевський дотримувався вимог риторичної формули (організованої сукупності семи законів), яку було розроблено набагато пізніше, в кінці ХХ ст., професоркою Г. М. Сагач (КНУ імені Т. Г. Шевченка). В першу чергу концептуального, оскільки керувався

чітко сформульованою ідеєю та метою її донести зрозуміло і точно; завжди знав особливості адресата, що відповідає закону моделювання слухацької аудиторії; у публічних виступах політик керувався деталізованим планом та великим обсягом знань для достатньої аргументації своїх тез, чого вимагають стратегічний та тактичний закони. Не ігнорувались істориком мовленнєвий закон та закон ефективного спілкування: М. Грушевський точно використовував лексику, вправно робив висновки, акцентуючи увагу на головному за допомогою логічних наголосів і риторичних запитань, змушуючи слухачів бути уважними і вдумливими. І звісно ж системно-аналітичний закон був постійним інструментом М. Грушевського для вдосконалення особистої комунікативної культури, набутих ораторських знань, навичок і вмінь. На риторичний імідж М. Грушевського вплинули сприятливі для активного здобуття знань умови й обставини, в яких він виховувався та формувався як особистість, ораторський досвід його і як науковця, і як політичного та громадського діяча, що наочно переконує: красномовству можна і щонайголовніше потрібно кожному вчитися. Досконалі знання, в тому числі з архівних джерел, достатня кількість достовірних аргументів, майстерне використання засобів літературної мови, принциповість, вміння логічно подавати інформацію – все це надавало впевненості й ораторської щирості, під якою розуміємо доброчесність мовця. Публічні виступи М. Грушевського переконують у дотриманні фундаментальних принципів слов'янського риторичного канону й ораторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Риторика: навчальний посібник для ВНЗ [Текст] / Г.С.Онуфрієнко. – 2-е доп. вид: – К.: ЦУЛ, 2016. – 624 с.

2. Онуфрієнко, Г. С. Риторика у практичних завданнях для юристів: навч. посібник для ВНЗ [Текст] / Г.С.Онуфрієнко. – Запоріжжя:ЗЮІ, 2002. – 307 с.

УДК 808.5

Онуфрієнко Г. С.[1], Борисюк О. С.[2]
[1] д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. БАД-539сп НУ «Запорізька політехніка»

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕСІЛЬНИЙ РУШНИК ЯК ЗАСІБ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Серед чисельних надбань української культури та родовідної пам'яті на особливу увагу заслуговують рушники як важливий предмет національної

обрядовості, що має магічну силу священного оберегу, фактично стаючи охоронцем душі і тіла людини. З орнаментами вишитих рушників пов'язана символіка добра, добробуту, краси, щастя, здоров'я, сили, захисту від усього злого й лихого в житті. Українські народні орнаментальні мотиви розкривають складні питання світогляду, світосприйняття, світобачення, світорозуміння людини. Про історію рушників у різних регіонах України, старовинні і сучасні технології вишивки на них можна прочитати в працях істориків, культурологів, фахівців з образотворчого мистецтва, технологів, народних майстринь. Відомі, зокрема, публікації Антоновича Є. А., Гасюка Є. О., Захарчук-Чугай Р. В., Кари-Васильєвої Т. В., Огнєвої Л. Р., Степана М. Г., Чорноморець А. Д., Чумарної М. І. Мета цієї розвідки – описати «мову» весільних рушників, їх спільне та особливе в різних регіонах України.

У щоденному спілкуванні в соціумі взагалі і родині зокрема активно використовується такий універсальний інструмент, як природна мова: рідна, споріднена, міжнародна, іноземна. Разом із тим несловесні засоби інформування (наприклад, виявлено майже мільйон невербальних сигналів [1, с. 212]) відіграють у спілкуванні велику роль. Це і «мова очей», і міміка, і жести а також орнамент, символ, малюнок, вишивка, бо ж інформація майже на чверть сприймається зором. «Мова» рушника невербальна – це колір, геометричні фігури (коло, спіраль, хрестик), орнамент у цілому, квіти, рослини, священні тварини, птахи, персонажі фольклору тощо. Пам'ятки останніх декількох століть вказують на те, що елементи символіки орнаментів української вишивки збігаються з орнаментами, які прикрашали посуд давніх мешканців території України доби неоліту, трипільської культури [2, с. 42]. Кожен музей України, у фондах якого зберігаються речі з народного побуту, пишається колекціями рушників. Один із найстаріших рушників – це рушник XVIII століття з села В'юнище, що у Переяслав-Хмельницькому районі Київської області.

Побажання «на щастя, на долю», які часто можна зустріти на сучасних весільних рушниках, у давні часи вишивальниці шифрували в орнаментах. Наприклад, восьмикутна зірка, вишита на таких рушниках, була символом Сонця; калина символізувала дівочу красу, молодість, кохання; виноград – благополуччя, а пуп'янки квіток – продовження роду. На початок XIX століття сформувалися найхарактерніші особливості орнаментики різних регіонів України. Проте в кожному регіоні України є свої унікальні техніки, способи вишивання, візерунки, кольори характерні лише для певного регіону України. У центральній Україні, зокрема на Київщині та Чернігівщині, часто бачимо на рушниках дерево-квітку чи вазон-квітку різноманітних форм. Мотив дерева – взагалі один із найпопулярніших у світовій художній творчості. Зазвичай на рушниках його зображали з квітами. Ці квіти

символізували нині живих, бруньки – майбутні покоління, а плоди древа – діяння людей. Дерево завжди мало велику квітку в центрі згори. Вона символізувала Вогонь Життя, який оберігався двома пташками (а в церковній традиції – янголами).

На Полтавщині багато рушників вишиваються білими нитками, також їх часто виконують у блакитних і жовтих тонах. На Житомирщині та Рівненщині переважають орнаменти червоного кольору у поєднанні з синім або чорним, а на Закарпатті радують око яскраві рушники всіх кольорів веселки. Велике різноманіття обрядових рушників та хліба (короваю) в першу чергу і робить весілля українським, надаючи цій незабутній в житті людини події колоритного національного характеру. Вишитий весільний рушник немовби «програмує» майбутнє життя сім'ї, несе в собі важливі побажання щодо майбутнього, які висловлює вишивальниця різними невербальними засобами.

Отже, весільний рушник як оберіг виконує завдяки паралінгвальним засобам своєрідну магічну дію: він покликаний оберігати новостворену родину від впливу зовнішніх негативних факторів та захищати її майбутніх дітей. Рушник несе важливу інформацію, а відтак, стає ефективним засобом невербальної комунікації за допомогою кольору ниток, візерунків, символів, орнаменту, зображених на ньому.

На рушниках, тканих і вишитих, домінує червоний колір: колір любові, відданості, життєдайної енергії, кровного зв'язку та роду. Червоний колір на рушниках поширений майже в усіх регіонах України: на Поліссі, Полтавщині, Київщині, Чернігівщині, Слобожанщині, Закарпатті. Поєднання червоного та синього на рушниках, як зазначається в сучасних джерелах, є одним із найдавніших.

У деяких регіонах України рушник набував навіть юридичної сили: закохані вважалися сім'єю після заручин, де їм рушником пов'язували руки. Вишивати рушник – вишивати долю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Риторика: навчальний посібник для ВНЗ [Текст] / Г. С. Онуфрієнко. – 2-е доп. вид: – К.: ЦУЛ, 2016. – 624 с.

2. Чумарна, М. І. Тайнопис вишивки [Текст] / М. І. Чумайна. – Львів: Апріорі, 2018. – 96 с.

УДК 821.161.2’373.2
Біленко Т. Г.[1], Карнаух В. Д.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. КНТ-129 НУ «Запорізька політехніка»

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ФІРМОНІМІВ ЗАПОРІЖЖЯ

Вивчення власних назв різноманітних об’єктів дійсності, серед яких знаходяться й фірмоніми, належить до актуальних лінгвістичних досліджень через їхні словотворчі особливості, специфіку функціонування, прагматичне навантаження тощо. На процеси формування фірмонімічного простору впливає мовна ситуація, оскільки в назві комерційного підприємства відображена людська діяльність, через форму й зміст фірмоніма проступають морально-етичні принципи суспільства, етноспецифічні характеристики мовного колективу. У сучасній українській мові вже склалася багата й розгалужена система фірмонімів, їх кількість постійно зростає. Це зумовлено якісно новою економічною ситуацією в Україні. Особливий інтерес становлять ці ділові об’єднання на сучасному етапі розвитку. Це спровокувало «ономастичний бум», або «номінаційний вибух», який викликав інтерес мовознавців. За останні роки в славістичній лінгвістиці з’явилася значна кількість робіт про цей вид найменувань (І. О. Астаф’єва, А. В. Беспалова, Л. В. Грибанова, С. В. Земськова, Р. І. Козлов, І. В. Крюкова, М. Я. Крючкова, А. М. Мезенко, М. Е. Новічіхіна, А. Г. Широков).

Мета роботи – описати лексичні засоби в мовленні реклами, простежити мовностилістичні особливості сучасної фірмонімії міста Запоріжжя.

Поставлена мета вимагає виконання конкретних завдань: 1) погрупувати фірмоніми міста Запоріжжя та встановити їх особливості 2) з’ясувати тлумачення даних фірмонімів; 3) зробити класифікацію власнеукраїнських фірмонімів.

Об’єктом дослідження стали фірмоніми міста Запоріжжя.

В Україні масова поява комерційних підприємств практично в усіх сферах бізнесу призвела до необхідності їх індивідуалізації за допомогою назв. Цей новітній пласт лексики, щодня поповнюваний, потребує систематизації та впорядкування розрізнених фактів. Фірмоніми – це позначення, за допомогою яких підприємство намагається приховати свої товари чи послуги з метою відрізнити їх від товарів чи послуг такого ж виду, що надаються або пропонуються іншими підприємствами. Вони виникли з розвитком торгівлі. Їх первісна форма – це антропонім, ім’я майстра, власника, напр.: «Вацак» (кондитерська). Згодом до фірмонімів починають залучатися загальні та непов’язані з цією галуззю назви: «Рубин» (ювелірний

магазин), «Версаль» (ресторан). Існують недоречні найменування: «Полимер» (високомолекулярні сполуки) – магазин одягу із хутра й шкіри; «Эверест 2000» (найвища вершина земної кулі) – кондитерська; «Любэ» (рок-група) – магазин одягу; «Воланд» (апелює до герою роману Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита») – шкіргалантерея. Значення згаданих номенів українськими пересічними громадянами не тільки не сприймається, не розуміється, а й іноді становить проблеми у вимові. Виникає також проблема поєднання в одній назві кирилиці та латиниці, що ускладнює розуміння комунікативної інтенції автора та робить фірмонім візуально важчим. Такі немилозвучні кальки можна було б уважати товарними знаками, але не фірмонімами.

До фірмонімів залучаються також імена міфічних, історичних та художніх героїв: «Байда» – кінотеатр; «Робинзон-Клуб» – турагенція; астрономічні поняття: «Вега» (означає найяскравішу зорю в сузір'ї Ліри) – кав'ярня. Фірмоніми, які допомагають покупцеві краще зорієнтуватися в різних видах послуг, оскільки значення фірмоніма несе якісні асоціації: «Дом обуви» (крамниця взуття); «Палитра» та «Скрепка» (крамниці канцтоварів), використовується метонімія (замість загальної назви – назва конкретного виду товару).

Загалом від незнання та нерозуміння самого тлумачення слова або його походження виникають комічні ситуації: «Чёрный кот» (кав'ярня) – поєднання цих слів створює негативну для реципієнта асоціацію. Існують прямі назви повністю співзвучні з товаром, який продають: «Галопом по Европам» (турагенція); «Айболит» (ветеринарна клініка); «Мебельная страна» (магазин меблів). Ці прямі назви значно спрощують сприйняття номінативної інфомації.

Отже, серед фірмонімів м. Запоріжжя вирізняємо назви, що відображають специфіку товарів, які реалізують комерційні заклади, а також утворені від імені майстра, власника, міфічного, історичного та художнього героїв, просторової та локальної тематики, топонімів та антропонімів, дорогоцінних каменів, що значно ускладнює розуміння призначення установи.

Фірмонім стає ефективним (тобто виконує максимум функцій, властивих цьому виду онімів), якщо номінатор дотримується низки правил: створює чітку концепцію, ретельно добирає мовні засоби, оскільки сприйняття й оцінка фірмоніма носієм мови здійснюється за певним цілісним образом мислемовної ситуації.

УДК 801.81:398.21,13,16
Біленко Т. Г.[1], Яценко А. К.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. КНТ-119 НУ «Запорізька політехніка»

МОВНОМЕТАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ КАЗОК)

Казка як один з основних жанрів фольклору з давніх пір увійшла в життя людини та стала своєрідною історією і скарбницею народної мудрості, а також універсальним засобом передачі тих уявлень про навколишній світ і саму людину, які складалися в людей в різні історичні епохи. Як відомо, казка – це яскравий прояв народної культури кожної нації. Вона містить у собі такі сюжети, образи, ситуації, які є ознакою певного етносу, що знаходить вираз в іменах дійових осіб, назвах тварин і рослин, місцях дії, у самобутніх традиційних мовних формулах. Національний характер казки кожного народу визначається його побутом, обрядами, умовами праці, фольклорними традиціями, особливим поетичним поглядом на світ.

Актуальність дослідження зумовлена підвищеним інтересом фольклористики та лінгвістики до вивчення дискурсивних аспектів мови народної казки, необхідністю подальшої розробки проблем, пов'язаних із виявленням механізмів формування казкових образів та їх вербального впливу на поведінку й мислення людини, потребою в розробці типології казкового комунікативного простору. Вивченню народної казки присвячено багато українських та зарубіжних праць – як суто фольклорних, так і написаних на межі різних наук. До цього жанру звертаються літературознавці, мовознавці, культурологи, психологи тощо. Народна казка була у фокусі зарубіжних літературознавчих студій О. Веселовського, Р. Волкова, Н. Ведьорнікової, Є. Мелетинського, Н. Єліної. Серед українських науковців дослідженням казки займалися Микола Костомаров, Михайло Драгоманов, Володимир Гнатюк, Іван Франко, Михайло Грушевський.

Метою роботи є вивчення сучасних наукових досліджень казкового дискурсу на матеріалі слов'янських, англійських народних казок та виявлення лексико-синтаксичної й стилістичної своєрідності категорії казковості в різних мовах.

Існує теорія, що всі казки народів світу були створені в одному місці, а потім вони поступово почали поширюватися по всьому світу, обростаючи подробицями й особливостями, характерними для певної народності й місцевості. Батьківщиною всіх казок спочатку вважали Давню Індію. Але потім було виявлено схожі казки в тих народів, які ніколи не контактували

один з одним і не перебували в культурних відносинах з народами Індії. Цей факт може пояснюватися тим, що бажання людей різних народностей дуже схожі між собою, близький їх спосіб життя, уявлення про навколишній світ і його закони. Наприклад, звернемося до питання виникнення такого відомого персонажа українських та російських казок, як Колобок. Багато років тому колобки пекли в будинках, коли закінчувалися запаси для приготування хліба. У хід пускали залишки різного борошна та інші, знайдені «по засіках», інгредієнти. У результаті виходив настільки смачний хліб, що селянин пояснював появу такого кулінарного шедевру не інакше, як дивом, казкою. Згодом необхідність готувати «колобки» у людей відпала, і первісний зміст їх появи стерся. Залишився тільки образ – хліб круглої форми, який прийняв вигляд казкової істоти і проник в казки народів світу. В англійському фольклорі аналогом Колобка виступає Джонні-пончик (Johnny-cake). Ці дві казки – «Колобок» і «Johnny cake» мають надзвичайно схожі сюжети, що викликає інтерес науковців різних народів. Спільні риси, які мають ці казки: невеликі за обсягом, їм властива синтаксична простота та елементарність сюжету, мають спільну сюжетну лінію: жінка випікає хліб різної форми (колобок або пончик).

Відмінні ознаки казок «Колобок» і «Johnny-cake» стосуються головних героїв, в обох казках присутні як люди, так і тварини, однак в англійській казці кількість людей більша, тому що в ній присутні копачі колодязів та канав *(«well-diggers» та «ditch-diggers»)* і маленький хлопчик (онук), а кількість тварин менше, бо в ній відсутній заєць. Ще однією цікавою, на наш погляд, відмінністю є відсутність опису бідності героїв в англійській казці, на відміну від української.

В українській та російській казці процес виготовлення колобка описується дуже детально: *«Послухалась баба, пішла в хижку, назмітала в засіку борошенця, витопила в печі, замісила гарненько борошно, спекла колобок»*. В англійському варіанті навпаки, прослідкується достатньо стислий опис: *«One morning the old woman made a Johnny-cake, and put it in the oven to bake»*. Ще однією істотною відмінністю англійської казки «Johnny cake» від російської або української казки є наявність в останніх пісні, що робить виклад більш поетичним: *«– Я по засіку метений, Я із борошна спечений, – Я від баби втік, Я від діда втік, То й від тебе втечу!»*

Отже, при зовнішній схожості сюжету й героїв казок, російська і українська казка більш жива, яскрава й образна. У ній наявна більша кількість епітетів, звуконаслідувань, пісень. Це пов'язано з давньою традицією повістування російських й українських казок під музику, що ілюструють структуру твору та розкривають їх національну особливість.

УДК 811.111:378.147
Біленко Т. Г. [1], Карпенко А. Р.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. КНТ-139 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ДОНЕСЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ МУЛЬТИМЕДІЙНИМИ ЗАСОБАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З МОВИ

На сучасному етапі розвитку науки та практики зростає потреба добору таких методів навчання, які б відповідали завданням сучасної освітньої парадигми. Це спонукає викладачів-словесників до різноманітних комбінацій традиційних та інтерактивних методів навчання. Ефективність інтерактивних методів навчання можна посилити поєднанням з іншими методами, особливо з використанням мультимедійних технологій. Засоби мультимедіа в навчанні сприяють появі не тільки нового насиченого поля спілкування, передавання інформації, але й поля зародження нових розумінь, нових точок перетину, нових проблем і відповідно їх розв‘язання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій свідчить, що в сучасних умовах українські та зарубіжні дослідники ведуть досить активну діяльність щодо вивчення особливостей використання інноваційних технологій у сучасній освітній системі. Проблемам розробки і впровадження інноваційних методик у процес навчання присвячені праці Н. Бичкової, М. Бухаркіної, С. Гапонової, І. Підласого, Н. Хлизової, І. Паненка, Н. Ротмістрова та інших.

Метою роботи є дослідження особливостей і ролі мультимедійних засобів на заняттях з мови. Відповідно до мети були визначені завдання дослідження: 1) обґрунтувати сутність та доцільність використання мультимедійних засобів; 2) визначити найефективніші методи й прийоми формування мовленнєвої компетенції.

Мультимедіа – це поєднання різних цифрових медіа типів: текстової, графічної інформації, аудіо- й відеоматеріалів в інтегровану багатосенсорну інтерактивну презентацію, з метою донести інформацію до аудиторії. За допомогою сукупності візуальних, аудіо- та інших засобів відображення інформації, що інтегровані в інтерактивному програмному середовищі, всі ці технічні якості легко знайти й використати на заняттях.

Мультимедійні заняття – один із засобів особистісного навчання. Вони розраховані на кожного студента окремо й на групу в цілому. Кожен епізод заняття в окремого студента викликає особисті почуття, бачення в окремих його частинах цілого, захоплення й бажання знайти результат, відповісти на поставлені запитання, бути активним до всього, що відбувається на змінних слайдах. Таке заняття не примушує, а заохочує, пробуджує інтерес, захоплює побаченим і власними перемогами, які здобуті на певному етапі чи взагалі

на занятті. Це може бути цілісне заняття, етап певного заняття або фрагмент завдання. Користуючись засобами мультимедійної проекції, викладач, таким чином модифікує зміст навчального процесу, презентуючи матеріал у багатозначному вимірі при одночасному використанні різних медіа елементів. Такий підхід до навчального процесу підвищує в студентів мотивацію до вивчення предмета, зосереджує увагу і сприяє кращому запам'ятовуванню інформації.

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми мови – дозволяють лаконічно й логічно систематизувати навчальний лексичний і граматичний матеріал за допомогою схем, таблиць, плану чи тез подання тексту, інтелектkарт (mind maps) тощо; – сприяють значній економії часу на різновиди завдань, спрямованих на активізацію усіх видів мовленнєвої діяльності; – можуть охоплювати матеріал кількох практичних занять для узагальнення і повторення, а також систематизації і відтворення вже здобутих знань.

Безсумнівними є такі переваги мультимедійних технологій як засобів навчання: можливість поєднання логічного й образного способів опанування інформації; активізація освітнього процесу за рахунок посилення наочності; інтерактивна взаємодія. Включений у навчальний процес, де використовуються мультимедійні технології, студент стає не об'єктом, а суб'єктом комунікативного спілкування з викладачем.

Уміння використовувати кольорову графіку, фотознімки, діаграми, малюнки, комп'ютерну анімацію, автофігури, діаграми, чітко визначені та структуровані, які допомагають якісно переконувати, інформувати аудиторію, є досить важливим складником роботи викладача.

Однак велика кількість педагогів не використовують засоби мультимедіа під час проведення занять. Найчастіше причиною цього є відсутність інтерактивних засобів (проекторів, мультимедійних, інтерактивних дощок), але більшість просто не розуміє правил роботи з програмою для організації роботи.

Отже, застосування мультимедійних засобів для вивчення української мови створює широкий спектр можливостей реалізації навчальної мети, розвитку творчості, формування образного мислення та виховання любові до предмета.

УДК 811.111:378.147
Біленко Т. Г.[1], Колбаса Д. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. КНТ-229 НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ «РІДНА МОВА» В ЛІНГВО-ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Основною формою категоризації та головним засобом концептуалізації, як визнають вчені, є концепт, що став предметом опису в працях закордонних і вітчизняних учених: С. А. Аскольдова, Д. Л. Лихачова, Н. Д. Арутюнової, Ю. С. Степанова, С. М. Воркачова й інших.

Метою роботи є аналіз лінгвокультурного вираження поняття «рідна мова» у творчості Т. Г. Шевченка. Наше дослідження передбачає виконання таких завдань: 1) проаналізувати проблему трактування поняття «рідна мова» в мовнолітературному дискурсі Т. Г. Шевченка; 2) розглянути домінантні ознаки поезії Т. Г. Шевченка із компонентом «рідна мова».

Концепт «рідна мова» в плані змісту виступає ейдетичним [побутовим, мовним] поняттям, суть якого розкривається насамперед у протиставленні концепту «чужа [іноземна] мова». Рідна мова – оберіг спільноти, знаряддя й водночас символ етнічного самозбереження, національної самобутності, вмістилище колективної історичної пам'яті, засіб самоідентифікації членів спільноти. Мовознавець В. С. Ващенко проводить паралелі концепту «рідна мова» із такими лексемами, як рідна мати, рідна земля, рідна країна, рідний народ тощо. Слововживання такого типу активно використовували й використовують українські поети, вчені, мислителі, зокрема М. С. Шашкевич, Т. Г. Шевченко, О. О. Потебня, І. Я. Франко, М. С. Грушевський, І. І. Огієнко та інші. У сучасній українській мові означення рідна [-ий, -е] має широкий діапазон вживання. Прикметник рідна має той самий корінь, що й лексема природна. Жодна мова, окрім рідної, не може передати особливості та нюанси матеріального й духовного буття етносу. Концепт «рідна мова» в його українському розумінні не може не містити в собі значень, маніфестованих цим коренем, й не мати ідіоетнічного характеру. Наприклад, у латинській мові однією з назв поняття, яке розглядається, є «sermo nativus», що означає «природжена [вроджена, корінна] мова». Народ творить свою мову, лінгвалізує нею світ, зростає, живе й діє в її атмосфері. Визначальну роль у вихованні патріотизму, любові до рідного народу, формування самосвідомості, на думку Т. Г. Шевченка, має рідна мова. Вона є невмирущим виразником народних ідеалів, духовного збагачення: *Ну що б, здавалося, слова / Слова та голос – більш нічого / А серце б'ється, ожива, / Як їх почує...*

У мовотворчості поета поняття «рідна мова» [часто використовується лексема «слово» подекуди із тією ж семантикою] є однією з домінантних. Т. Г. Шевченко закликав розуміти й пізнавати рідну мову, тому що людина без любові до материнської мови не може бути вірною ні своєму народові, ні державі.

Поняття «рідна мова» у творчості поета реалізується через такі лексеми: *рідне слово, материнська мова, солов'їна мова, материнська пісня, стареча мова, божа мова, моя мова, ласкавеє слово, святеє слово, наш язик, любий український язик, милый звук, задушевна, прекрасна мова, християнська мова*, за допомогою яких передаються ніжні почуття автора до рідної мови, народу та України зокрема. У віршах поета наскрізно звучить заклик до шанування української мови та держави, з метою досягнення кращої долі для українців: *...Любітеся, брати мої, / Украйну любіте, / І за неї, безталанну, / Господа моліте. Свою Україну любіть, / Любіть її... Во время люте, / В остатню тяжкую минуту / За неї Господа моліть.*

Поет інтуїтивно відчував внутрішню форму цієї лексеми, її глибокий зміст, сприймав слово як щось винятково своє: *В своїй хаті своя й правда, / І сила, і воля…* та водночас часте протиставлення слов'янства «німецькій пучині*»: І брат з братом обнялися / І проговорили / Слово тихої любови / Навіки і віки! / І потекли в одно море / Слов'янськії ріки!* Т. Г. Шевченко чітко окреслює опозицію рідна мова – москальська мова, яка виявляється як на прозовому, так і на поетичному тлі письменника: *Ще раз прошу, напиши мені письмо, та по-своєму, будь ласка, – а не по-московському..*, *Кохайтеся, чорнобриві, / Та не з москалями…* Концепт «рідна мова» в поета синонімізується із правдою, добром і домівкою.

Отже, розглядаючи поняття «рідна мова» в мовно-літературному дискурсі Т. Г. Шевченка, констатуємо, що значна кількість словосполук належить до лексико-семантичної групи на позначення почуттів – людських станів і має яскраво виражене позитивно-оцінне забарвлення в спогадах автора; проте він вказує й на історичну долю українців – якщо наступне покоління втрачає розуміння значення «слова», то мова поступово відмирає.

У мовотворчості Т. Г. Шевченка простежується вживання словосполуки рідна мова переважно із семами «своя», «наша», а також вона часто ототожнюється із лексичною одиницею «слово». Аспект подальших досліджень убачаємо, зокрема, у цілісному вивченні ідіостилю Т. Г. Шевченка через ключові концепти.

УДК 811.111:378.147
Біленко Т. Г.[1], Карпенко О. С.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. УФКС-219 НУ «Запорізька політехніка»

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ В ЗАПОРІЖЖІ

Сьогодні одним із принципів молоді став своєрідний виклик суспільству, неприйняття його норм, зразків, що призвело до низької мовної культури. Порушення мовних норм – це вияв глибоких суспільно-культурних і психологічних зсувів. Актуальність обраної теми визначається тенденцією активізації досліджень молодіжної лексики на сучасному етапі. Зазначимо, що феномен молодіжних субмов є ще малодослідженою ділянкою мовознавства, яка потребує поглибленого вивчення. Фундаментальних наукових досліджень, присвячених висвітленню цього питання небагато, крім того, специфікою теми є стрімкий розвиток та зміна досліджуваної лексики, що спричинює швидке старіння інформації. Поняття сленгу все більше привертає увагу сучасної філології. Цю проблему розглядали вчені-лінгвісти І. Гальперін, Г. Генне, В. Єлістратов, К. Марченко, І. Пастух, С. Соколовська, М. Фахурдінова. Заслуговують на увагу дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема О. Левінтова, Л. О. Ставицької, О. Л. Шинкаренко, І. І. Щур, яких цікавить питання мови в площині молодіжного мовлення.

Мета роботи є визначення специфіки молодіжного сленгу м. Запоріжжя – дослідити функціонування особливої мови в субкультурі молоді як важливої складової мовної ідентифікації.

Сленг – це досить синкретичне мовне утворення, що включає загальний масив розмовної емоційно-експресивної лексики, не відображеної в сучасній лексикографічній практиці; практично відкрита мовна підсистема ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць. Молодіжний сленг – це слова й вирази, властиві молодим людям і часто ними вживані, які стають сленговими не тільки завдяки їх часом нетрадиційному написанню або словотворенню, але перш за все тому, що їх вживає більш-менш обмежене коло людей певного віку, по-друге, ці слова й вирази привносять у мову особливий змістовний відтінок бачення світу очима молоді, відображення їх світосприйняття.

Стосовно ж сучасного сленгу м. Запоріжжя, то тут, попри значну його зросійщеність, спостерігаємо процес українізації, використання притаманних українській мові методів словотвору та адаптація іноземних слів до української вимови. Наприклад, *долярчик, хом'ячок, недоганяйло, окейно, дріт, жаба, тусівка* тощо. До пласту сленгової молодіжної лексики входять

новоутворення, що формуються й розвиваються разом зі змінами в суспільстві. Сленгові номінації утворюються під впливом найрізноманітніших чинників, серед яких насамперед виділяються: кримінальний жаргон, інтержаргон, інтерпретація молоддю деяких термінів.

Молодіжний сленг є неоднаковим відповідно до спілкування. Кожне з таких середовищ має свої відмінності, й сленг озвучує реалії життя саме в такому оточенні. Наприклад, у студентському середовищі побутують такі лексичні одиниці: *гуртак, братська могила* (гуртожиток), *Степанида, стіпуха* (стипендія) тощо. У сленговому мовленні студентів м. Запоріжжя трапляються слова, що відображають студентські буденні явища та проблеми: *хвіст* (заборгованість), *шпора, шпаргалка, плавати* (погано знати матеріал).

Окремим видом жаргонної лексики є кримінальний сленг, що вживається у відповідному середовищі, хоча завойовує позиції в розмовному мовленні інших суспільних верств: *бивень* (розумово відстала людина), *дока* (знаюча людина), *квасити* (пити спиртне). Проте, якщо вищеназвані сленги вживаються лише в конкретному середовищі, то слова, що належать до інтержаргону, є загальновживаними. До таких лексем можна зарахувати: *бомж, малахольний* (ненормальний), *лимон* (мільйон грошових одиниць). Чимало лексем молодіжного сленгу семантично дублюють поширені в інтержаргоні одиниці без будь-яких трансформацій*: шари, моргала, баньки, лимон, стріляти, поїхати, малахольний.*

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозуміти досить легко, наприклад, зубр (від зубрити‖, іронічний відтінок – назва тварини), *парохід* (той, хто відвідує пари), *гуртак* (гуртожиток) та ін. Чільне місце в молодіжному мовленні посідають метафоричні номінації, що виявляють образні можливості внутрішньої форми вихідного уявлення: *кайф – кайфовий, кайфоломщик, кайфолом; башлі – башляти, башльовий, небашльовий* тощо.

Отже, молодіжний сленг запоріжців є лексиконом на фонетичній і граматичній основі загальнонаціональної мови, але визначається розмовним, а іноді й грубо-фамільярним забарвленням. Найрозвиненіші семантичні поля – «Людина», «Зовнішність», «Одяг», «Житло», «Дозвілля».

Чимало елементів є різними скороченнями і похідними від них, а також англійськими запозиченнями або фонетичними асоціаціями. Характерною особливістю, яка відрізняє молодіжний сленг від інших видів сленгу, є його швидка мінливість, яка пояснюється зміною поколінь.

УДК 811
Воронюк І. О.[1], Хупавка П. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр.МТЕ-219. НУ «Запорізька політехніка»

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ АФОРИЗМІВ ЛІНИ КОСТЕНКО

Вивчення афоризмів Ліни Костенко цікаве у двох аспектах: у виявленні індивідуальних особливостей її мовотворчості та в дослідженні впливу мови художньої літератури на розвиток афористичного складу сучасної української літературної мови. Окремі аспекти мовотворчості Л. Костенко були предметом дослідження В. Брюховецького, І. Дзюби, П. Іванишина, В. Панченка, М. Слабошпицького та ін. Комплексної праці, де б системно досліджувався афористикон Л. Костенко, немає. Запропонована розвідка є спробою систематизувати афоризми письменниці за проблемно-тематичною спрямованістю, зокрема у комунікативно-прагматичному ракурсі.

Людина використовує мову як найважливіший інструмент спілкування: для повідомлення новини, спонукання адресата до певної дії, висловлення своїх почуттів, оцінки вчинків інших, регулювання взаємин з людьми, впливаючи і на світ в цілому. Саме прагмалінгвістичні дослідження розглядають мову в діяльнісному аспекті, поєднуючи лінгвістичні, логіко-філософські, соціопсихологічні, етнографічні напрямки. Одним із дієвих художніх засобів комунікування Л. Костенко з читачем, ефективного впливу на нього і формування його свідомості можна вважати афорзм. Афоризм – стисла й водночас вичерпна, глибинна вербалізована думка, що прагне істини, яка в художній формі конденсує набутий досвід суспільного життя, реальності, що оточує людину. Афоризм „передає узагальнену закінчену думку повчального або пізнавального змісту в лаконічній увиразненій формі” (енциклопедія «Українська мова»). Афористична мова увійшла у творчу манеру поетики Л. Костенко, стала її визначальною рисою.

До першої групи афоризмів належать ті, в яких порушено філософську проблему сенсу життя людини у світі: *«Єдиний, хто не втомлюється, – час. А ми – живі, нам треба поспішати»; «Доля не усміхається рабам», «Поразка – це наука, ніяка перемога так не вчить», «Люди, як правило, бачать світ у діапазоні своїх проблем» ; «У кожного своя пустеля і свої міражі»; «Взагалі мені здається, все наше життя – це чекання найгіршого і надія на краще».* У них Л. Костенко підреслює, що кожна людина – це індивідуальність. Для особистості має бути надзвичайно важливим гідно прожити життя, вміти радіти з його подарунків.

До другої групи належать афоризми, що порушують проблему занепаду духовності, моральної деградації людства: *«Судів більше, ніж честі і гідності», «Негідно бути речником юрби», «Диктат приматів. Куди подітись людині?», «Лінію фронту знову тримають мертві», «Настала якась собача старість ідей».* Л. Костенко взяла на себе обов'язок гостро нагадати своїм сучасникам норми, що їх виробляло людство впродовж століть, задуматися над сутністю власного життя.

Третя група афоризмів репрезентує проблему усвідомлення себе сином української землі: *«Коли в людини є народ, тоді вона уже людина.»; «Так, держава – це я, а не те, що вони з нею зробили. І якби кожен усвідомив, що держава – це він, то досі у нас вже була б достойна держава»*. Вони підкреслюють невід'ємність людини від її нації.

У четвертій групі акцентовано увагу реципієнта на ролі рідної мови в житті людини. Про цінність мови йдеться у таких рядках: *«У всіх народів мова – це засіб спілкування, у нас це – фактор відчуження»; «Мова солов'їна, а тьохкають чортзна-що»; «І тільки мова чужа у власному домі»; « Це лиш слова. Зате вони безсмертні»*. Ці афоризми увиразнюють величезну роль рідної мови у становленні особистості, у розвитку будь-якої нації. А митець – це завжди її головний репрезентант: *«Мені потрібне слово, а не слава», «Поет – це медіум історії»*.

Шляхом афоризмів на тему кохання (п'ята група) Л. Костенко щиро комунікує з читачем, стверджуючи , що любов – явище духовно піднесене: *«Така любов буває раз в ніколи»; «Скільки років кохаю, а закохуюсь в тебе щодня»;«Пристрасть – це натхнення тіла, а кохання – це натхнення душі»; «Троянда — як кохання, може завдати болю, якщо не вмієш її узяти»*, *«Важко любити розумну жінку. Завжди боїшся впасти в її очах. Жінка втрачає на інтелекті, лише коли закохана. Так що бажано стабільно підтримувати в ній цей стан»*.

Отже, безкомпромісно, не відступаючи від своїх ідеалів, осмислює письменниця у художніх творах сучасні проблеми людини загалом і українця зокрема. Її афоризми влучно їх увиразнюють, поєднуючи мудрість і пристрасть, легкість і філософську глибину. За проблемно-тематичною спрямованістю їх можна поділити на кілька груп: афоризми щодо сенсу життя людини, моральної деградації людства, про значення рідної землі та мови, роль митця в суспільстві, щодо кохання тощо. Дослідження процесу творення афоризмів, їхнє наукове пояснення й системний опис дає змогу не лише пізнати індивідуальне у стилі Л. Костенко, а й побачити один зі шляхів розвитку літературної мови, збагачення її реальними та потенційними експресивними засобами.

УДК 811
Воронюк І. О.[1], Дрьоміна Я. Є.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр.МТЕ-419. НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ МОВА У ВІРШІ ЛІНИ КОСТЕНКО «ЦАВЕТ ТАНЕМ!»

Творчість Л. Костенко, як одне з найяскравіших явищ українського письменства ХХ – початку ХХІ ст., неодноразово опинялася в полі зору дослідників. Чимало аспектів її літературного доробку уже набули ґрунтовного теоретичного висвітлення у працях В. Брюховецького, І. Дзюби, С. Дячок, Г. Жуковської, В. Панченка, Г. Семенюка та ін. У цій розвідці здійснено спробу конкретизувати лінгвальні засоби вираження художнього концепту мова у вірші письменниці «Цавет танем!».

Художні концепти, за З. Шостюк, відбивають специфіку індивідуально-авторського світобачення і водночас активізують художнє враження, що його створює слово-концепт. Художні концепти – це комплекс понять, уявлень, почуттів, емоцій, іноді навіть вольових виявлень, що виникають на основі художньої асоціативності. Аналіз будь-якого художнього концепту дає змогу пояснити особливості функціювання мовних засобів у художньому тексті, простежити специфіку індивідуально-авторського відображення світу, з одного боку, та морально-естетичні цінності, властиві колективній свідомості на певному історичному етапі, з іншого.

Проблема збереження історичної пам’яті, своєї культури і мови відтворена в багатьох творах Л. Костенко, серед яких – невеликий вірш «Цавет танем!». Він присвячений видатній вірменській поетесі Сільві Капутікян. Відомо, що історія вірменського народу має багато драматичних і трагічних сторінок.

Дуже часто через жорстоку агресивність своїх сусідів турків вірмени змушені були залишати рідні місця. Розпорошені по світу, вони зберігали свою мову і культуру – свою національну ідентичність. І хоч вірш тематично не стосуються української історії, читач легко сприймає в підтексті смисли, які безпосередньо торкались болючих проблем нашого суспільства, що увиразнились у 70-80-х роках та й зараз ще залишаються актуальними.

Концепт мова розкривається перш за все через образ матерів. Про мову турбуються вірменські матері в найтяжчі часи вигнання: «Щоб мову свою рідну їх діти не забули, їм літери виводять вірменки на піску». Загроз у слова багато, вони уособлені в образах піску, вітру, верблюдів, коней. Та вірменські жінки роблять усе, щоб їхнє слово прижилося, бо інакше «забудуть його діти і виростуть німі». Поетеса ніби глузує з них: «Ні даху ж, ні притулку, –

буквар їм на умі!», насправді ж душа її говорить так само, як і в тих матерів. Використовуючи анафору, письменниця увиразнює всю безвихідь ситуації: «Нема коли писати отих маленьких літер. Немає чим писати. Нема писати де». Умов для вирощення і збереження слова немає, загроза винищення вірменського слова ще існує. І через це нація відчуває постійний біль і тривогу.

Поетичний текст Л. Костенко демонструє величезні виражальні можливості власне словесного умовного образу – «в'язь літер». Через прийом паралелізму «буковок вірменських» і политих слізьми стеблин аворка художньо втілила своє розуміння слова як чогось живого, спроможного рости і розвиватися, навіть у палючому піску дати коріння, готового в дбайливих руках стати окрасою життя.

Турбота матерів не лишилася марною: крізь усі лихоліття проніс вірменський народ і зберіг свою мову: «А скрізь по всій пустелі тоненькі стебла літер, як трави, проростають в палючому піску. Їх топчуть ситі коні, дзвенять чужі стремена. А букви проростають в легенди і пісні».

Л. Костенко перекладає вірменський вислів, перетворюючи ці слова в оцінний мотив: «"Цавет танем!" – як кажуть, прощаючись, вірмени. Твій біль беру на себе. Печаль твоя в мені». І хоч поетеса помилково, за твердженням Ю.Карпенка, пов'язала вислів «цавет танем» з прощанням, але вжила його абсолютно точно. Саме так, як вияв співпереживання, і використовують його вірмени незалежно від моменту спілкування.

Отже, цей вірш є пристрасним і високим словом про рідну мову. Українська поетеса бере цей біль на себе.

Сум вірменських матерів – охоронців рідного слова – є і її сумом. Вона добре їх розуміє, бо і її рідне слово – українське – весь час було під постійною загрозою.

Отже, як митець із прекрасно розвинутим історичним мисленням, Л. Костенко по-філософськи глибоко розкрила значущість слова у формуванні національної свідомості народу. І втілила цю думку у високохудожні образи, майстерно використовуючи тропи та поетичний синтаксис.

УДК 811
Катиш Т. В.[1], Важненко К. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Ю-219 НУ «Запорізька політехніка»

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

Політична комунікація є процесом передавання й сприймання важливої суспільно-політичної інформації. Вона поділяється на вербальну і невербальну. Громадяни часто не довіряють промовам політиків, що актуалізує тему дослідження. Невербальні елементи комунікації є впливовими під час взаємодії в політичному просторі комунікації. Невербальні елементи поведінки українських політиків вивчали такі науковці: Л. Ваннек, С. Денисюк, І. Ковалинська, Н. Сокирська та інші.

Метою дослідження є аналіз невербальних засобів спілкування українських політиків.

Жестовий компонент невербальної поведінки Ю. Тимошенко простий, але він активується в емоційно-насичених ситуаціях. Юлія Володимирівна є досвідченим оратором, вона контролює свою міміку. Вона вміє встановити контакт очима, вона чудово працює на камеру. Ю. Тимошенко часто камери знімають не на весь зріст, а по груди, тому рухи головою й інтонації голосу – все, що їй залишається. Але вона це використовує на 100 %.

П. Порошенко є емоційним, але може себе контролювати, може бути стриманим і нестримним. Під час виступів лікті П. Порошенка майже завжди притиснуті. А лікті є одним із перших індикаторів самоконтролю людини. Водночас у П. Порошенка яскраво виражені лідерські якості. Під час інтерв'ю він часто використовує такий жест: виставлена вперед долоня, всі пальці зігнуті, крім вказівного. Такий жест притаманний лідерам.

В. Зеленський – дуже емоційна й енергійна людина. У нього жива міміка, він також багато жестикулює. На одиницю комунікації багато невербальних засобів спілкування. Ця швидкість реакції не є ознакою схильності до обману, це швидше вказує на рухливість його нервових процесів. Це говорить про його емоційність і схильність до поривів. Він швидко фокусується й мобілізується, але схильний до втрати інтересу.

Таким чином, невербальні засоби спілкування здатні підсилити сказане політиками або знівелювати вербальну інформацію. Вони є важливим елементом іміджу політичних діячів. Невербальні прояви можна контролювати, але це вимагає посиленого самоконтролю й використання.

Отже, система невербальних засобів комунікації є найпростішою системою, що усуває зайві формальні засоби та дозволяє досягти

однозначності комунікації за умов узагальненого та полісемантичного характеру власне мовних засобів.

УДК 811
Катиш Т. В.[1], Доценко М. О.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Ю-219 НУ «Запорізька політехніка»

КОМУНІКАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПІЛКУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕСЕНДЖЕРІВ

Останнім часом спілкування у формі віртуальної комунікації все глибше й динамічніше проникає в наше життя, багато в чому змінюючи віртуальне спілкування. Основна функція Інтернету, пов'язана з отриманням інформації, сьогодні перестає бути провідною, таку роль бере на себе комунікативна функція. Особистісну комунікацію в мережі Інтернет вивчали такі дослідники: Є. Горошко, В. Іванов, І. Стернін, Т. Н. Колокольцева, О. Лутовінова, І. Стернін.

Метою дослідження є аналіз повідомлень, переданих за допомогою програм миттєвого обміну повідомленнями Viber і Telegram. Поширеність месенджерів свідчить на користь актуальності їх дослідження.

Найбільш характерними комунікативними характеристиками цього типу спілкування є: діалогічність, усно-письмовий характер використовуваної мови, зниження мови, експресивність.

Діалогічність – це вираження в тексті засобами мови взаємодії комунікантів у комунікативно-пізнавальному процесі. Цікаво, що повідомлення в месенджерах мають форму довготривалого діалогу, що відрізняє цей жанр інтернет-комунікації від інших.

Використання спеціальних графічних символів – емотиконів – для передачі емоцій, застосування паралінгвістичних символів, лаконічних і виразних скорочень та інші ознаки дозволяють говорити про існування нового усно-письмового типу мовлення.

Стилістичне зниження мови є загальною тенденцією, характерною для інтернет-комунікації, що виявляється передусім у широкому вжитку ненормативної лексики, огрубінні мови, її зубожінні, зниженні культури мови.

Експресивність – властивість певної сукупності мовних одиниць, що забезпечує їхню здатність передавати суб'єктивне ставлення адресанта до змісту або адресата мовлення. Серед засобів експресивності, що

спостерігаються найчастіше, варто виділити емоційно-оцінну лексику, інверсію, еліпсис, багаторазовий повтор розділових знаків.

Таким чином, можливості месенджерів багато в чому визначають ті чи інші особливості комунікації, що здійснюються за їх допомогою. Месенджери є важливим засобом соціального спілкування.

УДК 38.483.13:069:398(477)
Чернова І. В.[1], Бєлоусова П. В.[2]
[1] канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. БАД-819 НУ «Запорізька політехніка»

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ НОСТАЛЬГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Зараз, коли майже кожна цивілізована країна приділяє значну увагу збереженню історико-культурної спадщини та її різноманіттю, етнічний туризм стає як ніколи актуальним. Україна має унікальні ресурси у цьому напрямку, що власне робить її привабливою для вітчизняних та зарубіжних туристів [5, с. 6].

Наразі актуальними напрямками формування туристичної привабливості держави та міста Запоріжжя є історико-культурні пласти, сформовані під впливом та всупереч тоталітарній ідеології, різночасові полікультурні топоси [4].

Водночас вкрай важливого значення набуває проблема збереження та реставрація архітектурної спадщини, яка є свідком історичних фактів життя етносів на сучасних територіях. Теоретико-методологічні аспекти розвитку етнічного туризму активно досліджують українські та зарубіжні фахівці різних галузей: історики, політологи, культурологи, туризмознавці, соціологи (І. О. Бочан, І. М. Кулаковська, О. І. Кузьмук, Л. Д. Божко та інші) [1].

Ностальгійний туризм – це вид рекреаційного туризму, який порівняно недавно почав розвиватися на вітчизняному ґрунті. Такий вид подорожі дуже полюбився мешканцям Західної Європи. Це дає можливість доторкнутися до своїх етнічних первнів, дізнатися певні історичні факти про майже нікому невідомі народи або національності.

Дуже часто люди їдуть, щоб відвідати землі, де проживали їхні діди, батьки або вони самі в дитячому віці. Тому назва ностальгійний туризм вбирає в себе глибокий зміст і полівалентне значення. Адже саме ностальгія і туга за минулими часами змушує багатьох людей вирушати в далекі місця для пошуку коренів свого походження. Так, наприклад, свого часу Верхня Хортиця в місті Запоріжжя стала першим місцем поселення менонітів на берегах Дніпра з волі Катерині ІІ. Окремі квартали міста зберегли пам’ять про перебування цих загадкових переселенців.

Популярним туристичним маршрутом для містян і гостей стала прогулянка вулицею Розенталь (названої так на честь менонітської колонії), де можна побачити справжній палац, споруджений у югендстилі. Він відзначається незвичайною формою покрівлі, кількістю арочних вікон, тим, що кожна зі сторін не схожа на іншу, і своєю неймовірною атмосферою. Більшість з будівель менонітів, виділяються не тільки архітектурою, а й так званою «фламандською кладкою»: одну цеглину клали уздовж, іншу - впоперек [2, с. 11]. Список будинків і будівель Верхньої Хортиці – свідків освоєння придніпровських земель європейцями, можна продовжувати і продовжувати: Хортицький педінститут, Центральна районна лікарня, годинникова фабрика Крегера, комплекс колишнього заводу «Лепп і Вальман», який був третім за обсягами виробництва чавуну в усій Російській імперії [3, с. 417].

Отже, незважаючи на всі труднощі, наш час повинен стати періодом розвитку нових тенденцій у культурному житті для більшості регіонів України і орієнтація на етнічний туризм стає однією з реальних можливостей економічного, соціального й культурного піднесення, в тому числі і для міста Запоріжжя, на території якого проживали свого часу меноніти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Все о туризме. Туристическая библиотека [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/nostalgic-tourism.htm

2. Осташева, Н. В. На переломе епох… Меннонитское сообщество Украины в 1914-1931 гг. / Наталія Вікторівна Осташева. – М.: Готика, 1998. – 256 с.

3. Бєлікова, М. В., Зацепіна Н. О. Менонітський етнічний туристський продукт: досвід та практика // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: Зб. Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (Львів, 2-3 березня 2011 р.) / Львівський інститут економіки і туризму. – Львів : ЛІЕТ, 2011. - С. 417-423.

4. Зазуліна, М. С., Лях Г. М. Архітектурна спадщина менонітів на півдні України/ Всеосвіта [Електронний ресурс]// Режим доступу: https://vseosvita.ua/library/arhitekturna-spadsina-menonitiv-na-pivdni-ukraini-174109.html

5. Бочан, І. О. Вступне слово про етнотуризм / І. Бочан // Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи»: Зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25 лютого 2016 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. – Львів : ЛІЕТ, 2016. – С. 6-7.

УДК 81’161.2’373
Красницька А. В.[1], Брегін Т. В.[2]
[1] канд. юр. наук, доц. НАВС
[2] курс. ННІ №3 НАВС

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СКЛАДНА ОРГАНІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ

Найбільш значним компонентом мови права та основним елементом тексту правового акта є юридична термінологія як історично сформована сукупність термінів. Вона виражає систему правових понять і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері правотворчості, правозастосування, правореалізації та юридичної науки.

Основний фонд юридичної термінології міститься в найважливіших законодавчих актах. Саме вони визначають термінологічні еталони, на них орієнтуються правотворчі органи при виданні підзаконних актів. Джерелом основоположних юридичних термінів є Конституція України [1, с. 100].

Юридичні терміни є первинним матеріалом для написання норм права. Держава, використовуючи юридичні терміни, говорить мовою права та виражає свою волю. Точність вираження волі законодавця та результативність закону багато в чому залежать від точності використання термінів у нормативно-правовому акті. Юридична термінологія є історично сформованою сукупністю термінів, яка виражає систему правових понять і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері законодавства, юридичної науки і практики. Вона є важливим і необхідним інструментом професійного мислення, професійного засвоєння предметної дійсності, спілкування у сфері права. Юридичні терміни виконують дві основні функції: а) номінативну – іменують правове поняття; б) змістову – виражають зміст правового поняття.

Юридична термінологія базується на додержанні правотворцем або правозастосувачем сукупності вимог, яких необхідно дотримуватися: один і той самий термін у будь-якому правовому акті мусить вживатися однозначно; терміни повинні бути загальновизнаними; у кожному новому правовому акті терміни повинні зберігати свій основний зміст; не повинні бути тавтологічними; терміни повинні бути простими і зрозумілими; не можна застосовувати неточні терміни; недоцільно використовувати застарілі терміни; терміни повинні бути стабільними; не можна відмовлятися від старих і вдалих термінів й уводити до вжитку замість них нові; єдність використання юридичної термінології; терміни мають бути стислими та зрозумілими; повинні підпорядковуватися нормам і правилам сучасної української літературної мови; неприпустимо перенасичувати правовий акт

багатозначними термінами; якщо значення терміна викликає сумніви, слід звертатися до словників (енциклопедичних, тлумачних) [2, с. 190-192]; терміни повинні мати офіційний характер; не бажано використовувати терміни у переносному значенні.

Таким чином, важливість юридичної термінології не викликає сумнівів; ідеальний термін повинен володіти системністю, однозначністю, експресивно-стилістичною нейтральністю; терміни дозволяють однозначно тлумачити та універсально трактувати зміст правового тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Красницька, А. В. Вимоги до вживання юридичних термінів у нормативно-правових актах. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи [Текст] / А. В. Красницька., Л. І. Чулінда // Матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф.: у 2 ч. / редкол. : В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – Ч. 1. – С. 100-104.

2. Красницька, А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування [Текст]: пос. / А. В. Красницька .– 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Парламент. вид-во, 2006. – 538 с.

УДК 811

Ласкава Ю. В.[1], Пучкова А. А.[2]
[1] канд. філол. наук, старш. викл. ЗНУ
[2] студ. гр. 6.2279-2 ЗНУ

РИТОРИЧНІ НАСТАНОВИ І. ПРОКОПОВИЧА У СУЧАСНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ

У наш час у всіх професіях потрібно ефективно комунікувати: правильно запитувати інформацію, зрозуміло пояснювати завдання, культурно спілкуватися телефоном , коректно обстоювати свою позицію, знаходити спільне і різне в поглядах, виступати на зборах і нарадах, робити презентації, брати участь у семінарах, тренінгах, "круглих столах", публічних спорах і т.п. Це потребує якісних знань і опанованих навичок з риторики. В Україні тільки в останні два-три десятиліття з'явилася грунтовна навчальна література з риторики для ЗВО. Серед відомих студентам авторів навчальних посібників – С. Д. Абрамович, Г. С. Онуфрієнко, Г. Г. Почепцов, Г. М. Сагач, М. Ю. Чикарьова та інші. Вивчення законів риторики, за якими організовується мисленнєво-мовленнєва діяльність, усвідомлення правил культурного спілкування для мовця і слухача й параметрів техніки мовлення,

оволодіння риторичними методами аргументування, розкриття секретів успіху професійно-ділового спілкування, усвідомлення традицій різних шкіл красномовства, розуміння принципів безконфліктного спілкування – усе це надасть здобувачам вищої освіти реальних можливостей досконало використовувати вербальну зброю, якою і є слово, і як знаряддя праці, і як засіб отримання, трансляції й обміну інформації, і як засіб впливу на співрозмовника [2, с. 8].

Ф. Прокопович – слов'янський авторитет у царині риторики від часів Києво-Могилянської академії. Естетичні ідеї Феофан Прокопович розвивав, головним чином, у курсах поетики, риторики, логіки, фізики тощо, а також безпосередньо в своїх літературних творах. Він засвоїв і творчо переосмислив естетичні здобутки античності. Відмінність естетичних поглядів Ф. Прокоповича від багатьох його сучасників виявляється в кількох відношеннях. Здебільшого, особливо у тодішніх етико-гуманістичних вченнях, духовна краса розглядалась лише як ознака духовної досконалості, а тілесна – як диявольська принада. У Прокоповича краса визначається як гармонія душі і тіла. Риторика Феофана Прокоповича складається з 10 книг, у яких висвітлено основні питання риторичного курсу [3]. Книги мають певний порядок розділів і не втратили своєї актуальності і сьогодні. Метою оратора, на думку українського ритора, є переконувати мовою, а завданням так складати промову, щоб вона переконувала слухачів. Феофан Прокопович вважав, що невідповідність між змістом і формою промови породжує вади стилю і позбавляє його чистоти та ясності. Ф. Прокопович виділив кілька вад стилю, яких треба уникати: холодний стиль; надмірний (надутий, високопарний); лженаслідувальний стиль; сухий стиль, простий стиль; хиткий, непевний, неорганізований стиль; шкільний стиль; хлоп'ячий стиль; емоційний стиль. На думку великого українського оратора, промова повинна не тільки переконувати, показувати, що відповідь на важливі питання є правильною. Вона повинна також викликати почуття насолоди у слухачів. Риторична культура необхідна в кожній професії (журналістиці, політиці, філології), бо, як правило, надає людині можливості максимально повно реалізувати себе, виявити свої здібності в обраній спеціальності, посилити знаннями комунікативну інтуїцію, досягти вершин освітянського та професійного потенціалу [2, с. 12]. Риторична освіченість допомагає впевнено почувати себе в усіх життєвих та професійних ситуаціях, коли треба або повідомити, поінформувати, проаналізувати, підбити висновки, висловити власну точку зору, пояснити, скритикувати, або ефективно спілкуватися у різних форматах, або організовувати та креативно скеровувати свою мисленнєво-мовленнєву діяльність на засадах двох взаємопов'язаних риторичних постулатів – доброзичливо ставитися до

слухачів і своєю промовою прагнути торжества “людського в людині”, або доцільно використовувати методи аргументування [1].

Отже, риторичні настанови Ф. Прокоповича не втрачають своєї актуальності і в наш час, сприяючи якісній мовній комунікації у всіх професійних дискурсах, що врешті-решт позитивно впливає на взаємини в трудових колективах, а тому допомагає досягненню кращих результатів спільної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Мовна комунікація в контексті сучасної риторичної парадигми [Текст] / Г. С. Онуфрієнко // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – 2001. – №2. – С. 195-201.

2. Онуфрієнко, Г. С. Риторика: навчальний посібник для ВНЗ [Текст] / Г. С. Онуфрієнко. – 2-е доп. вид: – К.: ЦУЛ, 2016. – 624 с.

3. Прокопович Феофан. Філософські твори: у 3 т. – Т.1. / Ф. Прокопович. – К., 1979. – 512 с.

УДК 659:004(81-13)

Бондарчук К. С.[1], Тімофєєва К. О.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ФЕУ-619 НУ «Запорізька політехніка»

РЕКЛАМНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ: ВИДИ, МОВНІ ЗАСОБИ

Сучасному фахівцеві, особливо представникам сфери послуг та виробництва, часто доводиться доносити до споживачів інформацію про переваги своїх продуктів, переконувати, спонукати до їх споживання. Однією з найбільш дієвих форм комунікації з потенційними партнерами є презентація, яка здійснюється різними каналами, найбільш ефективний з яких – вербальний. Успіх будь-якої презентації, незалежно від її мети, та теми, визначається умінням презентатора побудувати виступ так, щоб він був переконливим, логічним, досконалим щодо мовного оформлення, етичним, що сприйматиме його успішності. Особливості публічного спілкування дослідили у своїх працях з культури мовлення та риторичної майстерності В. Вандишев, О. Когут, Л. Мацько, О. Мацько, Г. Меш, Г. Онуфрієнко, Г. Сагач та інші.

Мета нашого дослідження – визначити види рекламної презентації, найбільш уживані мовні засоби для вирішення її завдань.

Реклама – форма комунікації, призначена для просування товарів, послуг чи ідей. За метою та призначенням існують такі види рекламної

презентації: стимулювальна – спрямована на актуалізацію потреб покупців та, як результат, придбання товарів; інформативна – повідомлення споживачів про існування певних товарів і послуг, їх якості; переконувальна – спрямована на переконання споживача в доцільності здійснення купівлі; різновидом її є порівняльна реклама, що базується на порівнянні пропонованих товарів і послуг з пропозиціями конкурентів. Для досягнення успішного результату презентатор, крім володіння фактичним матеріалом, добору наочних засобів (слайдів, кольорової графіки, анімації), повинен досконало володіти нормами літературної мови, вживати етичні норми вітання, звертання, прощання тощо, уміло користуватися засобами риторичної майстерності, долучаючи невербальні елементи – вираз очей, рухи, міміку.

Презентація має бути чітко структурованою, яскравою, спонукати до активного слухання, спільного прийняття рішень, враховувати особливості аудиторії (вік, стать, освітній рівень, професійну належність). Незалежно від виду презентації, її тематики, складу учасників існують загальноприйняті етикетні мовні формули, вироблені українським народом задля утвердження етичних принципів, духовних цінностей, моральних принципів. Різні мовні формули доцільно вживати на всіх етапах презентації. Зокрема, в експозиції – звертання (*шановне товариство, пані і панове*), вітання (*доброго дня, вітаю вас);*компліменти (*радий / рада вас бачити, приємно з вами познайомитись*); подяка (*дуже дякую, красно дякую, що відгукнулися на запрошення*) тощо. У вступі – спонукання слухати і ставити запитання (*прошу уважно слухати; будь ласка, ставте запитання; будьте ласкаві подавати запитання в письмовій формі; вашій увазі пропоную*).

В основній частині – використання засобів логічного, причиново-наслідкового зв’язку (вставні слова *по-перше, по-друге, як бачите, між іншим, очевидно;* спонукальні речення: *спробуймо визначити наші переваги; розгляньмо варіанти вирішення проблем*). У резюме – короткі речення, питальні, окличні тощо.

У висновку – подяка за увагу, компліменти щодо активності, вираження сподівання на співпрацю, прощання. На всіх етапах виступ має бути емоційним, що досягається використанням багатої синонімії, фразеології, засобів образності.

Отже, для успішної презентації, крім володіння фактичним матеріалом та застосування наочних засобів, необхідно на всіх її етапах використовувати етикетні мовні формули, традиційні для української мови, активізувати увагу слухачів за допомогою різного типу запитань, спонукальних речень, мовних засобів логічного зв’язку між компонентами доповіді та емоційного впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей.

УДК 808.1:004
Бондарчук К. С.[1], Кононенко А. О.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ФЕУ-519 НУ «Запорізька політехніка»

СЛОВЕСНИЙ РІВЕНЬ ЕТИКЕТУ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Своєрідним стрижнем етикету є словесний рівень, який найповніше репрезентує етичну самобутність кожного народу. Відбором етичних мовних формул у кожному виді мовленнєвого етикету створюється та чи інша тональність спілкування, яку можна визначити як ступінь дотримання етичних норм у процесі комунікації.

Дослідження науковців-лінгвістів (В. Князєв, І. Плотницька, П. Редін, С. Шумовицька) доводять, що культура мовлення є важливим складником кваліфікаційної характеристики фахівців будь-якої сфери. В. Русанівський, Н. Крилова, А. Коваль стверджують, що володіння культурою мовлення гарантує успіх у професійно-ділових відносинах.

Мета нашої роботи – описати найбільш уживані етикетні мовні формули, властиві українській традиції, визначити їх роль у дослідженні успіху професійної презентації.

У сфері формальних суспільних відносин, серед яких виокремлюються презентації, характерна висока тональність. Важливо врахувати чинники, що впливають на вибір словесної формули під час презентації, а саме: вік, стать, соціальний статус її учасників та комунікативні умови (місце, час, тривалість спілкування).

В офіційному спілкуванні особливе значення мають ті види мовленнєвого етикету, які представляють категорію ввічливості, тобто звертання, вітання, прощання, подяка, вибачення, прохання.

Сьогодні реєстр слів-звертань офіційного вжитку становлять такі: панове, добродії, товариство, колеги, громадо, які супроводжують етичні означення на кшталт: глибокоповажні, дорогі, шановні тощо.

Однією з форм звертання до незнайомих людей, яким наперед виказуємо довіру, є слово друзі. Важливу роль також виконує вітання. Набір українських народних вітань надзвичайно різноманітний та поліфункційний: Доброго ранку!, Доброго дня!, Добрий вечір! Формул вітання в українській діловій мові порівняно небагато, але завжди можна знайти потрібний вислів, щоб висловити пошану до людей.

Прощання – це слова і вислови, які говорять на завершення презентації. Вибір етикетних висловів прощання залежить від часу, на який розлучаються особи, тональності спілкування. Так, до побачення – вислів стилістично нейтральний, найбільш уживаний у нейтральній тональності. Разом зі

словами на все добре!, до нових зустрічей! обслуговує також ситуацію розлуки в межах нейтральної тональності.

Подяка має на меті висловлювання вдячності, тому її використання належить до обов'язкових етикетних настанов. Вислови подяки вживають як знак ввічливої згоди або відмови на будь-яку пропозицію: дякую!, спасибі!

Посилюють вдячність слова щиро, сердечно, уклінно, дуже, глибоко, вельми дякую. В офіційних ситуаціях слова подяки часто вживаються зі словами: дозвольте, прийміть, складаю, наприклад: дозвольте висловити Вам подяку!, прийміть найщирішу вдячність!, складаю щиру подяку!

Вибачення також є доречним, воно означає усвідомлення своєї провини й намагання її спокутувати за допомогою спеціальних висловів: прошу вибачення, вибачте мені ласкаво.

Прохання – спонукальна мовленнєва дія у ввічливій формі з метою чогось домогтися від адресата. Мовні засоби прохання можуть використовувати як вислови привернення уваги, наприклад: будьте ласкаві!, будь ласка!, ласкаво прошу!

Отже, в українській мові вироблено традиційні форми етикету, які спроможні зробити презентацію естетичною, яскравою, доброзичливою, вишуканою. До них належать мовні формули, які представляють категорію ввічливості: звертання, вітання, прощання, подяка, вибачення, прохання, що сприяють успіху будь-якої професійної презентації.

УДК 305:004
Бондарчук К. С.[1], Жесткова А. К.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ФЕУ-619 НУ «Запорізька політехніка»

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТКОМУНІКАЦІЇ

У сучасному світі дедалі більшого поширення набуває різних форм віртуальна комунікація, яка охоплює комунікантів незалежно від віку, статі, професійної належності, роду занять. Раніше вважалося, що жінки далекі від інформаційних технологій. Насправді кількість жінок-користувачів мережі в XXI ст. постійно зростає, причому вони відрізняються від чоловіків за соціально-демографічними та психологічними особливостями. Питання різних аспектів віртуального спілкування досліджували в останні десятиліття як зарубіжні, так і вітчизняні лінгвісти, серед яких Дж. Морахан-Мартін, Ш. Шекл, С. Геррінг, О. Горошко, В. Іванов, Т. Колокольцева та інші.

Мета нашої роботи – дослідити вплив гендерного фактору на особливості інтересів та мовної поведінки інтернеткомунікантів.

Дистанційність електронної комунікації дає можливість людині експериментувати зі своєю ідентичністю, приховуючи особистісні характеристики, що спричиняє спільні ознаки, в тому числі мовні, чоловіків і жінок. Під час віртуального спілкування мають місце зміни на всіх мовних рівнях: лексичному – поява багатьох неологізмів, кальок, скорочених слів – запозичень з англійської мови; синтаксичному – неповні речення та питальні, часто риторичні, окличні речення; паралельні форми, повтори, графічному – поєднання латиниці та кирилиці, виникнення квазікирилиці та квазілатиниці. Це викликано, як правило, прагненням компенсувати брак візуального контакту, дистанційність, анонімність інтернеткомунікації. Але існує багато відмінностей у чоловічому та жіночому спілкуванні. Жінки більше цікавляться інформацією про освіту й культуру, для них важливий доступ до важливих джерел і культурних контактів, можливість творчої самореалізації. Під час спілкування в інтернеті жінки мають погоджувальну, підпорядковану позицію, а чоловіки частіше ініціюють нові теми для обговорення. При цьому мовлення жінок більш емоційне, а репліки значно коротші, ніж у чоловіків.

Чоловічий стиль спілкування – це стиль суперництва, а жіночий – комунікативної співпраці. Висловлювання чоловіків рішучі та безапеляційні, інколи навіть агресивні, чим вони намагаються підтримати свій статус лідера. Повідомлення жінок часто спрямовані на зниження напруги, що виникає в колі комунікантів, на збереження комфорту і стабільності, пропоновані думки висловлюються в гіпотетичній та обережній манері. Разом з тим жінки частіше ініціюють неприємні обговорення, скандали та суперечки. Чоловіки частіше пишуть довгі повідомлення, свої думки видають за факти, використовують образливі вислови.

Жінки висловлюють свої судження, частіше просять вибачення, висловлюють підтримку співрозмовнику, роблять йому компліменти. Сприйняття й усвідомлення гендерних особливостей комп'ютерних комунікацій проходить на рівні повсякденної свідомості, що впливає на рівень щоденного спілкування. Сприйняття співрозмовника віртуальної й реальної комунікації для представників обох статей майже не відрізняється, хоч жінки більше відзначають ці відмінності. На їх думку, вони не можуть спостерігати за мімікою, хоч інколи це може бути позитивом; при особистісному спілкуванні можна зрозуміти, які теми не варто обговорювати; під час безпосереднього спілкування важливу роль відіграє зовнішність; таке спілкування природніше, правдивіше, більш плідне, адже у віртуальному спілкуванні можна видати себе за будь-кого, значно прикрасивши інформацію як про свою зовнішність, так і про внутрішні, духовні якості. На думку чоловіків, віртуальне спілкування більш розслаблене й відкрите, але в ньому може бути більше брехні; сприйняття партнера по спілкуванню, навіть маючи його фото, але не чуючи голосу, може бути оманливим.

Отже, вплив гендерного фактору на особливості мовної поведінки інтернеткомунікантів доволі суттєвий. Це стосується як форми, так і змісту інформації, стилю спілкування, добору мовних засобів, зокрема на лексичному рівні. Певною

мірою відрізняється і сприйняття чоловіками та жінками віртуального й реального співрозмовника, хоч жінки частіше відзначають ці відмінності, адже для них важливим елементом комунікації є невербальні засоби: міміка, жести, зовнішність, духовні якості.

УДК 81.06:004
Бондарчук К. С.[1], Діденко В. В.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ФЕУ-419 НУ «Запорізька політехніка»

МОВНІ ПРОБЛЕМИ УСНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Останніми роками медійний простір України перенасичений різноманітними шоу, «круглими столами», презентаціями програм, проектів як державного, так і місцевого рівня. Українці мають можливість чути публічних людей – державних діячів, керівників та провідних фахівців різних сфер життєдіяльності, політологів тощо. Слід зауважити, що рівень комунікативних умінь учасників усних презентацій не завжди високий, що визначає актуальність наших спостережень. Питання мовної культури бути предметом досліджень мовознавців, які розглядали мову як систему (В. Виноградов, І. Огієнко, О. Потебня), а також у практичному аспекті, тобто культуру мовлення фахівців різного профілю, державних службовців (Н. Бабич, М. Мельник, І. Плотницька, Т. Русак та інші).

Мета нашої роботи – дослідити рівень культури усної комунікації публічних людей, виявлений під час виступів у телевізійному просторі. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: проаналізувати помилки в усному мовленні визначеного кола осіб, здійснити їх класифікацію.

В Україні в результаті взаємодії української та російської мов часто порушуються літературні мовні норми, тому аналіз помилок сприятиме їх усвідомленню мовцями, розумінню необхідності оволодіння нормами сучасної української мови. Найбільш поширені порушення літературних норм на різних мовних рівнях учасниками усних публічних презентацій такі.

Орфоепічні помилки, пов’язані з порушенням норм вимови, а саме: *проблєма* замість *проблема*; ***ср****ок* замість ***стр****ок*; вимова м’яких шиплячих звуків замість твердих (*ще, хоче,чому, щоб, частина*); вимова ***ж*** замість ***дж*** (*хожу, нагорожений*).

Акцентуаційні помилки (неправильне наголошування слів): *випадок* замість *випадок*, *говорю* замість *говорю*, кілька років *тому* замість *тому*, такий *самий* замість *самий*, *судове* рішення замість *судове*, *фахова* людина замість *фахова*.

Лексичні помилки: тавтологія (*керівники* покращують *керівництво*), русизми (*повисити* рівень замість *підвищити*; матеріальне *обеспечення* замість *забезпечення*; *даний* момент замість *цей*; *виключення* замість *виняток*; *сьогодня* замість *сьогодні; вот* замість *ось*); слова-паразити (*та*? у значенні *так*?); нерозуміння лексичного значення слова (*перебрали* досвід замість *врахували*; *не дивлячись* на обставини замість *незважаючи*); перефразування російських фразеологізмів (*під відкритим небом* замість *просто неба*) або деформування українських (*пани сваряться – у кріпаків лоби тріщать* замість *пани чубляться – у кріпаків чуби тріщать*).

Морфологічні: уживання не властивих українській мові активних дієприкметників (*відволікаючий момент*; замість *момент, що відволікає*); *командуючий військами* замість *командувач військ*; *завідуючий сектором* замість *завідувач сектору*); порушення норм ступенювання прикметників (*найбільш сприятливіший* замість *найбільш сприятливий*; *самий відчутний* замість *найвідчутніший*); відмінювання кількісних числівників (*трьохста п'ятидесяти* справ замість *трьохсот п'ятдесяти*); *шістьюстами, шестистами* замість *шістьмастами*); поєднання числівників з іменниками (*три депутата* замість *депутати*, *два лікаря* замість *лікарі*); порушення норм словотвору (*Венеціанська* комісія замість *Венеційська*, *канадійці* замість *канадці*).

Отже, проаналізувавши рівень культури мовлення під час усних презентацій публічних людей у телевізійному просторі можна визначити його як невисокий. Причиною цього є насамперед вплив російської мови, яка активно функціює в Україні. Серед найбільш поширених порушень норм літературної української мови – неправильна вимова звуків, наголошування слів, уживання мовних кальок з російської мови, що виявляється переважно на лексичному та морфологічному рівнях.

УДК 338.48:004
Бондарчук К. С.[1], Передерій О. Г.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. МТЕ-119 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

У сучасному глобалізованому світі все глибше проникає в життя людей віртуальна комунікація, практично не обмежені можливості вивчати світ, у тому числі культурні надбання різних народів. Але на сьогодні не втрачене прагнення людей подорожувати, збагачувати свої знання з історії, культури, відчувати позитивні емоції від реального пізнання світу. Для донесення

інформації до потенційних мандрівників, організації екскурсій в Україні створено велику кількість турагенцій, які пропонують свої послуги у формі як усних, так і писемних, зокрема й віртуальних презентацій. Наукових досліджень щодо особливостей таких презентацій бракує в українській лінгвістиці, чим зумовлена актуальність нашої роботи.

Мета роботи – виявити змістову наповненість та мовностилістичні особливості сучасної презентації туристичних маршрутів України.

Основне завдання туристичної презентації – зацікавити споживачів послуг, ознайомити з історичними, архітектурними, художніми надбаннями, що зосереджені на території країни. В умовах конкуренції важливим засобом впливу, на нашу думку, є назви турагенцій, які мають приваблювати увагу потенційних мандрівників. Аналіз прагматичного навантаження туристичних фірмонімів дає можливість констатувати, що серед них переважають не зовсім зрозумілі широкому загалові доволі одноманітні англіцизми на кшталт: *Viva Travel, Maxx Travel, Join UP!, OMI Tour!, Svarog Tour*; є іншомовні назви, що ніяк не асоціюються з мандрівками: *Аккорд-тур, Леві, Лаверна, Сакма, Альтан, Венел, Дріада, Карат, Клеопатра* та ін. Досить влучними видаються фірмоніми, які дають можливість зорієнтуватися у пропонованих послугах: *Галопом по Європах, Євро-тур, Злата Прага, Планета, Колумб, Схід-Захід, Вояж-тур*. Позитивно сприймаються закличні назви типу *Мандруй дешевше!, Поїхали з нами!*

Дослідження змістового навантаження презентацій дають підстави говорити про їх інформативність, акцентування на найбільш цікавих об'єктах, їх призначенні, зв'язку з визначними подіями чи особистостями. Напр., у презентації «Замки та фортеці України» наголошується на цікавих фактах, як-от: Вишневецький палацовий комплекс, відомий як «волинський» або «польський Версаль», містить елементи французького ренесансу; одна з найбільших світових святинь – Почаївська лавра, де зберігається слід ступні Божої Матері, поруч – Білокриниця із замком у готичному стилі, в якому 1705 р. зупинявся І. Мазепа; Свірзький замок, у якому знімався фільм «Д'Артаньян і три мушкетери"; м. Рогатин, історія якого пов'язана з татарськими набігами, полоном Насті Лісовської, відомої як Роксолана; збережена в оригінальному вигляді Церква св. Духу – одна з 10 найцінніших храмів дерев'яного зодчества тощо.

З огляду на мовні особливості презентації, використано досить широкий спектр мовних засобів, серед яких – емоційна лексика, синонімічні ряди означень на позначення якісних характеристик історичних об'єктів: *мальовничі місця, могутня фортеця, барвисті ландшафти, первозданна краса*. Мають місце етикетні мовні формули, зокрема звертання: *шановні гості, пані і панове, дорогі друзі, шановне товариство*. Презентація побудована у формі діалогу з уявною аудиторією, що створює ефект

довірливості, доброзичливості, турботливості: *під час автобусної поїздки ви зможете милуватися…; пам'ятайте про труднощі, якщо ви вирішите мандрувати самотужки…, якщо бажаєте зануритися в минуле, відвідайте…* Основне смислове навантаження зосереджене в різних граматичних формах дієслова: другої особи множини, умовного способу та що сприймається як порада. Ужито речення різних типів: прості (*На гору веде зручний шлях; Найбільша насолода – милуватися краєвидами*); речення, ускладнені однорідними членами, відокремленими прикладками, означеннями, що дає можливість надати презентації інформативності.

Отже, туристична презентація має широкі можливості для розкриття змісту подорожей, чому слугують і мовні засоби: емоційна лексика, різнотипні синтаксичні конструкції, діалогічна форма спілкування, вільний вибір етикетних форм тощо.

УДК 811.161.2
Миронюк Л. В.[1], Пожидаєв В.С.[2]
[1] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Т-319 НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Фразеологізми вживаються в усіх стилях сучасної української мови й були предметом різнобічних студій таких учених, як Л. Аксентьєв, Я. Баран, В. Білоноженко, Л. Болдирєва, Г. Бурґера, І. Гнатюк та ін. Професійне мовлення здебільшого співвідносять з функціональними різновидами літературної мови – офіційно-діловим і науковим стилями.

Мета дослідження – виявити особливості функціонування фразеологізмів у професійному спілкуванні фахівців технічних галузей.

Насамперед, у професійному спілкуванні вживаються термінологізовані фразеологізми, позбавлені будь-яких елементів образності *(автогенне зварювання, геометрична функція, електричні машини, електромагнітне поле, запам'ятовувальний пристрій, дорожньо-транспортна пригода, капітальний ремонт, константа рівноваги, ланцюгова реакція, система координат, точка кипіння, транспортний засіб, утома металу).*

У професійному спілкуванні фахівці технічних галузей послуговуються фразеологічними одиницями офіційно-ділового стилю, які позбавлені образності й функціонують як нормативний, стандартизований вислів – це, зокрема, власне книжні *(відволікати увагу, віддавати належне, для більшої переконливості)*, номенклатурні найменування *(Міністерство транспорту,*

токар третього розряду, старший науковий співробітник), лексикалізовані сполуки *(з року в рік, за інших умов, з іншого боку, кінець кінцем, мати справу, мати місце, містити в собі, на порядку денному, певною мірою),* назви ділових паперів *(бортовий журнал, витяг з протоколу, доповідна записка, дорожня карта, керівництво з експлуатації, трудова угода, навчально-технічні плакати, технічний паспорт),* функціональні стійкі дієслівні сполучення *(порушувати питання, засвідчувати (виражати) свою повагу, надавати відпустку, зараховувати на посаду, брати зобов'язання (відповідальність), зберігати чинність, укладати угоду, досягати згоди, пред'являти вимогу (документ, посвідчення), доводити до відома, брати до уваги),* лексичні словосполучення *(грошова винагорода (компенсація), матеріально-технічне забезпечення, одноразова матеріальна допомога, робочий час, святкові (вихідні) дні, технічне обслуговування).*

Отже, у професійному мовленні фахівців технічних галузей вживаються термінологізовані фразеологізми, фразеологічні одиниці офіційно-ділового стилю та наукового стилів мови. Вони позбавлені образності і функціонують як нормативний, стандартизований вислів.

УДК 811.161.2'373.611
Миронюк Л. В.[1], Пожидаєв Д.С.[2]
[1] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Т-319 НУ «Запорізька політехніка»

ПРИКМЕТНИКОВІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ХАРАКТЕРУ В СУЧАСНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ МОВІ ЛОГІСТА

Українська терміносистема нині репрезентує чималу кількість термінів-словосполучень. Вони були предметом різнобічних студій таких учених, як О. Богуш, В. Даниленко, Л. Вакарюк, Т. Кияк, Л. Козак, І. Кочан, З. Куделько, Г. Мацюк, Г. Онуфрієнко та ін. Проте терміни-словосполучення, що функціонують в технічних галузях ще недостатньо вивчені.

Мета дослідження – виявити прикметникові словосполучення термінологічного характеру в професійній мові логіста та з'ясувати специфіку їх утворення. Як зазначає О. Тараненко, «… понад 70 % термінів у різних терміносистемах – це словосполучення» [1, с. 11]. Не винятком є і логістика. Базовою одиницею (стрижневим словом) словосполучної моделі є термін-іменник, до якого на основі підрядного зв'язку приєднуються залежні компоненти (конкретизатори). У професійній мові логіста вживаються складні двокомпонентні терміни, утворені на основі субстантивно-ад'єктивного зв'язку *(внутрішня логістика, транспортний вузол).* Навколо

опорної назви (ядерного субстантива) групуються здебільшого прикметники, які формують з іменником стійкі форми номінацій, що характеризуються системністю, наявністю дефініції, стислістю та семантичною єдністю, відсутністю експресії та стилістичною нейтральністю. Ці утворення, виражені іменником у називному відмінку та узгодженого з ним відносного прикметника: *вантажний термінал, виробничі запаси, логістичні витрати, логістичний канал, логістичний ланцюг, логістична модель, логістична система, логістична технологія, матеріальний ресурс, маятникові маршрути, технологічна операція* тощо. Крім двослівних термінів, прикметники входять до складу багатослівних виразів, що передають цілісні поняття. Зазвичай такі складені термінологічні структури утворюються за різними словотвірними схемами, найбільш поширеними є трикомпонентні: прикметник + іменник + іменник *(децентралізована організація перевезень, логістичні ланцюги постачання, статистичні показники запасів),* прикметник + прикметник + іменник *(гнучка логістична система, єдиний технологічний процес, інтегральний матеріальний потік, логістичні інформаційні системи, міжнародне повітряне перевезення, м'який логістичний сервіс)*, іменник + прикметник + іменник *(ланка логістичної системи, склад буферних запасів, транспорт внутрішнього користування, транспорт загального користування)* тощо. Формування термінів-композитів відбувається на основі вже наявних лексичних одиниць і сприяє удосконаленню структури процесу інформації та комунікації.

У мові професійної логістики багатокомпонентні термінологічні словосполучення є менш численними. Вони утворюються сполученням різноманітних компонентів за різними словотвірними моделями: *коефіцієнт використання вантажопідйомності вагона, коефіцієнт використання місткості вагона, логістична система з прямими зв'язками, рівень розподілу логістичного потоку, стратегія з фіксованим розміром замовлення, система постачання «точно в термін», технічний коефіцієнт тари вагонів* тощо. Такі словосполучення виражають цілісне поняття, володіють багатством семантичної та стилістичної сполучуваності компонентів, є «знаком-повідомленням і номінативним знаком» в одній словотвірній моделі.

Отже, прикметникові словосполучення термінологічного характеру в професійній мові логіста є продуктивними. Їх базовою одиницею є термін-іменник, до якого на основі підрядного зв'язку приєднуються залежні компоненти, що розширюють і поглиблюють семантику поняття, сприяють зосередженню уваги на певних якостях предмета, вирізняючи його з низки подібних за спеціальними інтегральними ознаками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тараненко, О. Місце метафори в словотворчих процесах [Текст] / О. Тараненко // Мовознавство. – 1986. – №3. – С. 11 – 16.

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»

УДК 378:37.03
Бондаренко О. В.[1]
[1] д-р. філос.наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО СВІТУ ЗА УМОВ СКЛАДНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙ

Освітня галузь – це та сфера, яка стосується кожної людини. Навіть людина, яка давно здобула освіту і на тепер не має прямого зв'язку із освітньою системою, все одно бачить чи відчуває наслідки невідповідної освіти щодня, стикаючись або просто спілкуючись з некомпетентними людьми. Будь-яка людина як член суспільства зацікавлена у створенні та функціонуванні ефективного освітнього простору у своїй країні.

На ІІІ тисячолітті своєї історії людство має неоднозначну картину реальності. Світ демонструє сьогодні значні та значущі соціальні зміни, що спрямовують його соціально-економічну, соціально-політичну, демографічну й інші еволюції. Феномен освіти не лише не перебуває осторонь цих процесів, він, якщо не керую ними безпосередньо, то багатьма лініями взаємовпливу щільно пов'язаний з тим, що відбувається у сучасному світі – у розрізі найрізноманітніших соціально-економічних і духовних процесів, у проявах наявних чималих здобутків та існуючих суперечок і протиріч, у розмаїтті вимірів суспільного та індивідуального життя особи.

Цивілізаційні виклики та трансформації сучасного світу роблять актуальною проблему напрацювання відповідних концепцій та технологій освіти. Як відомо, освіта постає й як результатом, так й чинником соціальних змін. Формуючи певні особистісні і професійні характеристики людини, освіта фактично відстежує, напрацьовує та спрямовує ці соціальні зміни.

З іншого боку, цивілізаційні виклики, на які щедрий сучасний соціум, спричиняють щодо освіти вимогу виховання громадянина всієї планети. Й, отже, інтенсивно розвивається міжнародний освітній простір, світове співтовариство прагне до створення глобальної стратегії освіти людини незалежно від місця її проживання й освітнього рівня. Всі країни світу сьогодні об'єднує розуміння того, що сучасна освіта має стати міжнародною, вона має набувати риси полікультурної освіти, яка розвиває здатність оцінювати явища з позиції іншої людини, з позицій іншої (і різних) культури, іншої соціально-економічної формації, такою освітою створюється полікультурне середовище світу.

Зважаючи на те, що світовий освітній простір сьогодні об'єднує національні освітні системи різного типу й рівня, з різними філософськими і

культурними підвалинами, з різним рівнем цілей і завдань, з різними якісними станами, – то слід говорити про сучасний світовий освітній простір як про таккий, який в єдиний організм формується через залучення національних освітніх просторів, що мають певні наявні глобальні тенденції й зберігають власну розмаїтість.

Науковцями називаються низка важливих тенденцій та системоутворюючих принципів, що особливо яскраво виявляють себе на початку XXI ст., за якими, перш за все, сьогодні здійстнюється взаємодія і зближення між окремими країнами та цілими культурними регіонами у сфері освіти (зближення і взаємодія освітніх систем). Це – 1) орієнтація більшості країн світу на перехід від елітної освіти до загальнодоступної високо-якісної освіти; 2) поглиблення міждержавної співпраці у галузі освіти (щоправда, це залежить від потенціалу національної системи освіти та від умов партнерства держав-учасників; 3) істотне збільшення у світовій освіті гуманітарної складової (завдяки таким навчальним дисциплінам, орієнтованим на людину, як філософія, психологія, соціологія, політологія, культурологяї, екологія, ергономіка тощо); 4) значне поширення інновацій, за умов збереження сформованих національних традицій та національної ідентичності країн і регіонів. Іншими словами, освітній простір сучасного світу стає полікультурним і орієнтованим на розвиток людини та цивілізації загалом, більш відкритим до формування міжнародного освітнього середовища, наднаціональним за характером знань та щодо долучення людини до світових цінностей.

Країни Західної Європи, а також США і Канада – належать до країн, що є генераторами інтеграційних процесів у сфері світової освіти. Країни Азіатсько-Тихоокеанський регіону (Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Індонезія) – так само можна вважати генератором інтеграційних освітніх процесів. Для всіх цих країн характерна стратегія підвищених вимог до якості навчання й підготовки кадрів. До країн, що позитивно реагують на інтеграційні процеси, належать країни Латинської Америки; й історично, і нині Латинська Америка опиняється в зоні дії інтеграційних імпульсів з боку США і Західної Європи. Країни Африки від Сахари до півдня (крім ПАР), низка держав Південної й Південно-Східної Азії, невеликі острівні держави басейнів Тихого й Атлантичного океанів належать до регіонів , які є інертними щодо інтеграційних освітніх процесів. До регіонів, в яких через деякі економічні, політичні, соціальні причини порушена послідовність освітніх та інтеграційних процесів, відносять арабські країни, країни Східної Європи і країни колишнього СРСР, зокрема, Україну.

Наша країна, як член світової спільноти країн, має стати активним учасником сучасних процесів, що відбуваються у міжнародному освітньому

просторі початку XXI ст. – коли у світовій практиці тривають інтенсивні експерименти з пошуку нових шляхів розвитку загальноосвітньої школи та вищої школи, удосконалення існуючих та пошук нових моделей освіти. Цей процес безперервний, ефективність певної моделі освіти засвідчить практика. Але освіта (зокрема, й в Україні) ніколи не полишить місця універсального суспільного ресурсу саморозгортання людини (національного суб'єкта) та суспільства (національного соціуму) у найближчій та довгостроковій песпективі.

УДК 140.8.130.1
Арсентьєва Г. О.[1]
[1] канд.філос.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

КОСМІЗМ ЯК КОСМІЧНА КАРТИНА СВІТУ

Згідно В. Дільтея, розуміння, виходячи із нього самого, – основна мета філософії та інших «наук про дух», предметом дослідження яких є соціальна дійсність у всій повноті своїх форм и проявів. Тому головна задача гуманітарного пізнання – розуміння цілісності й розвитку індивідуальних проявів життя, їх ціннісної обумовленості.

Космізм, як універсалізм, виходить із уявлення про людину як сутність, що володіє універсальністю внутрішнього змісту, відкритістю людям, історії, буттю, Всесвіту, Богу. Космізм – це філософія життя, смерті й безсмертя, людини і Всесвіту, земного і поза-земного в їх нерозривній єдності. Це філософія пошуків і набуття вищого змісту буття взагалі, це філософія надії і спасіння. Космізм по суті своїй є філософським осмисленням можливостей всесвітньо-історичної катастрофи в ім'я пошуку виходу із неї, поставивши в пряму залежність долю людини і людства. При цьому космос розуміється не як фізична даність, а як духовна нескінченність, вічність і безодня, як житло Бога. Людина ж – це творіння Бога, істота духовно-творча, нескінченна у своєму внутрішньо-духовному вимірі. Людина, як жива сутність, що містить у собі Бога, є справжньою субстанцією буття, космічним феноменом.

Що ж нового несе в науку космічна картина світу. Космізм як світобачення висловлює дві основні ідеї – універсальність розвитку усього сущого від космогенезу до соціогенезу та цілісність і гармонійність світобудови, в якій із необхідністю присутня людина. Не тільки у В.І. Вернадського, але і у інших космістів (А.Л. Чижевський, К.Е. Циолковський) життя і людство розглядаються не як випадкові і локальні явища, а як космічне і закономірне в природному еволюційному процесі. По суті справи немає меж і кордонів космосу, він усюди. А кожний з космічних станів на

стільки ж неповторний, як і візерунки на пальцях. Звідси енергетичний вплив космосу позначається на самих найпростіших хімічних реакціях кожну секунду. Тому космічні зв'язки необхідно припускати при вивченні будь-яких явищ. Для Чижевського, наприклад, і людина і мікроб – істоти космічні, і це необхідно враховувати у всіх галузях знання, що стосуються цих об'єктів, в тому числі медицині, зокрема, в епідеміології, оскільки він вважав, що епідемії чуми, холери і навіть грипу пов'язані через опосередковані залежності з циклами сонячної активності. Вернадський також вважав великим упущенням, що в сучасній науці все, що відбувається в історії людства, у тому числі соціальні відносини і залежності, розглядаються як щось самодостатнє і незалежне від навколишнього середовища, як вільне від нього.

Отже, інтерес до космізму обумовлений, передусім, глибокою потребою, не реалізованою природознавством. Це потреба у цілісному розгляді природи. Тобто космізм має всередині себе ідеї, які важливі сьогодні: ідея цілісності, ідея співпричетності людини космічним явищам і подіям, ідея духовності. В космізмі міцно затверджується переконання, що людство самовдоволено загрузло в нижчій свободі, свободі кидатися на всі боки, на всі спокуси, всі можливості свого природного кола існування і не зможе знайти вищу свободу благого обрання ідеалів ноосфери, якщо воно не почне направлено перетворювати свою теперішню фізичну природу, так щоб вона поступово ставала здатною здійснювати цей вищий ідеал, ноосферний. Моральне вдосконалення людини можливо тільки разом з фізичним перетворенням, звільненням від тих природних якостей, які змушують її пожирати, витісняти, убивати і самій вмирати. Необхідна реальна, активна робота над подоланням своєї сьогоденної недосконалості.

УДК: 130.122
Бондаревич І.М [1]
[1] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК ДОВІРЧИХ ВІДНОСИН

Соціальні практики довірчих відносин відображають практичне опанування тих чи інших цінностей в суспільстві, глибину їх вкоріненості. Відстежуючи їх на рівні соціальних дій і інституцій можна скласти чітке уявлення стосовно їх опанування суспільством в поточний момент. Ці данні є доволі інформативними, особливо стосовно внутрішніх тенденцій розвитку перехідних суспільств, до яких відноситься й українське суспільство. Серед

різноманіття соціальних практик максимально принагідними для досліджень є саме соціальні практики довірчих відносин: саморозвитку, особистих стосунків тощо.

В науковій літературі критерії соціальних практик визначаються як відтворюваність, стійкість, масовість, нормативність Засади дослідження соціальних практик особистого характеру заклали в своїх роботах М. Фуко («Історія сексуальності») і Е. Гідденс («Трансформація інтимності»).

Вельми важливим є те, що опанування цінності любові починається із побудови стосунків із самим собою. Здатність любити набувається в процесі пізнання своїх можливостей, осягнення сенсу поваги до себе як представника людства, сенсу саморозвитку. Людина, яка саме так зможе полюбити себе, полюбить одразу і все людство, до якого належить, і все живе, часткою якого вона є. За яких умов це можливо? Зосередженість на «тут і зараз», усвідомлення поточного моменту, самодисципліна, активна життєва позиція, відкритість до нового. За якими ознаками виявляємо здатність любити? Любов індивіда демонструє свою соціальну сутність. Якщо людина здатна любити, то вона любить не тільки обрану людину, а людей взагалі, світ природний, Землю – як дім, Всесвіт – як лоно своєї домівки.

Соціальні практики опанованих цінностей любові виявляються у вигляді спільнот любові: Наприклад, в сучасному українському суспільстві це волонтерський рух, спільноти побратимів, спільноти суспільних активістів (проект Prozorro, рух «Доброчесність», спільнота «Параюристи» тощо). В світі сьогодні спостерігається чергова хвиля розповсюдження релігійних течій індуїстського, буддистського спрямування, в яких головує ідея любовного ставлення до Бога, світу, людей. Взагалі, пошуки Бога-Любові в межах різноманітних релігій можна оцінювати як спосіб цілеспрямованого втамування природної жаги любити, як спосіб торування власного шляху любові в обраній спільноті.

Найменшою і найважливішою спільнотою любові є щаслива родина. Згадані спільноти любові є осередками, в яких народжуються нові соціальні практики (волонтерських рух, рух суспільних активістів, створюються громадські організації), нові приклади для наслідування. В них особисті стосунки трансформуються в соціальні дії, набувають масштабів соціальних практик, які згодом оформлять нові суспільні інституції – інституції громадянського суспільства.

Очевидно, тільки в площині соціальних інституцій призначення і роль соціальних практик стосунків любові вимальовуються повною мірою. Рівень розвитку інституцій громадянського суспільства в Україні (ОСМД, об'єднані територіальні громади, громадські організації, напр. Громадська Рада міжнародних експертів, Рада громадського контролю при НАБУ тощо)

засвідчує силу впливу симулякрів любові на поточний стан суспільства і його перспективи.

В перехідних суспільствах, які за визначенням знаходяться в складних економічних і політичних умовах, доволі розповсюдженим явищем є симулятивні соціальні практики. Їх співвідношення з практиками опанованих цінностей є доволі інформативним для успішного соціального прогнозування. Якщо на рівні соціальних інституцій засвідчені масштабні об'єднавчі тенденції, підвищення градусу соціальної солідарності, це означає, що на рівні соціальних практик і дій симулякри підживлюватися майже не будуть.

Особливість соціальних практик перехідного суспільства обумовлена природним поширенням егоїстичних мотивацій індивідів. Але соціальність торує свій шлях саме через випробування егоїзмом. Останнє також стосується і соціальних практик стосунків любові. В такий спосіб унаочнюється значення еволюції інтимних практик індивідів у формуванні соціальних інституцій.

УДК 1(109)
Ємельяненко Є. О.[1]
[1]канд. філос.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІММАТЕРІАЛІЗМ ДЖ.БЕРКЛІ ЯК ОСНОВА ЙОГО ЕТИЧНИХ ПОБУДОВ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ

Як відомо, динаміка трансформацій різних сфер життя людини на початку третього тисячоліття є безпрецедентною. Мораль як первинна сфера свідомості, що покликана нормувати й регулювати соціальні процеси та особистісну життєдіяльність, нині стоїть перед майже невиконуваною задачею. Виклики що стоять перед сучасною людиною вже ставлять під сумнів дієздатність як класичних традиційних моральних-етичних побудов, так і модерних уявлень про свободи людини.

Ім'я Дж. Берклі традиційно пов'язують з онтологічною та гносеологічною проблематикою в розрізі спроб фундаментального вирішення основного філософського питання. Проте саме моральна філософія поставала одним з найважливіших предметів філософського інтересу Дж.Берклі. ДжБерклі зауважував, що однією з найголовніших цілей його філософствування є – «сприяти відновленню на всьому світі викривленого почуття доброчесності».

Інтерес до Дж. Берклі як до дослідника моралі та засновника утилітаризму зріс останнім часом. Так, з цього питання варто зауважити на роботи А. Бєсєдіна, Б. Биховського, Д, Лірі, Д. Флейга та інших.

Розглядаючи підняту проблему, в першу чергу згадаємо, що утилітаризм – це напрям в етиці, відповідно для якого моральна цінність поведінки чи вчинку перш за все визначається їх корисністю. Під корисністю тут мається на увазі інтегральне задоволення або щастя, отримане всіма сторонами, яких торкнулись наслідки вчинку за час його дії.

Так ранні етичні погляди Дж. Берклі були гедоністичними, що, варто зауважити, відповідає і духу нинішньої епохи. В кількох фрагментах своїх творів Дж. Берклі ототожнює вище благо з почуттєвою насолодою: «Чуттєва насолода – це Summum Bonum. Це великий принцип моралі».

Інший важливий гедоністичний аспект ранніх поглядів Дж. Берклі – це визнання ним насолоди не тільки вищим благом, але й провідним мотивом людських дій. Дж. Берклі пише: «Я не визнаю відмінності між вигодою та задоволенням», «Я ніколи не став би засуджувати людину за дію, що відповідає її [людини] інтересам. Дурним є той, хто діє у відповідності з іншим принципом. Нерозуміння цих речей має шкідливі для моралі наслідки». Таким чином видно, що Дж. Берклі проявляє цікавість до етичного егоїзму. І ці позиції знову ж знаходять резонансне відлуння в суперечливих моральних колізіях нинішньої доби.

Яким же чином подібна утилітарна етика може бути обґрунтована онтологічними побудовами берклианства, які по суті буття зводили до буття духу? Свою імматеріалістичну гіпотезу Дж. Берклі викладає в наступному. Ніщо, суворо кажучи, крім особистостей, тобто свідомих речей, не існує, всі інші речі по суті не стільки існують самі, скільки є способами існування особистостей. В цьому фрагменті позиція Дж.Берклі ясна: все існуюче або є суб'єктом, або онтологічно залежить від суб'єкта – мислячої речі. Це первинна посилка його філософії імматеріалізму, відповідно до якої в світі немає іншої сили, окрім волі. Воля може бути притаманна лише суб'єкту, а значить і активним є тільки суб'єкт – розум, дух, душа.

Далі імматеріалістичні міркування рухаються до тези, що ніщо, окрім ідей, не сприймається. Так він не суперечить Н. Мальбраншу, в його тезі про те, що безпосередній об'єкт нашого розуму, коли він сприймає, наприклад, сонце, є не сонце безпосередньо, а щось, тісно притаманне нашій душі, і це є те, що називається ідеєю. Для Дж. Берклі суттєвим наслідком такого твердження є те, що матерія не сприймається безпосередньо. Ці твердження не ведуть з необхідністю до імматеріалізму. Наприклад у концепції Н. Мальбранша матерія не сприймається безпосередньо, проте існує. Саме тому Дж. Берклі називає свій імматеріалізм гіпотезою, пізніше Принципом та передбачає велику кількість опозиційних зауважень.

Проте, Принцип щільно лягає в основу його етичних побудов. Варто відмітити такі основні метафізичні тези, що важливі з точки зору моральної філософії Дж. Берклі: «Два великих принципа моралі – буття Бога і свобода людини». Так, зводячи буття до ідей та думок він фактично постулює існування всього сущого як проявів іманентного духу.

У своєму імматеріалізмі Дж. Берклі виключає матерію, тим самим знімаючи таке основне філософське питання як співвідношення духу і матерії. Світ свідомості – єдино реальний світ. В той час як субстанційний зовнішній світ є чистою ілюзією. І таким чином вся його релігійна філософія і внаслідок етика ґрунтується на онтологічному зведенні природи до духу, яким для Дж. Берклі може бути тільки Бог.

Відштовхуючись від того, що фактично божественний дух що проявляється в людському розумі і є весь світ, у своїй проповіді «Про безсмертя» Дж. Берклі узгоджує свої гедоністичні побудови і божественною онтологічною сутністю. Він говорить, що людина має і завжди буде прагнути власного блага і задоволення. Але безсмертя і задоволення в раю – це найбільш достойне благо якого може хотіти людина. Тож для людини, що керується тільки власними інтересами та прагне максимізації задоволення, доцільно виконувати релігійні моральні норми. Так етичні норми, які на перший погляд порушують принцип егоїзму, ставляться в кінцевому рахунку у пряму залежність від божественної сутності. І так етична теорія Дж. Берклі набуває рис раціонального егоїзму.

Ми маємо подібну картину ціннісно-смислових орієнтацій людей в сучасному суспільстві. І як висновок варто зауважити, що в контексті морально-етичних викликів сучасної доби подібний раціональний егоїзм релігійного або іншого ґатунку може постати продуктивною альтернативою в сучасному світогляді суспільства масової культури та споживання для переорієнтації фокусу людини із максимізації задоволення взагалі на максимізацію задоволення духовного характеру.

УДК. 316.77
Коваль В. М. [1]
[1] старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ

Будь-яка динамічна система, у т. ч. держава, передбачає дві фази, які змінюють один одного. Фаза кількісного розвитку – стабільне, відносно спокійне існування. Фаза якісного розвитку (фазового переходу) – моменти адаптації зазначених вище чотирьох напрямків діяльності держави. Якщо

визначити чотири рівні розвитку соціосистем (архаїчний, аграрний, індустріальний, когнітивний), то освіта та оборона до кінця 80-их років перебували на індустріальному рівні, управління з початку 60-их деградувало до аграрного (територіально-феодального), наука ж мала всі шанси перейти на когнітивний (постіндустріальний) рівень. Якщо застосувати до ситуації категорії марксизму – виробничі відносини відстали від продуктивних сил. Застосовуючи сучасні терміни управління, створене у 30-их роках «проектне стратегування» до кінця 70-их остаточно сповзла в «ситуаційне стратегування». Це було ситуацією «фазового переходу» (революції), але перехід пішов дивним шляхом. Замість якісного стрибка в системі управління, відбулася деградація системи в цілому. При цьому управління й освіта деградувало до архаїчного рівня, а наука та оборона – до аграрно-феодального. При цьому замість єдиного господарського механізму – купка розрізнених підприємств сировинного напрямку. Замість глибокого поділу праці, просто необхідного для максимізації доданої вартості, – об'єднання в обмеженій кількості холдингів чи не всіх галузей господарювання. Так звані «ринкові» механізми (тобто орієнтовані на отримання прибутку як вищої цінності) неминуче порушують баланс секторів, бо концентрують інвестиції всіх видів (фінансові, кадрові тощо) на найменш капіталомісткої частини економіки – управління розподілом. З його неминучим спрощенням.

Директивне планування з високою точністю балансування неможливо, оскільки кількість параметрів, за якими треба балансувати сучасну економіку, і факторів, від яких ці параметри залежать, на кілька порядків перевищує можливості будь-якої наявної й навіть перспективною обчислювальної техніки. Тобто все неминуче зведеться до т. зв. «вольовим рішенням», страждають відсутністю об'єктивності. Таким чином, проблема неминуче призводить до необхідності розробки системи автоматичних регуляторів неринкового і ненормативного характеру. Тобто – знову повертаємося до проблеми відставання гуманітарних технологій від вимог часу, не має рішення в рамках традиційних уявлень про державу та економіку.

Додатковою складністю стає хронічне відставання темпів роботи управляючої системи від керованою. Якщо швидкість переміщення грошей у світі вже цілком наблизилася до швидкості світла (протягом декількох секунд ваші гроші цілком можуть опинитися на протилежному боці Землі), збільшення мобільності кадрів (як наслідок стандартизації та спрощення бізнес-процесів) призводить до зміни місця роботи одного в рік, то система управління державою і економікою навіть не зберегла оперативність індустріального суспільства. Це стало наслідком різкого збільшення видів продукції і послуг, асортименту сировинних матеріалів та підвищення рівня об'єктності світової політики внаслідок розпаду ряду політичних союзів і

держав. Скажімо, замість єдиної Югославії як суб'єкта «руху неприєднання» утворилося кілька держав, кожна з яких, не може виступати суб'єктом політики, але тим не менш вимагають до себе пильної уваги і навіть зовнішнього управління. ЗІ зростанням кількості параметрів, що визначають управління, кількість можливих варіантів рішень зростає як факторіал цього числа, що автоматично виводить політику в галузі алгоритмизируємих процесів.

Та ж ситуація відбувається і в економіці, через те що, простий перелік вироблених у світі товарів та послуг, збільшився в десятки тисяч, а можливо – і в сотні тисяч разів! Саме це і є головним чинником зростання «бюрократизації» будь-якого сучасного держави (крім звичайних системних), але не розв'язує проблеми, оскільки з ростом чисельності «управлінського апарату» частина його неминуче вимагає своєї «керівної системи». Перенесення центрів «розв'язування проблем» на рівень регіонів (федералізація) є класичним паліативом і призводить лише до переміщення фінансових потоків у загальній корупційної мережі. У будь-якому випадку, навіть при наявності абсолютно чесною «еліти», складна і громіздка процедура виборів призведе до неминучого запізнювання в прийнятті стратегічних рішень навіть для регіону, не кажучи вже про державу в цілому. Спіраль історії, продемонструвавши нам низьку ефективність представницької демократії, змушує повернутися до прямої демократії, але на новому якісному рівні.

Швидкість змін у сучасній політиці не дозволяє прогнозувати майбутнє з достатньою вірогідністю саме внаслідок недоліків філософського осмислення сучасності – філософська система потребує оновлення.

УДК 1:338.48:37
Повзло О. М.[1]
[1]канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ «ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ»

У процесі сучасної туристичної освіти та виховання майбутнім фахівцям у галузі «міжнародного туризму», необхідно засвоїти наступну аксіому: на даному етапі розвитку суспільства міжнародний туризм вирішує цілий ряд проблем і використовує методи, які виходять за рамки традиційних підходів, які існують в традиційних системах наукового знання. Не відриваючись від своїх прикладних і практичних потреб, міжнародний туризм продовжує своє формування у якості найбільш гуманітарного і людського синтетичного виду знання (тому, що він є найбільш «чудовою»

частиною вільного часу людини і людства), придбаючи цім (тім, що міжнародний туризм конкретно спрямован на людину - яка є «міра усіх речей») своєрідні філософські функції і філософській характер. Цей вид знань досі зберігає свою назву «туризм», яка успадковується з часу формування і становлення теоретичних і практичних дисциплін. Сьогодні структура цього принципово прикладного знання, яке зв'язано з напрацюванням нових елементів теорії обслуговування туристів і мандрівників, викликає процес суб'єкт-об'єктних предметних відносин філософського характеру, які на практиці постійно змінюються. У зв'язку з цим дуже важливо на основі фактичних матеріалів спеціальних аналітичних наукових дисциплін дати загальну картину структури і модель збереження природних туристичних маршрутів, штучних туристичних мегаполісів (санаторно-готельно-курортних комплексів), що визначають роль і місце людини в цих складних інституціях, одночасно в навчальному процесі і в системі освіти. А далі необхідно дати концептуальне понятійне позначення і визначення цим «емпіричним субстанціям» туризму, представляючи їх в наукової площині, а також дати студентам необхідні знання і методологію для пізнання та вивчення цієї наукової та навчальної дисципліни. У цьому контексті філософській підхід відносно спеціалізації дисципліни «міжнародний туризм» (в тому числі в навчальному процесі) буде спрямований на актуалізацію уваги професіоналів і всіх людей самим найактивнішим способом задіяних у цій сфері діяльності, бізнесу та дозвілля, в першу чергу на розробку реальних і конкретних системних механізмів раціонального використання туризму, а також на розробку моделі оптимальної стратегії розвитку системи «людина-туризм-природа», спрямованої на стабілізацію зв'язку між її основними структурними елементами.

Тому на сучасному етапі необхідне філософське обґрунтування теоретичної моделі туристичної освіти та екологічної виховання, що буде сприяти не тільки становленню цілісного бачення світу, але й правильній поведінці людини в даної стратегічної системи. Цій напрямок включає в себе вирішення цілої низки мікрозавдань, а саме: досліджувати антропологізацію наукових знань в області «міжнародного туризму» у некласичному періоді новітнього часу розвитку загального знання; показати можливі шляхи виходу (на основі розвитку туристичного бізнесу, екологічного туризму) із кризи в екологічних відносинах «людина-природа»; досліджувати «туристичну» освіту, екологічний туризм та виховання як продукт соціокультурного розвитку людства. Перш за все, в рамках туристичної освіти, студентам необхідно довести інформацію та знання про аксіоматичні положення відносно антропологічної, гуманістичної природи поняття «міжнародний туризм», коли людинноприродоцентричність системи відносин суб'єкт-об'єкт-

суб’єкт припускає розуміння природи, навколишнього середовища існування людини як об'єкта дослідження, але якій наділений властивостями суб'єктивного характеру і який найбільш повно реалізується (втілюється) в екзистенціальному «занурені» людської істоти в природу, зокрема, в процесі активної туристичної діяльності. Філософія суб’єкта та об'єкта туристичної діяльності в системі освіти і викладання навчальної дисципліни «міжнародний туризм» включає в себе системні методи і засоби дослідження філософських проблем в системі «людина-туризм-природа», які необхідно засвоювати студентам в процесі туристичної освіти. Філософія людини і природи в глобальній системі туризму повинна направити вектор громадської думки у напрямку того, щоб у освітянському процесі забезпечити засвоювання знання дисципліни «міжнародний туризм» через два взаємопов'язаних напрямки: через теоретичне знання про природу і туризм, і, отже, друге: через практичне знання про людину-туриста-мандрівника, про межі людської діяльності в туристичному бізнесі і про екологічні наслідки цього процесу. Все повинно розглядатися у діалектичному взаємозв’язку цих двох сторін, що буде сприятиме розвитку туристичної освіти і розуміння туризму як цілісного і системного явища в новій парадигмі збереження життя на Землі, у зв’язку з цим людство повинно мандрувати і спілкуватися, але робити це дуже обережно.

УДК 1.123.2
Дєвочкіна Н.М.
канд. філос. наук., доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ РЕКЛАМИ

З плином двадцятого сторіччя проблематика, яка пов’язана з рекламою отримує все більше уваги. Дана проблема з’являється в епохою Нового часу як невід’ємна основа споживацької системи. Дослідження свідчать, що з кінця 20 сторіччя і на початку 21 сторіччя, сфера роботи з клієнтами поступово розширює свою базу, що склало засади маркетингової діяльності. Але насправді реклама з’явилася ще у давні часи. Такі культури як єгипетська, вавилонська, грецька і римська дивують високими темпами розвитку рекламної інформації. Вже у ті роки люди розповсюджували інформацію у вигляді малюнків на стінах. Сьогоднішні стратегії просування і позиціонування товарів і брендів, вже не просто інформація, а це вже справжня війна, між маркетологами.

До ціннісних проблем безпосередньо включаються світоглядні і морально-психологічні аспекти рекламної діяльності. У них концентруються

уявлення про морально допустимі і можливі норми , але не секрет, що сучасна реклама не притримується їх і несе в собі навіть психологічну агресію. Маркетологи намагаються донести свою інформацію так, що б покупець придбав саме їхній продукт. Деякі з них переходять межі дозволеного. Вони удаються до навіювання брехні про свій продукт, розкриття свого продукту тільки з вигідної сторони для продажі, навіть використовують елементи порнографії у рекламі. Так, у сучасних кліпах, особливо зарубіжних, це дуже часто використовується і стало «звичним» явищем. Не секрет до чого це призводить. Також реклама стала настільки розповсюдженою, що вона перетвориласьна подразнюючий фактор. В наш час вона на кожному кроці. Наприклад, телевізійної реклами більше ніж розважального контенту. Реклама не оминула і інтернет, хоча в ньому є спеціальні плагіни , які дозволяють її блокувати.

Але якщо дивитися з іншого боку на цю проблему, то реклама так і залишається джерелом інформації. Так, несвідомо ми запам'ятовуємо можливості придбати той чи інший товар. Реклама продовжує виконувати роль інструмента задоволення потреб людей в актуальній соціальній інформації. Філософський підхід до розуміння реклами дозволяє виявити багатозначність і багатозадачність реклами, як складного явища у соціумі, що формується і розвивається як найважливіший механізм соціалізації та ідентифікації особистості, конструює нові типи соціальних відносин, нові цінності і ідеали, характерні для сучасного суспільства масового споживання.

Тож реклама в наш час стала невід'ємною складовою нашого життя, як невпинне джерело інформації. Вона має як позитивний так і негативний вплив. Відповідно, потрібно удосконалювати методи рекламування продуктів. Всі ці аспекти вимагають від фахівців, маркетингової сфери спеціальної підготовки, як для успішного просування своїх товарів і брендів, так і для критичної роботи з вивченням філософських аспектів цього питання.

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

УДК 14:334
Авраменко К.О.[1], Бондаренко О. В.[2]
[1] студ. гр. М-719м НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Глобалізація світової економіки полягає у посиленні взаємозв'язків та взаємозалежності країн, необхідності пристосування національних економік до змін у світовому господарстві, до переходу від невизначеності до координації економічної політики промислово розвинутих країн світу. В умовах глобальної трансформації управління соціально-економічним розвитком набуває все більш практичної значущості, бо складним системам властива невизначеність поведінки, розмитість просторово-часових кордонів існування об'єкта-події.

Специфічною формою трансформації у глобалізованому світі є нестійкість цивілізації. Елементами такої загально цивілізаційної нестійкості за окремими сферами діяльності є наступні: 1) екологічна нестійкість, що є основним елементом загальної нестійкості; 2) соціальна нестійкість, яка виражається у крайній бідноті і злиднях; 3) воєнно-політична нестійкість, що проявляється у розповсюдженні ядерної зброї, зростанні витрат державних коштів на озброєння та армію; 4) демографічна нестійкість, що породжується перенаселенням планети, у результаті чого вона не взмозі забезпечити населення достатнім харчуванням, чистою водою, повітрям, нормальними кліматичними умовами людей; 5) фінансово-економічна нестійкість, яка проявляється у виключній нестабільності світових фінансових, фондових, кредитних ринків, курсів акцій та валют; 6) моральна нестійкість, яка виявляється у масштабному падінні цінностей, що зводяться до корупції та інших деструктивних явищ; 7) нестійкість особистого життя населення, що виражається у порушенні його прав, зростанні злочинності проти особистості, збільшенні терористичних актів.

Управління соціально-економічним розвитком в умовах нестабільності сучасного соціуму ґрунтується на нелінійному мисленні, яке засноване на принципах простоти та лінійного приближення. У зв'язку з цим виникає поняття глобалізованого людства – це переважно суспільство споживання з масовою інформаційною комунікативною системою та доступною йому масою інформаційних продуктів й послуг. Управління в умовах глобальної

системи є надзвичайно складним синергетичним процесом, в який втягнуті всі країни, народи, цивілізації. Глобальна система – це нова інформаційно-технічна, економіко-екологічна, науково-політична і соціокультурна спільнота з її специфічними структурами і процесами, що функціонують і розвиваються у межах людства та змінюються за мірою перетворення людьми їх природного і соціального оточення, створення матеріальної і духовної культури, формування індивідуально-особистісних інтересів кожної людини, загальнолюдських цінностей і загальнозначущих цілей розвитку.

В умовах глобалізації та переходу у майбутньому до інформаційного суспільства, режим управління соціально-економічним розвитком набуває особливого значення для досягнення стійкого розвитку і подолання екологічної катастрофи. Проблеми цього управління пов'язані з трьома взаємопов'язаними системами, а саме – людиною, біосферою та соціально-економічною системою. Ключовою ланкою їх функціонування і розвитку є людський фактор, який виступає провідним суб'єктом і об'єктом змін, що відбуваються у суспільстві.

Отже глобалізація є процесом економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації, а також створення світової економіки із безлічі національних економік. Завдяки процесам глобалізації відбувається підвищення ліквідності капіталу – інвестори з розвинених країн отримують можливість інвестувати у країни, що розвиваються, а останні, у свою чергу, мають серйозний поштовх до розвитку. Ще одним позитивним аспектом глобалізації є підвищення швидкості інформації. Миттєвий обмін інформацією надає можливість швидкого реагування на події та проблеми. Позитивним аспектом є й такий, що із виникненням глобалізації знижуються ймовірності початку війни – країни занадто тісно взаємопов'язані між собою, тому в такій ситуації будь-який збройний конфлікт стає невигідним.

УДК 7.01:091
Гончаров Д. В.[1], Бондаренко О. В.[2]
[1] студ. гр. Е-319м НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА ВИДОВИЩНОСТІ КІНО

Кінематограф з часів свого створення – це масове мистецтво. Кінематограф у повній мірі відповідає цьому визначенню, тому що покликаний задовольняти низку потреб свого глядача. Для ефективності кінематографа повинна бути знайдена «золота середина» у задоволенні естетичних та пізнавальних потреб аудиторії. Проте, варто зауважити, що за

своїм визначенням кінематограф, перш за все, відноситься до видовищних видів мистецтва, звідси й наявність проблем, які підстерігають дану область із часів її появи.

Видовищним називають синтетичне мистецтво просторово-часового характеру, що включає в себе прояви інших видів мистецтва, – так кіно постає синтезом літератури, театру, танцю, образотворчого мистецтва (декорації) й багато чого іншого. Щоб зрозуміти одну з центральних проблем кінематографа, варто звернутися до культурного фону і сприйняття значення слова видовищний. Звідси випливає проблема кінематографа щодо дотичності просвітницьким ідеалам й необхідності відповідності фільмів сприйняттям кіноглядача. Для нього (кіноглядача) кінематограф є вразливим та розважальним, – через схожість даних понять в мові і безлічі процесів, що вплинули на наше сприйняття даного визначення.

Оскільки масова аудиторія – це сфера і механізм, що допомагає реалізувати функціональний потенціал кінематографа, – вона є першою й найважливішою ланкою кінематографічного процесу і цього виду мистецтва, отже, інші дії спрямовані на задоволення потреб цієї самої аудиторії. Так повинно бути, проте часто-густо картина виходить інша. З'являється ще одна ланка, яка виявляється важливішою за глядача. Вона різниться, у залежності від часу і суспільства, що живе у країні.

У створенні кінофільмів велика увага приділялася психологічному аспекту впливу кінофільму на глядача: фільми враховують різну здатність людей різного віку засвоювати інформацію, різницю інтересів, уподобань. Саме психологічний й ідеологічний аспекти впливу стрічок стали головними у кіновиробництві. Такий поділ кінематографа за віковим та жанровим принципами дозволив добитися успіхів у формуванні особистості з чіткою ідеологічною установкою, яка сприймалася глядачем як щось само собою зрозуміле. Фільми навчали добру і викривали погані риси характеру, дозволяли через постать кіногероя прийти до усвідомлення і розуміння моралі творів, сприяти виробленню позитивних якостей у глядача за допомогою «ефекту співпереживання».

Отже, проблема видовищності кіно, яка, начебто, лежить на поверхні, насправді містить у собі низку більш складних аспектів різноманітної спрямованості.

УДК 141.2:79.092
Олєйніков М. О.[1], Бондаренко О. В.[2]
[1] студ. гр. Е-319м НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р филос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА ВИДОВИЩНОСТІ СПОРТУ

Видовище, як відомо, у стародавньому світі, в первісному суспільстві, було одним з елементів сакрального буття, магічного та релігійного ритуалу.

Таке значення мали й стародавні спортивні змагання. У ацтеків сакральне значення мала гра в м'яч. Тільки пізніше видовище робиться елементом мистецтва і далі все більш соціалізується, використовується багатими людьми і державною владою у своїх цілях. Вже всякий ритуал – і чиновний, і світський – зобов'язаний бути яскравим видовищем; він наповнюється символікою, починає служити й іншим, крім розваги, цілям. Пишні і величні споруди, ритуали, ігри стають невід'ємною частиною античного побуту, відокремлюють організаторів розваг, вельмож, чиновників від натовпу глядачів, згуртовують (з іншого боку) цей натовп наче в одного глядача, стають важливим елементом життя, занадто важкого і сірого для маси людей без цього різнобарвя форм, фарб і дій.

Видовищний характер спортивних змагань дозволяє трохи скрасити життя людей, серед яких є чимало тих, хто не розглядає успіх, перемогу як основний сенс свого життя, своєї діяльності. Адже і в храмі науки є різні люди. «Деякі займаються наукою, – зауважує А.Ейнштейн, – з гордим почуттям своєї інтелектуальної переваги; для них наука є тим відповідним спортом, який повинен їм дати повноту життя і задоволення честолюбства. Можна знайти в храмі й інших: плоди своїх думок вони приносять тут в жертву тільки в утилітарних цілях».

Якщо вигнати ці категорії осіб із наукового храму, то в ньому залишиться небагато хто. До того ж рішення про вигнання не є переконливим, оскільки саме ці категорії людей побудували значну і, цілком можливо, найбільшу частину науки. Якщо подивитися на тих, хто залишилися в храмі, то ці люди в основному замкнуті, відокремлені, дивні. Що привело їх до храму? «Як і Шопенгауер, – продовжує А. Ейнштейн, – я перш за все думаю, що одне з найбільш сильних спонукань, що ведуть до мистецтва і науки, – це бажання піти від буденного життя з його болісними жорстокістю і невтішної порожнечею, піти від пут вічно мінливих власних примх».

Так само й у спорті. Адже і у великому спорті є різні люди. Тут не можна виключити різні чинники і обставини. І в спорті є ті, хто займається заради задоволення честолюбства, тобто перетворює спорт як культурне, гуманітарне явище на спорт, де важлива, насамперед, перемога будь-якою ціною.

І все ж у великому спорті важливі чесність, порядність, доброзичливість, повага до суперника.

Провідна роль в Олімпійських іграх – наймаштабніших спортивних змаганнях сучасності – не стільки перемоги, скільки участі, визначається ступенем їх масштабності, видовищності, яка становить невід'ємний елемент спорту як соціально-ціннісної системи.

УДК 14:330.8
Сорочан Я. В.[1], Бондаренко О. В.[2]
[1] студ. гр. М-179м НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ БІЗНЕСУ

Філософія є любов'ю до мудрості чи джерелом існування? Кожна людина має свою індивідуальну філософію, зокрема, як сукупність значень, за якими вона здійснює свою життєдіяльність. Коли людина робить щось конкретне для самої себе і для покращення свого життя та заради існування у справі – це філософія бізнесу (й ширше підприємництва): організувати свою життєдіяльність так, щоб життя було забезпеченим, повним і впевненим.

Бізнес є важливим атрибутом розвинутої економічної системи, ринкової економіки, що інтегрує стимуляцію соціально-економічного процесу та отримання прибутку. Філософія бізнесу розглядає коло питань, пов'язаних з особливостями ведення підприємницької справи. До таких питань можна віднести: як вести справу та ставитися до власності, що таке виробництво і реалізація, у чому полягають цілі будь-якої справи, що таке накопичення і в чому його призначення тощо. Головним питанням бізнесу постає таке: в яких умовах і за яких передумов бізнес може стати сенсом існування, які сенси існування можуть стати підставою для ведення бізнесу. Основна проблема бізнесу – знайти місце у сфері функціонування світу, застосувати себе у конкретній справі. Ведення бізнесу веде за собою вміння бачити сутність інших людей, їх вміння та можливості. Сутність бізнесу проявляється через людину або через річ, та й проте є розкриттям світу, до якого належить людина. Світ ризику, уміння збільшувати капітал, ініціативності, мистецтва робити гроші з грошей. «Гра» неординарного економічного мислення гравцем – в якій є бізнесмен-людина, яка здійснює на свій ризик економічну діяльність, спрямовану на інтенсифікацію отримання зиску від користування власністю, виконання робіт чи послуг.

Таким чином, за філософським осмисленням теоретичних засад бізнесу бачимо, що основною його світоглядною засадою є можливість реалізації в його межах індивідуального або колективного творчого потенціалу. Звідки з'являється можливість формувати нові виміри соціально-економічного розвитку. Отже, бізнес (підприємництво) постає як сфера екстеріолізації та вільного накопичення нового соціального знання, тобто як відкрита і гнучка система, що відіграє значну роль у процесі розвитку соціально-економічних систем.

УДК 14:316.6
Тєрьохіна Є. О.[1], Бондаренко О. В.[2]
[1] студ. гр. Е-419м НУ «Запорізька політехніка»
[2] д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ЖІНОЧИЙ ГОЛОС В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Відомо, що аж до недавнього часу історія філософії писалась переважно чоловіками. Це стосується всіх епох історії людства, й навіть сьогодні питома вага чоловіків, що працюють на ниві філософії, є більшою. За доби ж Середньовіччя імена середньовічних мислителів-чоловіків, таких як Хома Аквінський, П'єр Абеляр, Вільям Оккам, що вплинули на світогляд своєї та наступних епох, добре знайомі не тільки вузьким фахівцям, але й у цілому широкому колу освічених людей.

Однак цього не можна сказати про імена філософів-жінок.Соціальний статус жінок у середньовічному суспільстві та ставлення до них як до гріховних і недосконалих створінь не сприяли поширеності посеред них інтелектуальних занять. Проте до наших днів збереглися роботи жінок-філософів за доби Середньовіччя, докладне і всебічне вивчення яких ще тільки належить здійснити. Жіночий голос у філософії того часу представлений переважно іменами монахинь та святих. Серед жінок, що залишили слід у середньовічній філософії, необхідно назвати, наприклад, Хросвіту Гандерсгеймську (935-1002), Елоїзу (бл. 1100-1164), Мехтільду Магдебурзьку (1207-1282), Біргіту Шведську (1303-1373), Юліану Норвічську (Норіджську) (1342-бл. 1416), Катерину Сієнськуа (1347-1380) та інших. Наявність в їх творах глибоких філософських смислів дозволяє говорити про них як про значущих мислителів свого часу. Низка ідей, висловлених цими жінками, мали чимало цікавого. Наприклад, Елоїзі, набагато більш відомій у наші дні у постатті учениці П'єра Абеляра ніж у ролі самостійної особистості, належить низка цікавих ідей, які сьогодні могли б бути віднесені до типу радикально феміністських. Їй приписують визначення шлюбу як кінцевої форми проституції, де жінка «віддає» себе чоловікові не через любов, проте в обмін на його багатство, соціальний статус і гарантію гідного майбутнього її потомства. Венеціанка Христина Пізанська у 1404-1405 роках написала філософський трактат «Книга про град жіночий». На початку книги вона міркує про ворожість чоловіків до жінок і сміливо критикує за це Арістотеля, Вергілія і Цицерона.

Можна припустити, що введення в курс історії філософії імен жінок-філософів доби Середніх віків та більш докладне вивчення їх ідей дозволить переосмислити і значно трансформувати загальний образ середньовічної філософської традиції. Виведені із тіні жіночі голоси, поза сумнівом,

допоможуть по-новому розставити смислові акценти і перевизначити найбільш значущі концепції епохи.

УДК 130.31
Завальна Д. О.[1], Арсентьєва Г.О.[2]
[1] студ. гр. ФЕУ-116 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АКСІОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ БУТТЯ І НІЩО В ЕКЗИСТЕНЦІОЛІЗМІ НІКОЛО АББАНЬЯНО

Італійський філософ Ніколо Аббаньяно відомий як творець «третьої» версії екзистенціалізму, що отримала назву «позитивний екзистенціалізм».

Важливо відзначити, що Аббаньяно намагається розглядати конкретного індивіда в його реальному житті, в його взаємодії з навколишнім світом і з іншими людьми. На його погляд, людина в справжньому сенсі стає людиною, лише коли вона ставить собі питання про буття. Власне людина – це і є та «істота, яке шукає буття».

На відміну від речей, які завжди дорівнюють самим собі, людина екзистує, тобто має здатність виходити за свої початкові межі. Ця основоположна установка екзистенціалізму визначає його основні категорії: Людина як екзистенція (лат. Ex-sistere значить «виходити за межі») спрямована до трансцендентності, або буття. Зміст поняття буття в екзистенціалізмі трактується специфічно.

Якщо в матеріалістичній традиції буття – це, перш за все, світ реально існуючих предметів, світ речей, в екзистенціалізмі дане поняття набуває зовсім інший зміст. Згідно Н. Аббаньяно, людина як суще є відношення з буттям, що буття знаходиться по ту сторону сущого, тобто що воно трансцендентне; що ця трансцендентність не заздалегідь, а виникає з відношення індивіда з буттям і підтримується їм. Аббаньяно прямо трактує буття як «належне, або цінність» А оскільки належне – це те, чого реально ще не існує, то можна сказати, що воно в цьому сенсі «ніщо»

Таким чином, в екзистенціалізмі Н. Аббаньяно категорії буття і ніщо втрачають своє суто онтологічне значення і знаходять нове, аксіологічне. Екзистенція людини складається у віднесенні себе до буття, тобто до сфери цінностей.

Людина як екзистенція завжди більше ніж ніщо, але менше ніж буття. Екзистенція – це завжди лише відношення з буттям, бо якби вона стала буттям, людина перетворилася б в Бога. «Екзистуючи, – пише Аббаньяно, – Я

виходить з ніщо, щоб рухатися до буття; але якби Я досяг буття, Я перестав би екзистувати, тому що екзистенція – це пошук або проблема буття ».

Буття як світ цінностей знаходиться перед людиною не як щось дане і гарантоване; воно постає перед нею як можливість, яку вона може прийняти або відкинути; тому людина і виявляється «відповідальною за буття».

Все екзистенціалісти згодні в тому, що екзистенція – це трансценденція до буття і що рух трансцендування носить не необхідний, а можливий характер (екзистенція – це сукупність можливостей, які людина повинна реалізувати). Екзистенція повинна дивитися не по ту сторону себе: чи не на те, від чого вона рухається – «ніщо»; і не на те, до чого вона рухається – «буття»: її погляд повинен бути звернений до самої себе. А вона сама лише ставлення з буттям, яке завжди проблематично.

На думку італійського філософа, в екзистенціалізмі можна виділити три головних напрямки в залежності від того, як вони трактують можливе: 1) неможливість можливого; 2) необхідність можливого; 3) можливість можливого. Сам він дотримується останньої позиції і вважає: треба приймати і зберігати можливості як такі, тобто не перетворюючи їх ні в неможливості, ні в потенційності.

Кожна справжня можливість має два обличчя: вона одночасно можливість-яка-так й можливість-яка-ні. І ці два аспекти слід постійно враховувати і співвідносити один з одним. Потрібно завжди мати на увазі, що жодна з даних людині можливостей не призначена неухильно реалізуватися. Тому ніяких абсолютних гарантій здійснення її проектів не існує; але це не означає, що всі вони з самого початку приречені на невдачу.

Розглядаючи все різноманіття наявних можливостей, Аббаньяно зазначає, що не всі вони рівноцінні; серед них слід виділити так звану можливість можливості, або трасцендентальную можливість, яка як така «не перебуває на одному рівні» з іншими можливостями, а «виправдовує» їх. Саме ця можливість є належною людині.

Таким чином, процес становлення екзистенції набуває своєрідну форму; він не просто блукання від можливості до можливості, а «рух, який йде від можливості до можливості цієї можливості, тобто до трансцендентальної можливості». Цей рух Аббаньяно називає структурою. Структура – це постійна «ціннісна дуга», яка простягається між початковою проблематичною ситуацією, в якій цінність (норма) присутня як об'єкт передбачення, проект або передбачуваний ідеал рішення, яка втілила в себе в якійсь мірі цю ідеальність і тому стала позитивної; але ця кінцева ситуація, в свою чергу, створює навколо себе нову проблемну область, нову напруженість, яка вимагає знову сходження до цінності, щоб вийти вже з даної ситуації.

УДК 130.31
Шевчик І. О.[1], Арсентьєва Г. О.[2]
[1] студ. гр. ГФ-327 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МОДУСИ БУТТЯ ЗА Е.ФРОММОМ

Що таке модус буття? Модус – це засіб існування або дія чого-небудь. Модус буття має в якості своїх передумов незалежність, свободу і наявність критичного розуму. Його основна характерна риса – це активність не в сенсі зовнішньої активності, зайнятості, а в сенсі внутрішньої активності, продуктивного використання своїх людських потенцій. Бути активним – значить дати проявитися своїм здібностям, таланту, всьому багатству людських дарувань, якими – хоча і в різному ступені – наділена кожна людина. Це означає оновлюватися, рости, виливатися, любити, вирватися зі стін свого ізольованого «я», відчувати глибокий інтерес, пристрасно прагнути до чого-небудь, віддавати. Однак жодне з цих переживань не може бути повністю виражено за допомогою слів. Слова лише вказують на якесь переживання, але самі не є цим переживанням.

У структурі володіння, за Е. Фроммом, правлять мертві слова, в структурі буття – живий невимовний досвід (а також, зрозуміло, мислення, живе і продуктивне). Щоб бути, треба відмовитися від егоцентризму і себелюбства, тобто звільнити свою душу від багатства і суєти. Багато людей використовують приватновласницькі милиці, але навіть не підозрюють, що можуть ходити на власних ногах. Буття, за Е. Фроммом, має на увазі здатність бути активним; пасивність виключає буття. Однак слова «активний» і «пасивний» належать до числа слів, які найчастіше неправильно розуміються. Активність відноситься тільки до поведінки, а не до особистості, яка стоїть за цією поведінкою. У сучасному розумінні активності не робиться відмінності між активністю і простою зайнятістю. Однак між цими двома поняттями існує фундаментальна відмінність, відповідне термінам «відчужений» і «невідчужений» стосовно до різних видів активності. У разі відчуженої активності я не відчуваю себе як діяльного суб'єкта своєї активності; скоріше я сприймаю результат своєї активності як щось таке, що знаходиться «поза мною», вище за мене, відокремлене від мене і протистоїть мені.

При відчуженій активності я, по суті, не дію, дія відбувається наді мною зовнішніми або внутрішніми силами. Я відокремився від результату своєї діяльності. Найкращим прикладом відчуженої активності в області психопатології є активність людей, які страждають нав'язливими станами. Настільки ж яскравим прикладом відчуженої активності може служити постгипнотична поведінка. У разі невідчуженої активності я відчуваю себе як суб'єкта своєї діяльності. Невідчужена активність – це процес народження, створення чого-небудь і збереження зв'язку з тим, що я створюю. При цьому мається на увазі, що моя активність є проявом моїх потенцій, що я і моя діяльність єдині. Таку невідчужену активність Е. Фромм називає продуктивною активністю. Вона відноситься не до результату моєї активності, а до її якості.

Продуктивність – це орієнтація характеру, яка може бути властива всім людським істотам, якщо тільки вони не емоційно ущербні. Продуктивні особистості оживляють все, чого б вони не торкнулися. Вони реалізують свої власні здібності і вселяють життя в інших людей і в речі. І «активність», і «пасивність» можуть мати два абсолютно різних значення.

Відчужена активність в сенсі простої зайнятості фактично є «пасивністю» в сенсі продуктивності, тоді як пасивність, що розуміється як незайнятість, цілком може бути і невідчуженою активністю.

Причина того, що сьогодні все це важко зрозуміти, в тому, що активність найчастіше є відчуженою «пасивністю», в той час як продуктивна пасивність зустрічається вкрай рідко. Так, як, проте, на жаль, що в нашій цивілізації мирне життя, а, скоріше, війна і страждання мобілізують готовність людини жертвувати собою, а періоди миру сприяють головним чином розвитку егоїзму.

У людини екзистенціальної модальності не буває страху втратити що-небудь, в ній більше виражені почуття впевненості і надійності, складові її внутрішній стрижень. У бутті не одна людина, а мільйони людей можуть насолоджуватися однією і тією ж річчю – феномен розділеної радості.

Радість – це те, що ми відчуваємо в процесі наближення до мети стати самим собою. Тут ми цінуємо час, але не підкоряємося йому. І, тим не менш, ми найчастіше організуємо своє дозвілля так само, як і роботу, або повстаємо проти тиранії часу, віддаючись абсолютної ліні.

Однак неробство, якщо не брати до уваги справою непокору часу, – лише ілюзія свободи, насправді це всього лише умовне звільнення від в'язниці, ім'я якої – «час».

Єдина загроза моїй безпеці при установці на буття таїться в мені самому: це недостатньо сильна віра в життя і свої творчі можливості, тенденція до регресу; це притаманна мені лінь і готовність надати іншим право розпоряджатися моєю долею.

УДК 140.8
Слонєв М.А.[1] Бондаревич І.М.[2]
[1] студ. гр. КНТ-519 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДО ТЕОРІЇ СВІДОМОСТІ: ЩО ПРИХОВАНО У НАС ПІД КАПОТОМ?

Проблематика філософії свідомості започаткована ще в античності. В класичній варіації теорії свідомості оформлювались в межах психофізичної проблеми, яка на початкових стадіях була представлена як психофізичний дуалізм. Причина тотального впливу класичної теорії свідомості криється в її силі пояснення, заснованої на даних інтроспекції, схожих у більшості людей. Зазирнути з іншого боку повсякденного досвіду змогли лише деякі мислителі, хоча подібні «заглядання» і складають суть філософствування. Друга половина двадцятого століття – це час невизначеності в філософії свідомості, коли старі стратегії мислення вже неактуальні, а принципово нові ще не вироблені.

Теорія свідомості американського філософа Деніела Деннета являє собою сплав художності і науковості, позбавлений містицизму або редукціонізму, властивих конкуруючим теоріям свідомості . Згідно автору, будь-яка інформація, яка з'являється в мозку, подібна записці: вона може легко загубитися або стати повноцінною розповіддю: «Змісти виникають, редагуються, сприяють інтерпретації інших змістів або модуляції поведінки; в процесі вони залишають сліди в пам'яті, які з часом згасають або об'єднуються з більш пізніми змістами, повністю або частково ». Але Деннет вважає свідомість, – всього-на-всього результат фізіологічних процесів (іноді – патофізіологічних), що протікають в мозку. Істинність даних суджень наочно підтвердив американський психолог Бенджамін Лібет ще в 1979 році: те, що ми відчуваємо як свідоме вольове рішення є лише наслідком роботи нашого мозку. Лібет прийшов до висновку, що свобода волі людини існує тільки після усвідомлення бажання, в проміжку 100 мс, протягом якого людина здатна накласти так зване «вето» на спонукання до дії.

Слідуючи теорії Деннета свідомість можна порівняти із сучасною англійською королевою. Деннет вважає, що хоча у нас, в кінцевому рахунку, немає свободи волі в тому сенсі, який більшість людей в неї вкладає, ми є активними біологічними системами з самоконтролем. Іншими словами,

детермінізм не забирає у нас нашу особисту відповідальність за вчинки. «Ми несемо відповідальність, тому що ми можемо реагувати на ті виклики, які ставлять перед нами наші причини. Чому? Тому що ми не тільки діємо з деяких причин, ми діємо з причин, які ми свідомо розуміємо, і це дає нам силу і обов'язок думати наперед, передчувати, передбачати наслідки наших дій ».

Розглядаючи весь процес еволюції, який призвів до виникнення людського мозку, Д. Деннет виділяє в ньому три основних етапи: генетична еволюція, фенотипічна пластичність і меметична еволюція. Для початку був підготовлений фізичний субстрат, який ускладнювався в своїй структурі довгі тисячоліття. До жорстких попередньо встановлених функцій нервової системи додалася певна пластичність – виникла здатність до самотрансформації. Вирішальний етап формування свідомості пов'язаний вже не з фізичної складової, мозком, а з віртуальною. За останні 10 000 років Homo sapiens ступив уперед багато в чому завдяки тому, що пластичність мозку обернулася виникненням якогось виду програмного забезпечення (software), яке поліпшило здатності, що лежать в його основі».

Д. Деннет констатує: тепер два процеси (генетичний і культурний розвиток) існують паралельно. Якщо носіями генів є організми, то носіями культурного коду – картини, книги, приказки, різні винаходи.«Меми», вироблені сукупної діяльністю нашого інтелектуального мурашника, поселяються в мозку окремого взятого суб'єкта і живуть в ньому, як такі культурні субпотреби (тобто потреби, задоволення яких має привести до задоволення більш глибоких фундаментальних потреб). «Поведінка» мемів нагадує віруси через їх загарбницький характер: Кожен мем є щось на зразок інструкції або програми. Саме «програмна», «алгоритмічна» природа мемів дозволяє їм пересідати з одного мозку в інший». Д. Деннет підсумовує свої міркування фінальним визначенням свідомості: «Людська свідомість сама по собі є потужним меме-комплексом (або, точніше, комплексом меме-ефектів в мозку), яка найкраще може бути представлена як діяльність віртуальної «машини фон Неймана», встановленої на паралельну архітектуру мозку, яка не була сконструйована для подібної мети».

Таким чином, виходить, що ми всього-на-всього лише високотехнологічні біологічні комп'ютери з можливістю самонавчання і перепрограмування, які прошиваються не величезними масивами коду, а мемами. І вся наша воля насправді полягає в тому, щоб або приймати, або відкидати рішення, пропоновані мозком на основі шаблонів, створених цими самими мемами. Незважаючи на те, що дана паралель між мозком і комп'ютером так, здавалося-б, просто і науково пояснює нашу природу, реальність куди більш складна і неосяжна для нашого розуміння. Багато в чому це лише красива метафора, покликана донести загальний зміст і

концепт в маси, оскільки, на жаль, дана тема рідко висвітлюється в широких колах. Наука ще не наблизилася до більш-менш повного розуміння того, що приховано у нас під капотом, але ми сподіваємось, що всі ці думки і міркування пробудять інтерес до цієї теми.

УДК 316.4

Легенчук В.Ф. [1], Бондаревич І.М. [2]
[1] студ. гр. Е-418 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ

Наука не є першим культурним проектом людства. Йому передували мистецтво, міфологія, релігія. В першому наближенні особливість кожного з них бачиться обумовленою інструментарієм, який використовується для «монтажу» проекту. Пізнавальний інструментарій кожного з культурних проектів демонструє еволюцію пізнавальних можливостей людини.

Наука як культурний проект презентує накал аналітико-синтетичних інтелектуальних зусиль людини. Їх начатки простежуються ще в Античні часи, коли акумулювались перші теоретичні знання з геометрії, механіки та астрономії (Евклід, Архімед, Демокріт та ін.). В Середньовіччі успіхів в математиці, фізиці, історії, та астрології досягли країни арабського сходу. За часів Відродження науку стимулювало бурхливе зростання промисловості, мореплавства та будівництво військової техніки. В цілому специфіка наукової позиції ґрунтується на: наявності поля дискурсу, можливостях абстрактного мислення і перевірки його дієвості на практиці. Стрижневою науковою дисципліною класичного періоду науки (XVI-XIX ст.) була механіка, що вивчала стійкі залежності математичною мовою.

Некласичний період в розвитку науки розпочинається з виникнення термодинаміки. Якщо в класичній науці закони і сам предмет вважали незмінним, позачасовим і позапросторовим, то термодимаміка довела: предмет дослідження і знання про нього мінливі, нестійкі. Цю думку підтверджували ідеї неевклидової геометрії, криза канторівської теорії множин, виникнення інтуїціоністської математики, ідеї структуралізму в гуманітарних науках. У цю епоху розпочинається ланцюгова реакція революційних змін у різних галузях знань: у фізиці (відкриття поділу атома, становлення релятивістської і квантової теорії), в космології (концепція нестаціонарного Всесвіту), у хімії (квантова хімія), в біології (становлення генетики). Пізніше зароджуються кібернетика і теорія систем, що відіграли дуже велику роль у розвитку сучасної наукової картини світу. Основним принципом постнекласичного періоду розвитку науки, за словами Гартмана, стане нашарування різних наукових структур одна на одну. Очевидними

характерними ознаками сучасного наукового дискурсу є його трансдисциплінарність, поліпарадигмальність, комунікативність, багатомірна трансгресія (галузі науки проникають одна в одну) інновація як заглиблення традиції та синергетичний підхід.

УДК 140.8

Чабан І.М. [1], Бондаревич І.М. [2]
[1] студ. гр. Е-418 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК МІРА НАШОГО ДОСВІДУ

Чи існує справедливість в світі? Чому хтось нічого не роблячи отримує все, а той хто наполегливо працює і страждає – нічого?

Кожен з нас протягом життя багато разів ставив таке питання чи стверджував: «Це несправедливо! За що?». В Античну епоху Аристотель близько 300 р. до н.е. у своєму творі «Нікомахова етика», згадував про справедливість, що відноситься не до людей, а до їх дій, і вимагає рівності (еквівалентності) праці та оплати. За цією справедливістю здійснюється розподіл благ без урахування гідності осіб. Тут мова йде про два типи суспільних відносин, названих Аристотелем довільним і мимовільним обміном: про обмін речами і про покарання.

Але мені здається не можна ділити, те чого не існує. В суспільстві справедливості не існує.

Ти можеш створити компанію, яка буде допомагати бідним людям, мати щасливу сім'ю, молитися щовечора, але раптові обставини можуть все змінити. Дуже часто унікальні люди, які відрізняються від всіх, будучи глухими пишуть прекрасну музику, будучи сліпими – малюють краще за всіх, талановиті винахідники чи науковці не проживають довге і щасливе життя.

Античні філософи, а також і Платон близько 360 р. до н.е у своєму творі «Держава» виділяли справедливість як категорію з метою оцінки стану суспільства в цілому, в якості орієнтира.

Сократ, який називав справедливість не інакше як «найдорожчою усякого золота», несправедливість вважав неприродною, оскільки вона виникає внаслідок незнання.

Істинна справедливість – це міра нашого досвіду. Чим більше ми пережили, чим більше труднощів і проблем вирішили, тим більшої глибини розуміння справедливості ми сягаємо. У цьому сенсі справедливість вимірюється мудрістю, яку ми здобуваємо за життя.

Таким чином питання «Хіба це справедливо?» не має сенсу. Воно лише засвідчує особистісну незрілість того, хто запитує.

УДК 128
Бондаренко А.О. [1], Бондаревич І.М. [2]
[1] студ. гр. Е-419а НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СТРАХ СМЕРТІ, ЧИ ПОВИННІ МИ БОЯТИСЯ ВМЕРТИ?

Смерть – це завершальний етап життя, який стає наслідком глибокого, сильного, незворотного порушення функцій життєво важливих органів організму, що приводить до припинення його функціювання.

Смерть завжди несла відбиток таємничості та містичності. Непередбачуваність, неминучість, несподівані і часом незначні причини, що призводять до смерті, виводили саме його поняття за межі людського сприйняття, перетворювали смерть у божественну кару за гріховне існування або божественний дар, після якого людину чекає вічне і щасливе життя.

У всього в світі є свій початок і кінець. І час невблаганно рухається вперед, і життя людини так само має свій початок і кінець. На відміну від тварин, людина усвідомлює свою неминучу кончину і починає боятися смерті ще задовго до моменту її настання.

Страх смерті має фізіологічну і психологічну складові. Фізіологічну складову наочно демонструє тваринний рівень організації життя. Наприклад, в ситуації небезпеки, будь-яка тварина починає діяти в іншому режимі: вона готова тікати або битися. Людина також має подібні інстинкти, інакше просто не вижила би.

Психологічна складова страху смерті знаходиться в спектрі настанов від болючої прив'язаності до свого тіла до відчуття гіпервідповідальності за все, що відбувається навколо. Вона проявляється у різних фобіях, що псують життя. Наприклад, прив'язаність до тіла часто виявляється в прагненні продовжити молодість. В такому випадку кожна зморшка стає причиною депресії. Замість того щоб радіти життю, людина регулярно лягає під ніж пластичного хірурга. Подібні заходи не додають здоров'я, наростає внутрішній дискомфорт, який загрожує призвести людину до неврозу.

Коли ми говоримо про страх смерті, то торкаємось переважно саме психологічної складової страху смерті. Очевидно це тому, що смерть, як закінчення існування людини, є її переходом у небуття, чи переходом у незнане буття. Але наявність страху, як і його відсутність, не змінить того, що смерть усе одно настане. Тому боятися її не треба. Замість цього

запитаємо себе про сенс свого життя і сформуємо своє власне ставлення до життя і смерті. І будемо жити свій час слідуючи своєму сенсу життя.

УДК 130.1:140.8
Липовий К.Є. [1], Бондаревич І.М [2].
[1] студ. гр. Е-418 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Чи існує справедливість? – це питання ми задаємо собі мало не щодня. Несправедливість ми помічаємо повсюди : в політиці, економіці, сімейному житті, взагалі, у стосунках між людьми. Чому одні живуть багато, а інші бідно?

Чому одні голодують, а інші марнотратять? Чому чесних людей не допускають до влади, а корупціонери та хабарники, навпаки, займають чимало державних постів? Чому Господь дозволяє, щоб чинилися такі речі? Чому у світі, взагалі, існує несправедливість?

Сьогодні кожен прагне справедливості для себе, для оточуючих, але не знає що це таке. Особисто для мене справедливість – це найвища чеснота що тримає все в гармонії. Між тим, її пошуки видаються марними. Адже проблема полягає саме в нас. Деякі ставляться до оточуючих виключно з добрими намірами, а у відповідь отримують утиски та зло. Як так, то виходить, що справедливості не існує, а прагнення меншої частини суспільства марні. Але як хотілося б мені, щоб справедливість все ж таки стала реальністю, а не міфом чи наївним прагненням людства. Біблійні тексти відкривають шлях до справедливості через утримання відповідальності. В Посланні св. апостола Павла до галатів, глава 6 Біблії наведено закон сіяння і жнив. Написано: «Не обманюйтеся, Бог осміяний бути не може. Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне!». Кожен несправедливий вчинок, який зробила людина, вона сама пожне через певний час. Кожен без винятку. Також в Святому Письмі наведені слова Ісуса Христа про те, що людина даватиме звіт перед Богом навіть за кожне слово. Написано: «Кажу ж вам, що за кожне слово пусте, яке скажуть люди, дадуть вони відповідь судного дня! Бо зі слів своїх будеш виправданий, і зі слів своїх будеш засуджений».

Таким чином, вирішення питання глобальної несправедливості, насамперед, необхідно розпочати з самого себе, якнайменше із своєї відповідальності. Поміркуйте: чи завжди справедливо/відповідально ставитесь до членів своєї сім'ї, дітей, дружини або чоловіка? Чи завжди є

справедливими/відповідальними у стосунках з роботодавцями або підлеглими? Це не зайві питання. Відповідальність має бути широкою, стосуватись не тільки оточуючих, родинного кола. Інакше і справедливість буде вузькою. Якщо ти спроможний відчути свою відповідальність як мешканець свого будинку, вулиці, міста, як громадянин своєї країни і навіть своєї Планети, то обшири глобальної справедливості значно розширяться.

УДК: 159.992
Шайтанова В. В. [1], Бондаревич І. М. [2]
[1] студ. гр. Е-418 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

БУЛІНГ ЯК ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Буллінг – цькування (від англ. bully – задирати, залякувати) – агресивне переслідування одного члена співтовариства іншими (особливо серед школярів та студентів). Слово «bull» – англійською означає «бик», «bullying» характеризує людину, яка веде себе зарозуміло, задирає слабких і нападає, несподівано, або навыть по попередженню.

Ця проблема існувала у всі часи, у всіх школах, серед будь-якої молоді. Чому ж одні люди знущаються над іншими? Багато хто з забіяк, вважає, що таким чином вони показують силу характеру, самоствердждуються, піднімають свій авторитет серед однолітків та інше.

Насправді ті, хто знущається, просто не в силах виділитися у якийсь інший спосіб. Ми всі прагнемо знайти щось своє унікальне, стати помітним. У когось виходить добре співати, у когось танцювати, хтось хороший спортсмен, або легко вчить мови. Притому деякі вбачають в знущанях, єдиний спосіб самоствердждуватися серед однолітків. Часто вони просто заздрять, і тому так себе поводять. Такі люди були, є і будуть.

На думку більшості дослідників, буллінг включає чотири головні умови-компоненти:

- агресивну та негативну поведінку;
- регулярне здійснення;
- нерівномірний розвиток членів спільноти;
- умисна поведінка.

Буллінг може проявлятися по-різному, і для цього немає необхідності залучати силу.

Буллінг може проявлятися індивідуально або в групі.

Буллінг – це коли вам дають неприємні прізвиська, ображають, навмисно і регулярно звертаються до вас на ненормативній лексиці тощо з

метою принизити, обмежують інших в якійсь діяльності, бойкотують, погрожують, тим самим залишаючи в душі жертви почуття страху, відбирають особисті приналежності або навмисно псують їх, б'ють або ж змушують робити неприваблівіі образливі гідність дії. Як соціально-психологічне явище булінг впливає на всіх учасників групи чи класу дітей, де він виникає.

Зокрема Д. Ольвеус в роботы «Буллінг в школі: що ми знаємо і що можемо зробити» описав таку структуру учасників булінгу:

1) учень, який є жертвою булінгу;

2) учні, які здійснюють насилля, ініціюють і відіграють лідерські ролі в процесі булінгу –«булери», або переслідувачі, агресори;

3) послідовники – учні, які позитивно ставляться до знущань над іншими й беруть активну участь у цьому, але зазвичай не є ініціаторами та не відіграють головної ролі;

4) пасивні «булери» – учні, які відкрито підтримують булінг, наприклад через сміх чи привертання уваги до ситуації, проте не втручаються в неї;

5) потенційні «булери» – учні, яким подобаються знущання, але вони не виявляють цього ззовні;

6) «спостерігачі» (байдужі свідки) – учні, які не беруть участі в булінгу, і можуть вважати, що це не їхня справа, тобто виявляють байдуже ставлення до ситуації;

7) «потенційні захисники» – ці учні негативно ставляться до насилля і вважають, що повинні допомогти жертві, проте нічого не роблять;

8) «захисники» – учні, які виявляють негативне ставлення до явища, вони захищають жертву або намагаються їй допомогти.

Булінг – переважно латентний для інших осіб процес, але діти, які зазнали цькувань, отримують психологічну травму різного ступеня тяжкості, що призводить до важких наслідків, аж до самогубства.

Буллінг у школі проявляється досить часто: старшокласники кривдять і утискають учнів молодших класів, відбирають гроші, вподобані особисті речі, їжу, рвуть книжки, закидають портфелі та шапки далеко на дерево, в туалет, за межі класу або школи. Такими кривдниками можуть бути і дівчатка-підлітки, тобто цькування не обов'язково вчиняється хлопчиками. Буллінг не залежить від статі, зростання, національності чи уподобань. Він просто є і все, як елемент шкільного життя. Можливо, кожний колись робив що-небудь з цього списку, але регулярне повторення цих дій та отримання від цього задоволення і відчуття зверхності призводить до абсолютно інших результатів і для жертви, і для кривдника.

До чого призводить буллінг?

Деякі вважають, що буллінг – це природний етап у процесі становлення особистості, і що таким чином молодь намагається показати своє «я» і

відстояти свої інтереси. Але будучи девіацією особистісного розвитку, буллінг залишає численні негативні наслідки і не тільки для його жертв, а і для всіх учасників та спостерігачів процесу. Буллінг призводить до того, що молодь і підлітки відчувають себе самотніми, їм складніше самореалізуватися в майбутньому.

УДК 316.62
Білова А. М.[1], Коваль В. М. [2]
[1]студ. гр. УФКС-318 НУ «Запорізька політехніка»
[2]старш.викл. НУ «Запорізька політехніка»

КРИЗА ЕТИКИ ТА ПРАВА

Актуальні питання сучасної етики охоплюють різноманітні царини практичної філософії, увага до якої особливо зросла останньої третини XXI століття як тенденція «реабілітації практичного розуму». Це і взаємовідношення етики та політики, морально-етичних норм та економіки, етики та науки, етики та медицини, біоетики тощо.

Покоління сучасності зіткнулося з великою загрозою знищення більшої частини людства з пандемією коронавірусної хвороби. Спалах захворювання розпочався в середині грудня 2019 року в місті Ухань у центральному Китаї з виявлення в місцевих мешканців пневмонії невідомого походження, які були різною мірою пов'язані насамперед із ринком тваринних та морепродуктів Уханя. Згодом китайські науковці оперативно виділили новий бетакоронавірус – SARS-CoV-2, який спричинює цю хворобу.

Вірус SARS-CoV-2 передається від людини до людини через краплинки слизу, що їх виділяє хвора людина. Вірус зберігається на різних поверхнях впродовж багатьох годин, що дозволяє йому легко поширюватися. Специфічних ліків проти SARS-CoV-2 станом на 20 березня 2020 року не існує, проти низки препаратів та вакцин перебувають у стані дослідження. Спалах у Китаї швидко перекинувся на держави Східної Азії, а через авіасполучення з Уханю й до інших країн. Чимало заражень сталося через круїзні лайнери, серед яких найбільше постраждали пасажири судна «Diamond Princess». Уже в лютому 2020 року спалахи відбулися в Південній Кореї, Ірані, Італії, США, а в середині березня головним центром епідемії стала Європа. Станом на 20 березня в світі хворіє близько 250 тисяч осіб, більше 10 тисяч загинули.

Державні органи багатьох країн здійснюють надзвичайні заходи зі стримування пандемії. Дії китайського уряду в провінції Хубей були названі безпрецедентними за жорсткістю та ефективністю. Багато країн Європи та

США у першій половині березня закрили свої кордони, а також авіа- та наземне сполучення. Серед заходів також ізоляція хворих, закриття на карантин навчальних, торговельних, розважальних закладів, заборона масових заходів, обмеження пересування людей тощо. При цьому обмежувальні заходи часто піддаються критиці як запізнілі чи неефективні.

На самоізоляції станом на 21 березня перебувають близько 1 млрд осіб.

За визначенням ВООЗ, пандемія – епідемія, яка характеризується поширенням інфекційного захворювання на всій території країни та сусідніх держав, а іноді й багатьох країн світу. Пандемія оголошується тоді, коли з'являється новий вірус який поширюється по всьому світу, а людство немає імунітету до вірусу, як правило і ефективних засобів профілактики (вакцини) та лікування.

Для цього слід дотримуватись простих рекомендацій, які ефективні та визначені ВООЗ: мийте руки, уникайте близьких контактів з хворими, збалансовано харчуйтеся, пийте достатньо рідини, провітрюйте та зволожуйте приміщення, ведіть здоровий спосіб життя, подбайте про достатню кількість сну, не споживайте сирих чи недостатньо термічно оброблених продуктів тваринного походження. Самоізолюйтесь, будьте відповідальні до себе та оточення!

На жаль суспільство отримує інформацію в ЗМІ, як правдиве, так і помилкову. Серед тих, хто поширює неправдиву інформацію, є такі, хто сумлінно помиляються, але ще є й ті, хто з метою отримання надприбутків розповсюджує страх та паніку. Наприклад, аби примусити громадян скуповувати харчові продукти, ліки тощо – це призводить до штучного підвищення цін. На цьому наживаються спекулянти!

У науковому середовищі продовжують точитися дискусії про походження коронавірусу – чи він спеціально сконструйований, чи ненавмисне потрапив у зовнішнє середовище з лабораторії, де вивчався, чи виник природним шляхом... Прийде час, і ми про це дізнаємося. Але поки що, спостерігаючи за потужними економічними та суспільними наслідками, які тягне за собою новий коронавірус, стає зрозуміло, що насправді є зброєю XXI століття: отакі от віруси в поєднанні з космосом інформаційних технологій. Навмисне чи ні, але цю «парочку» небувалої руйнівної сили, по суті, прямо зараз випробовують на нас, в режимі реального часу. Нині й надалі: щоб посіяти паніку, яка знищує у світі все, достатньо буде «викинути» щось назовні з лабораторії, а Мережа зробить свою справу, поширивши світом інформацію, переказану кожним з мільйонів панікерів у свій спосіб. Ця навала фактів перемішаних з фейками – та ще Бомба, у порівнянні з якою ядерна зброя стане просто неактуальною. Світом цілком можуть правити технології, використані заради агресії.

Ми бачимо, що після спалаху коронавірусу, світ уже почав змінюватися, як він змінювався після пандемій чуми XIV-XV століть, революцій XVIII-XIX століть, двох світових воєн XX століття тощо. Хороша новина у тому, що такі глобальні повороти, разом з негативними економічними, екологічними наслідками, несли за собою потужніший розвиток людства і пробудження свідомості людей.

УДК 316.62
Гаркавенко В. Р.[1], Коваль В. М. [2]
[1]студ. гр. Т-317 НУ «Запорізька політехніка»
[2]старш.викл. НУ «Запорізька політехніка»

САМОСТНІСТЬ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасне суспільство, динамічними кроками просувається вперед у своєму розвитку, стикається з певними проблемами. Однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства є самотність. Це не тільки складний феномен індивідуального життя людини, але і найважливіше суспільне явище, яке потребує глибокого соціально-філософського осмислення. Людина XXI ст. відчуває себе все більш відокремленою від собі подібних, вона почуває себе нікчемним «гвинтиком» в чужому їй світі. У сфері глобальних політичних і економічних взаємин окремий індивід і його внутрішній світ втрачають своє першорядне значення в порівнянні з інтересами держави, регіону, організації або колективу.

Сфера високих технологій і штучного інтелекту відгородила людей один від одного, а спілкування у віртуальному середовищі нерідко повністю замінює реальне спілкування. Під самотністю традиційно розуміється негативне емоційне переживання в соціальній ізоляції виді інших людей. Якщо дивитися на проблему поверхнево, питання самотності не здається таким серйозним. Насправді ж все набагато серйозніше, ніж може здатися. Соціальні процеси, покликані оптимізувати і полегшити життя людини, в кінцевому підсумку призводять до нівелювання цінності окремої особистості, її ізоляції від суспільства.

У різні часи та епохи самотність мала свої причини і особливості. Наприклад, середньовічна позиція щодо самотності булла пофарбована релігійними переконаннями. Ідея творчого усамітнення вперше показала людині можливість вільного вибору самотності для активізації творчих сил особистості. Також має бути патологічна самотність, причиною якої є психічні захворювання аж до суїцидальних нахилів, але це скоріше прерогатива медицини, а не філософії.

Сучасна філософська література не дає визначення самотності. Однак історія гуманітарної думки показує, що філософія завжди визнавала цінність самотності. У сучасній науковій літературі є дослідження, які в контексті вивчення інших соціально-філософських проблем виходять на серйозний аналіз самотності.

Сучасна соціальна реальність відрізняється тим, що можливості людини знайти себе і свій внутрішній світ стримуються тиранією громадського, анонімністю, безликістю відносин, пропагандою небезпеки самотності. Таким чином, «сучасне суспільство викрадало і викрадає нас у нас самих». І, розуміючи цінність людини в суспільстві як особистість та індивідуальність, соціологи, психологи та інші фахівці повинні, на мій погляд, спрямувати всі зусилля на трансформацію синдрому самотності в позитивне і конструктивне русло.

З вищевикладеного випливає, що проблема соціально-філософського аналізу самотності в умовах соціуму, що постійно розвивається і змінюється, вимагає диференційного підходу і потребує великої дослідницької роботи. Адже, як мені здається, грань між поняттями самотність, індивідуальність, відособленість дуже розмита. І чим швидше буде вивчена ця область, тим сильнішим і стабільнішим буде наше суспільство і людина як головна його складова. Доторкнувшись до такої актуальної теми, неможливо не сказати про самотність у студентському середовищі. До вищих навчальних закладів потрапляє молодь із різних соціальних прошарків суспільства, кожен зі своїм баченням світу і тою здібністю до комунікабельності, яка склалася протягом багатьох років життя. І тільки від бажання студента залежить, буде він жити повноцінним активним суспільним життям, чи буде стояти осторонь, ховаючись, мов равлик у свою домівку, і від проблем, і навіть від всього цікавого і непізнаного.

Моральне і суспільне зростання і становлення людини як особистості починається, як мені здається, ледь не з народження. Якщо батьки багато та відверто спілкуються з дитиною, сприяють її спілкуванню з однолітками, збагачують її внутрішній світ знаннями у різних сферах, не забуваючи, як приклад, спиратися на власний досвід. Якщо вони, поки дитина поступово зростає, вчать її розв'язувати проблеми або правильно реагувати на них, щиро радіти своїм і чужим успіхам, цікавитися усім, що відбувається навкруги, адже життя таке цікаве і різнобарвне. Тільки на такому ґрунті може зрости зріла у всіх розумінням цього слова особистість. Бо, якщо людина самотня, то, як говорять психологи, то причину цієї проблеми треба шукати починаючи з дитинства.

Суто моя думка щодо вирішення проблеми самотності у наш надто складний час полягає в тому, щоб намагатись якомога раніше адаптувати дитину до суспільства, всіляко допомагати по мірі її дорослішання долати

перешкоди, які траплятимуться на шляху. І в цьому повинно брати участь само суспільство в особі спочатку батьків, потім вихователів та вчителів, близьких, психологів та просто небайдужого оточення. А ставши дорослою людиною, позитивно та відкрито дивитись на світ, спілкуватись з різними людьми, отримуючи безцінний досвід контакту, що дасть змогу убезпечити людину від однієї з багатьох проблем сучасності – самотності.

УДК 32.019
Михайленко В. О.[1], Коваль В. М. [2]
[1]студ. гр. Т-317 НУ «Запорізька політехніка»
[2]старш.викл. НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Глобалізаційні процеси, що відбуваються у світовому суспільстві на початку XXI ст. здійснюють серйозний вплив на стан захищеності національних інтересів всіх країн в інформаційній сфері, у тому числі – в Україні. Наша країна інтегрується у простір глобального інформаційного суспільства, заснованого на інформаційно-комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях, де поряд з очевидними тенденціями соціального прогресу трансформація суспільства викликає і стурбованість. В результаті стрімких процесів зміни соціальної реальності інститути системи та підсистеми суспільства позбавляються рівноважного, збалансованого стану. Мало не в першу чергу дане твердження стосується комунікаційної системи суспільства. Інтернет і комп'ютерні технології змінюють не тільки вигляд системи масової комунікації, а й усього суспільства в цілому. Все більш чітко проявляються тенденції віртуалізації соціального простору, заміщення реальних взаємодій комп'ютерно-симуляційними. В Інтернет-середовище «переміщуються» і багато невирішених раніше проблем. У результаті наша країна все частіше стикається з видозміненими і від цього ще більш небезпечними викликами інформаційного тероризму, екстремізму, кіберзлочинності тощо. Стає очевидним, що в нинішніх умовах суспільства ризику, що трансформується, необхідним є перегляд науково-теоретичних і управлінських підходів до забезпечення інформаційної безпеки, їх адаптація до швидко мінливих умов суспільства.

Аналізуючи проблему забезпечення інформаційної безпеки в умовах нестриманих тенденцій віртуалізації соціуму на тлі тотальних гібридних протистоянь, варто звернути увагу на деякі аспекти. Система інформаційної безпеки – є стійкою, багаторазово теоретично та емпірично верифікованою

моделлю реакцій на загрози й виклики, які виходять від елементів системи масової комунікації. Таким чином, система забезпечення інформаційної безпеки орієнтована на стабільну соціальну реальність. Однак в умовах швидкоплинних соціальних змін забезпечення інформаційної безпеки може бути поставлене під серйозний сумнів, оскільки соціальна система функціонально просто не в змозі встигати реагувати на кардинальні зміни форм і засобів інформаційно-комунікаційного впливу. Глобальна мережа сприяє наростанню тенденцій віртуалізації суспільства, що істотно ускладнює роботу з забезпечення інформаційної безпеки. Інноваційний характер загроз і викликів, пов'язаних з Інтернетом і інформаційно-комп'ютерними технологіями, диктує необхідність модернізації, оновлення системи забезпечення інформаційної безпеки, оскільки від її успішного функціонування залежить і національна безпека України на сучасному етапі, особливо з огляду на геополітичну напруженість останніх років.

Віртуалізація соціального простору створила якісно нові умови для надання масово-комунікативного впливу на аудиторію з боку різних терористичних організацій. Посилилось інформаційне висвітлення терористичних акцій, мають місце звернення терористів до широкої аудиторії практично в режимі реального часу, а також проведення цілеспрямованої інформаційної роботи з залучення до терористичної діяльності інших осіб. Велика частина кримінальної та терористичної діяльності перемістилася з реальної соціальної сфери в віртуальну Інтернет-реальність. Зростання рівня організованості екстремізму, сепаратизму і тероризму, ієрархізація зав'язків всередині таких структур супроводжується поширенням більш гнучких мережевих форм їх організації. У таких умовах інформаційного протиборства метою державної політики повинна бути протидія загрозам інформаційно-психологічної безпеки особистості, суспільства і держави, пов'язаних з використанням учасниками інформаційного протиборства особливо небезпечних агресивних форм зовнішнього інформаційно-психологічного впливу, заходів і операцій інформаційно-психологічної боротьби й захист національних інтересів в інформаційній сфері. Процес глобалізації на основі поширення інформаційно-комп'ютерних технологій і зростання соціальної значущості Інтернету призводить до виникнення низки загроз по відношенню як до загальносвітової, так і до регіональних систем інформаційної безпеки. Основне пояснення цього полягає у тому, що людство ще не до кінця освоїло нові соціально-комунікаційні технології, тому що розвиток науково-технічного прогресу випереджає соціально-культурний простір. Це створює низку небезпечних прецедентів які залучають негативні чинники, що носять наднаціональний, глобальний, загальносвітовий характер. До такого роду факторів слід віднести кіберзлочинність, міжнародний тероризм тощо. При цьому мережа Інтернет має значний потенціал перенесення інформаційно-

комунікаційних матеріалів на значні відстані, що істотно ускладнює процес протидії загрозам і викликам інформаційній безпеці як у межах окремої країни, так і в загальносвітових масштабах.

Але реальних «рецептів» оптимізації ситуації найближчим часом немає, а варіанти блокування або практично повного відключення Інтернет-комунікацій виглядають контпродуктивними. Саме тому цілком очевидною є необхідність консолідації державних управлінських структур, правоохоронних органів і наукової спільноти з метою оперативного розв'язання соціальної проблеми.

УДК 128
Попкова Д. Є.[1], Коваль В. М. [2]
[1]студ. гр. Т-317 НУ «Запорізька політехніка»
[2]старш.викл. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Питання про сенс життя, на мою думку, одна з найважливіших проблем філософії. Вчені ─ філософи довели, що точної відповіді на це важке питання не існує. У кожної людини сенс життя різний, але він змінюється з віком та життєвими обставинами. Я думаю, що вибір сенсу життя залежить і від умов життя, і від виховання, і від генетичної спадковості, та найбільше ─ від власної волі людини.

Прагнення до сенсу життя властиво кожній людині бо це її вроджена й природна якість. Часто вона так і залишається глибоко захованою в нашій підсвідомості, і нам буває важко пояснити й чітко сформулювати чого ми прагнемо та що хочемо зрозуміти. Безумовно, багато сучасних філософів мають рацію, стверджуючи, що вибір сенсу життя залежить від багатьох факторів – об'єктивних і суб'єктивних. До об'єктивних чинників слід віднести соціально-економічні умови, які склалися в суспільстві, що функціонують в ньому через політико-правову систему. Важливу роль у виборі сенсу життя грають також суб'єктивні якості особистості такі як воля, характер, розсудливість, практичність тощо. Відкриття сенсу життя та створення ціннісної ієрархії, відбувається у кожного індивіда в його роздумах, ґрунтуючись на особистому досвіді. Життя без сенсу означає, що людина позбавлена глибокої внутрішньої мотивації, а це робить її слабкою. Слабкість, відсутність мети заважають людині чинити опір несприятливим життєвим ситуаціям, взяти власну долю у свої руки. Така людина стає легко керованою: відсутність сенсу життя позбавляє її міцних життєвих критеріїв.

Свої цілі й бажання людина часто підміняє чужими. У результаті страждає її індивідуальність, не проявляються в належній мірі здібності й таланти.

Психологи відзначають, що небажання або неможливість знайти сенс життя лежить в основі багатьох психічних розладів та хвороби, депресій, неврозів, та є однією з причин самогубств, злочинності, алкоголізму й наркоманії.

Філософи визначають різні підходи до аксіологічної проблематики Наприклад, Епікур закликав не боятися смерті: «…якщо людина живе, то смерті немає, якщо смерть наступила, то його вже немає.» А Спіноза радив краще думати про життя, ніж про смерть. Дійсно, людина повинна в першу чергу думати про життя, адже життя буде існувати й після нас. Німецько-французький мислитель Альберт Швейцер неодноразово наголошував: «…завдання сучасників – досягти справжньої доброти, жити у злагоді із самим собою. Тільки перемога гуманного світогляду над антигуманним дасть нам можливість з надією дивитися в майбутнє».

Людина – це така істота, яка своєю діяльністю створює власну історію, в процесі чого формується, змінюється і розвивається її сутність. Життя без сенсу означає, що людина позбавлена глибокої внутрішньої мотивації, внутрішнього стрижня і потужного «мотора», які дозволили б їй взяти власну долю у свої руки. В результаті вона стає слабкою, втрачає опору, будь-яка несприятлива життєва ситуація, будь-яка проблема виводить її з рівноваги. Вона також стає легко керованою – відсутність сенсу позбавляє міцних життєвих критеріїв і устремлінь. В результаті страждають її індивідуальність, здібності, таланти та потенціали. Замість того, щоб самій розпоряджатися своєю долею, людина дозволяє управляти собою іншим людям і навіть зовнішнім обставинам.

Кожен сам вибирає, як себе сприймати, куди потрібно йти та що потрібно робити. Коли людина знайшла справжнє призначення, вона стає більш впевненою у цінності свого життя, чітко може вибудувати свої життєві цілі й ставитися до світу з добротою і вдячністю за дароване життя. Призначення, як річка, за течією якої пливе людина, і якщо вона сама не знає до якої пристані їй плисти, жоден вітер не буде їй попутним. Релігія бачить своє призначення в служінні Богу, психологи – служінні людям, хтось в родині, хтось про збереження природи. Об’єктивна логіка розвитку майбутньої цивілізації передбачає подальший соціальний, духовний прогрес людини, затвердження більш гідного гуманного смислу буття людини. Тобто сутність людини не є історично незмінною. Вона змінюється разом із розвитком людини, людства, акумулюючи в собі зміст людського, зміст культури, соціальних цінностей. Людина – єдина істота, яка усвідомлює свою смертність. З цим пов’язане питання про зміст і мету життя, роздуми над яким є для багатьох вихідним пунктом у виробленні «смуга життя».

На мою думку, сенс життя людини – в самореалізації особистості, в людській потребі творити, віддавати, ділитися з іншими, жертвувати собою заради інших.

УДК 140.8
Терчиєв Т. М.[1], Коваль В. М.[2]
[1]студ. гр. УФКС-118 НУ «Запорізька політехніка»
[2]старш.викл. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА В СУЧАСНУ ЕПОХУ

Сучасна епоха – це епоха бурхливого розвитку науки та техніки, неконтрольованого зростання населення Землі, поступової деградації природного середовища під впливом негативних антропогенних чинників. В сучасних умовах швидкість науково – технічного прогресу на кілька порядків перевищує адаптаційні можливості теперішніх живих організмів. Тому надзвичайно загострились багато проблем, а серед них одна з головних – проблема взаємозв'язку суспільства і природи, людини й навколишнього середовища. Все це призводить до порушення екологічної рівноваги, що складалася протягом тривалого часу і спричинює появу екологічної кризи, небезпечної для людей і довкілля.

Взаємовідносини суспільства і природи полягають у тому, що фактори економічного зростання — трудові ресурси, засоби виробництва і природні ресурси – у комплексі використовуються суспільством для розвитку виробництва.

Питання взаємовідносин суспільства і природи та використання природних ресурсів стають дедалі актуальнішими. І це зрозуміло, бо з розвитком виробництва вилучаються все нові багатства природи, зростає вартість сировини, збільшується кількість відходів, що викидаються у навколишнє середовище. Однак, і це очевидно, було б неправильно розв'язувати проблеми збереження ресурсів і середовища шляхом припинення росту або навіть скорочення обсягів виробництва. Такі припущення суперечать закономірностям розвитку людського суспільства і практично нездійсненні.

Втручання людини у природні процеси різко зростає і може спричиняти зміну режиму ґрунтових і підземних вод у цілих регіонах, поверхневого стоку, структури ґрунтів, інтенсифікацію ерозійних процесів, активізацію геохімічних та хімічних процесів у атмосфері, гідросфері та літосфері, зміни мікроклімату тощо.

Сучасна діяльність, наприклад, будівництво гідротехнічних споруд, шахт, рудників, доріг, свердловин, водойм, дамб, деформація суші ядерними

вибухами, будівництво гігантських міст, обводнення й озеленення пустель, та інші повсякденні аспекти діяльності людини, вже викликали значні видимі та приховані зміни довкілля.

До кінця XX ст. забруднення навколишнього середовища відходами, викидами, стічними водами всіх видів промислового виробництва, сільського господарства, комунального господарства міст набуло глобального характеру і поставило людство на грань екологічної катастрофи.

В межах екологічної кризи здійснюється розгляд її умов, причини і суті сучасної, потреби охорони довкілля. В межах філософського осмислення формуються різні аксіологічні пропозиції, етичні постулати, філософські положення, що стосуються місця і ролі людини в природі.

Проблематика єдності матеріального та суспільного в сучасній філософській думці піднімається в роботах К.М. Маєр-Абіха, який акцентує увагу не лише на потребі зміни загрозливих тенденцій в життєдіяльності людини, але й на необхідній передумові – зміні мислення, фактично формулюючи сьогоднішні екологічні проблеми, як результат моральної кризи.

Саме на ці складні питання й має дати відповідь сучасна філософія – чи маємо ми (людство) спільні когнітивні компоненти, які визначають наше життя та діяльність, чи маємо ми спільні ідеї, які мають об'єднати нас (перед лицем проблеми, як-то екологічні катастрофи, або перспективи – освоєння нових горизонтів космосу).

Вочевидь, спираючись виключно на матеріалістичні концепції пізнання, які абсолютизують наукове знання, ігноруючи духовні практики, людство не зможе випрацювати єдиного знаменника для всіх подальших мотиваційних та консолідуючих ідей. Екологічні проблеми мають задати спільний тон та систему загальних дій для подолання загально людських викликів.

Невдовзі ми спостерігатимемо появу нових синкретичних філософських ідей, які будуть поєднувати в собі не лише досягнення та ідеї попередніх концепцій, але й, можливо, спроби поєднання таких масштабних світоглядних імперативів східної та західної філософії: як свобода особистості, роль та функція держави, форми організації влади в нових суспільно-політичних та екологічних реаліях.

Разом з тим, філософія довкілля, тепер є найбільш оптимальним (на нашу думку) варіантом консолідації наукового знання довкола комплексу проблем, викликаних техногенними та антропогенними факторами сучасного буття, на противагу сукупності певних релігійно-етичні вчень (саєнтології, екопоселення, або й взагалі, есхатологічних толків), сповнених псевдонаукових та ірраціональних ідей, що пропонують розв'язання складних проблем співіснування матеріального та соціального, підкупаючи своєю доступністю та простотою сприйняття для широких мас.

УДК 1:338. 48
Гаврильченко О. О.[1], Повзло О. М.[2]
[1]студ. гр. МТЕ-158 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ БУТТЯ ТУРИЗМУ

У вітчизняній науковій філософській літературі відсутня розробка базових філософських понять туризму в цілому та філософського буття туризму зокрема. Так, на нашу думку, цілісне соціально-філософське дослідження причин та шляхів використання туризму як засобу подолання людиною граничності її буття, тенденцій розвитку туристичної активності, її суб'єктивних та об'єктивних чинників в умовах розгортання глобалізіційних процесів у науковій літературі поки що не проводилися.

Особливу увагу в дослідженні ми приділяємо аналізу наукових розробок предметного поля «філософії буття туризму». У поле її соціально-філософського аналізу потрапили всебічні дослідження таких учених, як В.С. Пазенок, М.В.Цюрупа, Г.І .Горак та інші.

На нашу думку, їх роботи засвідчують, «започаткування української філософської школи дослідження феномену туризму». Діалектичним дослідженням відносно цього питання, що репрезентуючи туризм як духовне і соціокультурне явище, як своєрідну проекцію багатогранного буття людини, вираження її суспільної та духовної сутності, є визначення того, що філософія здатна виконувати методологічну функцію щодо інших наук про туризм, збагачуюсь у своєму світоглядному та антропологічному змісті їхніми науковими доробками.

В цьому дослідженні цілеспрямовано і результативно необхідно застосовувати, крім усього іншого, діалектичний метод аналізу і синтезу, діалектичні принципи конкретності та взаємного зв'язку, принципи розвитку, об'єктивності, системний та комплексний підходи.

Наша оцінка не являє собою поверхового підходу, і його можна підтвердити на прикладі порівняльного зіставлення категорій «турист» та «відвідувач».

На першому етапі їх зіставлення здійснюється внутрішня класифікація цих понять (тобто від цілого до частини) – це аналіз; на другому етапі відбувалося конкретне розглядання кожного з елементів цих понять, з подальшим визначенням сутності кожного з них і кінцевим висновком з їх взаємовідношення: «зрозуміло, що будь-який турист – відвідувач, але не

кожний відвідувач – турист, а лише той, що має на меті туристичні цілі» – тобто це синтез.

І третій етап розвитку міркувань пов'язаний зі конкретною оцінкою критичного характеру, яка «викликає подив і те, що в умовах підвищення мобільності людини в просторі, туристом є відвідувач, перебування якого складає як мінімум одну ночівлю у відвідуваному місці», але «чому не є туристами одноденні відвідувачі і, зокрема, круїзні пасажири…?».

Далі, загально-пізнавальний екскурс у цю проблематику дозволив нам достатньо предметно підійти до аналізу однієї з основних категорій туризму – категорії «буття».

З методологічної точки зору, ми розглядаємо категорію «буття» в наступної площини: по-перше, крізь діалектичну призму порівняльного аналізу категорій «туристична активність» та «туристична подорож», які є «діалектичною єдністю об'єктивного та суб'єктивного, взаємодією та взаємопереходом стабільності й нестабільності, «глобального» і «локального», безумовного та ситуативно-контекстуального на всіх рівнях: вітальному, предметно-практичному, соціокультурному, духовному».

По-друге, крізь діалектичну призму таких специфічних екзистенціалів, якими є буттєвісне «укорінення» – позбуттєвісне «знекорінення», «буття-для-себе», «культура себе», що забезпечує усвідомлення і реалізацію «іманентно-онтологічної спроможності до укорінення, «вживання у середину буття» (Е. Гуссерль) як систему існування».

По-третє, крізь призму двох конституювальних вимірів формування людини: «статичної й динамічної структур» й «іманентної та трансцендентної складової», що буде сприяти розумінню «особистості як людини з яскравою індивідуальністю, яка стала завдяки успадкованій природній активності і специфічним соціокультурним умовам формування в епігенезі, суб'єктом суспільного буття».

По-четверте, крізь призму соціокультурної детермінації туристичної активності людини, а також категорій «повсякденність буття» й «турбота про себе».

У контексті розглядання останнього фактору цікавим є процес доказу положення відносно того, що «повсякденність» являє собою своєрідну «одиничну» соціокультурну детермінанту рефлексії кризового стану буття людини, який спричиняє феномен «турботи про себе», потім феномен «туристичної активності», які мають завершення в змістовому опредмеченні категорії «туристична подорож».

Цей ланцюжок міркувань дозволяє нам зробити висновок відносно того, що «людина, яка подорожує, переборює безглуздість існування і відкриває можливості знаходження нового смислу життєдіяльності». Тобто «можна стверджувати, що туризм – один із чинників індивідуального вдосконалення

через подолання граничності повсякденного буття»; це «певна форма терапії духовної кризи». Туризм виступає «способом повернутися до себе і проаналізувати своє життя через порівняння з іншим».

УДК 1:338.48
Каулько М. С.[1], Повзло О. М.[2]
[1]студ. гр. МТЕ-158 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКА СУТНІСТЬ ТУРИЗМУ

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що передбачає прогрес у методиці використання соціально-філософських підходів та способів «подолання людиною граничності повсякденного буття» для аналізу сутності філософії туризму як елемента сучасної соціальної системи. Світові глобалізаційні та інформаційні процеси зробили досить значимою проблему міжкультурної взаємодії практично для всіх народів, яка значною мірою здійснюється сьогодні в міжкультурному діалозі туристів та мешканців дестинацій. Сьогодні навряд чи хто скаже, як і коли народився мистецтво і наука про туризм і подорожі, але найбільш дослідників мусити точно знати, наскільки важливо місце вони займають в нинішньому світі. Цікавим моментом є те, що сьогоднішнє наука з туризму тісно пов'язане з багатьма науками, іноді навіть з тими, з якими, здавалося б, наука керівництва не має нічого спільного. Ось один з цих цікавих прикладів є зв'язок науки о туризме з філософією – наукою о правильному мисленні (логікою). И зв'язок цих наук ми проаналізували на прикладах того, що є в цієї тематики треба робити нового.

В першу чергу, у визначенні цього зв'язку необхідно здійснити системне і всебічне соціально-філософське дослідження причин та шляхів використання туризму як засобу подолання людиною граничності її буття, тенденцій розвитку туристичної активності, її об'єктивних та суб'єктивних чинників в умовах розгортання глобалізаційних і інформаційних процесів.

По-друге, необхідно застосувати системні, компаративні, феноменологічні підходи щодо розглядання туризму як складного соціального явища, щодо аналізу взаємозв'язку туристичної активності людини і діяльності суб'єктів туристичної підприємницької сфери та суспільної свідомості соціуму.

По-трете, здійснити діалектичне розглядання й аналіз категоріального ряду семантичного поля поняття «туризм»; поглиблено визначити сутність туризму як різновиду активності людини та як організацію туристичної

діяльності, що спрямована на задоволення певних потреб людини шляхом переміщення соціальних суб'єктів у соціальному просторі.

По-четверте, розглянути туризм як екзістенційну та інтенціонально-трансцендентну форму піднесення людини над повсякденним життям; удосконалити теорію про туристичну подорож як каталізатор мати для людини можливість досягти нових світоглядних обріїв, здійснити філософську рефлексію «свого – «я» через емоційне-психологічне і духовне сприйняття «іншого – «я».

По-п'яте, показати і обґрунтувати новітню сучасну функцію туризму, а саме: бути соціальним амортизатором деструктивної активності індивіда, який (туризм) фіксує факт незадоволеності повсякденними враженнями, бажання індивіда змінити певні засадові структури свого повсякденного життя; поглиблено розуміння специфіки і значення віртуальних подорожей для подолання одноманітності в повсякденному бутті людини.

По-шосте, осмислити філософську сутність туризму як унікальний чинник, який здатний урізноманітнити повсякденне буття людини, зробити його більш осмисленим і духовно багатшим; поглибити визначення, що буття людини має такі виміри, як культурно-історичний та темпорально-повсякденний.

І останнє, значно розширити уявлення про розвиваючий вплив туризму, насиченого людиноцентричним змістом, на особистість, яка відчуває себе причетною до створення світу своєї країни, світу цивілізованого людського єднання.

УДК 294.3 + 221.3
Яценко А. К.[1], Ємельяненко Є. О.[2]
[1]студ.гр. КНТ-119 НУ «Запорізька політехніка»
[2]канд.філос.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОДІБНЕ І ВІДМІННЕ В ФІЛОСОФІЇ БУДДИЗМУ І ДАОСИЗМУ

У пошуках гармонії люди сьогодні часто звертають свою увагу на культуру Давнього Сходу. Ті, хто прагне самопізнання, звертаються до праць таких мудреців, як Лао-Цзи і Будда. Ці філософські школи мають свою культуру, свої системи, своїх вчителів і послідовників. Такі вчені, як Є.О. Торчинов, Пен Лін займалися дослідженням та порівнянням цих двох філософських шкіл.

Даосизм є однією з основних релігійно-філософських течій Китаю. Засновником даосизму вважається Лао-Цзи. Йому приписується авторство книги «Дао Де Цзин» – головного твору, де наводяться основні постулати,

поняття, спостереження, змішані з казковими відступами. У основі вчення – поняття «Дао», всеосяжний Закон, Абсолют. Дао – пункт відправлення та пункт призначення усього, тут все з'являється і тут же зникає. Дао – неперервний рух, космос, буття, єдність.

Вища ціль – пізнати його, злитися воєдино, і тоді буде щастя, що тотожне безсмертю. Для цього необхідно привести до гармонії роботу духовної та фізичної складової людини. Вважається, що вчення дао допомагає зрозуміти послідовникам своє призначення, вчить відрізняти добре від поганого, зрозуміти таємниці світоустрою, жити гармонійно з власним мікрокосмом та макрокосмом, світом всередині та з природою.

Не меншим за своєю значущістю є буддизм. Це вчення зародилося в Індії, а згодом стало поширеним у Китаї та інших куточках світу.

Засновник буддійського вчення – принц з роду Шак'їв, що став шляхом аскези, спроб, помилок, мандрівок, і, врешті-решт, медитацій, Буддою – Пробудженим. Центральне поняття – «Дхарма», що уособлює собою вчення Будди, істину, шлях, який повинен пройти кожен адепт буддизму.

Головною метою учнів є досягнення стану Будди, повного пробудження, просвітлення. Це дозволяє вийти з низки постійних перероджень, розірвати коло сансари і тим самим припинити страждання.

Буддійська думка має безліч шкіл, кожна з яких, в свою чергу, має ще більше відгалужень.

Кожна течія по-своєму дивиться на головні поняття вчення, часом маючи діаметрально протилежні точки зору, наприклад, стосовно особистості Будди Шак'ямуні: десь він вважається звичайною людиною, якій вдалося піти в нірвану і передати свої знання, але не більше, а десь він прирівнюється до Бога.

Звідси неоднозначність порівняння буддизму і даосизму. Певні течії буддистської думки можуть мати мінімум точок дотику з даоською, в той час як з іншими їх зближує набагато більше. Аналізуючи ці два вчення, можна виділити як спільні, так і відмінні аспекти.

До відмінностей буддизму від даосизму можна віднести такі риси: 1. Буддизм відштовхується від атеїстичної концепції (немає ніякої Вищої Причини або Вищої Істоти – спочатку була лише Шуньята (Порожнеча), в даосизмі ж в основі всього сущого лежить Вищий Принцип, Дао. 2. Буддизм проголошує, що світ є випадкове поєднання елементів, а значить не має ніякої «вічної» складової – цю філософію індуси називають «шуньявада», філософією порожнечі, а в даосизмі світ володіє абсолютною реальністю, виникаючи з Дао і будучи проявом Дао. 3. Для Будди світ – переважно місце страждань, яке необхідно залишити, досягнувши нірвани, для Лао-Цзи світ – місце реалізації Вищого Принципу, і наша мета – не залишити світ, а досягти

повної гармонії з цим Принципом (Дао), ставши безсмертним святим. 4. У буддизмі немає ідеї дуалізму (гармонії і взаємовідносин чоловічого і жіночого начал – Інь і Ян), який властивий даосизму – в даосизмі з Дао виникають Інь і Ян, і саме Дао є гармонія Інь і Ян. 5. На відміну від деяких течій буддистської думки, даоська не передбачає складних ритуалів, урочистостей. Саме тому храмів даосів майже немає, а їх віра полягає у внутрішньому споглядані, гармонізації відносин з природою.

Крім явних відмінностей, ми можемо спостерігати й спільні характеристики:

1) Ідея недосконалості матеріального існування, і прагнення за допомогою певного світосприйняття і медитації досягти звільнення (в буддизмі) або гармонії (в даосизмі) в цьому світі.

2) Вибір шляху самовдосконалення за допомогою внутрішньої роботи, медитативних практик, добрих вчинків.

3) Наявність конкретного засновника, священних писань.

4) В соціальних практиках вони обидві постають швидше не як релігія, а як філософія, вчення, напрям думок і розпорядок життя.

5) Поклоніння, шанобливе ставлення до істот, які змогли досягти бажаного стану – пробудження або гармонії – в надії на допомогу в життєвому шляху.

6) Приблизно однаковий вік вчень і ареал поширення, який передбачає подібний менталітет послідовників.

Отже, можемо побачити, що даоси і буддисти схожі більше, ніж здається на перший погляд. Головна подібність – прагнення до досконалості, непохитне прагнення істини, заспокоєння розуму, умиротворення і миром з внутрішньої і зовнішньої природою.

УДК 1.091
Сайніді Д. С.[1], Ємельяненко Є. О.[2]
[1]студ.гр. КНТ-139 НУ «Запорізька політехніка»
[2]канд.філос.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОДІБНЕ ТА ВІДМІННЕ В СТОЇЦИЗМІ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА ДАВНЬОГО РИМУ

Філософія стоїцизму: якою вона постає для людей? Сьогодні це вчення набуло не надто веселкових відтінків. Більшість сприймає стоїків як сурових особистостей, які терплять усі життєві негаразди, не намагаючись їх подолати. Проте таке уявлення про сутність вчення не зовсім вірне.

Стоїцизм – це про те, як бути щасливим навіть в найбільш важкій ситуації. Це роздуми про свої емоції, про причини їх виникнення, а також уміння направляти їх собі на благо. Для детального і правильного уявлення про цю філософію варто розглянути стоїцизм Давньої Греції та Давнього Риму у їх порівняльному аспекті. Ця школа філософів вперше виникає в Давній Греції завдяки Зенону та Кітіону близько 300 р. до н.е. Вони намагалися поєднати логіку, фізику, етику в одну систему. Філософію стоїки часто порівнювали з людським організмом, логіку вважаючи скелетом, етику – м'язами, а фізику – душею. Стоїки стверджували, що у світі панує необхідність, людина не може їй протистояти, але «мудрого необхідність веде, дурного ж – волочить».

Головний принцип стоїцизму – вміння розрізняти, що знаходиться під нашим контролем, а що – ні. Слід сконцентрувати свої зусилля на першому і не витрачати свій час на друге. Особливість стоїцизму – його практичність. До нього не застосовується ідея, що філософія – це суто теоретичні міркування, які не мають нічого спільного з реальним світом. Крім того, стоїцизм відрізняється відкритістю до нових знань і готовністю до критики.

Греки виховували в собі атаракс і апатію, покору долі. Обставини зовнішнього життя нічого не означали для їх внутрішнього стану. Стоїк може бути щасливий за найнещасніших обставин. В людині завжди достатньо сили, щоб гордо і з гідністю нести свою долю, а якщо того вимагатиме честь, то без страху піти з життя.

Стоїки виправдовували самогубство не тільки теоретично, але й практично. На ранніх етапах розвитку стоїцизму в Давньому Римі дане вчення мало чим відрізнялося від грецького. Так Панетій значною мірою дотримувався старого стоїцизму. У нього зустрічається поняття логосу, аналогічне поняттю, наприклад, у Хрисиппа, який дотримувався подібних онтологічних поглядів. В області етики він дещо наблизив до практичного життя ідеал мудреця-стоїка.

Погляди римських стоїків відрізнялися від грецьких за тональністю – силою свого почуття і виразністю поезії, – і це пояснювалося зміною соціальних умов. Спадала гідність людей і разом з тим спадала їх впевненість.

У римських стоїків провідними рисами стають не гордість, гідність, впевненість в собі і внутрішня непохитність, а, скоріше, слабкість, відчуття нікчемності, розгубленість, надломленість. Немає у них і оптимізму греків.

Поняття зла і смерті виходять на перший план. Римські стоїки демонструють стійкість до відчаю і терпіння, крізь яку проривається мотив духовної свободи.

Стоїцизм Давньої Греції та Давнього Риму вніс суттєві зміни в думці людей. Незважаючи на відмінності, у вченнях один початок.

Навіть сьогодні люди керуються елементами стоїцизму, можливо, не розуміючи цього. Тому можна зробити висновок, що дана філософія актуальна як тоді, так і зараз.

УДК 165.242.1
Нечай К. В.[1], Ємельяненко Є. О.[2]
[1]студ.гр. КНТ-129 НУ «Запорізька політехніка»
[2]канд.філос.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

САМОПІЗНАННЯ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПЕРСПЕКТИВИ СОКРАТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ СЬОГОДНІ

Інтерес до самопізнання, осягнення людиною свого «Я» виник в контексті осмислення проблеми відносин людини і світу, свідомості і буття.

В аспекті самопізнання висвітлюються фундаментальні питання індивідуального буття людини.

Сенс самопізнання індивіда – в забезпеченні його продуктивної самореалізації, що розуміється як творіння благ собі, іншим людям, суспільству при ненанесенні нікому шкоди. Свідоме самопізнання виступає як рефлексія. Тому протягом всієї історії людства інтерес до самопізнання залишався незмінним, залишиться він таким до тих пір, поки люди будуть проявляти цікавість до світу, поки будуть здатні пізнавати навколишню дійсність.

У гештальт-терапії, творцем якої є німецький психолог Ф. Перлз, самопізнання виступає як засіб досягнення людиною особистісної зрілості. Як показники зрілості особистості Ф. Перлз виділяє наступні: вміння знаходити підтримку в собі, а не в інших; здатність брати на себе відповідальність; мобілізувати власні ресурси в складних ситуаціях; йти на ризик, щоб вибратися з глухого кута.

Багато вихідніх положеннь гештальт-терапії повторюють роздуми філософів екзистенціального напрямку, як відомо, творець гештальт-підходу вважав її однією з трьох сучасних йому напрямків екзистенціальної терапії, хоча, в цілому, теорія гештальт-підходу набагато більш оптимістична.

Особливе значення проблемі самопізнання надається в гуманістичнії психології. Тут самопізнання розглядається як необхідна умова саморозвитку особистості, її самоактуалізації, тобто здібності стати тим, ким вона здатна стати, а не тим, ким їй нав'язують стати інші.

Одним з визнаних авторитетів гуманістичної психології є американський вчений К. Роджерс. Відповідно до його концепції, в людині виділяються дві складові: Реальне Я, Ідеальне Я, і одна складова, яка не належить людині, але яка дуже на неї впливає – це соціальне оточення.

На життєвому рівні сенс самопізнання полягає в тому, що в ситуації, коли інші люди висувають до людини певні вимоги, з метою досягти успіху в діяльності, комунікації, зав'язуванні відносин, людині необхідно зважити

свої можливості, спертися на якості своєї особистості, але попередньо їх потрібно пізнати в собі. Саморозвиток – безперервний процес, в якому під впливом певних мотивів ставляться й досягаються конкретні цілі за допомогою зміни власної діяльності, поведінки або за допомогою зміни себе, використовуючи форми самоствердження, самовдосконалення, самоактуалізації.

У пізнанні самого себе та інших Сократ бачив головне завдання своєї філософії. Він проголосив, що саме самосвідомість є предметом філософії. Він вів свої дослідження в формі розмов, виробивши свій власний метод. Він об'єднує в собі «Іронію», «Майевтику», та «Індукцію». «Іронія» – насмішка над самовпевненістю людини, яка нібито вже все знає і все досягла.

Головна його іронія виражена в його знаменитому принципі: «я знаю, що я нічого не знаю». Сократ розмовляв, в процесі чого ставив питання, що змушують співрозмовника замислюватися, сумніватися у висловленні ним раніше думки. Іронія Сократа в першу чергу звертає людину проти самої себе. Якщо догматична самовпевненість заважає рухатися думці, то іронія знімає це.

За «Іронією» йшла «Майевтика» – «мистецтво допомогти народитися знанням». Сократ вважав, що знання вже містяться в головах слухачів, і завданням вчителя бачив лише витяг цих знань на поверхню, доведення їх до свідомості людини, що він і робив шляхом здавна навідних запитань або ж знаходженням протиріч у твердженнях співрозмовника. А потім «Індукція». Вона полягає в тому, що Сократ не доходить до істини ніколи, але рух до неї у нього відбувається методом наведення.

Метод Сократа направлений на пошук істіни. Прагнення до істини це прагнення пізнати об'єктивний світ, такий який він є насправді. Це прагнення в першу чергу характеризує людину свідому.

Людина, яка прагне до усвідомленого самопізнання, це людина свідома. Ейнштейн говорив: «Справжній прогрес людства залежить не стільки від винахідливого розуму, скільки від свідомості».

Тож, пізнання всього сущого є неможливим, для людського пізнання доступна тільки сама людина – так вважав Сократ. Тому, перш ніж пізнавати весь світ, треба відкрити таємницю самого себе (свої чесноти й недоліки). Ці слова Сократа сучасні й сьогодні актуальні для філософської проблеми самосвідомості. Рівень самосвідомості особистості – це рівень культури особистості.

УДК 159.99
Шиманович Г.І. 1, Дєвочкіна Н.М. [2]
1студ. гр. КНТ-228 НУ «Запорізька політехніка»
2 канд. філос. наук. доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСВІТА У СМАРТФОНІ

Сьогодні майже ніхто не може уявити собі життя без смартфону. Комунікаційна революція повністю змінила світобачення людей. Згідно з різними джерелами кількість людей у світі, які є власниками смартфонів вар'юється від 60 до 70 відсотків. Тепер наявність «розумних гаджетів» стала важливою частиною життя.

Особливо актуальним у наш час є питання ролі смартфонів у навчанні. Я вважаю, що смартфон є невід'ємною частиною сучасної освіти. У своїй роботі я наведу переваги використання смартфону як помічника у навчанні та його вплив на становлення людини у суспільстві.

Вважаю доцільним чітко визначити різницю між просто мобільним телефоном та смартфоном. Перші мобільні телефони мали змогу здійснювати тільки телефонні дзвінки та передавати SMS-повідомлення. Термін «смартфон» з'явився тоді, коли в одному приладі об'єднали можливості кишенькових персональних комп'ютерів (КПК) та мобільного телефону.

Сучасні смартфони, окрім стандартних функцій мобільного телефону, дають можливість прослуховування музики, перегляд відеофайлів, запис фото-, відео-, та аудіофайлів. Окрім цього, розумні телефони мають доступ до інтернету. З цим з'являється ще більше можливостей. Таких як, пошук інформації, перегляд та завантаження будь яких медіафайлів, відстеження геолокації та пошук найкращого з потрібних маршрутів.

Також, ви можете спілкуватися з друзями, які знаходяться на великій, чи не дуже, відстані від вас. При цьому смс-повідомлення надіслане через месенджер приходить за мить, на відміну від звичайних листів, які йдуть 1-2 дні, а іноді, й навіть тиждень. На сьогоднішній день, таке спілкування займає одне з провідних місць серед суспільства, маючи перевагу над спілкування наживо. Добре це, чи погано - питання часу. Якщо казати про освіту, то використання смартфонів під час навчального процесу без сумнівів приносить багато користі. По-перше, студенти навчаються так, як їм зручно, бо смартфон завжди під рукою. Вік, коли діти починають користуватися смартфоном з кожним роком стає все менше та менше. Все більше і більше учнів знають, як користуватися розумним телефоном, ці девайси стають найбільш поширеним «інструментом» дітей. По-друге, студенти здатні швидко отримати відповіді. Смартфони забезпечують можливість швидкого отримання відповідей. Студент може не вимагати роз'яснень щодо питання,

яке він чи вона має у відкритій аудиторії, а просто ввести запит у браузер, який завантажений на смартфон. Аудіо та відео можуть вдосконалити навчання в класі. Аудіо та відео можливості смартфонів можуть оживити навчання в класі. Це можна зробити за допомогою відеозображень, музики та голосу. Крім того, студентам навіть можна дозволити спілкуватися з іншими студентами з усього світу, таким чином, розширюючи їхній світ навчання.

Використання смартфонів дозволяє здійснювати соціальне навчання. Смартфони можуть дозволяти студентам працювати в групах над проектами, обмінюючись інформацією та відкриттями. Отже, з використанням смартфонів, студенти можуть рухатися до спільної мети у зручному для них форматі.

УДК (613+796.03)-029:1
Клоков А. О[1]. Дєвочкіна Н.М.[2]
[1]студ. гр. КНТ-118 НУ«Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук. доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНОЮ ЛЮДИНОЮ

Життя у нашу епоху, як правило, дуже насичене. Сучасна людина, день у день, завантажена безліччю справ та побутових завдань. Маючи такий щільний графік, нам усе тяжче піклуватися про стан свого здоров'я. Мабуть, що кожному з нас доводилося, через свою заклопотаність, відмовлятися від чергового прийому їжі, або жертвувати сном, компенсуючи нестачу часу. Звісно, такі «експерименти» над організмом даються взнаки. А що вже казати про стрес, який ми отримуємо щодня, адже, невдачі, під час виконання тієї чи іншої задачі, змінюють або зовсім руйнують плани, часто викликаючи бурхливу емоційну реакцію. Через занепокоєння своїм психічним та фізичний здоров'ям, у суспільстві почали зароджуватися ідеї здорового способу життя (ЗСЖ), що переросли у цілі філософські суб-течії.

З точки зору медицини, здоровий спосіб життя – профілактичні засоби та дії, напрямлені на збереження або відновлення внутрішнього здоров'я (харчування, фізична культура, режим) та створення навколо себе сприятливих зовнішніх факторів (провітрювання, прогулянки на свіжому повітрі тощо). Насправді, ЗСЖ слід роздивлятися глибше. Досить складно дотримуватися режиму, втримуватися від спокуси шкідливою їжею, ігнорувати «модні» звички (куріння, вживання алкоголю). Такий спосіб життя виховує характер, силу волі, втримує від деструктивної ідеології, має

на меті встановлення принципових ідей, при цьому, підвищуючи рівень здоров'я та фізичного розвитку.

Відсутність шкідливих звичок, збалансоване харчування та дотримання режиму, як вже було сказано – головні аспекти ЗСЖ. Вони є й одночасно ключовими поняттями в спорті та медицині. Однак, не дивлячись на це, дане філософське осмислення передбачає не тільки здоров'я фізичне, але й в цілому гармонічний стан людини. Доцільно для опису принципів ЗСЖ використовувати прислів'я, що дійсно знаходить віддзеркалення у загальній концепції течії: «У здоровому тілі – здоровий дух».

УДК 1.123.2
Павелко О.О.[1], Дєвочкіна Н.М.[2]
[1]студ. гр. КНТ-228 НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. філос. наук. доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ РЕКЛАМИ

Реклама на сучасному етапі життя людини стала універсальним інформаційним простором сучасної культури. Вона, в умовах глобалізації, є найбільш істотним фактором загальносвітової інтеграції. «Мова реклами» є зрозумілою в кожному куточку планети, на сьогоднішній день немає більш простої і очевидної ідеї, здатної символізувати собою «єдність людства». З іншого боку, реклама виконує і роздільну функцію, підкреслюючи відмінності, які існують між культурами, - від гендерних до етнічних.

У історичному плані реклама, з одного боку, символізує перехід до постіндустріального суспільства з його тоталізації інформаційної складової життєвого простору, а з іншого боку, реанімує вплив на культуру, про кризу якої стільки говорилося протягом усього XX століття. При цьому було б неприпустимим характеризувати рекламу тільки як частину бо навіть основу масової культури, тобто розуміти рекламу як щось примітивне, звернене виключно до філістера. Така точка зору була частково вірною кілька десятків років тому, коли у рекламодавців пріорітетними були лише міркування про економічну вигоду, коли суспільна значущість реклами, її культуроформуючі потенції не були належним чином усвідомлені, в тому числі і з боку держави. Сьогодні ситуація змінилася найрадикальнішим чином. Реклама розглядається не тільки і не стільки в якості чисто пропагандистської категорії, скільки з точки зору того, що вона є найпотужнішим індикатором державного розвитку, найважливішим компонентом вибудовування державної стратегії розвитку.

Все це повною мірою відноситься і до ситуації в сучасному світі. В умовах тривалого трансформаційного періоду, коли в суспільстві спостерігається ціннісна невизначеність і криза з самоідентифікацією, реклама стає одним з головних системостворюючих чинників нової організації всього життя соціуму, формування людини як індивідума, що володіє новою ментальністю. В даному випадку дуже важливо не допустити маніпулятивного використання рекламного потенціалу, що постійно траплялося в ході передвиборчих кампаній. Глибоко продумана і чітко вибудувана стратегія національного розвитку дозволить ефективно, відповідно до національних інтересів держави і приватними інтересами окремої людини, використовувати рекламні технології в самих різних сферах життєдіяльності.

Реклама – це не тільки інформація яка чуттєво сприймається та дає інформаційний компас в руки суб'єкта, це також феномен, який має під собою глибокі метафізичні підстави, проникнути в які можна тільки за допомогою філософської рефлексії. Якщо окинути поглядом сучасну наукову і філософську літературу, присвячену дослідженню реклами в самих різних її проявах, то можна стверджувати, що ми знаходимося тільки на початку шляху, який обіцяє бути дуже складним. Це означає, що філософський дискурс з приводу реклами слід визнати на сьогоднішній день недостатнім, як з точки зору наявності фундаментальних досліджень, так і в сенсі уявлень про феномен реклами.

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРАВО»

УДК 342.5 (477)
Кириченко В. М.[1]
[1]канд. істор. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІНСТИТУТ ВІДКЛИКАННЯ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ ТА ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Критерієм функціональної діяльності будь-якої політичної партії повинні бути досягнуті політичні, економічні, соціальні результати відповідно до цілей, які вона ставила, а також задоволення інтересів тих соціальних верств і груп населення, які вона представляє. Але на жаль, результати діяльності політичних партій в Україні свідчать про те, що більшість із них безвідповідально ставляться до визначення цілей та завдань партії і, особливо, шляхів їх досягнення з огляду на інтереси соціальних верств, прошарків, груп. Не поодинокі випадки, коли політичні партії та їх кандидати на виборах Президента України та народних депутатів України, після їх обрання не виконують своїх програмних цілей та завдань, а також інших обіцянок, які були надані ними виборцям. Тобто, зазначені суб'єкти за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ їм передав, та через відсутність відповідної нормативно-правової основи, залишаються без відповідного реагування.

У зв'язку з тим, що невід'ємною ознакою конституційного ладу є наявність у органів державної влади та їх посадових осіб юридичних обов'язків перед окремими громадянами і суспільством в цілому та відповідальність за їх виконання, ми вважаємо, що настав час застосувати проти осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України не лише політичну відповідальність у вигляді недовіри на наступних виборах (тим паче, що вона не має об'єктивних та універсальних підстав застосування, а також відсутність конкретної інстанції, через яку здійснюється притягнення до політичної відповідальності), а й пряму чи опосередковану (бланкетну) юридичну відповідальність шляхом дострокового припинення їх повноважень. І це є природно, тому що народ, який згідно ч. 2 ст. 5 Конституції України є «…єдиним джерелом влади в Україні…», і є тим самим основним суб'єктом, перед яким згадані особи мають нести юридичну відповідальність. Необхідно, щоб виборці пов'язуючи реалізацію своїх інтересів з певною політичною партією, мали законні підстави для того, щоб порушувати питання про юридичну відповідальність політичної партії та їх членів, обраних на посаду Президента України, народним депутатом України, в разі невиконання ними своїх функцій та

обов'язків, використання депутатського мандату в особистих чи корисних цілях, систематичного порушення норм депутатської етики, як це відбувається в деяких країнах світу.

Незважаючи на те, що в демократичних державах інститут відкликання зазвичай відсутній, але на нашу думку, закріплення на законодавчому рівні цього інституту надасть можливість виборцям безпосередньо позбавляти некомпетентних, безвідповідальних, а іноді й нечесних осіб займаних виборних посад. Так, О. Ф. Фрицький пропонує притягати до юридичної відповідальності за бездіяльність, недосягнення поставлених цілей і завдань, які випливають з передвиборчої програми Президента України та народних депутатів України, на підставі проведення всеукраїнського референдуму. Тобто, будь-який обранець повинен бути відповідальним перед суспільством і перед своїми виборцями за виконання обов'язків, які випливають із його функцій, не лише політично, а й юридично.

Отже, існуючі в Україні реалії вимагають вирішення на законодавчому рівні питань не лише політичної, а й юридичної відповідальності осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України, за невідповідність їх практичної діяльності положенням політичних програм і передвиборних платформ, а також за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ як єдине джерело влади їм передав.

УДК 342.7
Кириченко Ю. В.[1]
[1]д-р. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Особливе місце серед прав і свобод людини і громадянина належить праву інтелектуальної власності, що знайшло своє закріплення в ст. 54 Конституції України, і є невід'ємним правом, що охоплює різні галузі культури, включаючи мистецтво, літературу, творчу діяльність у сфері науки і техніки та об'єкти авторського права. Виходячи із змісту зазначеної статті слід наголосити, що досліджуване право має такі складові, а саме: право вільно займатися різними видами інтелектуальної, творчої діяльності; право на інтелектуальну власність; право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право інтелектуальної власності, з одного боку, покликане застерегти державу щодо неприпустимості втручання в процес творчої діяльності

громадян та їх об'єднань, а з іншого – покладає на державу обов'язок сприяти розвитку їх творчої ініціативи. При цьому слід враховувати, що творчість, як розумовий процес людини не підлягає регулюванню правовими нормами, а є її вільним виразом. Проте право покликане впливати на організацію літературної, художньої, наукової, технічної та інших видів творчої діяльності, визначення умов охорони її результатів. У цих аспектах і реалізуються конституційні гарантії свободи зазначених видів творчості.

Право інтелектуальної власності є об'єктом правового регулювання міжнародного законодавства, зокрема, Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Всесвітньої декларації про інтелектуальну власність (2000 р.) та інших міжнародно-правових актів з прав людини. У цих правових документах норми щодо інтелектуальної власності побудовані з дотриманням певної логічної схеми: спочатку проголошується свобода інтелектуальної, творчої діяльності, а потім йдеться мова про право на її результати, захист інтересів авторів і завдання держави в цьому напрямку. Саме за такою схемою викладено більшість норм основних законів європейських країн, в яких закріплено право інтелектуальної власності.

Інтелектуальну, творчу та інші види свобод закріпили на конституційному рівні Австрія, Азербайджан, Албанія, Білорусь, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, Росія, Сан-Марино, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція. В інших країнах це право регулюється галузевим законодавством.

Таким чином, враховуючи викладене слід констатувати, що закріплення права на інтелектуальну власність в конституціях держав континентальної Європи свідчить про пріоритетне значення інтелектуальної власності, що перетворилася на стратегічний ресурс багатьох європейських держав.

УДК 316.422
Рєзанова Н. О.[1]
[1]канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК УМОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні інновації все частіше виконують роль основного інструменту для вирішення проблем, що виникають в суспільстві. Інновації, поєднуючи

досягнення науки з можливостями виробництва, задовольняють зростаючі потреби соціуму за допомогою створюваних нововведень, виступають необхідною умовою його розвитку та оновлення.

Глобалізація світової спільноти, посилення конкуренції призвели до того, що потік інновацій стає все більш цілеспрямованим і відтвореним на постійній основі, а рівень розвитку країн починає оцінюватися за їх інноваційною спроможністю. У зв'язку з цим вчені заговорили про перехід найбільш передових країн світу до нового типу цивілізаційного розвитку, який знаменує собою черговий крок у поступальному розвитку західного суспільства, а в перспективі стає орієнтиром для всього світу. Відмінна риса сучасного світу - масштабні, що трімко розгортаються інноваційні перетворення. Сьогодні світова спільнота цілеспрямовано прагне до безперервного оновлення в різних сферах його життєдіяльності.

При зверненні до історичних коренів, з'ясовується, що спочатку інноваціями називали явища культури, яких не було на попередніх стадіях розвитку суспільства, але які з'явилися на даній стадії, закріпилися в ній як у знаковій формі, так і у змінах способів і результатів людської діяльності. Потім проблематику інновацій досліджувала економічна наука, що вважала інновації основним джерелом розвитку економіки на її певній стадії. Саме в лоні економічної науки дане поняття, починаючи з 20-х років минулого століття, проіснувало довгий час. У контексті економічної науки під інноваціями розумівся їх окремий вид - техніко-технологічні інновації. Економічною теорією поняття інновацій було звужено до їх окремого виду. Цим пояснюється той факт, що в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі найчастіше ми стикаємося поки з вузьким трактуванням інновацій, коли у розумінні інновації домінує науково-технічний аспект, що стосується створення та виробництва нової продукції, нововведень у технології, що сприяють стрімкому досягненню комерційного ефекту.

Інновації супроводжували людство протягом усієї його історії, однак вони довгий час залишалися за бортом наукових досліджень і стали об'єктом вивчення порівняно недавно, на межі XIX-XX століть. Саме до цього часу відноситься поява категорії «інновація» і його подальша розробка та семантичне збагачення. Інновація (від пізньолатинського innovatio - новація, нововведення) в широкому сенсі слова означає новий спосіб що-небудь робити. Поняття інновації включає в себе відкриття - приріст знання і винахід - новий спосіб використання існуючих знань. Вперше термін "інновація" почав використовуватися в антропології та етнології в XIX ст.. і спочатку означав процес введення елементів однієї культури в іншу. Інновації, що відбуваються в одній сфері життя соціуму можуть викликати зовсім несподівані зміни і в інших сферах. Значний вплив на суспільство можуть здійснювати нововведення у сфері культури і особливо ідеології. Вважається,

що віра в неминучість прогресу сприяла розвитку Європи в XVII-XIX століттях. Нововведення, як необхідні умови змін, відіграють все більшу роль у нашому житті. З'явився навіть новий науковий напрям "інноватика", найбільш важлива проблема якої - вивчення процесів поширення нововведеннь. Сам процес поширення інновацій всередині соціальної системи, а також їх рух між підсистемами називається дифузія. Якщо в минулі часи процес поширення будь-якого нововведення займав кілька століть, то в кінці XX століття розвиток засобів комунікацій, зняття інформаційних бар'єрів посприяли різкому прискоренню процесів дифузії. Так, "великий дифузійний стрибок" кінця XX століття пов'язаний з розвитком комп'ютерних мереж зв'язку.

Інновації - неоднозначний і вельми невизначений соціальний процес. Копіювання невизначеності шляхом збирання додаткової інформації та знань можна розглядати як невід'ємну характеристику інноваційних процесів. Тому інновації не можна розуміти як раціональний процес з ясною послідовністю етапів. Навпаки, слід враховувати складний механізм зворотного зв'язку. У таких нелінійних процесах окремі інноваційні діяльності можуть стати як причиною, так і результатом, наслідком і передумовою.

Таким чином, в рамках соціального дискурсу інновація - це сучасна форма об'єктивації нового за якою закріплюється статус основоположного чинника соціального розвитку. Інновації виступають необхідною умовою розвитку соціуму, з'єднуючи досягнення науки і можливості виробництва, вони задовольняють соціальні потреб за допомогою створюваних нововведень. Питання про природу інновацій, специфіку інноваційної діяльності та методів управління ними набувають сьогодні важливого характеру, тому що є підґрунтям для розуміння механізмів соціального розвитку, оновлення суспільства.

УДК 329 (477), УДК 342.5 (477)
Соколенко Ю. М.[1]
[1]старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ЇХ ФУНКЦІЇ

На сучасному етапі розвитку України постає питання щодо формування сприятливих умов, необхідних для створення повноцінного демократичного суспільства, де особливе місце належить політичним партіям. Відповідно до чинного національного законодавства України під політичною партією слід розуміти зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної

програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Враховуючи важливість політичних партій слід зазначити, що вони виконують ряд життєво необхідних функцій, в яких відображається їх реальна роль у політичній системі суспільства та їх соціальне призначення. Тобто, функції політичних партій – це основні напрямки та види їх діяльності, що випливають із їхніх цілей та завдань, визначають сутність і соціальне призначення цього політичного інституту та реалізуються в закріплених чинним законодавством формах і методах.

Варто наголосити, що переважна більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників політичних партій визнають, що на сьогодні не існує досконалої конституційно-правової регламентації функцій політичних партій.

Тому, на підставі аналізу нормативно-правових актів і наукових праць, можна констатувати, що сучасні політичні партії виконують різноманітні функції, основними з яких є:

1) функція соціального представництва й узгодження суспільних інтересів, тобто політична партія виявляє, обґрунтовує та формулює інтереси конкретних соціальних груп і верств населення країни, яких вона представляє на державному рівні;

2) політична функція, тобто політична партія бере участь у боротьбі за владу в державі (що є головною метою будь-якої політичної партії) шляхом участі у виборах до представницьких структур з метою реалізації своїх партійних програм і передвиборних платформ;

3) функція розробки політичного курсу, тобто політична партія бере пряму або опосередковану участь у розробленні, формуванні та здійсненні внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу держави;

4) ідеологічна функція, тобто політична партія розробляє певну ідейно-політичну доктрину або ідейно-теоретичну концепцію та з метою збільшення числа своїх прихильників і створення в державі соціально-психологічної атмосфери, сприятливої для діяльності цієї партії, формування громадської думки та політичної свідомості громадян пропагує свій соціальний світогляд і ціннісні орієнтації не тільки з поміж своїх членів, а й в суспільстві в цілому;

5) інтеграційна функція, тобто проведення політичною партією заходів щодо об’єднання всіх прогресивних сил у суспільстві для здійснення і захисту прав і свобод людини і громадянина та задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів;

6) функція рекрутування (поповнення) політичної партії новими членами, тобто партія здійснює заходи щодо залучення до свого складу нових членів і тим самим прагне створити могутню політичну силу;

7) комунікативна функція, тобто встановлення і підтримка ефективного постійного зворотнього зв'язку між керівництвом політичної партії і громадянським суспільством загалом для встановлення контролю за розвитком політичної ситуації в державі та своєчасного реагування на її зміни.

Підсумовуючи викладене варто відзначити, що зазначений перелік функцій політичних партій не є вичерпним, оскільки його обсяг і зміст значною мірою визначається типом політичного режиму, нормами законодавства та характером сформованої в суспільстві партійної системи.

УДК 316
Давлєтова Г. В.[1]
[1]асист. НУ «Запорізька політехніка»

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Проблема взаємовідносин людини й політичної влади викликала найбільший інтерес наприкінці XX ст. і з'явилась з появою держави і поділу суспільства на державну і недержавну сферу життєдіяльності. З тих часів питання взаємодії влади та суспільства було в центрі уваги всього людства, воно часто приводить до конфліктів, політичних переворотів та революцій. І зараз ця проблема знаходиться в основі глобальних суспільних змін, які відбуваються в багатьох країнах світу і будуть визначати перспективи розвитку світового суспільства.

Взаємовідносини держави і громадянського суспільства – важливим фактором розвитку "організму" в цілому. Саме Україна як молода держава переживає перехідний період, коли і формування нової державності, і становлення повноцінного державного суспільства найбільш залежать від вдалого функціонування і взаємодії цих основних суб`єктів соціального і політичного процесів.

Поняття "громадянське суспільство" є фіктивним, будь-яке суспільство складається з громадян і без них не може існувати. Тільки нецивілізоване суспільство, котре не мало державності, не можна назвати громадянським. По-перше наголошуємо на його незрілості та примітивність; а по-друге, це суспільство не пізнало такого поняття , як "громадянин".

Історично ідея "громадянського суспільства" мало багато тлумачень, що формувались філософами та вченими різних країн.

Громадянське суспільство – це система позадержавних суспільних відносин і інститутів, що дає можливість людині реалізувати його громадянські права і виражає різноманітні потреби, інтереси і цінності членів суспільства.

Громадянське суспільство не являє собою деяке ізольоване від держави соціальний простір, що протистоїть йому в будь-яких формах. Навпаки, громадянське суспільство і держава з'єднані один з одним цілим поруч структурних зв'язків, оскільки держава, здійснюючи управлінсько-опосередковані функції в суспільному житті, не може не стикатися з громадянськими цінностями й інститутами, тому що останні через систему горизонтальних зв'язків як би охоплюють усі суспільні відносини. Крім того, ряд суспільних елементів і інститутів займає маргінальне положення, частково переплітається з державними структурами, а частково з громадянським суспільством. Прикладом тут може служити, скажемо, що править у даний момент політична партія, що вийшла з надр громадянського суспільства, але в той же час тісно зв'язана у своїй діяльності з державним апаратом. Разом держава і громадянське суспільство як би занурені в обволікаюче їх “глобальне людське суспільство” у самому широкому змісті цього слова.

Відтак, головними ознаками громадянського суспільства є:

- динамічна соціальна структура суспільства, яка перебуває в постійному розвитку і є відокремленою від держави;

- ринкові економічні відносини (ринкові відносини – це відносини і зв’язки, які складаються між продавцями (державою) і покупцями (суспільством) в процесі купівлі продажу товарів), які формують демократичну політичну систему, де правова, демократична держава стає породженням громадянського суспільства;

- забезпечення вільного виявлення, реалізації численних та різнобічних інтересів громадян;

- забезпечення сфери особистого, повсякденного життя людей на відміну від держави як втілення умовного, формального життя. Право індивіда на приватне життя, а держава має слідувати певним нормам та законам, бо саме її політика впливає на громадянське суспільство, а не навпаки;

- пріоритет громадянських прав особистості та її повага до державних законів.

Паралельно з формуванням правової держави в Україні відбувається становлення громадянського суспільства. Цей процес проходить у всіх сферах суспільного життя, оскільки за соціалізму сталося всеосяжне одержавлення суспільного і приватного життя, громадянське суспільство існувало лише в зародковому стані.

В умовах низького рівня цивільної культури і відсутності тривалий час у росіян можливості відігравати вирішальну роль у суспільно-політичному житті різкий перехід від тоталітарно-авторитарного суспільства до демократичного неминуче привів би до охлократії, розвалу держави і паралізував би діяльність громадянського суспільства, що формується, (багато в чому ми маємо можливість це спостерігати і сьогодні).

Процес формування громадянського суспільства має свої особливості і складності. У країні, особливо в її центральних районах, в останні десятиліття зруйновані органічні вікові зв'язки громадського життя, багато в чому втрачені народні традиції. У той же час горизонтальні зв'язки іншого типу громадянського суспільства тільки починають складатися. Державні структури, що пронизують усе суспільство від верху до низу, виявилися в цій ситуації єдиним з'єднуючим його підставою. У таких умовах форсована перебудова економіки на ринковій основі, ослаблення вертикальної регулюючої ролі державних структур, демократизація, федералізація і децентралізація суспільного керування можуть створити (і вже створюють) соціальний вакуум, що неминуче веде до серйозних економічних і соціально-політичних потрясінь. Тому необхідний обережний підхід до руйнування вертикальних структур державного регулювання і вибір правильної стратегії поетапного згортання вертикальних структур і рівнобіжного розвитку горизонтальних взаємозв'язків. Їхній генезис (горизонтальних ринкових, політичних і правових взаємин) і буде процесом формування громадянського суспільства.

УДК 316.776.3
Рєзанова Н. О.[1] ,Кузьменко О.О.[2]
[1]канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2]студ. гр.ФЕУ-519 НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ МАСОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Ми живемо в сучасному світі, де люди – споживачі всього, власне все, що ми споживаємо знаходиться в серійному виробництві. З цього, ми знаємо, що серійне виробництво з'являється тільки тоді, коли в цьому є потреба, тобто коли товари, стають доступними для переважної більшості населення. Відповідно все масове суспільство, часто диктує свої правила.

Для початку хотілося б зрозуміти що таке «маса», «масове суспільство» і коли воно з'явилося. З давніх - давен, так склалося, що людей об'єднували в групи, з груп створювалися маси, які були з різними потребами, різними соціальними статусами та інше. Кожна з цих мас виконувала свою, особливу

роль. Поява перших мас прийшло на XX ст. Як сказав відомий соціолог, що маса - це особливе об'єднання людей не за формально-суспільною, соціально-класовою, а за функціональною, політико-психологічною ознакою; у неї об'єднуються різні люди з різних верств і класів, охоплені в той чи інший момент дією загальних політико-психологічних факторів. За фактом, маса утворює завжди масове суспільство, в якому домінують всі види масових робіт, культури, споживання і т.д. Люди, які відчувають і розуміють схожість з іншими людьми, створюють маси, а ті, в свою чергу, створюють масове суспільство, яке має різні концепції.

Як говорилося раніше, з'являється щось, тільки тоді, коли є потреба. У самій природі спочатку людей об'єднували якісь схожості, після цих об'єднань з'явилися товпи, переклавши на соціологічний термін, з'явилися «маси». Маса - завжди має мету, схожі інтереси. Масі звичніше жити в тих ілюзіях, які вони побудували, за тими правилами, які вони створили. І якщо знаходиться хтось, хто не хоче підкорюватися цим правилам, той, в народі, стає «ізгоєм». І ти такий, не тому, що відрізняєшся зовні(хоча в сучасному світі, це також важливий аспект), а тому, що просто не хочеш прогинатися під масове суспільство і стандарти, які вони нав'язують всім. Людина - індивідуальна особистість, людям простіше піти з натовпом, ніж проти нього, і неважливо, згоден ти з ними, чи ні. Ми боїмося проявити себе, свою думку та інше, те, що не відповідає стандартам, встановленим масою. Ми перестаємо існувати як індивідуальна особистість, і на мою думку, саме такі люди - ізгої. Ти можеш не знати цю людину, не контактувати з нею, але під впливом масового суспільства, ти будеш вважати, що ця людина погана, і він не гідний твоєї уваги, не гідний якоїсь допомоги та інше. І ти зробиш все, що б не бути таким же "ізгоєм", як он та людина і інстинктивно ти будеш під тиском того самого масового, стадного суспільства. На жаль, з цим зробити нічого не можна. Іноді трапляються феноменальні випадки, коли людина йде проти правил, але це буває дуже рідко. Люди не мають поваги один до одного, їм простіше дати кого-сь, щоб його "розірвали", ніж тебе.Ще з тих часів вже було ясно, що маси намагаються проникнути всюди і встановити свої правила – жорстокі правила. Коли людина потрапляє в масове суспільство, він цілком відчуває себе комфортно, адже він розуміє, що обмежень немає і з його думкою схожі. "Ідеальність у всьому" - ті перші думки, які відвідують людину при потрапляння в таке суспільство. Досконалість - та перша якість, яку людина відчуває в собі. Але як тільки, така людина, занурюється в масове суспільство, можна сміливо говорити про те, що він став частиною такого явища, як стадо. Тут немає на увазі, що людина стає розумово відсталою і діє одними інстинктами, безумовно неможна. Він може бути талановитим і досить розумним з великою різноманітністю здібностей, але питання в тому, наскільки вміло він може

скористатися тим, що має. Але в чому ж головна проблема? Та все в тому, що людина, поодинці, на жаль, ні на що не здатна, і тільки потрапляючи в маси, він зміг би щось зробити. На превеликий жаль, у маси є величезний вплив і тиск. За рахунок чого? Та все просто, за рахунок тогої ж великої кількості. Недарма "масу" завжди називають нерозвиненим суспільством, а "натовпом" або "стадом". Все тому що, коли з'являється фактор, який суперечить умовам масового суспільства, саме це ж суспільство починає за допомогою насильства позбавлятися від цього фактора. Адже одна людина, не здатна на це. Такі люди не мають культури в суспільстві і їх, простомовно , називають «варварами». Ці люди не мають будь-яких цінностей і діють не за поняттями, вороже. І якщо хтось піде проти маси, він буде «задавлений» нею, адже маса, ні з ким не зможе ужитися, крім себе, або тих, хто схожий на неї.

Зараз ми маємо головне завдання, зрозуміти, що таке масове суспільство. Це та тема, про яку говорити можна довго і нудно. Безумовно масове суспільство не відбулося просто так і не закінчиться просто так. Таке суспільство буде існувати завжди. Інше питання, як воно буде змінюватися. Таке суспільство має як плюси так і мінуси, але, тоді чому плюсів так мало? Кожне суспільство, можна назвати масою, але зовсім інша справа, коли ми знаємо, яка це маса. Більш розумні люди, переходять в інший клас, з іншою назвою. Адже з вище зазначеного, в сучасному світі, масу прирівнюють до натовпу. І недарма. Маса не діє інстинктивно, а діє за правилами, які вона вважає правильним. Знаходитися в такій масі-вважай, пустити своє життя на самоплив, аби, як то кажуть, не привертати увагу. Але чи так це? Справа кожного. Не варто засуджувати людину за ті чи інші думки, головне не забувати про те, що ти особистість, homosapien – людина розумна. Ми часто будемо зустрічатися з масами, адже ми йдемо з ними пліч-о-пліч. Суб'єктивно моя думка - не стикатися в конфлікті з такими масами і не бути їх частиною. Адже сьогодні ти можеш бути з ними, а завтра, ти сам за себе.

УДК 316.334.3
Рєзанова Н. О.[1] ,Бурлак О.С.[2]
[1]канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2]студ. гр.ФЕУ-319 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Суспільство складається з багатьох груп, які у свою чергу складають масу, а самі групи складаються з індивідів і в кожній групі є головний, той хто переймається бажаннями групи, той хто визначає ціль об'єднання людей і керує цією групою, саме найвидатніші визначають у якому напрямку підуть

маси і саме вони рухають суспільство уперед, ті хто не бояться впроваджувати щось нове, ті хто завжди рухаються уперед і тягнуть за собою усіх інших, але й суспільство має мати бажання рухатися уперед аби такі люди могли самореалізуватися, тому розглянемо як впливає на розвиток суспільства індивід та як суспільство впливає на розвиток індивіда і чим це зумовлено. Фундамент закладають батьки, виховання та сім'я відіграють важливу роль у роль у житті кожної людини а також це перші соціальні відносини, батьки закладають ґрунт для подальшого розвитку і від цього залежить як буде розвиватися дитина, а також у суспільстві існує певний стандарт сім'ї і за допомогою цього можна визначити рівень розвитку суспільства, в залежності від того як прийнято виховувати дітей та будувати стосунки у сім'ї адже у майбутньому діти будуть будувати стосунки на прикладі власної сім'ї та ділитися цим з іншими.

Наступним етапом є освіта, в цей період відбувається соціалізація людини, він потрапляє у нову соціальну групу, пізнає новий світ, отримує нові обов'язки, нові можливості відбувається побудова нових стосунків, і в саме цей утворюється особистість, з'являються нові інтереси, бажання стати дорослим, як батьки, в саме цей час обирається шлях, яким буде йти людина, ким стане у майбутньому, і від того чи зможе знайти себе, своє місце у суспільстві, залежить те, як себе буде почувати у суспільстві індивід, яке суспільство ці самі індивіди будуть складати, чи зможе знайти друзів, які допоможуть зрозуміти себе та світ, людина істота соціальна і тому для розвитку необхідно спілкуватися з цікавими людьми, які допомагають стати краще, саме у період навчання здобуваються навички спілкування та перший свідомий погляд на життя, навчання відіграє значну роль у житті як людини, так і суспільства в цілому, тому саме цей період є дуже важливим і тому більш старше покоління має створювати умови і виховувати дітей так аби була можливість у наступного покоління самовдосконалюватися, ставати кращим, було бажання стати краще.

Розглянемо чинники, які в першу чергу допомагають людині розвиватися, і так як людині необхідно вступати у соціальні відносини то в першу чергу на розвиток людини впливає її найближче оточення, сім'я, друзі, кохана людина, ті люди, які роблять значний внесок у життя людини і допомагають йому на шляху самореалізації, від цього залежить чи буде вона як усі, чи буде повноцінною особистістю, зі своїми поглядами, для якої важливіше духовне за матеріальне, яка розвивається. Сучасне суспільство є занадто розбещеним через що втрачається жага до розвитку, більшого значення набули розваги, сама соціальна культура стала спрямована на задоволенні власних бажань, інстинктивних, бажання у задоволенні, забагато речей не мають навіть необхідності, але мають цінність, змінилися моральні цінності через що йде занепад моральний, і той самий безмежний інтернет,

який мав призначення покращити життя людей, полегшити доступ до інформації і зробити здобуття інформації більш швидким та доступним став розвагою, ресурсом з розвагами і допомагає здебільшого деградувати ніж розвиватися, але це не провина ресурсу інтернет, це лише інструмент, проблема у людях, у їх потребах, зараз люди живуть за культурою споживання, вони лише споживають але не створюють, бездумно споживають, навіть якщо немає необхідності, суспільство не розвивається не тому що це складно, або хтось заважає цьому процесу, а тому що самі люди цього не бажають, вони бажають задовольнити свої потреби: купити одне, друге, третє і так забуває взагалі про себе і для чого живе, ця проблема лише у мізках людей, маючи можливість розвиватися у всіх напрямках вона обирає лише один, маючи безліч можливостей до різної інформації не використовує майже нічого. Не бажання розвиватися зумовлено сучасною культурою споживання, тим що люди погано розуміють необхідні для них самих науки, з цього випливають багато проблем: не достатнья освіченість серед усіх поколінь, не розуміння того, що держава це не хтось там а ми всі тут, зростання популярності розважальних програм над пізнавальними, масової деградації і того що масами стало занадто легко маніпулювати через їх не бажання знати більше, падає моральність, знецінюються моральні цінності, занепад людства як людей, адже технічний прогрес відбувається швидше ніж прогрес у головах людей, тому розуміння всього цього прийде пізніше.

Суспільство не бажає розвиватися і ця тенденція зростає але все ще існують люди які бажають розвиватися і приваблюють до себе людей, здобувають популярності не менше за розваги і виконують свою важку роботу, вони намагаються рухати суспільство уперед, відкрити очі людям, такі люди є і будуть завжди і тому прогрес, розвиток не можливо зупинити.

УДК 130.1
Рєзанова Н. О.[1], Палладі Д.Е.[2]
[1]канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2]студ. гр. БАД-519 НУ «Запорізька політехніка»

ПРО ДЕРЖАВУ ЯК ВІДКРИТУ СИСТЕМУ

Про тотожність законів розвитку в мікро і макросвіті говорять практично всі релігійні та окультні течії. Стародавні китайські філософи пов'язували всі закономірності буття з протиборством двох антагоністичних потоків інь та ян в безмежному енерго-інформаційному просторі. Так, спостерігаючи поведінку тваринного світу і людського соціуму, ми знаходимо багато спільного, і з подивом спостерігаємо схожі взаємодії і на

рівні клітин, і у взаємодії народів і країн. «Шукайте подібне для великого в малому, а для малого - у великому» - говорить мудрість. Так, підібравши правильні подібності і порівняння можна пояснити і передбачити як історичні події, так і розвиток природних катаклізмів. Не випадково багато великих громадських діячів дуже серйозно ставилися до причинно-наслідкових зв'язків макро- та мікрорівня, що пов'язували минуле, сьогодення і майбутнє планети та держав.

Держава - політична форма організації суспільства на певній території, політико-територіальна суверенна організація публічної влади, що володіє апаратом управління і примусу, якому підпорядковується все населення країни. Так говорить всезнаюча Вікіпедія, і визначення цієї системи, в тій чи іншій інтерпретації, ми зможемо знайти і в інших джерелах.

Складові держави - це всілякі державні інститути влади, соціальні об'єднання, товариства і т.д., але основа всього - людина, особистість, або з точки зору системи - громадянин. Взаємодія держави і громадянина можна порівняти з клітиною людини і організму в цілому. Держава і біологічний організм для своєї життєдіяльності мають тотожні функціональні органи: уряд - мозок, органи дотику - зовнішня розвідка, імунітет - держбезпека, нервова система - засоби зв'язку і комунікації, кровоносна система - фінансова система і т.д. Нічого нового в створенні держав людина не придумала. Вона лише на підсвідомому рівні копіює природу. Як і в суспільстві є держави лідери і ведені, хижаки (імперії), нейтральні і пасивні (колонії). Як і люди, вони змагаються між собою, застосовуючи ті ж важелі прийняті в соціумі, від підкупу і лестощів, до шантажу і бійок (воєн). Держави як і біологічні організми народжуються, дорослішають, старіють і вмирають, іноді, як показує історія, раптово.

Історія знає чимало прикладів, коли занесений революційними елементами чужорідний ідеологічний «вірус» розхитував підґрунтя держави, приводив до анархії в суспільстві і в кінцевому підсумку до його загибелі.

Держава, як і біологічний організм, реагує на антидержавні ідеї (віруси), які можуть в кінцевому підсумку його погубити. Легко справляється з чужими носіями, так як їх легко розпізнати, і важко, якщо переносниками стають свої ж клітини (громадяни). Суспільство яке підхоплює ідеї непокори подібні раковим клітинам, які вийшли з підпорядкування організму. І чим краще підібраний ідеологічний вірус, тим швидше і більше метастазує суспільство в тілі держави, в результаті чого гинуть всі: і здорові, і «хворі» члени суспільства.

Один з європейських політиків сказав: «Є ідея - є держава». Адже кожна держава, як і людина, народжуючись, має своє призначення (національну ідею). І лише розуміння і сприйняття організму на клітинному рівні, а держави на рівні громадян цієї ідеї, дає потужний імунітет в боротьбі за своє

виживання. І чим більше відсоток таких державно думаючих людей - тим стабільніше суспільство.

Яскравим прикладом в історії сучасної України є волонтерський рух. Саме люди, які, насамперед думають про державу створили фундамент цього напряму соціальної діяльності, і в важкий для країни час знівелювали недбалість вітчизняних чиновників.

Історія знає чимало прикладів, коли різні держави і спільноти з успіхом вирішували питання патріотичного виховання молодого покоління: це і кадетські корпуси, де з юного віку виховувався державний підхід до всіх важливих насущних справ, і скаутські організації, і просто патріотичні рухи і клуби.

Виховання політичної культури у своїх громадян з самого раннього свідомого віку - прямий обов'язок державних інститутів, якщо тільки ця держава піклується про своє майбутнє. Пущене на самоплив патріотичне виховання породжує пасивну громадянську позицію – моя хата з краю. Що рано чи пізно призводить до політичних хитань і нестабільності в вирішальний для держави період. Не дарма імперські держави витрачають чималі кошти для підтримки в нейтральних і пасивних державах так званих ліберальних рухів, мета яких виховати пріоритет особистих інтересів у громадян перед державними і в потрібний момент цим скористатися.

Опираючись на останні події у світі пов’язані із суцільною пандемією коронавірусу, ми можемо спостерігати слабкість перед тотальною загрозою країн з ліберальною системою устрою та силою швидко реагувати та вирішувати проблеми в авторитарних державах. Їх можна порівняти з людьми які перші, більше уваги приділяли інтелектуальному розвитку, а другі – фізичному. Але, зважаючи на те, що ми живемо у різноманітному світі – нашу державу необхідно розвивати гармонійно та приділяти достатню кількість уваги як розвитку силових структур так і науково-інтелектуальному потенціалу.

УДК 321.64
Давлетова Г. В.[1], Невтиря К.С.[2]
[1] асист. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Е-419а НУ «Запорізька політехніка»

ТОТАЛІТАРИЗМ: СУТНІСТЬ, ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЗУПИНЕННЯ У РОЗВИТКУ ТОТАЛІТАРНИХ КРАЇН

На сьогодні Україна потребує реформ і перш за все вони мають бути здійснені в системі адміністративно-територіального устрою задля

підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Ці процеси вимагають не лише оновлення або поліпшення елементів системи управління, що неналежно функціонують, а й радикального перетворення механізмів держави, зокрема правового й організаційно-функціонального, забезпечення процесів регулювання децентралізації, що є важливим чинником досягнення ефективності державного управління.

Місцеве самоврядування — це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста — самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

Органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону. Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Делеговані повноваження — повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення) рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

У містах із районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову.

Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування. Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади — також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

УДК 321.64
Давлетова Г. В.[1], Бондаренко А.О.[2]
[1] асист. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. Е-419а НУ «Запорізька політехніка»

ЗМІ В ТОТАЛІТАРНОМУ І ДЕМОКРАТИЧНОМУ РЕЖИМАХ ТА ПРОБЛЕМА ЇХ ЗАЛЕЖНОСТІ

Засоби масової інформації (ЗМІ) – сукупність органів публічної передачі інформації за допомогою технічних засобів; позначення засобів повсякденної практики збору, обробки і поширення повідомлень масовим аудиторіям. До цього поняття входять: преса, радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити та панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку. Всім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують – звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва і розповсюдження інформації.

Чому ця тема зараз є актуальною для розгляду? З точки зору соціології, ЗМІ – це соціальні інститути, зайняті збором, обробкою, аналізом і поширенням інформації в масовому масштабі. З точки зору політології, засоби масової інформації - це ще і спосіб політичної пропаганди, агітації і політичної маніпуляції населення. Без преси, телебачення, радіомовлення жодний громадянин не може правильно зорієнтуватися в політичних процесах, визначити свою політичну орієнтацію та приймати відповідальні рішення.

Але спочатку треба розглянути різницю між ЗМІ в країнах з демократичним та тоталітарним режимами. В тоталітарному режимі ЗМІ фактично знаходиться під контролем держави, інформація піддається цензурі, ідеологічній окрасці та популяризації правлячої партії. Мета демократії – досягнення граничної різноманітності (плюралізму), залученні найвищої кількості людей до соціального життя і розподілу суспільного продукту. А тому ЗМІ є незалежним від впливу держави і інформація подається до народу у її первинному і правдивому вигляді.

Функції ЗМІ: 1) Інформаційна функція – отримання й поширення відомостей про найбільш важливі для громадян та органів влади події. На основі цієї інформації формується громадська думка щодо діяльності органів влади, об'єднань громадян, політичних лідерів тощо. 2) Освітня функція – донесення до громадян певних знань дозволяє адекватно оцінювати, упорядковувати відомості, отримані з різних джерел, правильно орієнтуватися в суперечливому потоці інформації. 3) Функція соціалізації – засвоєння людиною політичних норм, цінностей, зразків поведінки дозволяє

їй адаптуватися до соціальної дійсності. 4) Функція критики й контролю. Критика ЗМІ характеризується необмеженістю свого об'єкта. їх контрольна функція ґрунтується на авторитеті громадської думки. ЗМІ не можуть застосовувати санкцій до правопорушників, але вони дають юридичну й моральну оцінку подій та осіб. У демократичному суспільстві у здійсненні контрольних функцій ЗМІ спираються як на громадську думку, так і на закон; 5) Мобілізаційна функція виявляється у спонуканні людей до певних політичних дій чи соціальної бездіяльності. 6) Оперативна функція – обслуговування ЗМІ політики певних об'єднань громадян.

Щодо плюсів, ЗМІ забезпечують представникам різних суспільних груп можливість:

- публічно висловлювати власні думки;
- знаходити та об'єднувати однодумців;
- чітко формулювати та представляти в громадській думці свої інтереси.

Зараз в Україні дуже актуальна політична пропаганда і тотальна маніпуляція населенням через ЗМІ. Люди у нашому столітті віддають перевагу вірити і сприймати за правду те, що бачать на екрані, у газеті, тощо. І це є проблемою, бо в Україні хоч ЗМІ і незалежне від впливу держави це не означає, що воно не може бути залежним взагалі. На відміну від тоталітарних режимів, у демократичному ЗМІ можуть бути куплені в приватну власність. Як приклад цього, всі українські канали знаходяться у приватній власності. Через це інформація, яка поступає від таких ЗМІ може бути перекрученою та деякими місцями неправдивою. І хоч завдяки закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 1, ст. 1), статті 3 забороняється агітація до насильства, жорстокості, розпалювання війни та інше, це не стає завадою агітувати якогось депутата та виставляти його в кращому світі з метою його популяризування. З цим можна сказати, що основні ЗМІ в Україні залежні, а незалежних майже немає і внаслідок чого розкривається проблема маніпулюванням людьми.

Наукове електронне видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та
мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2020
Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів 13–17
квітня 2020 року

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 542

Видавець і виготовлювач
Національний університет «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64 Тел.:
(061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6952 від 22.10.2019 р.